

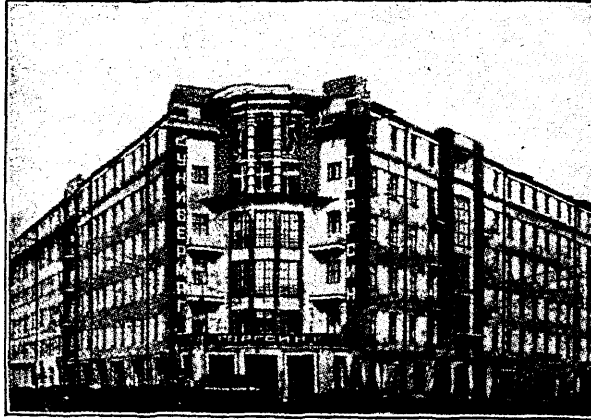

ÜITSITULED

XIV

EESTI AJAKIRJANIKE ALBUM 12

**T
O
R
G
S
I
N**

**T
O
R
G
S
I
N**

**Üleliiduline keskkorraldus
„TORG SIN“**

Kauplemiseks välismaalastega N. S. V. L-is. Juhatus: Moskva, Kusnetski 14.

Torgsin on suurim N. S. V. L-is ja üks suuremaid väikemüügi kaubanduslikke ettevõtteid maailmas. Üldine äride arv on 1500, 1200 mitmesuguses linnas ja kohis N. S. V. L-is. Peaasi Torgsinis on suur valik kvaliteetkaupu.

Torgsinis on kaupu alates jalanõudest, toiduaineist, nõudest ja medikamentidest kuni õmblusmasinate, fotoaparaatide ja autodeeni. Erilise tähelepanu omab Torgsin kõigis maades Euroopas, Aasias ja Ameerikas. Ei leidu linna maailmas, kus ei oldaks teadlik Torgsini esmaklassilisest tööst. Torgsini äride kaubad on N. S. V. L. parimate vabrikute eksportsaadused ja importkaubad maailmafirmaadelt.

Kaupa saavad kõik eranditult välisvaluuta eest. Kauba tellimise hõlbustamiseks on igas linnas „Ülekanne Torgsinile“. Igati, kes elab Eestis, võib vabalt teha ülekandeid oma sugulastele ja tuttavatele N. S. V. L-is.

Ülekandeid võtavad vastu:

Tallinnas: Tall. Juudi Ühispank, Vene 6.
Tartus: Tartu Juudi Ühispank.
Narvas: Narva Ühispank, Narva J. Ühispank.
Pärnus: Pärnu E. Laenu ja Hoiu Ühisus.
Viljandis: Sakalamaa Ühispank.
Valgas: Valga pank.
Petseris: Petseri Laenu ja Hoiu Ühisus.
Rakveres: Rakvere Ühispank.
Haapsalus: Haapsalu Ühispank.
Kuressaares: Saarte Ühispank.
Paides: Järvam. Üh. Laenu-Hoiu Kassa.
Võrus: Võru Ühispank.
Mustvees: Mustvee Ühispank.

Tõrvas: Tõrva Ühispank.
Tapal: Tapa Ühispank.
Paldiskis: Paldiski Ühispank.
Türil: Türi Ühispank.
Jõhvis: Jõhvi Ühispank.
Jõgeval: Jõgeva Ühispank.
Võhmas: Võhma Ühispank.
Märjamaal: Lääne E. Ühispank.
K-Nõmmel: Saarde Ühispank.
Otepääl: Otepää Ühispank.
Mõisakülas: Mõisaküla Ühispank.
Narva-Jõesuus: Narva-Jõesuu Ühispank.

Tulles vastu klientide huvidele, kes soovivad saata oma sugulastele ja tuttavatele, organiseeris Torgsin vastavalt hinnakirja hindadele standardsaadetised ja saadetised saatja valikul. Pakke võib saata igale poole N. S. V. L., kuigi seal ei ole Torgsini äri. Postikulu, pakkimine ja kindlustus pakkidelt kuni 8½ kg. — 50 kop., mis vastab päevakursiga umbes Kr. 1.50. Pakid raskusega kuni 17 kg. — 80 kop., vastab päevakursile umbes Kr. 2.50. Peale selle lisatakse sulatatud või, koorevõi, taimevõi ja sulatatud rasva saadetistele 10 kop. iga kg. juure. Üksikute pakke üldkaal ühes pakkimisega võib ületada 20 kg. Pakkide arv ei ole piiratud. Ülekannete eest võtavad pangad minimaalse komisjoni.

Kr.	—	kuni	Kr.	—	Kr.	—	60
"	5.01	"	"	10	"	1.—	
"	10.01	"	"	30	"	1.50	
"	30.01	"	"	50	"	2.—	
"	50.01	"	"	100	"	2.50	
üle	"	100.—	"	"	"	3.50	

Komisjon-standardpakkidelt võetakse:			
Kr.	—	kuni	Kr.
"	30.01	"	50 —
"	50.01	"	100 —
üle	"	100.—	"

Kr.	1.25	Kr.	1.50	Kr.	2.—	Kr.	3.00
"	30.01	"	50 —	"	2.—	"	3.00
"	50.01	"	100 —	"	2.—	"	3.00
üle	"	100.—	"	"	2.—	"	3.00

Torgsini hinnad on väljaspool igasugust võistlust. Rubla kurss umbes 3 krooni. Väljaspool Tallinna lisamaks 50 senti. Kvüitungi tempelmaks 5—10 senti.

„PÄEVALEHT“

on erakondadest rippumatu, levinuim ja loetavaim päevaleht Eestis. Suurim ning kasulikem kuulutamise leht

„LASTE RÕÕM“

— loetavaim lasteajakiri

SUURIMAD NING TÄIELISIMAD RAAMATU- JA KIRJUTUSMATERJALIDE KAUPLUSED, KIRJANDUSE- JA PABERILAOD EESTIS

TÄIELISIM

GRAAFIKATÖÖSTUS

*TRÜKIKODA, LITOGRAAFIA,
TSINKOGRAAFIA, KÖITEKODA*

TALLINNA EESTI KIRJASTUS-ÜHISUS,

TALLINN, PIKK TÄN. 2, OMA TELEFONI KESKJAAM NR. 428-83

Mitte ükski iga kaitseliitlane, vaid iga rahvuslikult mõtleja Eesti kodanik loeb

„KAITSE KODU!“

Ei tohi unustada, et „KAITSE KODU!“ on oma lühikesele eale vaatamata loetavaim ja odavaim ajakiri Eestis.

„KAITSE KODU!“ ilmub 2 korda kuus vähemasti 32-leheküljelises kaustas ja maksab tellides aastas kõigest 6 kr.

Iga kaitseliitlane, iga kodanik, kes pole veel tellinud „KAITSE KODU!“, tehku seda kohe.

Tellimisi võtavad vastu kaitseliidu üksuste pealikud, raamatukauplused ja postkontorid üle maa.

Proovinumbriid saadab talitus esimesel nõudmisel välja tasuta.

Linn ja maa!

Tööline ja haritlane!

Lugege ja tellige

Rahva Sõna

Odavam ajaleht Eestis.

Ainult 40 senti kuu.

Nõudke tasuta proovi-
numbreid.

Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutused ja omad tellimiste vastuvõtjad. Toimetus ja talit. Tallinnas, V. Pärnu m. 31
Telef.: 457-77 ja 457-78. Postkast 367.

KUUKIRI

EESTI STATISTIKA

TOIMETUS JA TALITUS
RIIGI STATISTIKA KESKBÜROO
TALLINN, TOOMKOOLI TÄN. 13

Kuukiri „EESTI STATISTIKA“ ilmub eesti ja prantsuse keeles, joonistega ilustatult, ja sisaldab tähtsamate küsimuste kohta igakuisi ülevaatlikke kokkuvõtteid

Igas kuukirja numbris ilmuvad ülevaated ja pikemad tööd demograafia, majanduse ja põllumajanduse alal.
Tellimishind aastas Kr. 15.—

Kuukiri „KONJUNKTUUR“ ilmub iga kuu 25-
al vihkudena ligi 64 lk.

Nädalakiri „MAJANDUSTEATED“ ilmub iga nädala
teisipäeval, ligi 16 lk. kaustas

„KONJUNKTUURI“ ja „MAJANDUSTEATED“ tel-
limishind koos on Kr. 12.— aastas, poolaastas Kr. 7.—

Üksikult on „KONJUNKTUURI“ tellimish. Kr. 8.— a.
ja „MAJANDUSTEATED“ „ „ 5.—

Tellimised saata: KONJUNKTUURINSTITUUT,
Toomkooli 13, TALLINN

Estländische Zeitung

(Im Jahre 1860 als Re-
valsche Zeitung begründet)

Das deutsche kulturell, politisch und wirtschaftlich führende Blatt in Estland. Vertritt die politischen und wirtschaftlichen Interessen des baltischen Deutschtums in Estland. Eingehende objektive Berichterstattung über das gesamte Wirtschaftsleben Estlands. Regelmässige Kursnotierungen

Bezugspreis: mit Beilagen (Feuilleton-Beilage und Baltische Landwirtschaftliche Beilage) monatlich Kr. 2.50
ohne Beilagen „ „ Kr. 2.—

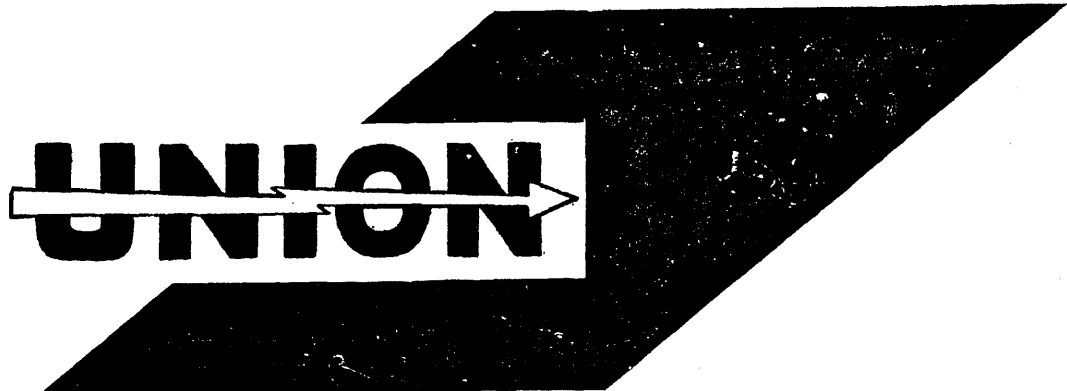
Anzeigenpreis: für 1 mm Höhe der Spalte
im Anzeigenteil EKr. —.06 bezw.
Rmk. —.06

A. TÕNISSON & Ko

TALLINN • TARTU • PÄRNU • VILJANDI

VESIVARUSTUS KESKKÜTE PUMBAD

NÕUDKE UUT PILTIDEGA HINNAKIRJA!

UNION

ELEGANTSE
HÄRRA
VISIITKAART

UNION JALANÕUD ON MÜÜGIL, PEALE VABRIKU OMA
KAUPLUSTE, KÕIGIS SUUREMAIS KODUMAA KAUPLUSIS

EESTI POLITSEI

POLITSEIASJANDUSE JA
ADMINISTRATIIVÕIGUSE
AJAKIRI

Ilmub 6 korda aastas
umbes 80-lhk. kaustas

HIND ÜHES KOJUSAATMISEGA
AASTAS KR. 4.50

TÄHTIS kõigile riigi-
ja omavalitsusasutustele,
juristidele ja avaliku elu
tegelastele

Kaastöolisteks peale ko-
dumaa silmapaistvamate
juristide veel välismaa
eriteadlasi administra-
tiivõiguse alal

MAJAOMANIKE KREDIITPANK ÜP

TALLINN, VALLI T. 10
TELEFON 426-69

TOIMETAB KÕIKI
PANGAOPERATSIOONE

PANGA JUURES KINNITUS
A.S. EESTI LLOYD'I
AGENTUUR

PANK AVATUD
KL. 9-2 JA 5-6

„Sõdur“

sõjaasjanduse
= ajakiri, =

mida loeb iga kodanik,
keda huvitavad riigi-
kaitse küsimused.

Eriti loeb teda **reservohvitser**
ja **allohvitser**, kuna ta on pa-
rim vahend kontakti pidamiseks
kaitseväega ja ta arenguga.

„Sõduri“ aasta-tellimise hind
6 krooni.

„SÕDURI“ TOIMETUS.

KAUBANDUS-TÖÖSTUSKOJA TEATAJA

ILMUB KAKS KORDA KUUS
TOIMETUS JA TALITUS:
KAUBANDUS-TÖÖSTUSKODA
TALLINNAS. PIKK 20
TELEFON 426-15

Millest kirjutab
„Kaubandus-tööstuskoja Teataja“?

Olles ainus sellesarnane majanduslik ajakiri Eestis paneb „Kaubandus-tööstuskoja Teataja“ erilist rõhku sisu mitmekesisusele, tuues äriajal tegutsevatele lugejaskonnale hulga väärtuslikku, populaarselt kirjutatud lugemismaterjali artiklite näol parimate majanduselu tundjate sulest kaubanduse, tööstuse, panga- ja kindlustuseasjanduse ning meresõidu alalt, eriti aga praktilisi näpunäiteid organisatsiooni korraldamise ja ostu-müügi kohta. Edasi toob „Kaubandus-tööstuskoja Teataja“ igas numbris ärimehel hädatarvilist informatsiooni **turgude, kaubahindade, rahakursside**, uute seaduste ja määruste ning paljude teiste igapäevases ärilises tegevuses lahendust nõudvate küsimuste kohta. Suurimat tähelepanu pöörab „Kaubandus-tööstuskoja Teataja“ puuduste ning väärnähtuste selgitamisele meie maksusüsteemis ja uute kaubandusse ning tööstusse puutuvate seaduste nõude referimisele. Samuti leiab Kaubandus-tööstuskoja tegevus ajakirja veergudel võimalikult täielist peegeldust, luues kindla ja vahetuma ühenduse meie majandusliku parlamendi ja selle valijate vahel.

KA NÖUDLIKEM
OSTJA LEIAB

KODU=
MAAL
VALMIS=
TATUD
HELIPLAATIDEST

MIDAGI OMA
MAITSELE
VASTAVAT

A/S.
KINDAVABRIK

Simplex

SUURIM JA
MOODSAIM
KODUMAA
KINDA-
TÖÖSTUS

KUNSTSIIDIST,
PUUVILLAST,
TRIKOOST JANA-
HAIMITATSIOO-
NIST KINDAD

TOOTLEB KODUMAA JA
VÄLISTURGUDE TARVIS

Majapidamise elektrivool odavam 75%

ELEKTRIGA triikimine, keetmine ja kütmine teistkordselt alandatud majapidamisvooluga on **75% odavam valgustusvoolust.**

Majapidamisvooluga maksab: **4 senti triikimistund** (12 senti valgustusvooluga); **1 sent liiter vett keeta** (3 senti valgustusvooluga); **5 senti pliidi kütetund** (15 senti valgustusvooluga).

ELEKTRIJAAAM ÜÜRIB

majapidamisvoolu saamiseks erimõõtja 20-sendilise kuumaksu eest. Mõõtjale vastava juhestiku ülesseadmine maksab kuni **3 krooni.**

Tellimisi võtab vastu **Tallinna Linna Elektriijaama Nõuande-büroo** Raevoja plats nr. 9 (vanas vaekojas). Tel. 466-77. Samas müügil: elektrikastruleid, alates Kr. 8.50, triikraudu ja mitmesuguseid majapidamise elektritarbeid.

Keetke ja triikige elektriga!

PARIKAS

FOTO-ATELJEE

KIRJASTUS

TALLINN
KUNINGA 1

Kõige vanem ajaleht
Pärnumaal

„WABA MAAL“ PÄRNU VÄLJAANNE

PÄRNUS, BRACKMANNI T.1, TEL. 112

Oma kaastöölise ja üksiknumbrimüüjate võrk üle maa ilmub 6 korda nädalas, tellimishind Kr. 1.50 kuus

EESTIMAA
PÕLLUSAADUSTE ÜMBERTÖÖTAMISE

O/Ü. VIRU

TALLINNAS, SUUR KLOOSTRI TÄNAV 22/18

TELEFON 437-84 JA 438-45

VABRIKUD: RAKVERES, KADRINAS ja JÕHVIS

MITMETE KÕRGEMATE
AUBINDADEGA KROONITUD

Ainuke kõige täielikum kartulitärklise- ja siirupitööstus Eestis

*TULE-, ELU-, NOORTE-, KLAASI-,
MURDVARGUSE-, KODULOOMA-,
KINDLUSTUSED*

EKS-MAJA

ASUTATUD 1866. AASTAL

EKS-MAJA on kõige vanem ja oma túsedate reserveid ning arvurikka kindlustusvõtjate pere iõttu võimsaimaid kindlustusseltse Eestis

Kontorid:

Tallinn, Lai 1 ja Harju 29,
Tallinna Majaomanike Pangas

Osakonnad:

Tartus, Viljandis, Rakveres,
Valgas, Petseris

NEW CONSOLIDATED GOLD FIELDS, LTD

EESTI OSAKOND.

Kontor:

V. Viru 12, Tallinn
Telefonid: 448-16; 450-14

Vabrik:

Kohtla
Tel.: Lügánuse 37

CONSOLIN

**Eesti põlevkivi-
saadused**

bensiin „Consolin“, avio-bensiin,
mootori-petrooleum, imbutusõlid,
kütteõlid, bituumenid, fenolaadid jne.

„PLASTIKA“

KUNSTAINETE PRESS- JA PRITSTOOSTUS
TALLINN, AIA 10. TELEFON 452-62

**Valmistab kunstvalguaineist kõiksugu-
seid elektritarbeid:**

lülitajad, kontaktipesad, kontaktid, lambipesad jne.

Kosmeetika-ainete tarvis:

salvipurgid, puudritoosid, huulepulga-kestad jne.

Majatarbeid:

joojipeekrid, tuhatoosid, lindipotid jne.

**Kunstpressaine asendab täieliselt puud, plekki, pappi
jne., on elastiline ja nägus.**

Tellimiste täitmise kiire ja korralik.

Lääne-Eesti Ühispank

Märjamaal

Oma majas. Telefon 32. Asutatud 1911. a.

Toimetab kõiki pangaoperatsioone

SOOVITAME PERENAISTELE

maitsvat suitsupeekonit, -ribi ja -sinki, sulatatud sea-ploomirasva ning muud lihakaupa

HINNAD VÖISTLEMATULT ODAVAD

OMA KAUPLUSED:

Tartus, Ulikooli	7	telef.	12-59
" Tähe	72	"	12-18
" Narva	9	"	12-22
" Narva	123	"	14-08
Valgas, Vabaduse	32	"	32

OSTAME

tapamajas ja sigade vastuvõtu-päevadel raudteejaamades kõrgema päevahinnaga loomi, vasikaid, lambaid ja peekonsigu

ÜHISUS „LÕUNA-EESTI EKSPORTTAPAMAJAD”

TARTUS

Telefonid: Juhataja: 11-64,
kodune keskjaam: 11-24 ja 11-28

Öölokaal-restoran

"Astoria"

Tallinn, Harju 19. Telef. 437-00.

Iga õhtu tujuküllased
kabaree-ettekanded.

Suurimas pealinna baaris

rikkalik valik külmi ja sooje toite.

Corso Café

Tallinn, Vabaduseplats 5
Telefon 454-18

Mugavam ja elegantsim
kohvik Eestis

Muusika kella 5—¹/₂12 õösel
Piljard, male

Kodu- ja välismaa ajakirjad ning aja-
lehed

Corso Kondiitriäri

Tallinn, Suur Roosikrantsi 1
Telefon 454-18

Saadaval alati värsked kondiitrisaadu-
sed oma tööstusest

ERIALA: Viini- ja võiroosisaiad
Tellimised, ka telefoni teel, täidetakse
kiirelt

Asutanud C. R. Jakobson 1878. a.

„Sakala“

Vanem teenäitaja Eesti avalikus elus ja
:: julge võitleja rahvuslikul poliitikalväljal. ::
Kõige rohkem levinud provintsi ajaleht Eestis.

Oma trükikoda.

Toimetus ja talitus: Viljandi, Lossi t. 22.

55 aastat Pärnu õlut!

VANEMAID ÕLLEVABRIKUID JA LIMONAADITEHASEID EESTIS

O.-ü. A. BLIEBERNICHT

soovitab igal ajal

kõrgeväärtuslikku õlut ja limonaadi.

VABRIK Pärnus: S.-Jõe 10-12,
tel. 146.

Asutatud 1879. a.

LAOD: Tallinnas, Klaasingi t. 11.
Kuressaares.
Viljandis.

TALLINNA
MAJAOMANIKKUDE
HARJU TÄN. 29 **PANK** *TEL. 443-67 ja 427-49*

AVATUD IGA PÄEV KELLA 9—2
HOIUSUMMAD JA LAENUD
LINNAMAKSUDE VASTUVÕTMINE

Tarvitajate Ühisus „Maja“

KONTOR:

Tallinn, Väike Tartu m. 8, tel. 458-37.

EHITUSTARVETE KAUPlus JA LADU:

Väike Tartu maantee 8, tel. 461-39.

OSAKONNAD:

EHITUS

ELEKTER

VESIVARUSTUS

MAALRID

KESKKÜTE

POTISEPAD

Väike Tartu maantee 8, tel. 467-84.

FOTOTARVETE KAUPlus JA LABORATOORIUM:

Väike Tartu maantee 8, tel. 461-39.

Metsa- ja küttematerjali ladu:

Hollandi tän. 5, tel. 305-41.

Betoonitööstus „Liiva-Betoon“:

Risti-Liival, tel. 520-94.

HARUKAUPlus:

Jakobsoni tänav 22, telefon 314-43.

OSAKOND TARTUS

KAUBAHOOV 15, TEL. 400.

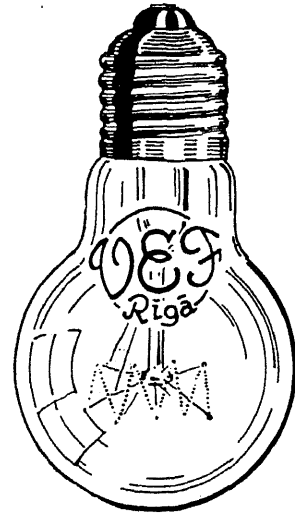

LÄTI RIIKLIKUD ELEKTROTEHNILISED TEHASED

MOODSAD
RAADIOVASTUVÕTJAD
ÜLETAMATA
HEADUSES

HÕÕGLAMBID

REFLEKTOR ■ HELEDAD
OPAL ■ PÄEVAVALGED
SEEST MATEERITUD

PEAESINDAJA JA LADU EESTIS:

R. KUUSNER & Ko.

TALLINN, S. TARTU M. 5. TEL. 309-73

AKTSIASELTS

A. LE COQ

ÕLLETEHAS

PILSEN
DOMBRAU
GLADIATOR
PORTER

ÕITSITULED

EESTI AJAKIRJANIKE LIIDU ALBUM XII

TOIMETANUD KARL KESA. E. A. LIIDU VALJAANNE NR. 14. TALLINN 1934

№ 8439

2/3045

ÜSIK LATERN

FOTO N. NYLANDER

Kúlastaže

„Wõhma Eksporttõpõmaja“

kauplusi:

Valli tän. 10, Urla majas, tel. 441-59

Poska tän. 28

Turukaubamaja kauplus nr. 26

*

Múúgil

alatiselt värsked eksporttõpõ-
maja saadused, alates toorest
lihast kuni kõige mitmekesise-
mate vorstide, suitsusinkide ja
delikatessideni

Kúlmhoone ja jäätehas

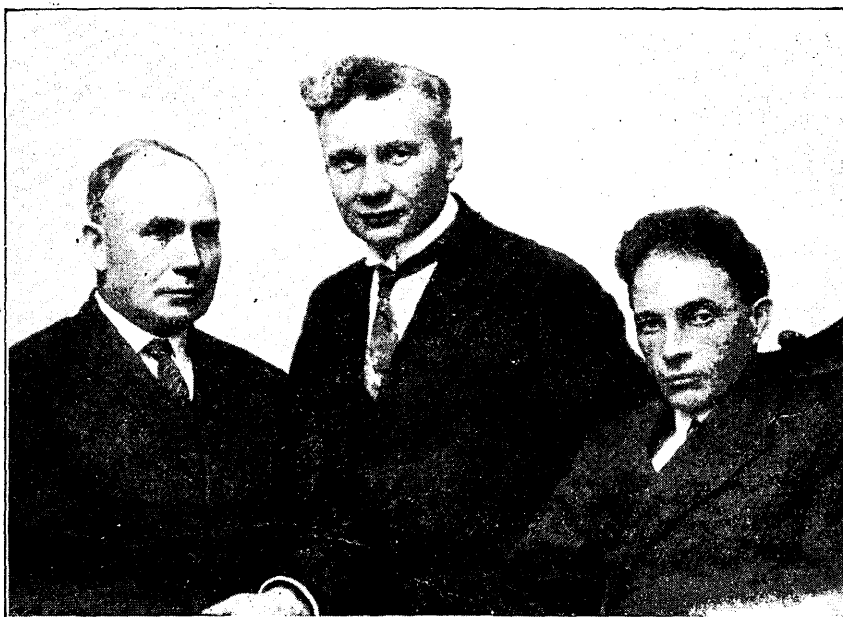
Väike Karja tän. 1

Võetakse hoiale

kiiresti riknevaid toiduaineid

Múúgil Ülemiste järve veest valmistatud
kunstjää.

Hinnad mõõdukad! -- Tellimised täidetakse koju kättesaatmisega!

Eesti ajakirjanike organiseerimise algatajad.

Vasemalt: Jakob Mändmets †, Jaan Tomp, Paul Olak. Foto Parikas.

Jaan TAKLAJA

EESTI AJAKIRJANIKE SEISUS

Avalikkust ja rahvast võidakse teenida õilsalt ja ausalt üksnes siis, kui seda tehakse seesmise veende ning tõekspidamise kohaselt. Kõige selgemal kujul ja võltsimatumas vormis kajastub rahva teenimismeetod ajakirjanduses.

Eesti kutselised ajakirjanikud, tundes seda suurt vastutust, mis neil lasub iseseisva rahva ja riigi teenritena, osutusid esimeseks seisuseks. kes juba Vabariigi alul määrasid kindlaks need sihtjooned, mis peavad moodustama aluspõhja ajakirjaniku kutses avalikkuse teenimisel.

Need seisukohad püstitati 1. üliiriiklikul Eesti ajakirjanike kongressil 1921. aastal ja kõlavad järgmiselt: 1) ajakirjandus peab kodanikes aitama kasvatada kohusetunnet riigi vastu, 2) süvendama üldist arusaamist meie

riikliku iseolemise tähtsusest ning 3) olema arvustuses vali ja järjekindel, kuid igal juhul õiglane.

Mainitud teesid on olnud kogu aeg Eesti Ajakirjanike Liidu, mille 15-a. juubelit pühitseti 4. novembril, tegevuse juhtnöörideks. EAL on püüdnud kogu oma jõu rakendada selleks, et need õilsad põhimõtted ei jääks ainult kord öeldud ja toona heaks kiidetud resolutsioonideks.

EAL tegevussuunaks on olnud peale selle luua ajakirjanduspõllul vastavaid võimalusi ning olukordi vaba kirjasõna teenimiseks tõe ja õigluse otsimise vaimus.

Ses suunas töötades on EAL esimeses järjekorras püüdnud koondada ühiseks pereks kõiki kutselisi ajakirjanikke, süvendada neis

ühis- ja vastutustunnet, kanda hoolt ajakirjanike sotsiaalsete õiguste maksvusele pääsmiseks ning seista valvel selle eest, et kutselise ajakirjaniku nime ei tarvitataks kurjasti.

Ja teises järjekorras on EAL-i tegevus olnud suunatud sinna, et üritusile, mis kindlustaksid ajakirjaniku positsiooni ta kutsetöös ja avalikuse teenistuses, oleks antud seadusandlik sanktsioon.

Kui heita pilk tagasi, siis näeme, et kutseliste ajakirjanike pere on juba kujunenud omaette tervikuks ja arenenud seisuseks, kes ühisel jõul ja tahtel on püüdnud tõsta kutseetikast ning võidelda kindlalt nende väärnähetega vastu, mis mõnikord tulnud avalikuks omaski organisatsioon. See on suur endapuhastamise, kuid ka küllalt suur õilistumisprotsess.

Möödunud aastad on aga ka näidanud, et ainult siis võidakse tagajärjekalt teenida avalikkust, kui ajakirjanduspõldu ei saa vallutada vaid ajutiselt asjaarmastuslik ning niisama katsetav element. Sest ajakirjandus vajab sedavõrd mitte ridade-tegijaid kantseleiliku ümberkirjutuses, vaid palju rohkem mõtlejaid päid ja olukordi ning situatsioone objektiivselt kirjeldada suutvaid sulgi.

Ajakirjandust nimetatakse seitsmendaks suurriigiks, seega endaette võimuks.

Ent paljas võimu nimetus ei tähenda veel kuigi palju, kui selle nime taga pole jõudu, mis annaks nimele ka vastava tuuma.

Teiste sõnadega öeldes: ajakirjanik saab ainult siis avalikkuse südametunnistusena teenida tõde ja õigust, kui tal lasub mitte üksnes vastutus, vaid kui ta omab ka kindlustuse, et ta pole sõltuv kõrvalmõjudest ja neist nägematuist niitidest, mis kipuvad sumbutama töötsimise hääli. Ja need kõrvalhelid jäävad hüüdjaks hääleks kõrves kindlasti siis, kui ajakirjandust teevad esijoones mitte päevatöölised ja katsetajad, vaid inimesed omade vee- nete, tähelepanuvõimete ja tõekspidamistega.

Tänapäeva hüüdsõnaks on: ühises vaimus edasi! Ka kutselised ajakirjanikud, koondunud Eesti Ajakirjanike Liitu, on seda teeninud ühises vaimus ja saavutanud küllalt tagajärjekaid tulemusi. Ent senistele loorberitele ei tohi jääda puhkama.

Iseseisvuse aastate jooksul on meil tõusnud ajakirjanduses uus generatsioon. Kuid muutunud on ka ajalehtede väljaandmise alused. Kui ennevanasti väljaandja ja toimetajate vahel ei olnud kuigi suurt vahet, kui ennevanasti

toimetajad moodustasid kaaluvama osa ka väljaandjate grupist, siis nüüd on ses suhtes olukord muutunud põhjalikult.

Koostöö asemel endises kujus on tulnud alluvuslik vahekord. Kapital hakkab nõudma oma osa. Sellega on jõutud juba moodsasse ajajärku, mis omakord nõuab ka toimetajate ja väljaandjate vahekordade kindlamat ning üksikasjalisemat reguleerimist ja fikseerimist.

Ning Eesti Ajakirjanike Liidu peamiseks ülesandeks peakski nüüd olema mainitud vahekordade otstarbekam fikseerimine ja säärase olukorra loomine, mis kutselisele ajakirjanikule annaks senisest põlisema olemise kindlustuse oma ülesannete täitmisel.

Kuid enne kõike peaksid kutselised ajakirjanikud üle kogu maa eranditult veenduma selles, et ühenduses seisab jõud ja et ühenduses peitub ka tuleviku pant. See on aga teostatav ainult siis, kui ajakirjanikud koonduvad ühiseks perekaks EAL-i mitte üks suurematest keskustest, vaid kui see sünnib in corpore.

Ajakirjanduslik töö pole tänapäev enam asjaarmastuslik ülesanne, nagu oli enne-vanasti, vaid nõuab erialalist liigitust ja vastavalt sellele ka erialalist oskust ning teadmisi. Ka see asjaolu tingib omakord, et ajakirjanik ei või nüüd enam oma positsiooni kindlustuses tuleviku suhtes olla vaid muretu tuuletallaja.

Ajakirjanikul ja väljaandjal koos on täita erilisel tähtsusega funktsioon riiklikus elus. Ja kui nüüdsest peale ajakirjanikud on jõudmas ühisele veendele, et vaja koondada oma ridu ning tarvis tõsta ajakirjandusliku töö üldist taset, siis on see kahtlemata teretulnud nähteks samuti väljaandjale, kes kui eraettevõtjad kunagi peaksid olema huvitatud esimeses jones just headest tööjõududest.

Eesti Ajakirjanike Liidu 15-a. pidulikul juubeliaktusel Tallinna raekoja saalis 4. novembril s. a. lausus peaministri asetäitja K. Einbund, et ajakirjanik peab tundma oma kõrget kutset ning kohusetunnet, mis peab juhtima ta sulge oma riigi ja rahva hüvanguks.

Tõsiselt öeldud sõnad, kuid tegelik elu nõuab iga kutse au sees hoidmiseks ka veel seaduslikke norme nende vastu, kes seda kipuvad ignoreerima.

Eesti kutseliste ajakirjanike pere on näidanud oma head tahet rahva teenritena v a b a kirjasõna aus hoidmisel ning selle kindlustamisel ei tohita väsida iialgi.

VIIS AULIIGET VIIS VESTLUST

Kellelgi pole nagu olnud sellega tegu ja ka ajakirjanikud ise pole iialgi kasutanud vastuväitena seda tööka, kui on kipunud vahel talle heitma ette ta koosseisu hõredust. Ja ometi jääb see kõik ümberlukkamatuna püsima liigagi silmatorkavas selguses: pole ühtki teist kutset, mis meie iseseisvuse saavutamisaastail oleks annud oma ridadest nii palju mehi vastutavaile kohtadele meie avalikus elus kui seda on ajakirjandus. Ta on pidanud avama oma isikliku koosseisu salved ja nägema, kuidas sealt üks-teise järel nopiti välja mehi ja kuidas paremaist ainult vähesed olid niivõrd imbunud läbi oma kutse „mürgiga“, et ei saanud sellele murda truudust. Mis ime siis, et see suur aadrilaskmine iseseisvuse algaastail tegi hõredaks ajakirjanike read, nii et ajakirjanike peres selle järelmõjudest pole veel praegugi suudetud toibuda täiel määral.

See aadrilaskmine meie avaliku elu teiste alade kasuks on jatkunud pidevalt hiljemgi. Terve hulk meie vanemaid ajakirjanikke on astunud kõrvale ajakirjaniku teelt. Me ei hakka siinkohal analüüsima, kas hilisemal aegadel selleks ei moodustanud mõjuva lisa-tõukejõu teatavad puudused meie ajakirjanduse olukorras. Igal juhul on kindel, et ajakirjanikkond on pidanud end nõrgendama ja — imelik küll — vaadanud sellele kui endastmõistetavusele.

Lisatõendusena ülaltoodud väitele võib võtta Eesti Ajakirjanike Liidu hiljutise juubelikoosoleku, mil liit valis viis auliiget: Neistki on ainult üks veel pidevalt ajakirjanduse kaardiväes, — teised neli on oma tööjõu enamiku rakendanud mujal. Ja ometi on nad kõik end pidanud seesmiselt kutsutuks ajakirjaniku vastutustrikkale tööle, nagu ilmneb alljärgnevaist väikesist vestlusistki.

Kaastööline vanglast

*Mihkel Aitsama ajakirjaniku-
kutsetöö algus oli elamusrikas.*

„Esimene kord olen sattunud ise ajakirjaniku risttule alla“, muheleb Mihkel Aitsam, see ainuke viiest auliikmest, kes vääramatult rühib künnda ajakirjanduse vagusid. Ja kannatab sellegi tuleproovi mehisele välja.

On õige rohkesti seiklushõngu sellel, mis M. Aitsam kõneleb oma ajakirjandusliku töö algaastaist. 1905. a. alul võttis ta Vigala valla saadikuna osa Tartu rahvakoosolekust ja avaldas ka muidu oma mässumeelt. Põlnud siis ime, et langes samal aastal paar päeva enne jõulupühi saagiks karistussalgale, mis parun Maydelli juhatusel tuli ta kodunurka tegema puhast tööd. Ei

aidanud M. Aitsamal enda varjaminegi, — ta õine asukoht uuriti välja ja peagi istus mees Tallinna vanglas.

Ja huvitav küll, — just vanglast, Paksust Margaretest, Mihkel Aitsam saatis oma esimese kaastöö „Päevalehele“, mille toimetuse liikmeks ta nüüd olnud pidevalt juba 15 aastat.

„Päevaleht“ hakkas parajasti ilmuma, kui istusin tornis. Ostsime väikese meeleheaga (tolal oli see kaunis lihtne) ära ühe vangivalvuri, kes siis meie kirjad toimetas otse linna, ilma et need oleksid teinud pikka ringi prokurööri kaudu. Sama valvur tõi meile ka vene ajakirju ja ajalehti, kust tõlkeid tehes lõime aega surnuks. Nii mõnigi vanglas seipsetud jutt ja luuletus ilmus „Päevalehe“ perekonnalisas.“

See ajakirjanduslik tegelemine poleks aga M. Aitsamat päästnud väikesest „reisist“ Sibirisse, kuhu saadeti kõik, kellele ei hakanud kohtu hammas. Ainult juhused tuli appi. Juhused M. Ait-

Mikkel Aitsam

Kõrvil: „Hüüdja“ toimetuse liikmena a. 1906. All: Praegu „Päevalehe“ toimetajana ning EAL au-
liikmena.

Foto Parikas.

sama onupoja, taluomaniku Jüri Laasi, näol, kes enda vastutusel kuidagi „rääkis“ M. Aitsama vanglast välja. Pääs vabadusse sündis 1906. aasta nelipühada-eelses reedel, — viimsel nelipühal saadeti M. Aitsama kaasvangid juba Vologdasse ja Tobolskisse asumisele...

„Olin juba varemaltki teinud kaastööd Tartu lehtedele ja nii ajakirjanike peres saanud pisut tuttavaks, nii et 1906. aastal heameelega võtsin vastu dr. Hermannit kutse tulla Tallinna, kus ta oli Kõrvilt ostnud „Valguse“ ja selle muutnud iga päev ilmuvaks „Hüüdjaks“. — Isa renditalu Vigalas, „Aitsamaa“, põletasid karistussalgad ja mõis jagas maa neljaks, nii et talu kadus jäljetult.“

Ka „Hüüdjaga“ ei vedanud ei dr. Hermannil ega M. Aitsamal. Esimene jäi pankrotti, teisel jäi 60 rubla palka saamata. 1907. aastal hakkas M. Aitsam Tallinna Eesti Põllumeeste Seltsi asjaajajaks. „See oli lehetöö kõrvil nagu kindlaks sissetulekuks,“ seletab M. Aitsam. Põllu-

meeste Seltsi asjaajaja kohalt lahkus ta alles 1919. aastal, kui asus „Päevalehe“ toimetusse kindlapalgalisena, jäädes siiski Seltsi põliseks sekretäriks.

Aga ega's ajakirjandustöö vahepeal jäänud soiku. Kui Vene riigiduuma valimiste ettevalmistuse ajal Peterburis asutati „Корреспондентское Бюро“, mis valimiste eeltööde ja hiljem ka valimiste käigu kohta kogus kogu Venemaalt teateid ning neid müüs edasi ajalehtedele, siis oli M. Aitsam paar aastat selle büroo kirjasaatjaks Tallinnas. Bürool oli omapärane viis tasuta oma kaastöölistele: sõnumid lasti saata postkaartidel ja igalt niisuguselt postkaardilt arvestati üks rubla tasu. „Aga päevas võis mõnikord saata ka mitu postkaarti ja vist sai saadetudki,“ tuletab M. Aitsam meelde.

Nüüd on M. Aitsam katsunud läbi kõik ajakirjanduse eriharud, juhtkirjast kuni roimakirjeldusteni. Muidugi oli ta pikemat aega ka „rea-mees“, nii näiteks tegeles kaastöolisena Asutavas Kogus. „Siis kirjutasin reatasu saades kaks korda nii palju välja kui oli tollal toimetuse liikme palk, nii et peatoimetaja ja ärijuht mõelsid asja ümber ning panid mu kindlale palgale,“ muheleb M. Aitsam nüüd. Ja lisab juurde: „Aga ajakirjaniku kutse on kasvanud nii luusse ja lihasse, et isegi puhkeajal maal paari nädala möödumisel tekib kohe tarvidus selle järele. Vahepeal läks ju küll vahete-vahel päris raskeks, sekeldusi oli nii palju, et vahel ei näinud päevade viisi oma poegagi. Aga mis sellest, see meeldib.“

Kuid pojale Aitsam oma ametit pärandada ei taha. Meie lehtede pere pole soodsate tööolude leidmiseks küllalt suur ja pole ka ajalehemehe vanaduspäevad seni küllaldaselt kindlustatud, arvab ta.

Kui jutt siit kaldub ajakirjanike ettevalmistusele meie oludes, siis väidab M. Aitsam, et kõige tähtsam ajakirjanikule on ikka and ja armastus oma töö vastu. Esimest võib ju muidugi arendada, kuid et ajakirjanduskoolid ja -kursused suudaksid teha häid lehemehi ka neist, kel tähendatud eeldused nõrgad, seda M. Aitsam ei usu. Aga kellel need eeldused olemas, neid ei maksagi hakata otsima, — need leiavad juba ise tee ajalehtede juurde. Eks peaaegu kõik meie lehemehed ole alustanud kaastöö-tegemisega huvi tõukel.

Mikkel Aitsam ise kirjutas oma esimese kaastöö 36 aastat tagasi „Valgusele“.

„Millest?“

„Noh, nagu ikka alatakse. Et kevad on saabunud ja et kuldnokad lendavad ringi lumest paljastel küngastel. Kui siis hakkas ilmuma K. Pätsi „Teataja“, asusin kohe tegema kaastööd „Teatajale“ ning panin ka tervelt tosina „Teatajaid“ „mehele“ oma ümbruses, kus seni käis mõni üksik „Valguse“ number.“

Ei ole Mihkel Aitsam vaba ka kirjanduslikest harrastustest. Jutte, novelle ja luuletusigi on tal ilmunud aastate jooksul loendamata arvul, laialipillatuna mitmesuguste lehtede ja ajakirjade veerudel. Kaks ta läbilöönumat näidendit, „Salmisto“ ja „Maakuld“, on käinud lavadel mitusada korda. Ja praegugi on Aitsamal käsil üks tõsisem asi samalt alalt, kuid esialgu peab ta paremaks sellest vaikida.

Vaikime siis.

Foto Parikas.

Rohkem tähelepanu kirjandusele

peaks ajakirjandus pühendama Ed. Hubeli arvates.

Kirjandus on tundlikum kui seismograaf, — see Eduard Hubeli väljendus keerles mul ikka veel mõttes, kuigi olin jõudnud juba ta elukorterist Vaestekooli tänavalt Kaarli puisteseele ja vahepeal oli kõneldud palju muudki juttu. Tundlikum kui seismograaf? Kas tõesti ka meie kirjandus?

Ed. Hubel — Mait Metsanurk väitis nii. „Kirjandus kajastab kõike, mis on õhus; ta tunneb oma tundlikkuses sagedasti ja aimab ette asjade arengut. Niihästi proosas kui luules peegeldub väga ilmekalt seltskonna meeleolu; nad võimaldavad panna õiget diagnoosi ja prognoosi seltskonna hingeelule.“

„Aga see eeldab ju ometi kirjanduse täielist elulähedust?“

„Seda võib meie kirjanduse kohta ka öelda.“

„Õiguse“ pere 1909. a. Kosel.

Esimeses reas istuvad vasemalt: „Meie Matsi“ tolleaegne toimetaja Jason, Joh. Reinthal, Ed. Hubel, Aug. Kampf, paremal äärmine Paul Olak. Teises reas seisab vasemal õlgkübaraga J. V. Veski, tema kõrval istub kõvakübaraga Chr. Kaarna. Edasi daamid: pr. Kaarna, prl. Fiskar, prl. Aavik, pr. Hubel. Taga seisavad vasemalt: pr. Veski, kasahoidja prl. Starkopf ja pr. Reinthal. Lapsed-lillekesed ees on väikesed preilid Reinthalid.

Ja seepärast pean meie kirjanduse ja ajakirjanduse vahetada teatud määral mittenormaalseks, kuna ajakirjandus peaks palju suuremal määral võtma sõna nende küsimuste kohta, millega tegeleb kirjandus, ja omalt poolt hindama või ümber hindama kirjanduses puudutatud probleeme. Ma kõnelen praegu mitte arvustusest, mis on kitsam kutseline eriala, vaid kirjanduse käsitlemisest ajakirjanduses ja seltskonnas (laialises mõttes) üldse.“

„Nii et ajakirjandus võtku endale rohkem mahti...“

„Just mahti! Ja võtku kord üldse selgitamisele, missugust osa mängib kirjandus ning iga üksik teos eesti rahva hingeelu ja vaimse palge kujundamisel. Eriti omab kirjandus väga suure mõju noorsoole, — võin seda muide öelda ka enda kohta, sest on ju mu sügavaimad lapsepõlvemuljed pärit just kirjandusest, — nii et kirjandus inimese ja seega ka rahva hingeelu kujundamisel on väga tähtsaks teguriks. Kahjuks pole meil seda veel hinnatud, küll aga palju enam mitmes välisriigis.“

„Nagu Venemaal ja...“

„Ka seal. Ja Saksas, Itaalias, mujalgi. Ma olen endastmõistetavalt kaugel sellest, et soovitada kirjanduse nii-öelda riigistamist või rakendamist riigi teenistusse, ükskõik missugusel kujul, või temast poliitilise propagandavahendi tegemist. Ei, pean tarviliseks vaid kirjanduse õiget hindamist rahva arengu mõjutamisel. Meie ajakirjanduselgi tuleks kord vaadelda teoseid ja neis levitatavat meeleolu sellest seisukohast.“

„Soovitate siis ajakirjanduse ja kirjanduse vahel tihedamat sidet. Olete ise sammunud kirjanduse alale ajakirjanduse tööpõllu kaudu. Kumba peate endale lähedamaks?“

„Juba ajakirjanikuna oli mul kirjanduslikke huvisid. Kuid ega ma end seepärast ajakirjanduse alal tundnud „ajutise tööjõuna“. Praegugi võiksin öelda B. Shaw sõnadega: „Ma pole kirjanik, olen ajakirjanik.“ Mõtteid, mida ma ei saanud väljendada ajakirjanikuna, väljendan nüüd oma teostes. Ajakirjanduse ja kirjanduse ülesanded on ühed, ainult vahendid on teised. Ja

seepärast pole ime, kui kirjanik vahete-vahel haarab ka ajakirjanduse põllule.“

On nii mõndki veel vestelda Mait Metsanurgaga. Ta peab paratamatuseks, et väikerahva juures vaimse inimese arvete rahuldamise võimalused jäävad alati mitteküllaldasiks, ja lepib sellega. Ta tahaks näha, et lehtede juurest tõuseks rohkem nimekaid ajakirjanikke, kelle kirjutusi armastataks lugeda, kuid leiab neid kahjuks ülivähe ja saab aru mõnestki põhjusest. Ning peab suureks paheks niihästi meie kirjanuses kui ka ajakirjanduses asjaolu, et äraelamisetarvidus dikteerib produktsiooni ulatuse.

Seda ja palju muud kõneleme. Ning Ed. Hubel valgustab küsimusi eluliselt, kuigi armastab tähendada vahele: „Ma olen tõmbunud tagasi kõigest sellest, mis mina siin tean palju öelda...“

Foto Parikas

Toimetusest teatritöösse

Mis Paul Olakil on öelda enda „vabanduseks“.

Kui olime juba jutelnud päevaküsimusist, kui ta oli kirjutanud alla terve rea väikeste vaheaugadega toodavaid kirju, teinud telefonilisi korraldusi ja käitunud üldse nii, nagu kohane tööga üle koormatud teatridirektorile, alles siis sai Paul Olak mahti vastata mu küsimusele, kuidas ta õieti tuli mõttele hakata kutseliseks ajakirjanikuks. Ja vastus kõlas nii:

„No-jaa, ega ma ise tulnudki sellele mõttele. Olin noor mees, pidanud kooliõpetaja ametit, selleks endal leidnud vähe kalduvusi, koha lihtsalt andnud käest ja asunud Harjumaale mõisavalit-

sejast õemehe juurde, et...“ — mõningad klõpsutused tulemasinaga, „no-jaa, et vaatan õige vähekesse ringi. Etendasin siis õemehe juures kodukooliõpetaja osa ja hakkasin väikesel viisil kirjutama ka lehtedele. Seal saingi Jaak Järvelt ootamatult kutse tulla „Virulase“ juurde. Võtsin selle hõisates vastu. See oli 1907-ndal. Samal aastal pandi „Virulane“ kinni, Järv saadeti maalt välja, meie aga lasksimis lehe „Õiguse“ nime all uuesti käima. Vastutava toimetajana oli mul nii mõnigi kord valmis trellidega kamber, aga kuidagi pääsin läbi trahvimaksimisega. Hiljem asutasime „Tallinna Teataja“, kus töötasin 1922. aastani, mil tuli mulle ebasobiv murrang lehe poliitilises suunas.“

Siit peale töötas P. Olak paar aastat „Päevalehe“ riigikogu-kaastöölisena, kutsuti ühtlasi toimetama, õieti looma ka „Kaitse Kodu!“. Umbes samal ajal, 1923. aastal, astus P. Olak „Estonia“ teatri teenistusse.

„Oli lihtsalt libastumine,“ seletab ta nüüd. „Seisin „Estonia“ seltsi juhatusliikmena teatrite lähedal ja kui dramaturg Hanno Kompus sõitis Dresdeni ooperisse end täiendama, tuli Jungholz palvega, et õiendaksin niikaua dramaturgi kohuseid. Arvasin, et ükskõik, võib ju ka. Aga kui hiljem H. Kompus tuli tagasi ja hakkas ooperijuhiks, siis jäin ja jäin ja... aga kogu aeg pole ikkagi olnud seda tunnet, et see oleks täiel määral just minu amet.“

Alguses jäi ju veel mahti ka lehtedele kirjutada üht-teist, hiljem olid P. Olaki ja ajakirjanduse vahel sidemeks „Õitsituled“, mida toimetati mitmel aastal. Nüüd on ajapuudusel katkenud seegi niit ja P. Olaki ajakirjanduselähedus peegeldub peamiselt veel tihedais isiklikes sidemais ajakirjanikega. Ja Kose puhkekodu alatise kasutajana tunneb ta end seal rohkemini kodus kui nii mõnigi lehemees.

Kas oli ajakirjanduse-tööst kasu tegevuses teatri juures?

„Kindlasti. Dramaturgi ülesanne on olla vahemeheks teatri kui kunstiasutuse ja reaalse maailma vahel; ta peab valvama, et teater end ei isoleeriks realiteedist. Ja kes on siis suuremad realistid kui ajakirjanikud?!“

Huvitavaid muljeid on P. Olakil säilinud ta ajakirjanikupõlvest ja „Õitsitulede“ veerud ootavad juba mõnd aega nende kirjanemist. Ühenduses Eesti Ajakirjanike Liidu asutamisega pole P. Olakil siiski erilisi mälestusi. Usume seda ka heameelega, kuna tal puhastverd vabaajakirjanikuna on vaevalt olnud erilisi huvisid organisatsiooniliste küsimuste vastu. Kuid Liidu teeneks peab ta vastuvaidlematult seda, et Liit on mahendanud ajakirjanike omavahelisi vahekordi ja soetades puhkekodu muretsenud organiseeritud ajakirjanikkonnale teatavaid varandusi.

„Ja Liidu lähem ülesanne?“

„Ta peaks end pane-
ma rohkem maksma kas-
vatavalt, peaks muuseum
olema ka karmim aja-
kirjanduse eetika valvur,
mis alal ta organisatsioo-
nina pole omandanud kül-
laldast mõju. Kuna or-
ganisatsioon oli nõrk, sai
muide ka poliitika teata-
val määral korrumpööri-
da ajakirjandust,“ arwab
P. Olak ja lisab lõpuks:
„Viimase asjaolu üle
pole siiski praegu enam
nii palju kaevata.“

Hugo Raudsepp

1917. a. sügisel, mil ta lah-
kus „Sakala“ toimetaja koh-
alt ja asus Tallinna.

Kalduvused joone- aluse maailma

*hukutasid Hugo Raudsepa
kirjanduslikule tegevusele.*

Kui kuuled, et Hugo Raudsepp juba 12—13-aastase poisikesena kihelkonnakoolis tegi „vajaduse järele“ ilmutat käsikirjalist lehekest (tol ajal!), siis seltsib esialgsele imestusele pea-
gi uudishimutsev naeratus: kas juba siis? Ja tõesti, — Hugo Raudsepp oli juba siis leidnud oma ala, ta juba siis „tõgas“ mitmesuguseid päevanähteid koolielus. Nii oli Hugo Raudsepp juba poisikesena õieti tabanud mõlemad kuulsad kärbsed korraga: oma tulevase kutse niihästi laiemas kui ka kitsamas mõttes.

Et tee ses kutses algusest peale oleks olnud roosiline, seda Hugo Raudsepp ei väida. Hulk aastaid tuli Valga, Pärnu ja Viljandi toimetustes väärrikalt hoida püsti provintsi-ajakirjaniku päri-
meid. „Sellisele tüübile,“ ütleb ta, „ei jatkunud vanasti olla ainult väle sulemees, ei — provintsi toimetaja pidi olema ka agar seltsitegelane, eestvedaja aatelistes üritustes, moraallirüütel igasuguses karskuses ja kasinuses.“ Hiljem, suurematel ja ajaloolisematel aegadel, viis sellane avalik rabelemine kõrgemaselgi poliitikasse, parlamentliku tegevuse otsale. Hugo Raudsepp ehtsa ajakirjanikuna aga ei pelga väita, et sellased seitsielu askeldused ja erakonnamehe rähkle-
mised talle poleks pakkunud tõsisemat seismist naudingut. Märksa rõõmsama meele, suurema rahulduse ja kindlasti ka suurema eduga on ta töötanud kirjanduse- ja teatrikriitikuna ning föl-

jetonistina Tallinna lehtede juures ning kõige oma tagasihoidlikkuse juures peab Hugo Raudsepp neid aastaid endale sisukaimaiks ja elamusrikkaimaiks ajakirjanduse kutsetöös.

Miks ta sellest kutsetööst loobus?

„Suurem osa ajakirjanduse koolist läbi käinud tegelasi rühib meil riigi või avalike asutuste juhtivaile kohtadele,“ arwab H. Raudsepp. „Minu kalduvused allapoole, joonealuse maailma, on mu hiljem võrgutanud kirjandusliku loomingu teedele.“

„Ja rahuldus jäi?“

„Jäi! Pealegi kus mul kirjanikuna sagedasti on tunne, et mu kirjanduslik looming on seesama ajakirjandusliku tegevuse jätkamine, ainult teisel kujul ja teiste rakenduslike ülesannetega. Suurim osa mu näidendeist reageerib akuutsetele ajaprobleemidele. Ning pikast ajakirjaniku-
praktikast on mul varus loendamatu arv tüüpe, mida olen võinud näha ja kogeda igasuguseis võimalikes ja võimatu is avaliku elu situatsioonides.“

„Nii et päris kindlat vahejoont polegi?“

„Kultuur on meie sihtasutuste näol ju küll jaotatud kindlasse latreisse, aga elav ning tegev inimene alati ei mahu neisse tervena sisse. Olen oma parimad aastad andnud ajakirjaniku kutsele, oma küpsema meheea kulutanud kirjanduse ja teatri vahel.“

Sihtasutuse kuuluvuse järele loetakse Hugo Raudseppa nüüd kirjanike hulka. Kuid suhteliselt rohkem tööjõudu on ta kulutanud ajakirjaniku kutsele. Ja miks ei peaks ta end lugema ka teatriinimeseks, kui Eesti kutselised teatrid ta tosinast näidendist kümne aasta jooksul on andnud üle veerandsaja lavastuse!

Ning ta ütleb: „Jõujaotamine „latrite“ vahel ei tule inimesele praktilises mõttes tuluks. Aga ta sisustab elu ja avardab kogemusi.“

Paul Olak

1921. a., veel vurrudega, nagu teda nägi O. Krusten.

Foto Parikas.

Kodune „häälekandja“

*oli Jaan Tompi esimene
ajakirjanduslik tööpõld.*

Nagu M. Aitsamalgi, nii ka Jaan Tompi on ajakirjandusliku töö kõrval alati jatkunud mahti saajaks muuks askelduseks. On vist raske loendada kõiki neid seltse ja ideelisi üritusi, kus Jaan Tompi on end oma vabast tahtmisest tegevalt rakendanud. Ajalehemehe töö aga on temalegi olnud lemmikalaks, mille kohta ta ütleb täie veendumusega:

„Ajakirjanduse põllul võimalust ja jõudu mööda kaasatötamine on minule kõigis olukordades pakkunud hingelist rahuldustunnet, hoolimata välistest raskustest.“

Et Jaan Tompi juba noorena valis tol ajal nii lugupeetud ajakirjaniku kutse, selleks mõjus kaasa kahtlemata ümbruski. Juba varajasest lapseast oli Jaan Tompi ümbritsetud ärkamisaja õhkkonnast. Isa emaga olid isiklikult elanud kaasa Carl Robert Jakobsoni kõnekoosolekud, pidud, Viljandi Eesti Põllumeeste Seltsi maja õnnistamistalituse, Eesti Aleksandri kooli asutamisvalud. Jaan ise sündis C. R. Jakobsoni surma-aastal ja nähtavasti päris emalt oma verre heroilise Eesti ärkamisajastu järelvirvenduse. Neid mälestusi elustas ema voki kõrval oma ärksale, juba viieaastaselt tähti kokkulugevale pojale, kes pisut hiljem innuga ja korduvalt uuris

läbi Jakobsoni-aegsed „Sakala“ aastakäigud, mis Tompi kodus teatava pühadusena hoiti hoolikalt alal. See kõik mõjutas noort Jaani sedavõrd, et ta kooli vaheaegadel hakkas ise mängima ajakirjanikku, toimetades kodus omaste ringis käsikirjalist „häälekandjat“. „Koduks“ ristsis selle ta „peatoimetaja“.

Valla-, k'helkonna- ja linnakoolis kuulus Jaan Tompi andekuse tõttu esimeste õpilaste hulka ja õpetajailt langes rohkelt kiitust ta lemmikainesse — kirjatöodes.

Kuni — 1905. aastal ilmus „Sakala“ Jaan Tompi sulest esimene juhtkiri.

„Oli õnnelikumaks pöördpäevaks mu elus,“ jutustab Ajakirjanike Liidu nüüd juba hõbepäine auliige, „kui samal aastal „Sakala“ tegev-toimetaja Rudolph Hanssoni ja Märta Märta kutsel asusime Viljandis uue ajalehe „Kodumaa“ väljaandmisele ja toimetamisele. Olin siis 23. eluaastas ja ajakirjaniku kutse võtsin vastu kindla sihiga pühenduda kogu andumusega õilsale tööle kodumaa ja rahva hüveks.“

Sellest on nüüd 29 aastat, mille jooksul Jaan Tompi on ajanud ajakirjanduse põllul vao vao kõrvale. Ta on olnud üks püsivamaist kaasatöötajaid ka Eesti Ajakirjanike Liidus, püüdes aidata kaasa ajakirjanike sotsiaalse olukorra parandamise küsimuste kompleksi soodsale lahendamisele.

„Need küsimused on Liidus olnud kõne all juba algusest peale,“ tähendab J. Tompi. „Kohe asutamiskoosolekul 19. juunil 1919. a. tehti ajutisele juhatajale ülesandeks pöörduda põllutöministeeriumi poole Viimsi mõisa südame omandamiseks ajakirjanike puhkekodu jaoks. 100 tiinu põldu kavatseti ka nõutada sinna juurde.“

See lausa põllumajanduslik kavatsus läks toorkord luhta; hiljem puhkekodu omandati Kosel, Piritajõe kaldal.

Kuid Jaan Tompi on veendunud, et tuleks veel mõndki teha ajakirjanike sotsiaalse olukorra parandamiseks. „See aitaks tõsta nii ajakirjanikkonna kui ka ajakirjanduse taset; sest mida vähem rõhub ajakirjanikku mure igapäevase leiva pärast ja mida rohkem tal jatkub ainelisi võimalusi vaimse elu tarviduste rahuldamiseks ja endatäiendamiseks, seda viljakamad tulemused on ka ta kutsetöös.“

Kahjuks peab tunnistama ka J. Tompi, et Ajakirjanike Liit seni pole suutnud vähematki mõjuda kaasa ajakirjanike palgatingimusi ning honorari küsimusi. Need on jäetud sõltuvaks lehe väljaandjais. Ainult kultuurkapitali ajakirjanduse sihtkapitalist on olnud teatud kindlustavat abi ja kui nüüd viiakse ellu plaanitud kultuurtegelaste pensioniseadus, siis täitub vähemalt sel alal lehemeeste kauahellitatud igatsus.

Juubelivärsse

GORI illustratsioonid

1.

Karl Kesa andis mulle käsu:
kui tuleb meie juubel suur,
siis sinul ülesanne lasub
värssvärki põimida see tuur,

2.

see protseduur... Raekoja kõned
keskpäeval maha magasin.
Kuid õhtul Kosel tujud mõned
ma teiste seltsis jagasin.

3.

Me sõiduk pimedusse sööstis
ja halli maanteelinti sõi
ning otsisklevalt valgusvööti
teekäänul metsa põhja löi.

4.

Me kodu, muidu tühjalt maetud
novembrisse, mis must kui muld, —
täis täna külatäisi laetud,
kõik aknad loitmas pidutuld.

5.

Jaan Taklaja eesruumis kätles
vastutluid kõiki, lõbus, lai.
Näolt teise tervitades tõtles
ta silme pehme pilk kui pai.

6.

Minister Müller, kindral Roska,
peen prillitatud Seljamaa...
Värss tõesti haarata ei oska
neid kõiki siit ja välismaalt.

7.

Ma uksest, selja tagant daami,
end teiste sekka poetasin
ning, ümber kaedes, püudaraami
end pihta pidi toetasin.

8.

Saal roosas tules kees kui pada,
käs jutuvada, bass ja alt.
Koos rahvast rohkem siin kui sada,
kes teist mu värssi ohvritall?

Me Aitsamal vist oli igav...

Minister Müller, kindral Roska...

9.

Auliikmed värsked välja nopin,
nii nagu mina seal neid näen.
Nad raginaga salmi topin,
üksteise järel ritta säen.

10.

Me Aitsamal vist oli igav,
ta peas ei laulnud lõbus kilk.
Pead kainet vahel mures sügas,
näos rändas rahutuna pilk.

11.

Ta otsis piduliste karjast,
kas leidub keegi, keda viiks
alt üles torni lööma marjast —
trump, laamor, abi, jännist prüi!

12.

Ta taskus kandis kaardipakki
ja sügas kukalt, kõrva äärt.
Ei leidnud sõpra, keda lakki,
auliige usalduseväärt.

Jaan Taklaja eesruumis kätles...

Siis Raudsepp! Kõndis me salongis...

16.

Kuub olgu — naised tahvad — sobiv
ja kukla ärgu ning kräe.
Küll Hubel neid see-eest kord rebib,
neid kirjjas pilkelauaks seab.

17.

Näeb Metsanurk me vaimset puudust
tal tähtis pole püks ja kleit.
Kuid naised oma vaateruudust
nüüd pilkepommi temma heit.

Tomp kandis armsalt halli lokki...

23.

Veel kellest teha värssi viipe,
näo lükkan riime vahele?
Vast Virgost tõmban suletriipe?
Ma panin seda tähele,

24.

kuis naerunüoga kassi moodi
ta daami poole pilgutab.
Vist hinge sügavusi loodis
prill salakaval, vilgutav.

Vast Virgost tõmban suletriipe?...

13.

Siis Raudsepp! Kõndis me salongis,
näos prillid vaikset naeru täis.
Ta vaatas huviga Salongi,
käes kelle mürtsudes lööts käis.

14.

Ta oli kaine, polnud tongis,
ei maitsenud me piduviin.
Ta mõtles vist, kuis varsti rongis
taas söidab koju, Elva süit.

15.

Auliige kolmas, Hubel, paistis,
kui oleks saanud sasida.
Ning teda nühes tekkis naistel
tung emalikult kasida.

Auliige kolmas, Hubel, paistis...

18.

Kas minu salm sin tundub kibe
või asjatuna hammustav?
Mu vaim ei ole lakkuv, läbe,
tõest karmist jõudu ammutab.

19.

Tomp kandis armsalt halli lokki,
täiskarskusele oli truui.
Vaev pidusäras südant nokkis,
vaat sellest aga seisis suu.

20.

Jah, oli lõikjal karskuspüha,
maad oli manitsenud sulg.
Siin ise võeti napsi üha —
kas näha see ei olnud hull!

21.

Kuid edasi! Silm otsis hoolas,
kus viies see, kes meile auks?
Mis tegi pidustustel Olak,
me ikka rängalt mõtlik Paul?

22.

Ei aita see, kui sulest imen,
vaid õilsam avaldada tõtt:
ma tema suhtes olin pime,
salm temast vedama läeb vett.

Mis tegi pidustustel Olak...?

25.

Saal tantsurütmis vaikselt kiikus,
orkester puistas helituld.
Aeg õine kiirelt mööda läkus,
mul lahkumiseks tuli tund.

26.

Loo lõpetab salm viimne lennul,
mul juba sada rida täis.
Mind võttis kaasa lahke Penno,
võis auto linna unne meid.

Kirjanik — ajakirjanik — lehemees

Paarkümmend aastat tagasi igapäevane inimene peaaegu ei tunnudki sõna *ajakirjanik*. Inimene, kes istus ajalehetoimetuses ja kirjutas lehes, oli tol ajal *kirjanik*; selle tiitliga mõni lihtsam inimene austab ajakirjanikku veel nüüdki.

Eel-iseseisvuseaegses Eestis oli ka tõepoolest raske teha vahet, kus lõppes kirjanik ja algas ajakirjanik.

Tuletatagu vaid meelde: tolleaegsed toimetused olid täis tuntud nimedega rahvast — kõik olid kirjutanud kas mõne novellikogu, romaani, vihukese luuletusi või muu raamatu. Tõnismäel tolleaegse karskusseltsi „Valvaja“ saalis peeti kirjanduslikke õhtuid, kus kõnepuldil vaheldusid aina „Päevalehe“ ja „Tallinna Teataja“ toimetuselikmed. Kõik tuntud inimesed ja said hiljem veel enam tuntuks — H. Raudsepp, Karl Ast-Rumor, Ed. Hubel ja mitmed teised.

Teadagi, toimetustes oli ka tol ajal väikesi vendi, sest ajaleht nagu kinofilmgi ei püsi ainuüksi staaride najal, aga neid nimeta inimesi peeti nii vähetähtsaks, et „teretamisel juhtkirjanikud andsid neile ainult ühe sõrme“, nagu kuski öeldud. Nende olemasolust väljaspool ei teatudki.

Olgu teada, et ka toimetuse staaride igapäevane töö oli õige proosaline: tõlkisid vene lehtedest telegramme ja saksa lehtede sabast „mitmesugust“ või redigeerisid küla-kirjasaatjate moraalitsevaid simmanisõnumeid. See kõik aga oli nimetu töö ja lehelugejad tundsid neid ainult meestena, kes kõnelesid ja kirjutasid väga kõrgest asjust.

Ajakirjanik näis publikule nii ideeline, et tal isiklikke huvisid nagu ei tohtinudki olla. Kui mõned aastad enne maailmasõda rühm tuntud nimedega mehi lahkus „Päevalehe“ toimetusest, sest et seal ei rahuldatud nende nõudmisi palga suhtes, siis oli see publikule teatava määranani hämmastav. Ajalehetoimetustes pidi tohti-

ma olla ainult ideelisi ja põhimõttelisi lahku-minekuid!

Päris arusaadav: kui lehtede toimetustes töötasid inimesed, kellele rahvas vaatas alt üles, siis ka ajaleht omas erilise aupaistuse.

Ei tarvitse tagasi minna Jannseni-Jakobsoni aegadeni, kus loeti ajalehte, kuni ta muutus näruudeks. Veel aastail enne maailmasõda lehelugejad, eriti maal, hoidsid alal iga ajalehe numbri ja need köideti suurtesse kaustadesse, mida siis vabal ajal lehitseti ja loeti. Ajaleht oli sedasama, mis raamat. Ja kui maalt pärit lehelugeja millegipärast läks isiklikult toimetusse, siis see oli veel tähtsam sündmus kui käik mõisa- või kirikhärra juurde: istusid ju ka toimetuses tähtsad mehed.

Iseseisvuse tulekul aupaistuse sära lehetoimetuse ümber lõi pisut kahvatama. Senised staarid said ministriteks, läksid diplomaatidena välismaale või istusid rahvasaadiku toolile. Toimetused komplekteeriti tundmata inimesist, kes varsti said isegi nii tähtsaks, et vähesed järele jäänud staarid teretamisel ulatasid neile terve käe. Vanamoelisem lehelugeja aga märkas, et ta ei tea enam, kes kirjutavad lehes.

Asi läks veelgi proosalisemaks. Kui vanasti igapäevane inimene nägi ajakirjanikku kõnelemas või kirjutamas ainult suurtest küsimustest, siis kohtas ta nüüd toimetuse esindajat hoopis teistsuguse tegevuse juures: see tikkus talle ligi iga-suguste tüütavate pärimistega, tahtis teada asju, millest kodanik pigemini vaikiks.

Vastavalt sellele muutus pikkamööda ka suhtumine inimesele toimetusest: ta ei olnud enam *kirjanik*, ei, isegi *ajakirjanik* tundus varsti liig pateetilisena ja pikapeale muutus ta lihtsalt *lehemeheks*, millise tiitliga näivad leppivat asjaomased isegi.

Toimetuste aupaiste mahakiskumiseks aitas suuresti kaasa kitsarinnaline erakondlus, mis, väljudes rühmatubadest ja peatoimetajate kabi-

nettidest, pookis „säärenärimise meetodid“ külge ka toimetuse reameestele. Kuidas seda tehti, selleks näide ühe päevalehe toimetusest. Noor reporter, kes oma vanema kolleegi asendajana pidi refereerima riigikogu koosolekut, sai toimetuse juhilt instruksiooni: omameeste kõned tuua võimalikult pikalt ja lõpuks öelda, et rahvasaadiku N. N. asjalikku kõnet kuulati suure huviga; kõneleb aga vastasrindlane, siis teha lühidalt — see ja see rääkis segaseid sõnu, mille mõtet ei taibanud keegi. Selles vaimus koostatud riigikogu koosoleku referaat läkski lehte.

Lugeja aga ei olnud pime: ta nägi peagi, et lehes pahatihti ei kaitstud tema asja, nagu usuti vanasti. Ja kui siis ajakirjanik sattus rahva sekka, vaadeldi teda imestades: päris inimese nägu, aga vaat, milliseid asju kirjutab lehes.

Toimetuse autoriteedile rahva silmis mõjus kahjulikult ka ajalehtede liig kiire „amerikaniseerumine“ iseseisvuse algaastail. Taheti ühe ropsuga omandada suurmaailma lehtede töövõteteid, aga puudusid eeldused nende õigeks rakendamiseks.

Siit on pärit vildakas ja ühekülgne informatsioon, mis tekitanud palju pahameelt.

Nagu öeldud, on *kirjanikust* nüüd saanud lihtne *lehemees*. Paistab, et seda muutust arvestavad ka ajalehtede väljaandjad.

Maailmasõja-eelseil aastail oli Eesti ajalehtede toimetuselüükmete palk 100 kuldrubla ümber kuus. Iseseisvuse esimestel aegadel reguleerisid suuremad ajalehed oma toimetajate töötasu kooskõlas ministrite palkadega — juhtiv ajakirjanik sai vähemalt ministri palga. Aga see areng lõppes õige pea ajakirjaniku kahjuks. Nüüd annab juba väike sekretär ministriumist oma palga poolest keskmisele ajakirjanikule silmi ette.

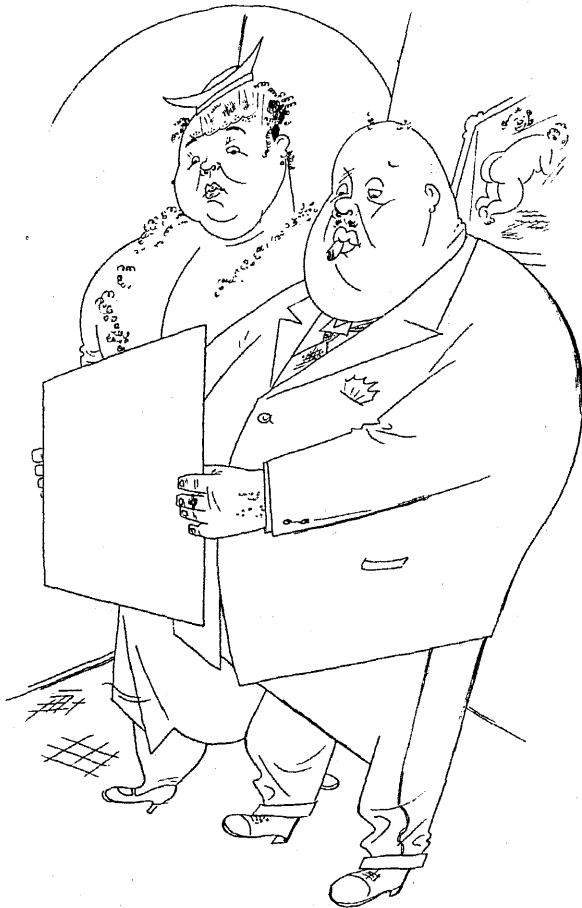
Eeltoodu põhjal tekib loomulikult küsimus: on's ajakirjaniku ühiskondlik väärtus ja tähtsus tõesti vähenenud?

Eitav vastus tähendatud küsimusele peaks järgnema juba tõsiasjast, et ajalehtede lugemine, võrreldes enne-iseseisvuseajaga, on kasvanud mitmekordseks.

Pole enam inimest, kelle arusaamist maailma sündmustest ei mõjutaks ajaleht. Üks võtab neid mõjusid dotseerivast juhtkirjast, teine teeb oma järeldusi sündmuste kroonikast, igapäevase elu peeglist.

Ajakirjanik, kes üldedokraatia voogudes sagedasti näis tõepoolest olevat ainult veesegaja, hakkab jälle omandama positiivsemat tegumoodi.

Seda põhjustab praegune valitsemiskord. Eriti on tõusmas nime tu *lehemehe* tähtsus.

Hinnang.

„See on väärtuslik teos — selle autor läks nälgides hulluks.“

Praegune olukord loob eeltingimused selleks, et ajalehe kandvama osa moodustavad sagedasti dekreedid, valitsusasutuste korraldused ja töökavad.

Eitamata nende avaldamise tähtsust lugeva publiku seisukohalt saadab selline lehetäitmiseviis ajalehed siiski ühekülgse hädaohtu. Lugeja ei lepi ainult ametliku informatsiooniga, ta soovib ka midagi muud — elu väljaspool amet-asutusi. Toimetustes taibatakse seda ja on tõusmas tung lähemalt vaadelda ka seda teist, *elavat* elu.

Siin avaneb lehemehele uus, tõeline töövälj, mis on seda avaram, et rühmatubadest tuleb vähem juhtnöore.

Kui jätkub praegust „vaikivat olukorda“, töötab *lehemees* enda jälle üles *ajakirjanikuks*, võib-olla isegi *kirjanikuks*.

AJAKIRJANDUS, RAADIO JA HELIFILM

Koos tehnika arenemisega mõtete, helide ja kujutuste edasiandmisel ajas ja ruumis avardub alatasa ka ajakirjanduse ala ja ilme. Oleme harjunud ajakirjanduseks pidama teatud arvu lehekülgedega perioodiliselt ilmuvaid trükitooteid, kas illustratsioonidega või ilma, ja osalt ka kivilunud vaates, et see ajakirjanduse vorm ongi lõplik ega allu muutustele. See vaade on aga suurel määral tingitud ajakirjanduse väljaandjate ja ka ajakirjanike ainelistest ja kutselistest huvist, kuna tegelikult praegugi ollakse juba jõutud seisukorrani, kus igapäevaste elunähetega valgustamise ja arvustamise kiire tarvidus on loonud perioodiliste trükitoodete kõrvale teised võimalused laialdaste masside teenimiseks, sagedasti ühiskondlikes, rahvuslikes ja rahvusvahelistes huvides. Raadioreportaaž, helifilmikroonika on juba alad, mida ei saa kaotada avalikust elust, ilma et laialdased ringkonnad sellest tunneksid puudust, ja võib-olla on need alad koos kaugenägemisega tuleviku informatsiooniteenistuse põhialuseid.

Kas peaks siis nüüd praegune ajakirjandus astuma võitlusse seesuguste informatsiooniteenistuse vormidega, et püsida kõigutamatult sellel seisukohal, mille ta jõudnud endale võita avalikus elus? Kas annaks seesugune võitlus tulemusi ja kas ei tähendaks see üldse ajakirjanduse naeruvääristamist, kui ta asub oma huvides võitlusse tehnika progressiga, teades juba meie isade ja isa-isade võitluse mõttetust lennuki, auto ja aurumasina vastu? Loogiline mõistus ütleb, et seesugusel võitlusel oleks vähe tulemusi ja ajakirjanduse seisukohalt võiks raadio- ning filmireportaaži edusammude jälgimine seista ainult selles, et neid püüda liita seniste ajakirjanduse ülesannetega, neid reguleerida ja täiendada, et üheskoos luua täiuslikum aparatuur ja vorm tulevaste põlvete poliitiliste ja sotsiaalse huvide teenimiseks informatsiooni ja orientatsiooni ammutamisel. Praegusel ajakirjandusel oma rikkalike kogemustega tuleks olla ainult valvajak, abimeheks ja nõuandjaks, et tehnika

progressi kaudu võimalduvad uued ajakirjanduse vormid rakenduksid oma ülesannetele täie tõsiduse, täie vastutuse ja ka täie oskusega, et vältida nende uute ajakirjanduse vormide lapsea vallatusliku tuhina kahjulikku mõju ühiskonnale. Sest lõppeks selgub, et uued ajakirjanduse vormid kui niisugused ei suuda ka täiel määral üksinda täita praeguse ajakirjanduse ülesandeid ja vajavad seda ikkagi teatavaiks täienduslikeks, koguni enam — raadio, film ja kaugenägemine võivad vaid ergutada masside huvi maailma sündmuste jälgimiseks ja mõistmiseks ning võivad seega osutada isegi teeneid praeguse ajakirjanduse suuremale levikule.

Niisugused olid lähtekohad, millelt väljus Brüsselis 22.—25. oktoobrini k. a. peetud rahvusvaheline ajakirjanduse konverents, asudes töötama välja aluseid ajakirjanduse, raadio ja filmi koostöö reguleerimiseks ja normeerimiseks, mis peavad olema materjaliks valitsustele ja valitsuste esindajatele neist sõltuvate eriküsimuste viimisel maksvate seaduste ja rahvusvaheliste konventsioonide vormi. Kui suur on juba praegu huvi nende küsimuste vastu, näitab see, et Brüsseli konverentsist võtsid osa 18 rahvusliku ajakirjandusliidu esindajad, paljud oma valitsuste otsekohele volitused. Ka konverentsi koosseis rõhutas sündmuse tähtsust — kõrvuti 18 maa väljapaistvamate ajakirjanikega rahvusvaheliselt tunnustatud juristid, raadio- ja filmieriteadlased, kes mitmeaastaste eeltööde järele leppisid nüüd kokku järgmistes kaaluvamates seisukohtades:

1. Konverents tunnistas, et tõeliselt puudub konkurents trükitud ajakirjanduse ja sõnalise ajakirjanduse (s. o. ajakirjanduse uute vormide) vahel. Need kaks ajakirjanduse vormi, mis üksteist täiendavad õnnelikul kombel, peavad töötama koos ja pakkuma üksteisele abi, soovitatavalt kindlate kohustuste kujul, et ühiskonna ees tõsta oma informatsiooniülesandeid.

2. Konverents soovitas kõigi maade raadiosaatejaamadele hankida ajakirjanduslikeks üles-

anneteks tarvilik personaal kutseliste ajakirjanike hulgast ja suurendada raadioreportaaziga tegutsevate ajakirjanike ettevalmistamiseks tarvilikke võimalusi kas raadioülekannetega seotud asutuste või ajakirjanike liitude initsiatiivil.

3. Konverents avaldab soovi, et reklaam, ükskõik mis kujul, hoitaks eemal ajakirjanduslikest ülekannetest.

4. Konverents peab tähtsaks, et moraalsed ja juriidilised põhimõtted, millele tugub ajakirjandus, pandaks maksma ka uute ajakirjanduse vormide kohta. Need põhimõtted nõuavad kõigepealt informatsiooni objektiivsust ja erapooletust. Raadioreportaazi suhtes peab peetama silmas tehnilisi levitamistingimusi: a) saatejamaade arvu piiramist vastandina ajalehtedele, mille arv on piiramatult; b) raadiosõnumite lühidust, välja arvatud sündmuste üleandmine raadios, kus ülekande pikkus olgu sõltuv sündmuse sotsiaalsest tähtsusest.

5. Konverents deklareerib, et võtmata põhimõtteliselt seisukohta raadiotsensuuri kohta soovib ta, et tsensuur teostuks ainult kutseliste ajakirjanike osavõtul.

Filmireportaazi kohta, mis meid huvitab vähem raadioreportaazist, kuna see ala meil veel õige vähe tuntud, defineeris konverents, et filmi-ajakirjanik on ainult see, kes igapäev töötab filmikroonikale, nagu ajakirjanik ajalehele. Selle järel konverents võttis vastu terve rea soove, mida filmiettevõtteid peaksid pidama silmas, et nende saavutused seisaksid neile kuuluva sotsiaalse ülesande kõrgusel. Samuti määras konverents filmireportaazi tehnilistelt jõududelt nõutavad tingimused.

Raadioreportaazi küsimuste käsitlemisel peatus konverents ulatuvalt veel laine pikkuste ja ülekandeaparaatide ning sellega tegelevate inimeste legitimeerimise ja sotsiaalse kindlustamise juures, millel meie aga praeguses lühidas ülevaates ei saa peatuda.

Erilist tähelepanu pühendas konverents teletransmissioonide võidukäigule seoses ajakirjandusega, kusjuures konverents soovitas, et ajakirjandus püüaks kasutada kõiki leiutisi, mis tehtud ja tehakse sündmuste kujuliseks edasiandmiseks ja klišeerimiseks, traaditud või traaditeel.

Kuna praegu raadio- ja filmireportaaz on soodustatud tingimustes, võrreldes ajakirjandusega, autorikaitse küsimustes, tegelikult vabastatud kulukast honoraaride küsimusest ilukirjanduslike ja kunstiliste toodete suhtes, siis soovib konverents, et Berni konventsioon võetaks vastavas ulatuses revideerimisele ja raadio- ning filmireportaazi ja ülekannete kohta pandaks maksma samad tingimused, nagu need maksavad ajakirjanduse kohta.

Samuti tunnistas konverents tarviliseks, et raadio- ja filmireportaazi kohta pandaks maksma ajakirjanduse kohta maksavad juriidilise vastutuse normid nii eraisikute kui ka riikide suhtes.

Neil eeldustel arvas konverents, et ajakirjandusel ei tarvitse karta moodsate ajakirjanduse vormide konkurentsi, vaid võib asuda nendega koostööle ja võtta ka neil uutel pressivormidel tegutsevad isikud senise ajakirjanike pere liikmeiks.

SALMI-JAAK

Kuradike

Kesse ütles: lips tal läbi,
kurat, vennike, jäänd kehvaks,
igamees ta väänab ehvaks!
Ma teen ütlejale häbi.
Ärgu õelgu kergelt viskelt.
Kuni leidub trükiviga —
kuradike elab priskelt,
lulli lööb ja pikk ta iga.
Käitises ta hüpleb üha,
kõnnib kõrval, kargleb kannul,
ringi käib kui tegelinski

sõnajuurel, mõttekännul.
Ükski nurk tal pole püha,
tinatäht ei ole vintske.
Kirjareegleid talle sööda.
Ladumasin teeb kriisi,
keksib trükiridu mööda,
pinnib pärast korrektriissi.
Toimetuselaua näkku
sirutab ta omi päkku,
viib su õilsad mõtted rappa,
nii et kallad vihakappa.

Tähtsal tegelasel tähtis juubel.
Korvi pole täna lehel suu peal.
Teksti keskel, loomulikult, foto.
Lõpuks leht on valmis, töö teind roto.
Siis vast selgus kurja vise.
Kes on süüdi? Murdja? Faktor?
Pildil näha vägev traktor,
all ent: „Šunbifar jiu ife.“
Kas ei tee see kuuma viha,
mis ei tükil ajal lahtu?
Kas ei võta suu see vahtu,
Kas ei liiguta see liha?

Üleskutse liider lehes trükib.
Suured mõtted seisvad uhkelt reas.
Lõppu oma ausa nime lükib,
mis on juba kogu rahval peas.
Äkki kuri sinna manu tükib,
lisab nime alla nii muu seas:
„Püha-ifa ofaw diplomaat...“
Lõbu saavad jälle noor ja taat.
„Oh sa kurat!“ vannub šeff.
Asi kukkund välja kehv.
Sõimust täis saaks mitu vihku.
Kurat itsitab vaid pihku.

Kõrge külaline meile saabus.
Väärikus ju näha tema kaabus.
Leht toob kirjelduse ülivahva.
Kõne aga üllatab seal rahva.
Külaline öelnud (lehes) nii:
~~MEETRIKSEID~~—D—D—
Lahendust on pärast laialt.
Mõni laseb nagu ratsa.
Teine vabistab ka vatsa.
Kurat kõrvalt muigab maialt.

Kuski avamisel ühispank.
Sõnumist on laual alles algus,
pealiskiri — muidu paber plank.
(Lõpp ju toimetuse töös ja talgus.)
Keegi naljaks lisab sinna ridu:
„Pungas awatafje loomaab,

tüfus, karusfell ja piibu...“
Nõndaks, veli, panga täis ju praed!
Kuid ei magand trükikont —
suus tal ikka olgu kont —
peibutas ta ühe velle,
trükki sokutas kõik selle,
tulisjalu nagu sõtta
tormas veli trükikotta,
pani lehte uudiseks...
Lahti läks kui juudipeks!
Uneski veel siunad, sonid,
kellegi eest pakku ronid,
naine müksab: „Mis sa urad!“
Päitsil istub trükikurat.

Kord poleemika käib lehes agar.
Vaidlus võidurikka lõpuni.
Nägijaks me teeme pimedal!
Lõppes nõnda äge vaidlussagar:
Meie platvorm riigi asjus nii:
— noorel pörjal olgu imeda.
Kurat hüppas lehte keksti,
paiskas segi targa teksti.
Kes siis mõtles sellist ollust?
Küll see tont vast tahaks tappa,
tulelondi seoks tall' sappa!
Oo, saaks pihku seda ollust!

Nii ta mängib vingerpussi,
teda vihkame kui ussi.
Siin ei aita aga miski,
muudkui kirjuta ja riski.
Igal hommikul end loeta,
sajatusi talle poeta:
sulatina talle silma kalla,
sulatina talle hanna alla,
sisikonda talle elus nastik —
trükiyea-kurat vastik!
Siiski, siiski — ta me kambast,
seda tunda ju ta hambast.
Vedagu meid vahel ninast —
loobume veel sulatinast.
Temaga on töö küll kibe,
temata ent — liiga libe.

KRIMINAALKROONIKA

Kuigi „õnnetused ja kuritööd“ esinevad veel ainult väikese rubriigina mõne lehe viimastel lehekülgedel — jäänusena endistest aegadest, kus kõik sõnumid rubriigistati nende sisu järele, ja panipaigana pisi-sõnumitele — täidab kriminaalkroonika, kaasa arvatud ka kohtukirjeldused, tegelikult väga suure osa meie lehtede ruumist; rubriik on kuivanud kokku mitte avaldatava materjali vähesuse, vaid otse selle vastu — rohkuse pärast. Ka on õnnetused ja kuritööd selleks ajaleheainestiku osaks, mis avalikkuses kutsunud esile kõige enam ja kõige ägedamaid vaidlusi. Seepärast ei tohiks olla üleaarne peatuda kord lähemalt selle küsimuse juures.

Paljud eitavad kriminaalkroonika eluõigust ajalehes üldse. Polemiseerimine nende puritaanlastega pole selle kirjutuse ülesandeks. Juba põhjusel, et see tähendaks vaidlust ajakirjanduse totaalülesande üle, milleks on avalikkuse igakülgne ja vaba informeerimine kõigest, mis sünnib avaliku huvi pakkuvat maailmas et sel teel anda võimalikult tõetruu, elulähedane ja tabav pilt elust kogu ta mitmepalgelisuses. Siin ei saa moraalseil ja esteetilisil kaalutlusil elu varjukülgede ning väärnähte kohta teha mingit erandit. Lõppeks pole kriminaalkroonika kõrvaldamine ajalehtedest tegelikult kuidagi teostatav, nagu näidanud kogemused. Nii on Riia lehtede toimetajad käesoleva sajandi alul kord otsustanud loobuda kriminaalkroonika avaldamisest, kuid varsti on üks leht lugejate nõudel taganenud leppest ja selle järel olnud seda sunnitud tegema ka teised¹⁾. Samasugune kogemus oli aastate eest „Berliner Morgenpostil“, kes lehe sisust katsus kustutada kohtusõnumid; selle tagajärjeks oli, et leht kaotas tuhandeid tellijaid ja muidugi loobus kardetavast katsest²⁾.

Nii võib küsimus kriminaalkroonika suhtes seista ainult selles, kuidas, mis kujul ja mil-

lise sihiga seda avaldatakse ja peab avaldatama. Sest nõnda avar kui tänapäev ongi ajakirjanduse vabadus sensatsioon³⁾ viljelemisel, mille olulise-maks ja rikkalikumaks ainevallaks õnnetused ja kuritööd, on sellel siiski oma kindlad piirid, millest hea ajaleht ja ajakirjanik ei tohi astuda üle. Ajakirjanduse kõrgeks ülesandeks on teenida avalikkust, üldiseid huvisid, laskumata selle õilsa maski all puht eri- või ärihuvide teenistusse ja moonutamata elu tõelist pilti üksnes lugejaskonna sensatsioonijanu kustutamiseks. Sensatsiooni viljelemine võib olla ainult vahendiks, mitte eesmärgiks endaeette. Seda peab alati kandma kõrgem siht, tahe viia edasi elu ja aidata kaasa selle väärnähte kõrvaldamiseks.

Need on üldiselt tunnustatud põhimõtted — välja arvatud Ameerika madalamat sorti sensatsioonipress ja selle epigoonid Euroopas, mille sihiks on ainult äri.

Kriminaalkroonika on sensatsiooniala, mille käsitlemine ajakirjanduselt nõuab suurimat ettevaatlikkust ja piinlikemat endakitsendamist, kunat seejuures lasub raskeim vastutus üldise hüvangu ja üksikinimeste heakäekäigu eest. Kiusatused on aga suured, sest on ju kriminaalkroonika ala, kus kõige kergem teha kõmu, millest tänapäev ei keeldu meelsasti ükski leht. Siin võidakse kergemini kui vahest ühelgi teisel ajakirjanduslikul alal selle asemel, et tuua kasu, teha kahju nii üldsusele kui üksikisikutele. Eelkõige ei tohi ajakirjanik seepärast õnnetuste ja kuritööde käsitlemisel kunagi unustada, et asjaosalised on elavad inimesed nagu ta ise, — teiseks, et kuritegevus on mürk, millega peab käima ettevaatlikult ümber. Kui kergesti võidakse teha ülekohtu inimetele, kes sattunud politseisse või kohtusse — võib-olla täiesti süütult, — kui kergesti võidakse edendada kuritegevust, selle asemel, et aidata võidelda selle vastu!

Arvestades ülalöelduga peab tõsiselt kahtsema, et mitte ükski meil, vaid ka mujal toimetused usaldavad kriminaalkroonika, nii politsei- kui

¹⁾ Lg: „Missugune peab olema õige ajaleht?“, „Pvl.“ nr. 348/1930. ²⁾ O. Groth: „Die Zeitung“ I.

³⁾ K. Kesa: „Sensatsioon“, „Õitsituled“ nr. 10.

kohtusõnumid, enamasti teise ja kolmanda järgu jõudude hoolteks, kel puuduvad nii tarviline intelligents kui tihti ka moraalsed omadused oma ülesande rahuldavaks täitmiseks. Kuid sellest edaspidi.

Ajakirjanduse huvi õnnetuste ja kuritööde vastu õigustab peale avalikkuse informeerimise tähtsal määral ka otsene tegelik otstarve kuritegevuse ja õnnetusjuhtude vastu võitlemisel.

„Moodsa suurlinna kriminaalpolitsei edukas teotsemine ajakirjanduse toetuseta pole üldse mõeldav,“ ütleb ühes oma loengus end. Berliini politsei abipresident dr. Weiss⁴⁾. Näiteks on roimarite jälgimisel ajakirjandus hõlpsamaks ja parimaks võimaluseks kõige laiematele hulkadele teha teatavaks roimari pilti ja teisi andmeid; meil, kus roimarite-pere väikesearvuline ja politseile hästi tuntud ning maa väiksuse tõttu piiratud ka varjamisvõimalused, ei etenda ajakirjanduse abi sel alal igatahes nii tähtsat osa kui suurriikides. Nii meil kui mujal võib ajakirjandus aga kahtlemata osutada suuremat abi kui roimade jälgimisel nende takistamisel, juhtides oma kirjeldustega inimeste tähelepanu neid ähvardavaile hädadohtudele, liikvel olevaile roimareile, nende töötamisviisidele, võtetele jne. Seejuures ei puudu igatahes hädadoht saada tahtmatult roimarite

⁴⁾ E. Dovifat: Auswüchse der Sensations-Berichterstattung.

õpetajaks, kes, nagu tehtud kindlaks, väga hoolikalt ja tähelepanelikult jälgivad ajakirjandust. Autorile kinnitas üks meie juhtivaid politseiametnikke, et meil on terve rida uusi roimaliike ja -võtteid levinud just tänu ajakirjandusele. Vastandina roimaritele, on publik väga visa võtma õppust ja panema tähele hoiatusi — ikka lastakse endale teha kahju äsjakirjeldatud võtetega. Sama on maksev hoiatavate sõnumite kohta õnnetustest, kuigi see kaugeltki ei tee neid tarbetuks. Saksas peetakse õnnetusekirjelduste hoiatavat mõju näiteks sedavõrd tähtsaks, et mitmed laste- ja noorsooajakirjad järjekindlalt avaldasid ja avaldavad vahest praegugi kirjeldusi igasuguseist õnnetusist⁵⁾.

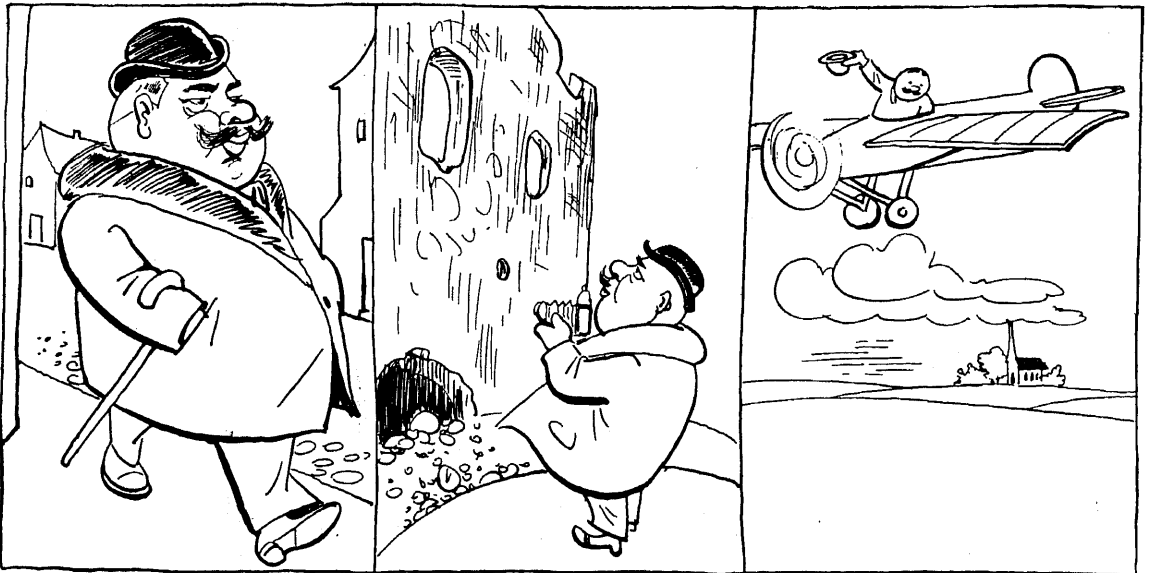
Mis puutub kohtukirjeldustesse, siis on nende avaldamine ajakirjanduses juba loogiliseks järelduseks kohtupidamise avalikkusest; on koguni väidetud, et kohtukirjelduste avaldamiseta ajakirjanduses ei saa üldse kõnelda kohtupidamise avalikkusest. Igatahes aitavad kohtukirjeldused tänuväärselt kaasa avalikkuse tutvustamisele maksimate seaduste ja nende käsitlemisega ning õigusemõistmise ja kohtuotsuste arusaadavaks tegemisele, luues sellega sideme rahva ja kohtu vahel, ning kasvatavad inimesi austama seadusi ja hoiduma nende vastu eksimisest.

Kui paljud kõigest sellest hoolimata avaliku

⁵⁾ Hans A. Münster: Jugend und Zeitung.

Sõnum . . .

R. TIITUS

Eile hommikul saabus meie linna Sevilla turistide-ühingu juht, tuntud rahvusvaheline turismitegelane dr. Carbonado.

Eriti elavat huvi tundis dr. Carbonado meie tähtsamate muinsuseesemete, keskaegsete rüütlilosside varemete vastu.

Viibinud terve ööpäev meie linnas, istus lgp. külaline täna hommikul aeroplaani, et sõita edasi Afganistani.

moraali või tegeliku kuritegevuse vastu võitlemise seisukohalt peavad kriminaalkroonikat ajakirjanduses tarbetuks või koguni kahjulikukski, siis on enamasti selle põhjuseks küll see, et ajakirjandus pole täitnud õieti oma osa. Ka põhimõtetlike kriminaalkroonika vastaste seisukohavõttud peaksid olema tingitud samast põhjusest, kuigi sellest vahest ise ei olda teadlik.

Kriminaalainestiku ebaõige käsitlemisega võib ajakirjandus kasu asemel tööpoolest tekitada palju kahju.

Meie politsei- ja kohtutegelaste peamiseks etteheiteks ajakirjandusele on enneaegne juurdlusasjaolude avaldamine, mis tihti raskendab või teeb hoopis võimatuks antud roimajuhu edaspidise jälgimise, kuna tabamata asjaosalised on tänu ajalehesõnumitele muutunud ettevaatlikuks, seganud jäljed, hävitanud asitõendused või põgenenud. Teisest küljest võivad seejuures kannatada süüta inimesed, kelle nimed kontrollimata andmete avaldamisega heidetud roimaritena avalikkuse ette.

Seesuguste nähete kõrvaldamiseks on ainuke ideaalne tee tihedam koostöö ning suurem vastastikune usaldus ajakirjanduse ja politsei ning kohtuvõimude vahel. Veel enam — sel teel võib ajakirjanduse tõmmata märksa tõhusamale kaastööle kuritegevuse vastu võitlemisel.

Kõikjal, kus seda katsutud, on saavutatud kõige paremaid tulemusi. Sest ajakirjandusele

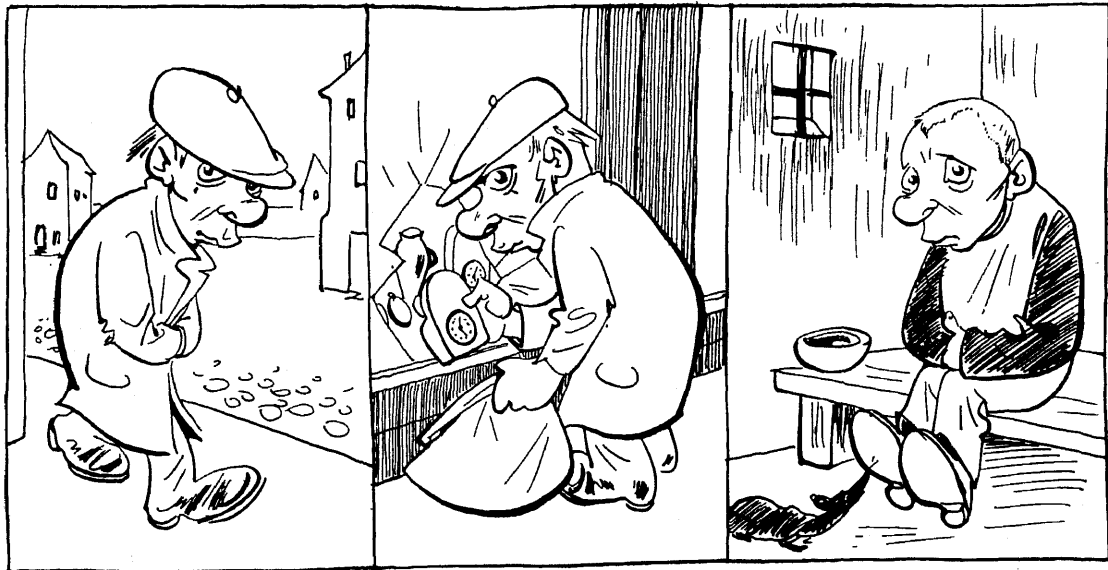
osutatud usaldus suurendab ta vastutustunnet ja kohustab korrektsusele, ühtlasi teeb aga küllaldane materjaliga varustamine enamasti tarbetuks keeldud andmete avaldamise. Endastmõistetavalt võib ajakirjandus rohke materjali — seal hulgas seesugusegi, mis ei kuulu avaldamisele — põhjal anda tõepärasema kirjelduse teatavast juhusist. Vaikimise ja keeldudega selle vastu ei saavutata, nagu näitavad kogemused, midagi, sest ajakirjandus leiab ikka teid, kuidas saada teada, mis teda huvitab. Kuna aga siin puudub võimalus andmete kontrollimiseks, võib hõlpsasti avalikkuse ette pääseda valeteadid ja -järeldusi, mida palju raskem teha heaks kui neid oleks olnud hoida ära.

Veel kahjulikum, kui politsei ja kohtu tegevusele kuritegevuse vastu võitlemisel, võib kriminaalainestiku ebaõige käsitlemine olla avalikkule moraalsele ja maitsele ning üksikisikutele, ühtlasi on aga viimasel alal ka hoopis raskem hoida ära eksimusi.

Lugejad mäletavad vististi veel ränku etteheiteid, mida sel pinnal tegid ajakirjandusele mõni aasta tagasi oma vastustes „Õitsitulede“ korraldatud ankeedile meie avaliku elu tegelased: ajakirjandus oma õnnetuste ja kuritööde kirjeldustega mürgitavat ja rikkuvat inimesi, eriti noorsugu, tungivat kodanike eraellu, sõtkuvat porri süüta inimeste au jne. (Järg 131. lhk.).

... ja õiendus

R. TITUS

Meie lehe eilsesse sõnumisse oli sattunud paar eksitavat trükiviga. Meie linna saabus mitte dr. Carbonado, vaid üldtuntud vargapoiss Tõmba Jüri.

Edasi huvitasid teda mitte lossivaremed, vaid kuld- ja hõbeasjad ning muu meie linna väärtuslikum kraam, nagu näitas ta sellesuunaline kiire ja energiline tegevus.

Ka ei istunud Tõmba Jüri aero-plaani, vaid pisteti „Rootsi kardinat“ taha. Muus osas aga vastab meie lehe mainitud sõnum täieliselt tõele.

„Teataja“ loimetus ja kaastöölised. Ülesvõte on tehtud M. Martna kodus 1904 a. Paremal laua ääres istuvad M. Pung ja M. Martna. Seisavad (paremalt): Th. Ussisoo, H. Laipman, J. V. Veski, prl. Paulberg, Ed. Wilde, K. Päts ja H. Pöögelmann. Viimaste ees pr. Martna lastega. Vasemal äärmine Ed. Wirgo.

Koguteosest „K. Päts“.

A. SCHULBACH

Eesti iseseisvuse peaproov

1.

Eesti iseseisvaks saamise ajalugu on veel kirjutamata, tema eelsündmuste osatähtsus hindamata. Kaldume tehti neid alahindama, kuna nende mõju järgnevale sündmustekäigule pole meile küllalt selge. Näiteks Tallinna linnavalimiste mõju 1904. aastal.

On teada: kui 1904. a. mindi ajaloolisse võitluse linna tüüril asuva sakslusega, siis valdas paljusidki veel kartus. Usk oma rahva võimeisse ei olnud küllalt tugev, sest kuski ei olnud veel olnud võimalik neid katsuda ega näidata. Seepärast leidis valijate seas rohkesti isikuid, kes kartsid avalikult astuda saksluse vastu välja ja pidasid paremaks sörkida nende sabas. Aga veel vähem oli teistel põhjust uskuda meie töövõimesse. See moment oli nii tähtis, et eestlaste juhidki pidasid paremaks saavutatud võidu järel linnaomavalitsuse etteotsa seada venelase Erast

Hiatsintovi. 13 aastat töötamist Tallinna omavalitsuses andis aga eestlastele nii palju kindlat usku oma võimeisse, et kui 1917/1918. aastatel tekkis võimalus ja vajadus iseseisvuse väljakuulutamiseks, siis enam keegi ei mõtelnudki sellele iseseisvusele otsida varjukilpi mõne välismaa printsi näol. Seepärast pole liialdus öelda: Tallinna linnaomavalitsuse vallutamine ja töö seal oli peaprooviks Eesti iseseisvusele. See proov õnnestus hiilgavalt ja lõi kandepinna meie omariiklusele.

2.

19. sajandi lõpul — suuremate tööstuste tekkimisega Tallinnas — hakkas siin kasvama ka eestlaste arv. Nad ei mahtunud südalinna, vaid jäid äärtele, vanade linnavärvate taha, sinna, kus eestlased pesitsenud juba muistsest ajast. Lagedad väljad täitisid lihtsatest kastehitustest.

Aga et nad olid tööstusrajoonis, suurettevõtete läheduses, kus raha voolas kiiresti ringi, siis leidsid väikesed tööliskorterid rohkesti üürilisi ning eestlaste jõukus kasvas, ühtlasi aga ka nende iseteadvus ja julgus. Ainult vaimselt olid nad veel teise järgu kodanikud. Linnaomavalitsus oli sakslaste käes, kuhu naljalt ei lastud ligi ühtki eestlast. Nad olid popsirahvaks, keda peremees sallib oma äärmaal, olid valitsetav rahvas, kelle kohus vaikida ja maksta makse. Väike hulk sakslasi arvas oma vaimujõuga alati kaaluvat üles peaaegu kaks korda suurema eesti kinnisvaraomanike kogu. — Aga siis tulid 1904. aasta valimised, kus eestlased enam ei tahtnud olla popsirahvaks, vaid nõudsid endale peremeheõigusi.

3.

1904. aasta valimisvõitlus algas varakult. Rahulolematuse seniste valitsejate vastu oli suur, sest veendumuses omast kultuurilisest ülekaalust olid nad linna jätnud unustusse ja hooletusse. Majade hindamised olid läinud ajast ja arust, muidugi südalinna, ning selle tõttu maksumäärad lausa ülekohtused, linna sissetulekud väikesed ning summad, mida iga aasta võidi anda linna korraldamiseks, kehvad. Tolleaegsest olukorrast annab ülevaate suurimas vene lehes „Nov. Vremjas“ 1904. aastal ilmunud kokkuvõtte.

„Tallinna majapidamine on jäänud silmnähtavalt lohakile,“ öeldi selles. „Viimaste aastate jooksul tekkinud alevid, mis moodustavad kaks kolmandikku kogu linnast, on enamasti prügitata-

mata uulitsatega, mida peaaegu sugugi ei valgustata. Joogivesi linnas on nii vähe puhastatud, et selles seismisel settib paks mustuse kord. Haigemajade poolest on linn kõige viletsamal järjel: linnal endal pole tundmata põhjustel ühtki haigemaja: ainuke linnas olev erahospital on tuubitud nii täis, et seal vaimuhaigete-osakonnas, mille ruum on arvestatud 42 haigele ja mis hädapärast võiks mahutada ainult 60 haiget, praegu on juba 100 haige ümber. Linnas on väga vähe koole...“ jne.

„Teatajas“ toob üks kodanik järgmise pildikesse Gildi tänavalt: „Pori poolest on meie uulits õige rikas, sest rattad käivad meil rummust saadik muda sees. Solk ja vahest ka veel raipemaidki aineid visatakse mõnest majast otsekohe uulitsale. Praegu vedeleb üks kassiraibe juba neljandat päeva jalgteel kõrval. Uulitsa lõpul seisab üks sealaut, mille omanikud heaks on arvanud renni abil virtsa uulitsale lasta jooksta. Igaüks võib ise arvata, kuidas kõik see segu lehkab.“

Kuid mis meie aja inimest üllataks kõige rohkem, kui toleaeagne Tallinn kerkiks veel kord meie silmade ette, oleks vististi avalike platside puudumine, kui selleks mitte lugeda mägesid. Kaarli puistee ääres, vastu Rootsi kantsi müüri, oli risu panipaik, Schnelli tiigi ja jaama vahel läbipääsmatu tüma maa, kus vedelesid koerte ja kasside raiped; praeguse „Estoonia“ teatrimaja kohal oli lage, puhastamata plats, millel kasvas ainult mõni armetu äraeksinud puuke; Falki aed oli rahvale suletud.

Tallinna linnavalitsus 1909. a., mille hulgas mitmeid 1904. a. valimisvõitluse tegelasi, kes valiti linnavalitsusse juba 1904. või 1906. a. Istuvad: (vasemalt): G. Kalla, V. Lender (linnapea), G. Beljagin (linnapea abi), J. L. Jürgens. Seisavad: J. Umblija, E. Dolf (sekretär).

Tallinna 1904. a. valimisvõitluse tegelasi. Vasemal: J. Ihermann. Paremal: M. Pung. All: V. Lender.

Tolleaegsete ülesvõtete järele.

4.

Kuidas tehti tol ajal valimiseelset kihutustööd? Lendlehed, meie moodsa aja vahedamad relvad, puudusid. Nende aset täitis ajaleht. Kuid asjata otsite sealt agitatsioonist lõõmavaid kirjutusi. Need puudusid samuti. Lehe toonist ei võinud nagu aimatagi, et linnavalimised lähedal. Muidugi pidi toimetus arvestama tsensoriga, kuigi sealt poolt suuri raskusi ei olnud karta, sest venelased neil valimistel sümptatiseerisid eestlastele. Lühikeste õhutatavate artiklite, löökkuulutuste jne. asemel leiame lehest pikki kirjutusi, mis harilikult jooksid läbi paljudest numbritest. Nii ilmusid „Teataja“ juhtkirjad, nagu „Kust meie linnade omavalitsused õppida võiksid“, „Kes valivad ja kuidas valitakse linnades volinikkusid“ jne. Need kõik olid selgitavad, mitte aga üleskihutavad artiklid. Nende kõrval mõned vested, sõnumid linna majapidamise puudustest jne.

Tähtsam osa kihutustööst tehti suuliselt. Selleks peeti rida valimiseelseid koosolekuid vanas „Estoonias“, „Lootuses“ ja „Pandoriinis“. Viimane neist oli siis Pikal tänaval, seal, kus nüüd asetseb „Domuse“ maja. Koosolekutel kõnelesid Päts, Pung, G. E. Luiga, Umblija, Kalla ja teised; kõned olid lüheldased ja sisaldasid peamiselt senise linnavalitsuse arvustamist ning juhatusi, kuidas valida. Aga koosolekutele üksi ei jäädud lootma, vaid kanti

kihutustöö majadesse. Valimistest võis võtta osa võrdlemisi kitsas grupp inimesi, majaomanikke ja kaupmehi, mispärast oli tarvis need ükshaaval käia ning töötada läbi. Selle töö korraldamiseks olid mitmed koosolekud Jüri Ihermanni juures Falkpargi tänaval. Ihermannil lasuski peamiselt kihutustöö korraldamine 5. jaoskonnas; peale selle käis ta abiks ka 2. jaoskonnas. 4. jaoskonnas oli energiliseks kihutustöötajaks J. Schlisti. — Peeti ka koduseid koosolekuid, kus ühe linnaosa majaomanikud tulid kokku mõne agara tegelase juurde. Niisuguseid

koosolekuid peeti Ihermanni, Saarmanni ja teiste juures. — Viimaks oli valimispäevaks loodud ka omavaheline korraldus, kus energilisematele tegelastele tehti kohuseks hoolitseda selle eest, et nad oma naabrusest viiksid valimistele kaasa teatud arvu loiumaid mehi.

5.

Kuna saksa ajalehed valimiste eel karjusid vahetpidamata, et tegemist on võitlusega kahe rahva vahel, hoidusid eestlased oma kihutustöös rahvusliku momendi allakriipsutamisest. „Võitleb uus vanaga,“ öelsid nad. Või ka kinnitasid, et neil valimistel on vastamisi kesklinn ja alevid. Mõlemail oli oma kohast õigus. Sest südalinn oli tol ajal tõesti sakslaste kants ning tema käes oli seni olnud ka linnavalitsus. Mõlema võitleva

poole piirjooned ei langenud ka kuidagi ühte rahvuslike piirjoontega. „Uuendusi nõudev erakond“ või alevimehed ei koosnenud kaugeltki ainult eeslastest. Ei, neil oli venelastega loodud tihe valimisblokk ning eestlaste häältega valiti linnavolikogusse mitugi venelast. Nende seas Gavriila Beljagin, keda ta eestimeelsuse pärast hüüti „russki estonets“, pärsine linnapanga direktor Ivan Vinogradov ja teised. Aga oli isegi sakslaste seas niisuguseid valgeid vareseid, kes läksid kaasa „uuendusi nõudva erakonnaga“! Niisuguseks oli näiteks 4. linnajaos K. v. Ritter, keda eestlaste seas kutsuti „Bitter“ ja kes seati kandidaadiks ning valiti volikogusse eestlaste poolt. — Teiselt poolt oli hulk eestlasi, kes läksid kaasa sakslastega ega tahtnud midagi teada uutest „sumadanimeestest“. Isegi oma erinimetus oli neil, — nad nimetasid end „vanaeestlasteks“. Nendele oli eestlaste meel eriti kibe, nagu näha ka toleaegeist „Teataja“ kirjutustist: „Ilmsüüta näoga rändavad need kanajalgseid rahvuslased majast majasse, toovad igale poole oma juudalehe ligi ja seletavad sulaval keelel, nemad olla eestlaste partei poolehoidjad.“ Aga vastased, need „olla sõgedad noor-eestlased, kes linna võlakoorma alla tahta matta . . . need olla rahvuslised hullustajad, kuna nemad ise ikka selle poolt seista, et eestlased ja sakslased käsi-käes peaksivad käima.“

Nii jagunesid väerinnad väliselt. Kuid sisuliselt ei olnud kahtlust: eestlased olid sakslastega pistnud rinnad kokku, et võidelda otsustavat võitlust, kumb neist peab jääma peremeheks Kalevi kalmukünkal.

6.

Kes olid selle liikumise juhid? Konstantin Pätsi nimi on kirjutatud kuldtähtedega 1904. aasta valimisvõitluse ajalukku. Tema oli liikumise juht ja prohvet, tema vaimustas, andis hoogu ja julgustas, tema tegi plaane, tema õhutas „Teataja“ veergudel asja head kordaminekut, tema oli ka koosolekutel agaramaks sõnavõtjaks. Ta oli eestluse selgroogu ja peaju korruga. Tema käsi oli igal pool tunda. „Teataja“ toimetuse oli peastaap, kuhu jooksid kokku kõik niidid ja kus peeti kõik tähtsamad omavahelised nõupidamised. Tema kõrval julgustas ja elustas võitlust ta õemees Mihkel Pung, keda jätkus igale poole, kus oli vaja abi.

Nendega koos andsid eestluse võidu heaks kogu oma isikliku kaalu kõik toleaegeised eestlaste paremad kohalikud jõud, nagu Jaan Poska, Jaan Teemant, Otto Strandman, Voldeemar Lender ja teised. Aga otseses kihutustöö korraldamises jäid nad siiski rohkem tagaplaanile. Kihutustöö otsekoheselt korraldamisel peab aga mainima eriti kaht nime:

pärastisi linnanõunikke J. Umbliat ja J. Kallat. Eriti oli esimene eestlastele kasulik selle poolest, et ta oli olnud liige juba eelmises linnavolikogus ning seepärast hästi tundis linna asju. „Oma järskude ja kindlate väljaastumistega koosolekutel avaldas ta kuulajatele suurt mõju“, ütleb temast M. Pung.

Kuid vaatamata kõigi nende juhtide suurtele võimetele ja salgamatule teeneile peab kriipsutama alla, et liikumine ise ei põhjenenud kunstlikul agitatsioonil, ei olnud juhtide sünnitus, vaid oli kasvanud välja valijaskonna enda sügavast veendumusest, et asi ei või minna endiselt, et linna juhtimisel on vaja värsket verd. See veendumus oli valminud samuti kui valmib õun puus. Kui tahate, võite seda nimetada isegi rahvuslikuks ärkamiseks. Aga tänu sellele veendumusele hakkasid tööle niisugused mehed, nagu väsimatu Ihermann ja hoolas Schlisti, kes suutsid igale valijale-majaomanikule pääseda märksa lähemale kui haritlaskond ning kes oma põhjaliku tööga aitasid tuua välja palju valijaid ning luua elevust.

7.

Valimised toimusid kuuel päeval. Nad algasid neljapäeval, 9. detsembril, ja lõppesid kesknädalal, 15. detsembril; ainult pühapäevane päev peeti vahepeal rahu. Iga päev käis valimas ise linnaosa. Valimisi toimetati pitsimajas balloteerimiskastidega. Kell 10 suleti pitsimaja ukсед ning algas hääletamine; kes jäi hiljaks, see valimistele enam ei pääsnud.

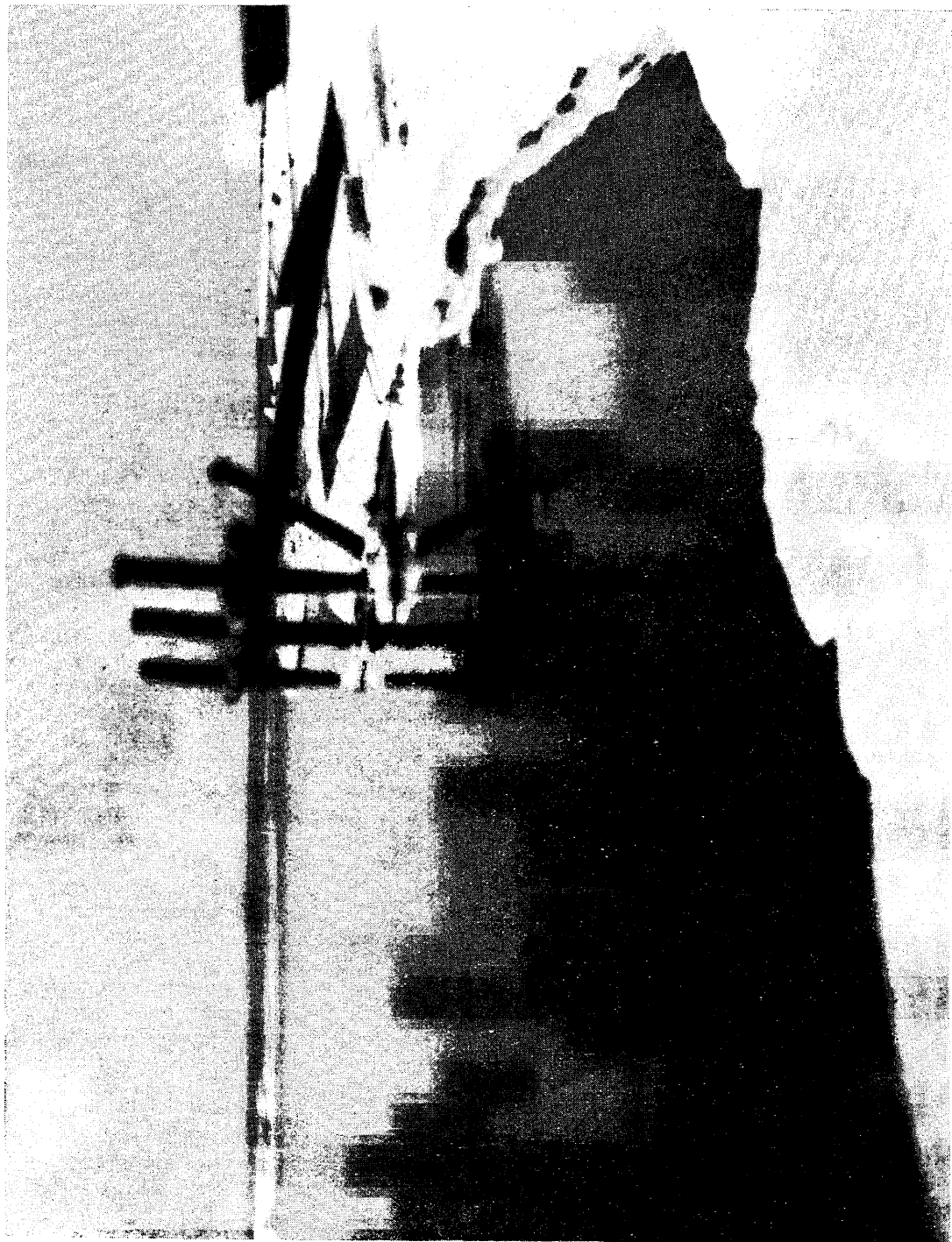
Esimesel valimispäeval, 9. detsembril, olid kastide juures Kalamaja linnajao valijad. Valimistest võttis osa 139—141 valijat. Kõige rohkem hääli sai eestlaste kandidaat venelane G. Beljagin — 117 häält poolt, 23 vastu. Teised eestlaste kandidaadid said 100—105 häält poolt, sakslaste kandidaadid ainult 45—50 häält. Eestlaste seast valiti siit linnaosast volinikeks ka Joh. Umbliat ning adv. O. Strandman. Volinikeks valiti 5 eestlast ja 2 venelast.

10. detsembril oli valimas 2. linnajagu — Narva maantee rajoon. Siin olid eestlased ja sakslased peaaegu ühetugevused ning valimiste käigu otsustasid venelaste hääled, kes toetasid osaliselt mõlemat poolt. Selle tulemusena valiti linnavolikokku 5 sakslast, 4 eestlast ja 1 venelane. Eestlaste seas olid tuntumad adv. J. Teemant ja adv. F. Karlson.

Laupäeval, 11. detsembril, valis 3. linnajagu — Tartu maantee rajoon. Siin oli eestlaste võit täieline, kõik 9 volinikku valiti nende nimekirja järele 121—132 häälega, kuna sakslaste kandidaadid said 47—57 häält. *Lõpp 113 lhk.*

VAIKUS

Foto
F. WELBERG

Novembril 15. nov. 1917

protokoll N-59

lisa N-5.

Eesti Ajutine Maanõukogu
13. novembril 1917 a.
SISSETULNUD
Nr 1178

Eesti Kubermangu Ajutise
Maanõukogu Esimehele.

Novembril
421

Täidesaatev Komitee otsustas
12. novembril 1917 a. Eesti Kubermangu
Ajutise Maanõukogu laiali saata ja Eesti Asutava Kogu 15.
vebruaril kokku kutsuda, valimised
aga 21 ja 22. jaanuaril 1918 a. ette
võtta.

Eesti Kubermangu Ajutise
Maanõukogu liikmed jäävad oma
kohale jooksvate asjade ajamiseks
kuni Asutava Kogu kokku kutsutamiseni.

Täidesaatev Komitee Esimehele
Esimehe sekretär eest E. Uester

Eesti iseseisvuse eest võitlemise ajaloo
ühe süngema peatüki kirjutamisega
tehti algust 17 aasta eest, kui Eesti-
maa tööliste, soldatite ja talupoegade
saadikute nõukogu täidesaatev komitee otsustas
saata laiali Eestimaa Ajutise Maanõukogu ning
vägivallaga viis täide oma otsuse.

Täidesaatev komitee valmis Maanõukogu
laialisaatmise otsus 12. novembril ja 15. novembri-
l 1917 luges Maanõukogu esimees O. Strand-
man Maanõukogu koosolekul selle otsuse ette
maanõunikele:

„Eesti Kubermangu Ajutise Maanõukogu
esimehele.

Täidesaatev komitee otsustas 12. novembril
1917 a. Eesti Kubermangu Ajutise Maanõukogu
laiali saata ja Eesti Asutava Kogu 15. veebruariks
kokku kutsuda, valimised aga 21 ja 22. jaanuaril
1918 a. ette võtta.

Eesti Kubermangu Asutava Maavalitsuse liik-
med jäävad oma kohale jooksvate asjade ajami-
seks kuni Asutava Kogu kokkukutsumiseni.

Täidesaatev Komitee Esimees J. Anvelt
sekretäri eest.....“*)

See otsus ei tulnud Maanõukogule ootamata,
sest oli avalik saladus, et täidesaatev komitee
juba ammu ihus hammast „kodaanluse kantsile“
— Maanõukogule — ning ootas soodsat momenti
selle likvideerimiseks. Seepärast siis ei mingit

*) Nimi selgusetu. J. A.

RASKE

üllatust. Maanõukogu koosoleku protokollidki ei
märgi mingeid küsimusi sel puhul ega ka päri-
mist selgitamiseks, mis asi peaks olema see „Asu-
tav Maavalitsus“. Küll aga võeti pikema jututa
vastu O. Strandmani esitatud resolutsioon:

„Eestimaa Ajutine Maanõukogu, tähele pan-
nes, 1) et Eestimaa Tööliste, Soldatite ja Talu-
poegade nõukogude täidesaatev komitee koosseis
ja võimupiirid temale teadmata, 2) et Eestimaa
kodanikud nimetatud komiteed ülemaks võimuks
maal ei ole tunnistanud, 3) et Eestimaa Ajutine
Maanõukogu Eestimaa rahva esituseks tuleb pi-
dada, mille asemele ainult uus terve rahva esitus
võiks astuda ja 4) et sellepärast nimetatud Täie-
saatev Komitee kiri 13. novembrist 1917. aastal
nr. 421 mitte harutusele sisulikkult ei tule
võtta, — otsustas päevakorra juure üle minna.“

Külm ja viisakas keeldumine võtta otsust omaks
ja täitmiseks, sisult aga heidetud võitluskinda
üleöstmine, kuigi ei olnud selge see reaalne
jõud, millele oleks võinud tugeda Maanõukogu.
Ja võitlus, nimetame seda nii, oli üürrike: 15. no-
vembril, alistudes vägivallale, läks Maanõukogu
laiali. Täidesaatev komitee koondas enda kätte
võimutäieuse, luues oma tegutsemisega kahtle-
mata kõik eeltingimused seks, et me aasta hiljem
seisime kaitseta idast peale suruva vaenlase ees.
Olime küll kuulutanud Eesti iseseisvaks vabariigiks,
kuid reaalne jõud iseseisvuse kaitsmiseks
oli hävitatud Saksa okupatsioonivõimude poolt.
5. mail 1918. aastal saatsid nad laiali Eesti sõja-
väe ja võtsid käest relvad. Vähe sellest: kuni
viimase hetkeni enne maalt lahkumist tehti kõiki
võimalikke takistusi maa kaitse organiseerimise-
le. See ja ka teadmine, et idapiiril seisab suur
Venemaa, — kuigi kaose lõhestatud, kuid massilt
ahvardav ja purustav, — halvast meeleolu.

Tolleaegsest seisukorrast ning meeleoludest
annavad enam-vähem tervikliku pildi Maanõukogu
kinniste koosolekute protokollid. Neist näeme, kui-
võrd meeleheitlik oli seisukord, ja kui siiski ei
lastud käsi rüppe, vaid otsiti teid ning abinõusid
noore iseseisvuse säilitamiseks ja kaitsmiseks,
siis tuleb see kirjutada meie iseloomu omaduste ja
juhtivate inimeste väsimatute püüete arvele.

Vististi mingi ideaalitsemise mõjutusel kuulu-

ALGUS

tati, kui idas hakkas kerkima pilvi, vabatahtlik mobilisatsioon. See oli 16. novembril 1918. a. ja juba 23. novembril võis tolleaegne sõjaminister A. L a r k a teatada Maanõukogu kinnisel koosolekul, et vabatahtlikke tuleb kokku õige visalt ja kui neist ei saada kokku tarvisminevat arvu (25.000 meest. J. A.), siis kuulutatakse välja sunduslik mobilisatsioon. Ja edasi:

„Kardetavad on nii Pihkva kui Narva frondid, kus näljas salgad aina ootavad, millal algab pealetungimine, et süit röövida toitu. Mere ja Peipsi randade kaitseks on astunud sammusid. Mereranna kaitseks on välja saadetud 90 meest.

Nagu kuulda, ei taha Saksa väed enam piiri kaitsta, vaid koju minna. Ses asjas on kindral Tõnisson saadetud Narva, kes seal kindlaid teateid koguma peab seisukorra üle. Rakvere, Narva ja Paide kreisidesse on käsk saadetud 1000 meest Narva saata. Kas nad sinna on jõudnud, seda ei ole veel teada.

Soomlastel on kavatsus Viiburi poolt Peterburi poole pealetungima hakata, Inglise laevavägi tahab ka Peterburi peale tungida. Aga kõik need teated on alles ilma kindla ahusetä. Võib juhtuda, et sakslased juba ära on läinud ja inglased ei ole siia jõudnud.“

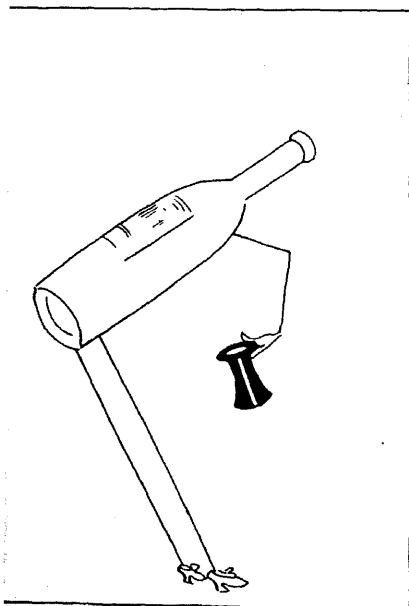
Tsiteeritud on näha, kuivõrd lohutatamad olid väljavaated maa kaitsmiseks. Et ei võinud jääda lootma sakslastele, see oli selge silmapilgust peale, kus läänes varises kokku nende rinne ning Saksamaal tuli revolutsioon. Seepärast hakkas meie välisdelegatsioon aegsasti vaatama ringi välisabi järele.

Samal Maanõukogu kinnisel koosolekul andis välisdelegatsiooni liige maanõunik Jaan Tõnisson ülevaate sammudest, mis astunud välisriikides.

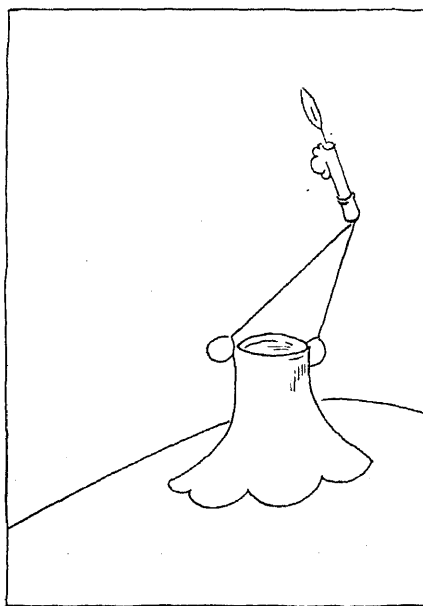
Nimelt pöördi rootslaste ja liitriikide poole. Rootslased saatku 1—2 rügementi ja lubagu läbi Inglismaalt tulevad sõjariistad. Vastati, et Rootsi siis on ettepanekuga nõus, kui seks avaldavad oma nõusoleku liitriigid ja Saksamaa. Pöördi siis Inglise ja Prantsuse valitsuste poole. Inglased vastasid, et me peaksime pöörma mitte ainult Rootsi, vaid ka Daani ja Norra valitsuste poole. Ka lubasid nad meile ses asjas kõnelda Saksa valitsusega. Ühtlasi teatas Inglise valitsus, et ta on nõus siia saatma sõjalaevu, kui on määratud kindlaks sihtjooned sõjakäiguks enamlaste vastu. Inglise valitsuselt paluti ka 10.000 tonni vilja, kuid lõplikku vastust pole saadud.

Rõõmsaid pühi soovivad...

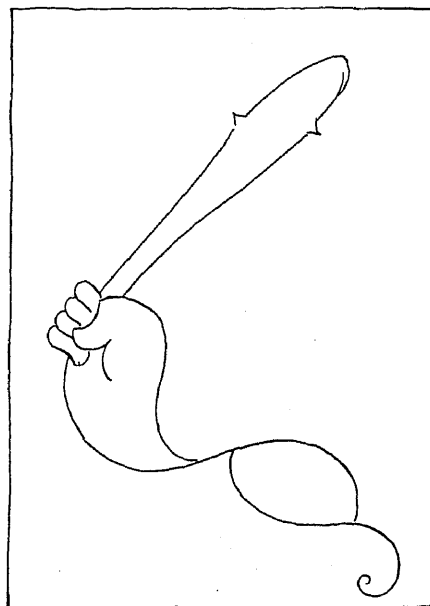
O. Krusten.

Rügiin.

Eesti mets.

Uus põhiseadus.

Ka siin, nagu näha, mitte midagi kindlat, mida võiks võtta reaalsena ja millele ehitada kaitseorganisatsiooni. Narva aga kummitas ja taheti teada, kuidas seal on õieti lood, kas on peetud läbirääkimisi Saksa vägede ärakasutamiseks.

Protokoll jutustab, et Narva lõunapoolset frondil on jäänud järele ainult 350 Saksa sõjaväelast, kuna põhjapoolset liini kaitseb Saksa 205. diviis. Lõunapoolset frondil on meestel kolinemise tuju, teine osa on kindlam, kuid seal on roodu kohta jäänud järele ainult 40—50 meest. Nüüd aga on saabunud teade, et Saksa väed kahe nädala pärast lahkuvad hoopis. Siis jääks piir täiesti lahti. Kindral Tõnissonile on seepärast antud käsk pidada läbirääkimisi, et sakslased ka edaspidi kaitseks piiri. Kuidas kindral Tõnisson valmis saab selle ülesandega, kas suudab ta sakslasi hoida tagasi nende endi südametunnistuse käsul, ülemuse käsul või palkamise teel, jäeti kindral Tõnissoni enda otsustada.

Väga täbar on lugu relvade ja varustusega. Selgub, et Tallinnas on antud välja 3521 püssi. Pealeselle on Tallinnas veel umbes 200 püssi. Rakveres on 2000 ja Tartus 1000 püssi. Kui palju neid relvi olemas mujal, seda pole teada. Kevadel andis Eesti diviis sakslastele allkirja vastu üle 40.000 püssi. Neid kätte saadud pole. Kuulipildujaid on Tallinnas 1 ja Haapsalus 2 ning suurtükke kahel laeval 4. Muud varustust, nagu riided ja saapad, pole olemaski. Sakslased on kõik ladud teinud tühjaks. Toitmise asjus on tehtud korraldus, et sõjaväelased saavad oma moona linnadelt.

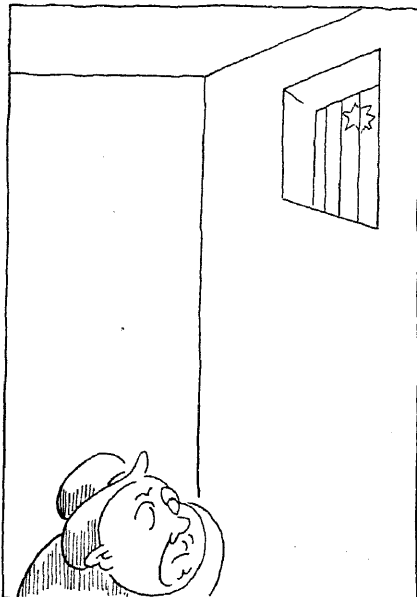
Sellane oli siis meie vabadusvõitluse algbilanss! See on äärmiselt muretäratav, otse pankrottiennustav.

Kuid sellegipärast ei taheta hästi leppida mõttega, paluda abi sakslasilt.

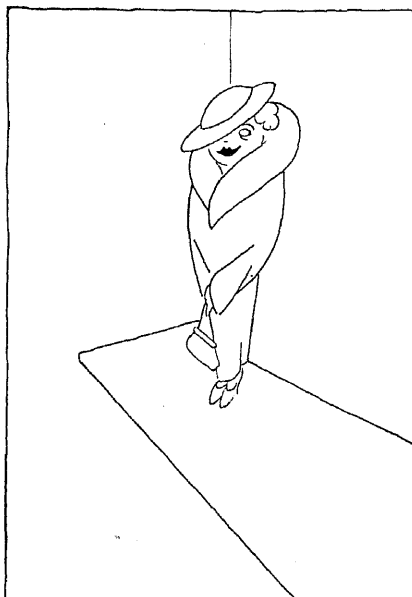
„Mis ütleks meie maa! Neid, kes siamaani on elanikke surunud, palume nüüd edasi jääda! Mis ütleksid liitriigid! Nende rahulolematuse peame hoidma ära. Seepärast peame neile võimalust andma koju minna“, seletab sotsiaaldemokraat K. A. st Maanõukogu koosolekul. Ta nõuab ka sundusliku mobilisatsiooni viivitamatut väljakuulutamist, sest ta on veendunud, et vabatahtlikust mobilisatsioonist ei tule midagi välja. Ta paneb ette: 1. saadetagu saadik tarviliste volitustega liitriikide valitsuste juurde. 2. valitsus informeerigu liitriike telegraafi teel meie seisukorrast, 3. seatagu võimalikult kohe kokku ajutine valitsus, 4. korraldatagu kohe siselaen.

Jah, rahaline seisukord oli väga kriitiline. Seda iseloomustab kaitseliidu peastaabi kiri Maanõukogule ja Ajutisele Valitsusele. Kirjas teatatakse, et kui lähema kolme päeva jooksul ei ole korraldatud rahaasjandus ja antud vajalikud avansid kaitseliidule, vabariigi tööstusasutustele ja sõjaväe formeerimiseks, siis heidab kaitseliit endalt vastutuse korra alalhoidmises ega vastuta rahutuste eest, mis rahapuudusel võivad tõusta rahva hulgas. Omalt poolt soovitatakse viibimata anda välja Eesti Panga boonid, mis oleksid kindlustatud riigi poolt.

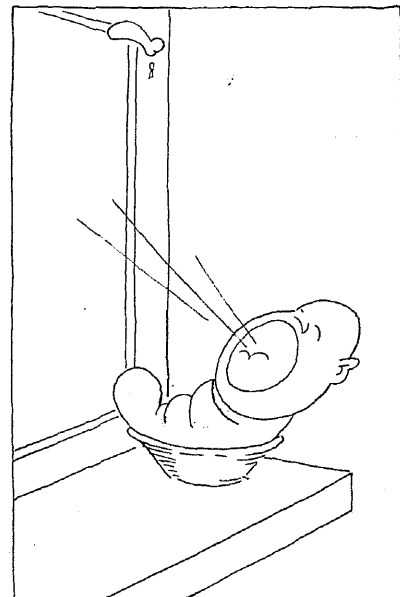
Röömsaid pühi

Patari.

Jõuluingel.

Jõululaps.

Kuid Saksa abi ja maakaitse organiseerimise suhtes üldiselt tuleb kuuldavale ka teistsuguseid häáli. Ühelt poolt heidetakse ette, et pole tehtud kõik mitte ainult seks, et sakslased kaitseks meie piire, vaid et Saksa vägede vastu pole oldud isegi küllalt viisakas. Nii noomib saksa soost maanõunik M. Bock, et Saksa vägedele Narvas, kes meid kaitsnud, pole avaldatud tänu. See olevat suur eksisamm. Tänuavaldamise asemel olevat maal koguni tungitud kallale Saksa sõjaväelastele. Saksa soost baltlastel ei olevat ruumi militšas, sinna ei võetavat neid vastu. Balti sakslased tahtnud võtta osa Narva kaitsmisest, eestlased on aga neile öelnud ära — seadku nad üksi kokku oma kaitsealjad.

Seda kõike ei pea M. Bock õigeks. Ka arvab ta, et Saksa sõjaväelased vaevalt hakkavad meid kaitsma, kui me nende vastu astume nii üles nagu seni. Ometi peaksime tegema kõik, et Saksa vägesid hoida esialgselt siin.

Psühholoogiliselt on mäsugune seisukoht mõistetav, arvestades mitte ainult neid vapustusi, mis Balti sakslased elasid üle enamlaste lähikestel võimupäevil, vaid ka neid lootusi, mis neisse sisendas Saksa okupatsioon, ja tegelikke samme, mis astuti lootuste täitmiseks.

Kuid eestlastele teiselt poolt olid liig värskesti meeles Balti sakslaste tegutsemised, toimingud ja ülalt alla suhtumine okupatsioonipäevil. Nende vastu valitses täieline umbusaldus.

Temale omase temperamendiga arvab maanõunik J. Tõnisson, et M. Bock tarvitab liig suursuguse kohtumõistja tooni, kus tal ometi oleks küllalt põhjust kõnelda alandlikult.

Mn. H. Kuusner lisab omalt poolt:

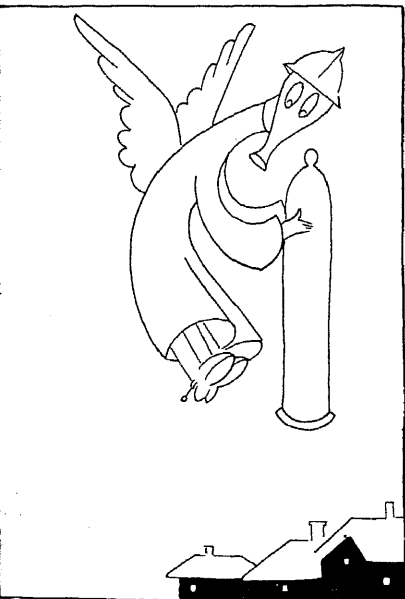
„Mn. Bocki nõudmised ei olnud sündsad. Ta ei kujuta endale ette, missugune usaldamatus valitseb nende ringkondade vastu, kelle esindaja on mn. M. Bock. Kuni viimase silmapilguni on meie kaaskodanikud, Balti sakslased, töötanud meile vastu. 16. novembril veel seletanud Balti sakslased, et „Landesrat“ on ainuke õige Baltimaa esitus. Suurelt tehtakse nende poolt veel praegugi tööd, et isegi meie valitsuse käskusi anulleerida. Provokatsioon läheb edasi. Enamline liikumine on sünnitatud agentide läbi, kes Balti sakste poolt on seatud ametisse. — Mingu see meie sakslaste esitaja oma ringkonda ja katsugu seal seks teha tööd, et meie sakslased ometigi kord töötama hakkaks kodumaa kasuks.“

See on põline antagonism eestlaste ja sakslaste vahel, mis siin lööb teravasti välja ning mida ei suuda suruda maha lähenev, kõiki katastroofiga ähvardav hädaoht. Ei lahenda usaldamatuse õhkonda M. Bocki seletus, et ta polegi sakslaste esindaja, vaid kõneleb enda nimel. Ka eksitavat saksa seltskonna meeoleolus ning eelkõneleja seadvat sakslaste vähemuse arvamused kõigi arvamuseks. Tema isiklikult olevat ikka seisnud ühise töö eest ja kahjatsevat, et siin juhhib sõnu vihavaen.

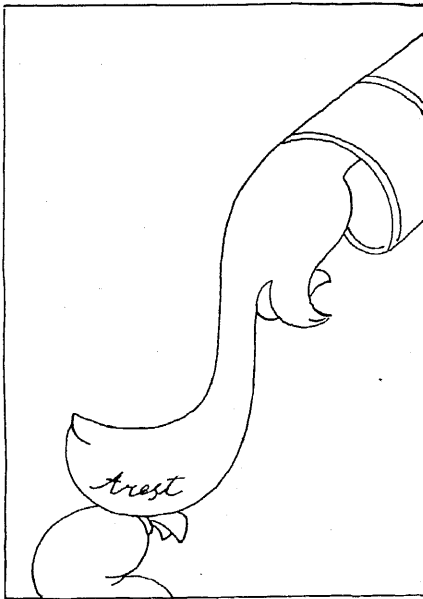
soovivad...

O. Krusten.

Lõpp 117 lhk.

Rahingel.

Jõulukink.

Jõuluvana.

JUHAN JAIK

Suntide ajal

F. JOHANSENI illustratsioonid

See juhtus aastal 18** N. kihelkonnas Liivimaal. Tol aastal, nagu jutustavad vanad mälestused, oli õnnistatud vilja-aasta. Viljarõugud nurmedel olid siis palju kõrgemad kui lumehanged eelmisel talvel ja inimeste meeled olid tänulikud, et nende töö oli tasutud ning oli toitu nii inimestele kui ka loomadele. Veel rohkem rõõmu valmistas see, et sügis tuli äkki, külmetas maa sügavalt kõvaks ning nüüd, jõulu eel, katsid juba jälle sügavad lumehanged maad, töötades eelolevaks aastaks rikkalikku põllusaaki.

Tol aastal paar päeva enne pühi lõotsusid suured lumesajud, tuiskude saadetud, üle maa. Juba kardeti, et tuisk ummistab teed pühadeõhtuks kirikusõiduks, ning see sõit, kuigi sünnib Issandale rõõmuks, on siiski suureks piinaks vaestele veoloomadele, kelle jalad vist vaevalt ulatuvad teele kuhjunud tuhklume põhja. Aga

ennäe — just pühadelaupäeva hommikul sai ilmsiks otsekui taeva halastus. Tuuled jäid puhkama metsade taha ning kerge sula tegi lume pehmeks, nii et see rudises jalgade all, ja poisikesed, tuisult hoitud kaua toas, olid selle kalli päeva hommikul täis rõõmu, veeretades lumememmi ja pidades vallatut lumesõda.

Aga kui kallis jõuluõhtu oli juba laskumas õuedele oma hämarusega, sündis veel midagi, mis selle õhtu tegi otsekui veel pühalikumaks. Taevas kattus hallide pilvedega ning hakkas tulema laia lund, mis aeglaselt nagu mõeldes langes pehmeks kattteks hangedele. Oli, nagu tahaks taevas jõulupühadeks matta kinni koleda tuisu jäljed, oli, nagu poetataks ülalt alla saia neile, kel seda jõuluks pole. Ent tuult polnud sugugi ning iga helve, mis sattus metsapuude okstele, jäi sinna nagu puule jõuluehteks määratuna. Olid saabumas pühad ning perenaise süda täitus här-

dusega, kui ta nägi, et taevas ise katab puhta lumega ka ukseesise, mis pühade-eelsetel talitustel sõtkutud jalgadega mustaks.

Tol õhtul N. mõisa aidamees, vana Kolepi Juhan, tuli veel hilja mõisa poole kaugema moonamaja juurest, kus ta käis viimas mõisavalitseja kingitust ühele moonakale, kes oli külmestamisest haige ja kelle naine käis mõisas kurtmas oma häda. Päeval oli tee sõidetud tasaseks ning värskelt sadav lumi ei raskendanud käiku. Juhan ei rutanud, sest ta teadis, et kodus pole veel täiesti käes vaikne õhtu, kuna naispere on veel saunas ja alles tükk aega pärast nende saabumist lõpevad toas ettevalmistused ning algavad pühad, mis on nii rahulikud ja kosutavad hingele. Nüüdki juba tundus õhk nii karske ja mõnus hingamiseks, et seda võis peaaegu ahmida. Kust küll tuleb jõuluõhtuks õuele seesugune puhas, värsk õhk?

Juhan mõtles parajasti, miks naispere ometi ei jõua kunagi oma töödega nii toime, et jõuluõhtu võiks hakata peale juba esimese hämarusega. Siis oleks see pikem. Kuid nüüd läheb palju võimalikku kaduma, sest õö saabub ikka oma ajal, olgu see kas või püha jõuluõö.

Siis nägi ta parajasti, et ta ees komberdas üks mees. See nagu otsis kepiga õiget teed, sest ta torkis sellega jalasejälgede kõrvale lumme. Ta edasijõudmine oli aeglane ning Juhan lähenes talle kiiresti.

Kuuldes enda taga samme jäi võõras hoopis seisma ja keeris näo tulijale vastu. Kui aga tulija sammud olid hoopis ligi, tegi ta lahti oma suu:

„Hei!“

„Hei!“ vastas Juhan. „Kes seal on?“

„Mina olen, üks võõras. Kas ei juhataks mulle teed või ütleks, kas siin lähedal või kaugel on mõni maja?“

„Miks ei ole maja, — silmaga on näha, et on terve mõis. Ja tee viib otse mõisa õue.“

„Ah nii. Aga kas ei ütle, mis mõis see on? Ja kas ei talutaks mind, sest olen pime. Oled vaene talumees, siis su vaev saab tasutud.“

„See on N. mõis. Talutada ma võin, sest meie pool ei jäeta jõuluõhtul võõrast, pealegi pimedat, ükski maanteele. Võid puhata minu juures õö ja jutustada, kus kaugel oled käinud ning mida näinud maailmas.“

„Ma ep ole küsinu sinu oömaja, sa mees. Ma tahap, et sina mu talutaks see herr parun juurde.“

Võõra keel oli äkki muutunud mõisasaksa-päraselt kangeks. Ta tahtis nagu sellega kriiputada alla oma kuuluvust mitte talupoegade, vaid aadlike liiki. Näis olevat teadlik oma väärtusest, et põlgas aidamehe pakutud oömaja kareda tooniga, olles rohkem kui kindel oma vastuvõtus paruni juures.

„Härra on vist paruni sugulane või tuttav?“ küsis Kolepi Juhan veel, kui talutas võõrast härrastemaja ukse poole.

„Olen võõras, kuid ma pole vähem härra kui see teie oma siin. Olen pikal teekonnal, kuid hundid mürdsid mu hobused ja mu kutser, kes mu kaitses, sai hundi haavu ning jäi tee äärde tallu maha. Ja mina tuleb ükski, et leida tee siinse herra juurde.“

Nad olid siis juba härrastemaja ukse ees. Võõras koputas sellele kõvasti kepiga. See oli mitte alandlik teekäija koputamine, vaid julge märguand, et on saabunud keegi, kellel õigus kaevata oma häda ja nõuda oömaja.

„Või hundid? Isegi jõuluõhtul murravad teekäija hobuse! On need küll loomad, keda Jumal nuhelgu.“

Nii urises vana Kolepi Juhan, kui ta härrastemaja juurest sammus oma madala aidamaja poole. Mõisa õu oli tühi, kuid majade aknad kõik valgustatud. Mõnest paistsid kasinad jõulukuünlad, mõnes lauldi mõnd vaimulikku laulu. See aga ei pääsnud valitsema Juhani mõtteisse. Need viibisid ikka veel selle tundmata pimedada härra juures, kelle hobused mürdnud hunt.

„Eks ta või olla ka, miks mitte,“ arutas Juhan. „Alles mõne päeva eest kuuldus nii lähedal nende ulgumist. Keskööl see algas. Esmalt oli kuulda nagu kaugeid huikeid, kuid siis nende ulgumine aina paisus ja varsti oli see nii kõva, et äratas kõik inimesed majades unest.“

Juhanile meenus, kuidas ta siis õuele tulles lükkas ukse esmalt praokile, vaadates, kas mõni neist metsapenidest vahest ei luura otse ta ukse ees. Ta kuulis, et ulgumine on tükk maad eemal, siiski aga mitte kaugemal kui lähemas metsatukas, kus mäekallakul kasvab suur mets ja kaks sügavaks kulunud teed viivad üles märke. Seal nad siis nüüd on ja vahivad mõisa poole, kus lautades rammus kari, tallides hästtoidetud hobused ja igal moonakal oma seapõrsas aidus.

Siis aga oli Juhan juba oma ukse ees ja astus sisse.

Mõisa õuel ei liikunud nüüd enam kedagi.

*

N. mõisa omanik von F. oli tollal juba vana. Ta otsaesine oli täis sügavaid kortse ja tihe hall juus ümbritses ta palet. Saatnud oma pojad teenima Peterburi, kus need juba olid tõusnud õige silmapaistvatele kohtadele ja olid vastuvõetavad isegi keisrikojas, elas von F. ise maal erakuelu. Juba oma 60. sünnipäevapeost saadik, kus ta, olles oma tutvuskonnaga koos joonud nooruslikult palju pealinnast toodud magusaid viinu, sai halvatuseshoo, mis küll kestis kõigest mõne päeva, oli ta hakanud mõtlema surmale ja, mõis-

tatades alatasa, palju tal peaks veel olema jää-
 nud aastaid elada, pühendas enda Püha Kirja
 uurimisele, milleks ta, paraku küll, oma noores
 põlves oli saanud üpris vähe mahti. Nüüd oli ta
 õppinud põhjalikult tundma saksakeelset piiblit,
 kuid et ta ei olnud seesugune variser, kes hoiab
 omandatud tarkusi endale, hoidudes õpetamast
 teisi, siis oli ta endale muretsenud ka eestikeelse
 Püha Kirja, et targemad piibli salmid õppida
 pähe eestigi keeles, et neid siis laduda ette vaid-
 lustel valla vagamate meestega, kellest mõni
 tundis ka suurt tungi Püha Kirja saladuste ja
 mõistukõnede seletamiseks.

Tundes nii algusest lõpuni seda raamatute
 raamatut tegutses parunihärra vabal ajal selle-
 gagi, et katsus ise koostada uusi Jumala mee-
 lepäraseid palveid igaks ristiinimesele tarvismine-
 vaks puhuks. Neid oli ta koostanud palju pü-
 hade kirikuisade eeskujul ning nende lugemisega
 ja Jumalale veel meelepärasemaks tegemisega
 saatis ta mööda pikad õhtud, mil tuul ulus väl-
 jas ja oli kuulda, kuidas ladiseb katuselt alla
 langev vihmavesi. Mõned oma ilusamad palved
 kirjutas ta ilusa käekirjaga ümber ja andis neid
 taluinimestele tarvitamiseks mõne häda puhul,
 soovides kohe saada teatust, kui mõni neist pal-
 veist peaks olema aidanud. Kuid ajad läksid
 ning von F. ei saanud ikka veel ühtki teatust
 oma palvete heast mõjust, missugune asjaolu teda
 vahel täitis mõõtmatu nukurusega. Kuid et ta
 oli jumalakartlik, siis ei läinud ta ülbeks ega
 saanud vihaseks, vaid mõtles oma südame põh-
 jas, et see oleks põhjendamata suur nõudmine,
 et ta palved aitaksid samaväärselt kui pühade
 kirikuisade omad. Ometi piinas alatasa ta tõde-
 otsivat hinge küsimus, kas ta palved peaksid
 olema meelepärast Jumalale suurte ja väiksemate
 palvekoostajate palvete järel kas või viimases
 järjekorraski.

Nüüd jõulukuks oli vana parun koostanud uue
 jõulupalve, mille ta pidi lugema ette jõulupuu
 all. Seekord neil pühadeks ei
 olnud võõraid. Naabrid juba
 mõnd aega võõrastasid teda,
 oma lapsed aga arusaadavalt ei
 tohtinud puududa keisri jõulu-
 puul pealinnas. Nii oli ta väga
 rõõmus, kui talle teatati, et on
 saabunud üks pime aadlik, kelle
 hobused söönud tige hunt ning
 kes soovib ristiinimeselikku
 peavarju selle maja katuse all,
 kuni parandatakse sõidu vead,
 mis teinud hundid.

Ta laskis võõra kutsuda oma
 tuppa ja asetata istuma enda
 vastu. Püha jõulukuuse süüta-
 miseni oli veel mõni aeg ning

von F., uurides võõrast, otsis juhust, et kuulda
 külalise haritud ja valgustatud arvamust oma
 uue palve kohta. Enne aga, kui asuda etteluge-
 misele, ta küsitles võõrast ruttu nii palju kui
 peab küsima võõralt rändurilt enne, kui temaga
 hakata vestlema kui tuttavaga.

Nendele küsimustele antud vastustest ta kuu-
 lis, et võõras on oma noorpõlve elanud siin maal,
 kuid mingil saatuse tahtmisel, millest õnnetul
 inimesel arusaadavalt raske kõnelda, kaotanud
 ta siin oma varandused ja elanud siis pikemat
 aega Saksamaal Hamburgi linnas, kus on suu-
 red kaubakontorid ja kust käivad laevad nii pu-
 nanahksete kui ka mustade paganate maale. Nüüd
 ta on jäänud pimedaks, kuid sellest hoolimata
 võtnud ette selle pika teekonna siia maale, et
 korraldada mõningaid asju, mida ta ise teab.

Parun von F. vaatas kaastundlikult võõrale,
 kes hoidis silmi vaevalt pilukil. Siis ta leidis,
 et just see, kellelt Jumal võtnud silmanägemise,
 võib tunda kõige suuremat rõõmu sellest, mis tun-
 gib inimesse kõrva kaudu, mille kuulmise kohta
 võõral polnud teps öelda Jumala vastu. Siis lõi
 ta lahti ühe suure palveraamatu, mille vahel olid
 täiskirjutatud lehed uue palvega. Kuuldes võõra
 jutustust ta juba sirvis neid lehti ja sobival het-
 kel teatas võõrale, et loeb talle midagi uut.

Ta tõstis silmle oma prillid ja kummardas
 üle paberi. Ega võinudki ta siis märgata, kui-
 das vahel siiski liikus võõra pea, pöördus nagu
 sinna ja tänna, nagu juhitud mingist arusaami-
 sest. Ei pannud ta ka tähele, kuidas võõra nagu
 muutus nagu ärevaks ja et näis, kes seda küll
 pidi uskuma! et võõras nagu kannatamatult
 ootas lugemise lõppu.

Ega see veel polnudki jõuluõhtune palvetund,
 vaid nõndaõelda lihtne palve lugemine, et võõras

„Miks sihite oma silmad minu omadesse?“

võiks öelda, kas seal pole sees midagi ilmalikku või pole Jumalalt nõutud liiga ega niisugust, mis käib Jumala käskude vastu. Seepärast lugeja ei pannud sugugi imeks, et võõra käed ei puhanud riipes, vaid liikusid vahel lauaäärel.

See ei meeldinud paruni-härrale küll põrmugi, mis nüüd juhtus edasi, aga et külaline oli aadlik ja pealegi veel pime, siis ei saanud seda talle panna süüks ega võtta vihaks. Nimelt ajas võõras, aeldes käega lauaäärel, ümber ühe laual seisva pildi, mispärast vana parun pidi katkestama lugemise ja seadma pildi tagasi oma kohale. Mõistagi tuli tal oma süda hoida vaos sel kallil õhtul, et mitte öelda võõrale, kui ettevaatamatu see oli temast ja et nüüd ta ei tea, kas alustada, uuesti otsast või lugeda siiski edasi, kuigi on segatud see ilus toon, mis reast reasse lugemisega oli juba kasvanud sedavõrd kauniks, et von F. isegi kuulas uhkusega oma häält.

Ent võõras ei lasknud tal veel hakata lugema edasi, vaid segas vahele ühe üpris kõrvalise ja ebatähtsa küsimusega:

„Võite mulle öelda, parun, mis asi see oli, mille kogemata lükkasin ümber?“

„See oli pilt.“

„Oli see mõni tühine pilt või mõni teile eriti kallis pilt?“

„See oli väga kallimeelse ja väga hea inimese pilt.“

Olles annud selle vastuse, tahtis paruni-härra jätkata oma lugemist, kuid võõras, mingi imeelse erutusega hääles, peatas teda uue palvega:

„Olete jumalakartlik inimene. Palun teid, kas teil poleks mõni palve, mis aitaks silmapimeduse vastu. Paluge mu eest, et mu silmad võtaksid jälle näha ja mul oleks see, mida Jumal annab oma heldusest igale vaeselegi mehele.“

Von F. jäi natuke mõttesse, sest ta taipas, et võõra soovi täitmine ühtlasi katkestab ta uue palve lõpulelugemise. Kuid ta mõistis, et see peab olema nii, ja pani hoolikalt oma palvelehed kokku. Ka siin ei saanud ta pahaneda, kuna võõras ometigi palus oma häda pärast ning ühelgi inimesel pole õigust pidada teise häda väheseks.

„Silmapimeduse vastu?.. Säärast just pole, aga mul on üks ilus palve kõigi kehavigade vastu. Selle kirjutasin, kui üks vana vaene naine oli vaevatud sisemisest valust, ja ma panen üpris imeks, et seesugune palve pole seal aidanud, ning mul jääb arvata, et seesinane naine on teinud suurt pattu, mispärast ta valud ei võinud saada vähendatud. On see teie tahtmine, siis loen selle palve.“

Nende sõnade järel von F. otsis oma sahtlist välja pappkaaned, mille vahel seisid ta loodud palved. Leides otsitava ta kõhatas, vaatas valulimel hädalise otsa ja alustas oma lugemist.

Ega ta siingi saanud mahti vaadata võõrast, kuid kui ta lõpetas, nägi ta, et võõras üksisilmi ja üsna selgel pilgul vahtis talle otsa. See pilk oli nii tugevasti surutud tema omasse, et parun pidi raputama pead, kuid siiski ei saanud lahti sellest puurivast vaatest.

„Miks sihite oma silmad minu omadesse? Kas teie nägemine on tulnud natukegi tagasi?“

„Jah, ma näen nüüd täiesti.“

„On see võimalik? Issand Jumal, sa oled võtnud kuulda mu palvet! Mu nõdrad sõnad on tunginud su troonini...“

Sel hetkel, kui ta veel hõiskas oma rõõmus ja tänas Issandat, astus tuppa ta öde. See nägi ka mõneks hetkeks ta suurt rõõmu, ta säravaid silmi, kuid siis tuli see tagasi, mida ta õppis esmakordselt tundma oma 60-aastaselt sünnipäeval. Ta pilk muutus jäiseks ja käed püüdsid asjatult haarata millestki. Siis ta jäi kivisena ja liikumatuna oma istmele.

Järgmisel päeval, kallil esimesel pühal, härrastemajas valitses juba lein. Parun von F. oli surnud öösel ning ta öde, kurbusest murtud, kõnles pisarsilmil, kuidas ta enne surma saatnud korda imeteo, tehes pimedat nägijaks. Ja need tänusõnad, mis ta siis hüüdnud Issanda poole, jäänud viimseiks ta huulilt.

*

Võõras härra aga sõitis hommikul minema. Kuna, nagu ta ütles, hunt oli söönud ta hobused, rakendati talle ette hobused mõisa tallist, et ta saaks sõita kuni linnani. Ja ta sõitis minema, jättes liigutatult jumalaga sellega, kes talle toonud tagasi maailmavalguse.

Ent Kolepi Juhan, kes kui kõige vilunum sõiduhobuste käitleja oli määratud seda saksa sõidutama linnani, imestas väga, et üsna mõisa lähedal metsavahel seisis üks hobusepaar ning kutsar oli üleni härmatanud, nagu poleks ta tervel ööl saanud toa soojust. Ja siis see kutsar või vuurman hakkas sõitma nende taga ega jäänud neist sugugi maha. Ka siis, kui nad juba olid linnas, hoidis see võõras hobusemees aeva nende lähedusse ega jäänud maha.

Kui võõras härra astus välja saanist, sai Kolepi Juhan talle vaadata näkku. Võõras härra otsis taskust kolm ruublit paberraha ja ulatas selle Juhanile, tahtes ise minna.

Ent Juhan tegi kähku seda, mida ta oleks teinud ka siis, kui tal oleks olnud kaua aega mõelda. Nüüd ta pidi kiiresti otsustama, sest härra oleks mujdu kadunud kaugele ja siis oleks kõik olnud hilja.

„Kristjan,“ hüüdis ta huupi, teadmata, kas võõras võtab selle nime omaks.

Aga ennäe — võõras pöördus tema poole ja vaatas ta otsa silmadega täis imestust.

Lõpp 124 lhk.

Jakob Mändmets ja Peeter Grünfeldt
1906. a. „Päevalehe“ toimetuses.

PEETER GRÜNFELDT

Wana ajakirjaniku mälestusi

«PÄEVALEHE» ALGUPÄEVILT

Päevalehe“ sündimisest pole veel möödunud kolme aastakümnetki, aga neist, kes teda toimetasid esimesil aastail, olles ise alles noored, on jäänud järele ainult kolm: mina, kui tollaegne „Päevalehe“ peatoimetaja ning Rudolf Vallner ja Mihkel Neumann kui toimetuseliikmed. Kõik teised tollaegse „Päevalehe“ pere liikmed on aastate jooksul varisenud hauda. Lubatagu, et lahkunuid siinkohal mõne sõnaga tuletan meelde.

Nimetan esimesena lehe esimest tegelikku väljaandjat Andres Pertti, kellega mind juba sidus vana tutvus ühisest kooliajast Puhja kihelkonnakoolis, mida tookord juhatas hiljuti kõrge eas surnud Väandra köster Arnold Rossman.

A. Pert oli teravmeelne, laialdaste huvidega annestatud, väga algatusvõimeline ja ka suurte

äriliste kalduvustega mees. Ta armastas asju võtta laiapiirdeliselt, kuid ei suutnud kavatsatud ettevõtteid nii mõnigi kord viia läbi liig optimistlikult tehtud eelarve ja aineliste raskuste tõttu. Südamelt hea, oli ta ometi väga närviline. Ta suurim kartus oli, et vahest võidakse leht sulgeda, nagu see juba oli sündinud ta „Uue Ajaga“ ja 1905. aasta lõpul lehe ilmumise alul sündis ka „Päevalehega“. „Päevaleht“ sai kindralkuberner Sarantšovilt küll ainult minu mitmekordsel palvel loa ilmumise jätkamiseks, nii et ma niiõelda juba teiskordselt võisin asutada „Päevalehe“, ometi valitses maal vali sõjaseadus ja vähemgi eksimus korra vastu oleks võinud tuua kaasa lehe teiskordse ning võib-olla koguni lõpliku sulgemise.

Seepärast hakkas Pert oma lehele ise kõvaks tsensoriks, kes tihti pooled juhtkirjad, mis mina või Mändmets kirjutanud, veel laotultki tõmbas

maha või mõnest kohast pehmenedes muutis ümber, tehes nende sisu niimoodi katkendlikuks.

Teadagi, et ka meie Mändmetsaga olime kirjutades õige ettevaatlikud, nagu seda nõudis tookordne aeg. Ometi leidis Pert ikka veel midagi, mis talle paistis kardetavana ja mahatõmbamisväärsena. Ise ta ei kirjutanud kunagi juhtkirja. Küll aga armastas ta polemiseerida teiste lehtedega ja kõik sellased vaidluskirjad kirjutas ta ise. Artiklid kirjutas ta oma korteris ja kui meist keegi sel hetkel juhtus minema sinna, siis oli ta kirjutustuba laeni täis suitsu ning kogu toas vedelised põrandale loobitud paberossiotsad. Nii närviliselt ta suitsetas ja nii närviliselt ta kirjutas, et ühe paberossiga kohe süütas teise.

Ta närvilisust aitas suurendada ta naise Emilie, sündinud Eichwaldi, kopsuhaigus, mis vajas ravi ning palju raha. Soome sanatooriumis ei leidnud haige ometi abi ja suri mõni aasta hiljem Nõmmel. Samuti oli vajanud palju raha trükikoda, mille jaoks ta ostis Tallinnas esimesena rotatsioonmasina, hiljem ka uued ladumismasinaid.

Vähe veel sellest. Ta oli üürinud trükikoja ja toimetuse tarvis, kavatsedes lahkuda Viru tänavalt nr. 3, raekoja ette Dunkri tänava nurgale turu äärde maja, milles nüüd asub AEG elektritöökoda. See maja tuli trükikoja ja toimetuse tarvis ehitada ümber, lammutada putkad maja eest ja

maja sisemus luua täieliselt uueks. Arhitekti hindamisel pidi see ümberehitus minema maksma kõige enam kolm tuhat rubla, kuid ümberehitusel selgus, et see nõudis vähemalt poole rohkem kulu. See kõik suurendas A. Perdi närvilisust ja mässis ta võlgadesse, mille tulemusena ta lõpuks oli sunnitud „Päevalehe“ kolme tuhande rubla eest müüma praegusele Tallinna Eesti Kirjastusühisusele. Hiljem katsetas ta veel mitme ettevõttega, kuid õnne tal enam ei olnud. Selle tagajärjel sai ta lõpul halvatuse ja suri vaese mehena, jättes kõigile, kes olid töötanud tema toimetuses, häid mälestusi. „Päevaleht“ laskis hiljem ta kalmule Rahumäel seada ilusa mälestusmärgi.

Teisena hinguseleläinuist nimetan tuntud kirjanikku Jakob M ä n d m e t s a. Tema oli oma südame poolest haruldane hea ja kuldne mees, aga ka suur töömees, eriti vestete alal, ja temast pidas A. Pert ka eriti suurt lugu. Sama soe vahetõlge valitses ka tema ja teiste toimetuse liikmete vahel. Ta huumor oli võrratu ja ta vested lehes otsitud. Kunagi ei olnud ta käre ega närviline, vaid oli alati rahulik ja lahke.

Ometi sain mina just tema pärast kord kindralkubernerilt valju noomituse artikli eest „Sõjaseisukord“, milles ta kirjeldas selle seisukorra raskusi. Kindralkuberner laskis mu kutsuda enda juurde ja murdsin juba pead, millise karis-

„Päevalehe“ pere 1906. a. alul. Istuvad (vasemalt): J. Mändmets, P. Grünfeldt, Aleks. Liblik ja H. Valk. Seisavad: V. Maddi (ekspediitor), A. Kreisberg ja prl. Eichwald (kontorijuht).

tuse ta mulle küll peaks määrama. Kui ma talle aga olin teinud vabanduse ja seletanud, et sellega pole mõeldud midagi paha, leppis ta vaid sellega, et mulle andis noomituse, et edaspidi midagi sarnast enam ei sünniks. Kindralsuperintendent Lemmi kaebuse minu kui toimetaja vastu mu enda juhtkirja „Miks nad vaikivad“ pärast, mis käis õpetajate kohta, kes rahvast küllalt polnud kaitsnud karistussalkade eest, jättis kindralkuberner tähelepanemata, kui talle olin teinud selgeks, et minu andmed juhtkirjas olid õiged ja tõeludele vastavad.

Lühidalt: minu mälestused Jakob Mändmetsast on head ja armsad ning ei kustu mu südamest, kuigi ta juba neli aastat puhkab Rahumäe sõmerliivas igavest und.

Kolmandana nimetan Aleksander Liblikat. Juba aastaid enne ajakirjanduse alal töötanud, oli ta vilunud jõud kohalike sõnumite alal. Ise loomult hea ja lahke, ametis täpne, hoolas ja põhjalik, oli ta meie tookordses peres heaks kameraadiks ja ametivennaks, kelle poolt ei tekkinud kunagi pahandust ega kokkupõrkeid üheski küsimuses, kuigi ta kehaliselt vahetevahel vaikselt kannatas, põdedes konditiisikust, mille tagajärjel tal lõppeks üks jalg amputeeriti. Hiljem ostis ta endale Sauele talukoha, kus ta aastaid oli hoolas põllumees ja oma ümbruskonna tragi ärataja, töötades ka vallavalitsuses tähtsal kohal kui laiema silmaringiga tubli töömees, kuni surm sulges ta silmad.

Neljandana nimetan Johan Weidenstrauchi. Jällegi hea südamega, vastutulelik, naljaarmastaja ning armas töömees, kelle erialaks olid peamiselt vested ja lühijutud. Ainus viga oli tal: pödes alati rahapuudust. Ja see tuli ta heast südamest, mis ei suutnud panna vastu kellegi palvele ning mispärast ta raha lendas ruutu taskust. Oma vabal ajal armastas ta kalastamissporti, eriti Paldiskis, kust lähedalt ta oli pärit ja kuhu ta, kui sai vähegi vaba aega, armastas sõita. Tal oli seal kalurite keskel palju tuttavaid ja sõpru, kelle elust ta siis ka teadis jutustada ja kirjutada palju huvitavat. Ta oli hiljem „Virulase“ ja siis „Narva Elu“ toimetaja, kuni ta, loobudes ajakirjandustööst, viis aastat tagasi suri tiisikusse ja Paldiski kalmistul endale leidis viimse voodi.

Viiendana nimetan Aleksis Kreisbergi. Ta oli suur töömees ja armas, abivalmis, hea inimene, ainult liig nõrga iseloomuga, mida nii mõnedki „sõbrad“ oskasid tihti tema kahjuks kasutada omakasupüüdlilike mõtteil. Ta andis hiljem välja ning toimetas ajakirja „Kodu“, kuni ta paar aastat tagasi suri ja maeti Rahumäe kalmistule. Temastki on minule jäänud ainult häid

mälestusi kui aatelisest inimesest, kes armastas tööd ja oma kodumaad.

Kuuendana nimetan Hans Valki, A. Perdi külimeest. Ka tema oli hea ja hoolas töömees ning kaunis terava sulega toimetuseliige, kellest kui vastutulelikust ja heasüdamlikust kameraadist mulle on jäänud hea mälestus. Juba hulk aastaid puhkab temagi oma tööst ja vaevast ning võitlusest igavest und.

Kõik need kuus ajakirjanikku väärivad meeldetuletamist kui mehed, kelle elutöö omaltki poolt aidanud tõsta eesti ajakirjandust sellele tasemele, millel see püsib praegu. Nemadki on oma ehituskivid paigutanud ehitusse, mille loomise ettevalmistus ja loomine on olnud meie ajakirjanduse ülesandeks juba üle kolmveerand sajandi: Eesti riik. Nad on äratanud oma lugejaskonnas iseteadvust, on kihutanud inimesi püüdma edasi ja otsima paremust, on selgitanud sihte, mille poole püüda, ning on näidanud neile teed, mis neid võib viia igatsetud eesmärgile. Ja seepärast olgu meile kallis nende mälestus.

JAKOB MÄNDMETS ISEENDAST

Kunagi, vististi ta 25-aastase ajakirjanikujuubeli puhul, pöörsin Jakob Mändmetsa poole palvega, et ta mulle annaks oma eluloolisi andmeid. Mõni päev hiljem tõi ta mulle soovitud andmed. Need andmed on sedavõrd huvitavad, et ma vististi teen õieti, kui nad siin avaldan. Sest nad lasevad pilku heita kadunud ajakirjaniku südamesse ja me näeme neist, kui väga Jakob Mändmets armastas oma sünnimaad, eriti aga kodu ümbrust ja lapsepõlve kasukohta. Aga nad näitavad ka, et ärgas ja hariduse järele janunev vaim elas juba ta isa ja ema südames, kes olid suured kirjandusearmastajad. Ja selle armastuse päris neilt siis ka nende poeg, kellest kasvas kirjanik. Nende andmete abil leiame ka võtme, mis avastab Mändmetsa looduselähedate juttude algallika.

Kuid annan nüüd sõna kadunud kirjanikule endale. Ta kirjutab:

„Sündisin 1871. aasta 17. juulil (v. k. j.) Saaremaal Kärla kihelkonnas Kärla valla Päi külas. See küla, umbes üheksa peret, mis üks-teisest niivõrd eemal, et nad ei paista kättegi, ja oma laialipillatud põllulappidega on üks ilusamaid kogu Saaremaal. Küla piirab ühelt poolt paks kroonumets, teiselt poolt põldude vahel olev küla oma mets. Vähe tundus seal endisel ajal valju tuult ja tormi. Kui mujalt tuli teateid valjudest metsatagustest marudest, siis nägime meie vaid kõrgete puude kõikuvaid latvu.

Olgugi et külas oli ilus, kuid olukord oli tol ajal ometi raske. Kroonu metsas aeti loomad kinni, võeti rasket trahvi, mis koormas elanikke. Karjaskäimise amet oli üks raskemaid ja nõudis suurt hoolt ning vaeva.

Nii siis tuli lapsepõli mööda saata metsas ja see sai oma iseloomult mulle siis ka hästi tuttavaks. Kroonu metsas asetses suur ja luuleliselt ilus järv oma viie saarega — Karujärv. See järv on mul kuni siiani seisnud hästi meeles ja tema järele tunneb süda ajuti isegi igatsust. Järv oli ümbritsetud muinasjuttude ja luulepärijaga. Mõned neist tegid ta isegi veidi õdseks, aga just seepärast veel rohkem ihaldatavamaks. Olen sellest järvest kirjutanud mõndki oma teostes, nii et ta tohiks olla tuttav.

Mets ei olnud metsalapsele õudne, ennem oii seda lagemaa. Kui jooksid metsa vahele, siis olid nagu pääsnud igasugustest ohtudest. Veel praegugi on hästi meeles need mitmesugused teisedid, kuidas mets tookord tutvunes: See oli sügav, soniv vaikus, öösiti veidi õudne pimedusvaikus, see otsatu marumühin ja puude piiksumine, talvine lumesadu, mille puhul näib, nagu viibiks mets sügavas unes. Kõik see pakkus lapsena suurt huvi.

Kodus valitses meil haruldaselt kindel kord. Siin käis iga liikumine teatud rada. Oli teada kohti, kuhu üks või teine pereliikmetest oma jalga ei tõstnud. Valjust omaste poolt ei olnud, aga iga mittekohast ülespidamist osati sundida

häbenema. Kodus oli armas ja hea. Ka ei olnud kellelgi erilist töörohkest, sest väheldasel kohal peeti suur pere. Raamatuid oli õige rohkesti, sest isa tõi linnast muuseas ikka ka raamatuid kaasa. Käis meil tol ajal ka „Eesti Postimees“ (meil olid ka köidetud aastakäigud „Perno Posimehest“) ja kui kõster Peeter Süda asutas raamatukogu, andis isa meelsalt kogu liikmemaksuks ühe rubla.

Laste kasvatamise mure ja hool olid ometi ema kohuseks. Uidata võis — muidugi kui veel karja- ja muid kohustusi ei olnud — päevad läbi ringi; võisime otsida linnupesti; mida aga lapsed meie pool hästi hoidsid, ronida kõrgete puude otsa, viibida laialdastes õunapuuadades j. n. e. Lühidalt: lapsepõli oli hea ja ilus.

Koolis käisin Kaarma seminaris. Kool polnud suurem asi; ta oli niioelda hädaabinõu. Noh, ega mul ole ta vastu siin kaebust tõsta! (Eht Mändmetsa sõna, kes ei tahtnud kellelegi teha haiget ega iial teinudki. P. Gr.)

Juba 17-aastasena algasin õpetajaametit; pidasin seda aasta otsa Saaremaal, siis Läänemaal Ähmjas, lõppeks Harjumaal Alaveres ja Orus kuni 1903. aastani. Orust tulim linna „Uue Aja“ toimetusse, kust 1905. aastal, kui „Uus Aeg“ suleti, siirdusin „Päevalehe“ toimetusse, mille toimetaja oli P. Grünfeldt ja väljaandja A. Pert.

Pärastisest elust pole mul midagi öelda, seda tuntakse. Õpetajaametis õppisin kodumaad nii mõndki pidi tundma, siin ja seal ringi rännates.

„Päevalehe“ peere 1908. a. Istuvad (vasemalt): J. Mändmets, R. Vallner, P. Grünfeldt, A. Pert. Seisavad: kaks kontoripreilit, prl. A. Fiskar (korrektor) ja J. Weidenstrauch.

Sellest ajast on mind taga ajanud alatine töö, töö lihtsalt elu ülalpidamise mõttes. Muidugi on olnud ka erandeid ja valgeid silmapilke, aga need on olnud silmapilgud, millega pole ühelgi teisel asja ja mida teine inimene ei mõistagi..“

Nõnda kirjutas Jakob Mändmets oma noorest east.

„VEREPÄEVAD TALLINNAS“.

Ajakirjanikuna on mul omal ajal tulnud elada läbi mitu iseäralikku episoodi, mis võiksid pakkuda huvi ka lugejaskonnale, seda enam, et Vene ajal neist ei tohtinud midagi kirjutada.

Üks sellaseid episoodide oli mul 1905. aastal minu välja antud teosega „Verepäevad Tallinnas“. Tolle aasta sügisel, pärast oktoobrimanifesti, valitses Tallinnas kirjastamise alal kahtlane seisukord, kas käsikirju ja trükiasju üldse veel saata tsensorile läbi vaatamiseks või mitte. Olid ju äkki pääsnud mõjule vabamad voolud ja seda head konjunktuuri taheti siis ka kasutada.

Olukorra kasutajate ja katsetajate hulgas olin minagi. Pärast Tallinna turul 16. oktoobril toime pandud rahva peale laskmist ja tapatalgu andsin tsensorilt luba küsimata välja ajakirjakujulise brošüüri „Verepäevad Tallinnas“, milles kirjeldasin Tallinna veriseid sündmusi pildis ja kirjas. Brošüür oli 32 lehekülge paks, eksemplari hinnaks 20 kopikat. Trükkisin brošüüri Keyleri trükikojas, kus tookord trükiti ka „Rahva Lõbulehte“, mille tegevtoimetaja olin. Lasksin brošüüri trükkida 3000 eksemplari, jättes seejuures ladu veel igaks juhuks alles, et vahest on vaja trükkida veel juurde. Sest ma nagu aimasin, — pidades silmas ärevust, millesse inimesi ajanud turul sündinud verine lugu, et brošüüril on suur minek.

Ja nii see oligi. Vaevalt olin lasknud müügile esimesed eksemplari, kui neile algas otse tormijooks. Kahe päevaga oli 3000 eksemplari müüdud. Lasksin 2000 eksemplari viivitamatult trükkida juurde. Pealadu oli mul G. Pihlaka raamatukaupluses. Teisel päeval oli uuestki trükist juba 1300 eksemplari müüdud. Siis aga teatas mulle Pihlakas, et tsensor on lasknud ülejäänud 700 eksemplari politseil panna aresti alla, kuna brošüüri väljaandmiseks puuduvat tsensori luba.

Mis nüüd teha? Oli oodata karmi trahvi. Kat-susin siis õnne. Tol ajal oli Eestis kaks tsensorit: Truusmann Tallinnas ja Babanov Tartus. Tallinna tsensori luba mul ei olnud. Pöörasin siis Tartu tsensori poole. Saatsin talle ühe trükitud eksemplari ja kleepisin sellele nagu kord ja kohus 80-kopikalise tempelmargi. Ja mul oli õnne. Juba kolmandal päeval tuli eksemplar Tartu

tsensorilt trükkimislooga tagasi. Nüüd tegin tõsise näo, läksin tsensor Truusmanni juurde ja nõudsin temalt aru, miks ta mu brošüüri lasknud panna aresti alla, kuna mul ju ometi on luba selle väljaandmiseks. Truusmann vaatas tsenseeritud eksemplari, raputas pead ja ütles, et nüüd võib brošüüri jälle müüa.

Mina muidugi kohe G. Pihlaka raamatukauplusele teatama, et võib brošüüri müümist jätkata. Kuid vaevalt olid müüjad jälle ilmunud tänavale ja müünud umbes 200 eksemplari, kui politsei ilmus uuesti ja tegi protokollid, sest tsensor Truusmann ei olnud oma arestikäsku veel ametlikult tühistanud. Et asja korraldada, ruttasin politseisse. Seal kuulsin aga, et protokollid juba saadetud Toompeale kubeneri kantseleisse, et kuberner mulle määraks administratiivselt karistuse. Avaldati koguni arvamust, et asi võib isegi minna Riiga kindralkuberner Möller-Sakomelski kätte, kelle valjus oli üldiselt teada. Kui asi oleks läinud sinna, siis oleks karistus, pealegi k o v a karistus, olnud sama kindel kui kaks korda kaks on neli.

Seepärast oli hea nõu kallis. Möller-Sakomelski sellase patu eest juba alla 500 rubla rahatrahvi ei määranud. Aga see oli suur tükk raha, mida mul loomulikult ei olnud. Mis nüüd teha, kust otsida abi? Viimaks meenus mulle, et abi minust väga kaugel ei olegi, sest üks „Rahva Lõbulehe“ väljaandjaid, Viktor Jakobson, oli kubeneri ja ta kantselejuurega heas vahekorras. Ruttasin siis kohe Jakobsoni juurde ja jutustasin talle oma äpardusest. Jakobson raputas pead ja ütles, et asi pole sugugi nii kergesti parandatav, ometi tahtvat ta parajas kohas kuulata maad ja astuda tarvilised sammud.

Seda ta siis ka tegi. Ometi möödus nädalaid otsust saamata ja ma kartsin juba, et mulle Riias määratakse trahv. Jakobson ütles mulle küll, et asi „susisevat“ ja lõppevat vististi ikkagi hästi, aga sellele ma üsna kindel ei olnud, kuni mulle ühel päeval politseist tuli kutse ilmuda sinna.

Ja mis te arvate, mis mulle seal öeldi ja tehti? — Anti mulle mu ülejäänud „Verepäevad Tallinnas“ (umbes 500 eksemplari) kätte ja öeldi, et võin nendega nüüd teha, mis tahan. Seda rõõmu! Viisin nad voorimehega kohe ajalehemüüja H. juurde, ja müüsin viimseni. Temagi levitas nad viimse eksemplari. Hiljem võeti mind küll tsensori kaebusel kohtulikult vastutusele ühe selles brošüüris ilmunud laulu („Metsi raiutakse...“) eest, aga ringkonnakohus mõistis mu õigeks. „Verepäevad Tallinnas“ aga olid viies-tuhandes eksemplaris levitatud.

AGNES MIHKELSON

Karin Luts.

NOVEMBRI VAEV

Rängalt november mul õlule rõhub,
kummuli surub kui vaevatu,
rändan meeletult, peas just kui lõhub
viha ja meeleheit ennatu.

Hinge kui lehe tuul kihutab maha,
laastu kui langeva paljipuust
sügissombuste väljade taha,
kostab hõik vaevatud hinge suust.

Tornide Väljale tõitan, kus ikka
viibin, kui ümber mu pimedus,
süda paisatud saastasse liikka
kõigest on jäänud vaid kibedus.

Tornide Väljakult üksik silm vaatab
halli linnale, udu kus vaid,
nukrus ja pori, ning kuhu nüüd maatab
taevas hall lumeráitsakaid.

Hilin taas minema Tornide Vóljalt,
südames meeleheit mõru ja láág.
Surra ei maksa. Kuid elada? Vaevalt.
Mis siis, oh, mis siis küll teha jääb?

Sosin neist kuulmatu hõljub siin ringi,
nágemus valge kui viirastus, lumm,
otsin üles taas üksiku pingi,
siin võin ma olla kui kurt, kui tumm.

Ainus siin põõsaste varjul ma koõu,
inime kohmetu, külma saak,
selja taõa vaid majade loõu,
ees aõa lehkab bensinipaak.

Siin siis ma mõõten, kus oleks küll parem
puua end, tappa või uputa?
Tõest ükskõik, sest hiljem või varem
tuleb end hauda ju lukustia.

Pihlaka kobar maas vedeleb lumel,
korjan ta pihku, kuid viskan taas
õra. Mõõten, kuis õõtses ta suvel.
Puruks ta jalaõa surun maas.

Söepõletaja

KATKEND SAMANIMELISEST LÕPETAMATA JUTUSTUSEST

Tulles juba kustumalööval koivalgel maltsmändide vahelt läbi käivat liivast Taavi teed jääd äkitselt seisatama. Maltsmännid lõpevad ja tee jookseb su ees laande pikkade harvade puude alla.

Kummalgi pool teed kasvab põlvkõrgune kanarbik.

Aga ega sa seda hämaras ei näegi. Mis sa aga näed ja mis köidab su tähelepanu, on mändide vahelt eemalt paistev punane kuma. Sa arvad, et tõuseb kuu, aga ometi pole see kuu. Kuu ei tõuse ilmaski sealt poolt ilma-kaarelt.

Kui oled võõras, siis pärid muidugi esimeselt vastutulijalt järele. See vaatab imestades ja ütleb: „Kas sa siis ei tea? See on Rähn-
nõmme miiliaugu tuli. Täna pani Esku üles uue miili.“

Aga vaevalt leidub küll kümnete verstade ringis kedagi, kel oleks teadmata Rähn-
nõmme miilid. Eks ole aastakümneid paistnud nende tulekuma Taavi tee. Kus nüüd leidub siin-
pool inimest, kes seda poleks näinud; vaevalt on neidki, kes seal poleks end soojendanud. Aastate vältel on kulutatud läbi paksu kanar-
biku kümned teed ja need viivad kõik Rähn-
nõmme miiliaukudele. Metsateed on katkis-
test kottidest ja rataste all puruks tallatud teis-
test muutunud mustaks ning kohati läigivad teed päikese paistel, nagu oleksid nad valatud üle asfaldiga. Lähedal oleva Rehemäe küla inimesed ütlevad: „Mis seda rääkida, nahka on pannud Rähn-
nõmme miiliaugud kogu laane. Juba aastakümneid veetakse süsi välja koorem koorma järel, kauaks see mets siis vastu peab. Mis puu on veidi ladvakas, selle põletab Esku söeks.“

Aga see külameeste kaebus pole just õige. Esku hävitab ainult need puud, mis on jänd-
rikud, mille ladvad on lõõnud kuivama, mis on täis kärələhesid. Paremad puud surevad puulõikajate saagide ja kirveste all.

Rehemäe küla pole Rähn-
nõmmelt kaugel ja vaevalt möödub päeva, kui keegi ei külas-
taks Eskut ta töö juures. Juba on sügisel külm tõmmanud loikudes veele jääkirmi, kui tulevad Sõnsu soost jöhvikalt lesknaine Kiit-
selja Kai ja juba eaotsas tüdruk Andrese Adi. Taevakene — nende jalad on punased, just nagu oleksid kastetud värvipotti, ja nende rõivaste sabad aina kobisevad ja seisavad jäätanult taras.

„Kuule, Esku, kas lubad veidi soojendada?“ küsib Kai. Aga see küsimine on ilmaaegne, sest keda on Esku ilmaski keelnud.

„Soojendage, soojendage!“ lausub Esku miili ümber tiitsasti askeldades, ise must kui kurat. „Või teie nüüd mulle seega suurt kahju teete.“

Soojendades miili leegi läheduses sulavad jäätanud rõivad-sabad ruttu ja nüüd niriseb neist vesi. Varsti tõuseb kerge hall aur ja nüüd seisavad Kai ja Adi mõlemad kerges, õrnas udus. Elustuvad kangeks läinud liikmed, hakkavad vilkalt liikuma külmas konti tõmbunud sõrmed ja isegi veri tõuseb hoogsalt põs-
kedesse.

„Küll on hea see Jumala soojus,“ lausub Kai. „Küll sinul, Esku, on seda käes aga külla.“

Ega pole harva neidki kordi, kus Rehe-
mäe küla karjased tulevad miilide juurde. Ega nad päeva ajal küll tule, sest siis pole neil selleks mahti. Päev kulub käest ütlemata ruttu. On vaja ronida kõige pikemate puude otsa ja seal ihkuda päikese särasse. Mööda

mändide krobelsekoorelisi tüvesid on nii mõnus laskuda hoogsalt alla, — mis sellestki, kui takustest pükstest jäävad järele närud. Mis ootab õhtul kodus, seda ei tule meeldegi. Ehk seovad väsinud tööhobustele või isegi tulisevelistele sälgudele pähe männijuurtest tehtud pätsed ja kihutavad siis nelja. See on ju lõpmata tore!

Aga õhtu tulles heitub maapinnale külm kaste. Allavajuva päikese kiired on lõpmata nõrgajõulised ja uhkesti lõõtsub vilu tuul. Nüüd närbub vilgas elu ja külm paneb värisema väikesed kehad ning otse lõgisema lõualuud.

Aga kui läbi mändide lööb silma Rahn-nõmme miilide kuma, siis ärkab uuesti elu ja hoog. Nad pistavad jooksma ja kui poisipunt-rad jõudnud miilide juurde, lõövad nende viletsad virilad näod rõõmsaks ja kangeks jäänud liikmed vilkaks.

„Ärge, paganad, tikkuge nii ligi,“ hüüab Esku, „panete oma vatid põlema.“

Aga kes seda Eskut nüüd kuulab. Mees ikka, kangem teistest, kes toob ära selle rao või puutüki sealt leegi alt.

Poisikeste kiselemisel vahest polekski lõppu, kui Esku neile ei kärataks peale:

„Ega te, sindrid, ometi ööseks siia jää. Kus te loomad on? Katsuge, et saate minema!“

Aga taevake, mis siis nüüd viga minna, sest kogu keha on tungil mõnušat soojust?

Laupäeva õhtuti, kui Esku on süüdanud uue miili, tulevad Rehemäe küla poolt poisid-tüdrukud otse salkadena. Oi, nende kilamine kuuldb juba versta kauguselt. Põrguline on see Reola Jaska. Tal on pahema kaenla all kolme reaga harmooniku, aga parem käsi on tal alati vaba. Juhtub talle kõrvale Arupere Mai, nagu väik käib Jaska parem käsi Maiele ümber kaela. Mai on nõrk tütarlaps, niisugune õrn ja kleenuke oma keha poolest. Ja Jaska ükski käsi on selleks küllalt tugev, et tõmmata Maie enda ligi ja teda suudelda otse huulte.

„Sa oled ju pagana hunt!“ hüüab Mai pärast lahtirabelemist, aga ometi ei helgi ta silmades viha.

„Kui oli sulle paha,“ irvitab Jaska, „eks anna siis tagasi.“

„Eks andnud talle vastu silmi,“ tähendab Lepa Viia, „nii et oleks teadnud, et on saanud.“

Aga tühi ähvardus seegi, sest ammuks sündis Viiaga samasugune õnnetus.

Nüüd ei tee Jaska tüdrukutest välja, surub parema käe pöidla harmooniku nahkõõnde ja peagi lajavad lustilised helid mööda maailma.

Nüüd on ka tüdrukud unustanud oma vaenu ja nad sammuvad Jaskaga otse külgkülje ääres.

Jõudnud miiliaukudele, istub Jaska talvel kohale veetud rahnuvirnale. Ja tööpoolest siin laane ääres on helidel mitu korda suursugusem iseloom, kui seal Rehemäe küla lagedal vainul. Seal nad surevad pea, aga siin helisevad ja uitavad laanes kaua ringi, kostavad tagasi eemalt männikurinnalt, on uhked ja suursugused.

Eks see mustav, otse hiilgav plats ole ammuigi tallatud kõvaks. Kellel seda vajagi mäletada, kui mitu ööd siin kuni valgeni on tantsitud, miks ta ei peaks siis olema kõva, just niisama kui nuiadega kinni tambitud savist rehealuse põrand. Ja Jaska, ega see väsi. Kui pole tantsijaid, siis surub ta oma põse harmoonikule ja mängib, mängib endale.

Ka tulevad külast vanemad mehed ja otsivad kõnelust Eskuga. Siis aetakse juttu sütehinnast, küsitakse ka sedagi, kui palju vanamees läbi põletanud puid, ja õngitsetakse leegi alt pika oksaga elavat sütt piibule.

Aga paljuku nüüd seda suveööd on. Vaevalt lööb punetama hommikukaar, kui juba kuuse otsas tõstab häält käörautaja, hakkavad agaralt saagima tirtsud rohus ja juba eemalt kuuldb meeliku tume kohin.

Aga ega nad saanud õieti ollagi hommikuni.

See oli ikka enamasti kesköö paiku, kui Esku hakkas matma kinni miilisuud. Ta pani mätta mätta peale ja ehitas leegile ette korraliku seinu. Nüüd sai pimedus ka mahti hiilida lähemale ja mustav mets lõi kohisema.

Jaska lõi äkitselt kinni oma harmooniku, hüppas maha rahnuvirna otsast ja hüüdis:

„Mis te, hullud, siin vahite. Kaome!“

Poisid-tüdrukud läksid salkadena Rehemäe küla teed. Versta taha kuuldb nende kilaminekikitsemine, harva sekka ka Jaska katkestatud harmooniku suutäied.

Eskul oli veel tööd. Miili suud olid mõlemalt poolt maetud kinni, ka mättad ümber ringi tallatud hoolega maha. Nüüd astus ta, käes teravaks tahutud teivas, miili peale ja lõi sellele hingamisaukud. Selle järel tegi ta tukkidest üles lõkke ja heitis selle äärde, pannes käe pea alla, magama.

Miili pidi valvama hoolega. Ta ei olnud ju surmanud võimsat leeki, vaid pannud ta ainult vangi. Aga ta otsib endale alatiselt teed väljapääsuks. Kui pea ei purusta ta oma vangimüüre ja pääse valla.

Kui see sünniks, hävitaks ta paari tunni jooksul kogu selle suure rahnu virna.

Jah — miili pidi hoolega valvama.

K. RUMOR

Rahvakirevas tuleviku-linnas

F. JOHANSENI illustratsioonid

Ookeanilaevad, mis veavad reisijaid kaugeisse võõraisse maisse, püüavad nii lõpp- kui vahesadamaisse saabuda hommikuti, sest sellega vabanevad nad ülearse oma juhuslikele elanikele öömaja andmise kohustustest ning võimaldavad ühtlasi uuistulnukail korraldada oma asju ja astuda oma esimesi samme päsepäeva ajal, mis kahtlemata palju mugavam kui hilisõhtune askeldamine. Teiseks püüavad suured reisilaevad kinni pidada täpsest sõidukavast. Kaptenid armastavad jõuda päralt enne vara kui hilja. Sellega võivad nad endale aega kuivamaa elu nautimiseks.

Ka meie laev „Azrou“ jõudis iseendast ette: pidi saabuma lõuna eel, vist kell üksteistkümmend, kuid saabus tõeliselt varahommikul. Magasin alles, kui laeva läbis tas tüübiline häälte sumbumine, mis käib kaasas kiiruse pidurdamisega. Ühtlasi hakkas kostma askeldavaid samme, ragesid mingid ketid ja sõiduki suur kere tundus otsekui endast rõhuvat eemale mingeid palle.

„Sadam! Casablanca!“ mõtlesin. „Jälle Aafrika pika aja tagant!“

Oli natuke kahju, et magasin maha saabumise eelse tunni; kuid ühtlasi rõõmus meel, et ometi kord moonamehe-moodi magatud. Nii jäigi mulle nägemata, kas sel linnal on pakkuda merele ka mingit panoraami. Arvatavasti mitte väga võlvat ega meelihaaravat, sest Casablanca on mahutatud madalale, ühetasasele merekaldale, mis vaid pikkamisi kerkib kõrgemale, — parajasti nii palju, et vesi ei kukuks kaela. Tallinna-taolist vaadet ei saa talt nõuda. Aga tal on palju kõrgeid maju, mitmeid meeldivaid torne ja kahtlemata oleks sellest tüht ning teist hakanud silma.

Juba pikad muulid üksi, need hiigla veemurdjad, milliseid pole vahest ühelgi Euroopa sadamal, oleksid juba olnud vaatamisväär. Casablanca sadam, moodne ja suurejooneline, püsib ainult tänu oma hiiglamuulidele. Prantslased, kes maal korda saatnud juba mõndki imet, on Casablanca arendamisega moodsaks suursadamaks annud hiiglava tunnistuse ettevõtlikust vaimust ning praktilisest taibust.

Kuni ma rietun ja asun jooma kohvi, on laev juba lõplikult kinnitatud silla külge. Võõrapä-

rased tüübid ilmuvad pardale. Nad kannavad valkjashalle burnusse, mille kottkraed tõmmatud meeste sügavalt üle pea. Paistavad ainult pruunid ninad, habestunud lõuad ja poolestsaadik aimatavad otsaesised. Selle põhjas kiirgab kaks tumedat silma.

Näib nii nagu tuiskaks väljas hirmsasti lund, sest milleks muuks matta end sedavõrd peakottidesse. Ent selle oletuse vastu kõnelevad meeste paljad sääred, mis paistavad pikkade rõivaste alt. Ka ei ole nende jalanõud, kontsadaeta ning kandadeta sandaalid, kas kollasest või hallist nahast, vastupidavad pakasele. Mõned neist ei oma üldse jalanõusid. Ja seal nad siis lohistavad koibi, küllalt aeglasel liigutuses, kuid siiski täis tulist ruttu. Vaja ometi jõuda ette üksteisest ning uustulnukatelt võtta vääriline matt. Nende isu käib meie pakkide ja passide järele.

Valin stevardi kaasabil, kes paraja jootrahaga juba varakult õpetatud valvsaks, nende hulgast ainult kolm: ühe, kes viib passi vastava ametniku kätte, ja teised, kes toimetavad pagasi tolliaita. Siis on mul aega maailm — oodata ja juua kohvi ning lasta reisijate salgal sõita laiali, sest meeste numbrid lebavad mu taskus, kuigi nende näod võiksid unuda.

Pea ütlema, et maabumine sünnib siin eeskujuliku libedusega. Mu sumadanide vastu tuntake vaevalt huvi ning ainult üks neist lastakse prooviks avada. Samuti tuuakse pass mulle tagasi, ilma et ametnik võtaks vaevaks vaadata otsagi. Ainult kirjutusmasina kohta pean deklareerima, et too riistapuu on mu isiklikuks tarvitamiseks, kuna pretendeerin olla kirjanik.

Siis võib sõita, kui aga pääseks pakikandjatest ning teistest kisajatest. Aga siin peavad mind aitama varema aja kogemused. Anna asjatoimetajaile nii palju kui pead õiglaseks, muidu kisajaile — näita rusikat. Astuda läbirääkimisse tasu üle oleks viljatuim vaev maailmas. Sest idamaalase isu on nagu põhjatu kaev: ei too saa ealeski täis. Ikka näitab ta nägu, kui oleks talle sündinud suurim ülekohus. Mis ta mõtleb endas, seda me juba ei tea.

Sõit läheb soovitude põhjal kindlaks määratud hotelli poole. Mõödume mõnest kroonuehitusest, mõnest pruunist müürist, mõnest lagunemisele kalduvast esikust, mõnest lahtisest kauputkast. Siis süüvib asfalttänav võhivõõra linna majaderägastikku. Liig tühjad ning mahajäetud on tänavad. Liiguvad mõned üksikud tormimantliga kogud, ikka pea sügavalt kotis ja ikka üleni kas tolmunud-valged või luitunud-hallid. Harva ratsutab ka eeslimees, jalad nagu hooletusse jäetud koodid tollakile. Harva tuleb kaetud näoga naine, välimuselt üldiselt peaaegu samasugune kui ta kottitopitud meeski. Veel harvem sammub

lõõbitseva kõnnakuga neeger, punane fess peas ja kräsune juuksetutt kõrva ääres. Kõige selle sekka läheb ootamatu ilmutisena kaamel, kooramatud kohutava haovirnaga.

Aga kus on siis autod, jõena voolav rahvas ja kirgas äriline tegevus? Kui mitte rohkem, siis on Casablanca ometi Maroko äriliseks keskuks. Kas linn on kogemata uinunud magama?

Seal tuleb mulle siis meele, mis ununud askelduste keskel; täna ju nääriliku esimene päev, järelikult püha. Aga mis tähendab siin maal kristlastele uus aasta ning üldse kristlaste püha? Viibime ometi minarettide ja poolkuu all. Kristus jäi Euroopasse. Aga siiski! Casablanca pole veel Maroko, nagu on seda küllalt usutavalt ja põhjendatult meile jutustanud juba Friedebert Tuglas oma suures raamatus. Casablanca on paremal juhul vahest ainult eeskojaks Marokole. Selle suure linna ehitas rannaasulast eurooplane enda jaoks. Järelikult maksavad siin ka Euroopa traditsioonid. Järelikult on siin tähtsus kristlaste pühaldi.

Igatahes on äritegevus niihästi kui luku taga, sest suuremad ärid kuuluvad kõik euroopa kapitalile. Pärismaalase kaubapood ei puhu sellele linnale sisse elavat hinge. Kontorid ja ametasutused on suletud ning selle tõttu võimatu asjaajaminegi. Justkui Colombos, kus pärismaalaste kaubalinn (Pettah) küll mürgeldab, kuid tõelik Colombo ise oma 400 tuhande elanikuga naudib pühapäevadel täielikku rahu. Ka Casablancal on oma Pettah — vanalinn, — kuid sootu nigel ning vilets. Liiatigi suletud iseendasse. Kui see kord kaoks, ei tundukski ta puudumist.

Mina — aravõitu inimene — tunnen koguni heameelt, et esimene jalaaste Marokos toimub Casablanca tänaval. Siit võin ma nüüd tasapisi tutvuda maa iseäraldustega ning pikkamisi imeda endasse seda meelt, mis häälestab mu isiku berberite ning mauride elulaadi omapärasuste mõistmiseks.

Mu esialgne peavari kannab Maroko kohta küllaltki võõrapärast ning nõudlikku nime: Riviera Hotel. Aga ma ei leia seal ühtki joont, mis eriti rõhutaks Rivierat. Lihtsalt mingi ida- ja läänemaa vilets segu. Tuba on neljakandiline nagu kast. Põrandaks ruuduline kivisillutis. Seintel kaks pärismaa vaipa. Istumiseks Lutheri vineeritool, lamamiseks madal järi kivikõvade patjadega. Peale selle veel laud ja kohutavalt suur voodi. Tagaseinas viib uks rõdule. Ta kitsad klaaspoolikud täidavad ühtlasi akna aset. Maksan tolle löbu eest 16 fr. päevas + jootraha.

Rõdu avaneb mitte õue, nagu omane hommikumaale, vaid tänavale. Sealt paari sülla kõrguselt teostuvad mu esimesed vaatlused. Küll on argipäevane ja hall! Sama tänavaga võiks viia

Tartu või Tallinna; ta ei ärataks inimest muuga kui võõra keelsete siltidega.

Ent siiski: häälitsemine sel tänaval on kõrvaldele võõras. Mõõduvad üksteise kannul kummalised, kaetud kogud, seisatuvad hetkeks ning karjuvad kriiskava kurguhäälega mõttetumat silpide putru. Läheb vist palju aega, enne kui hakkavad eritlema neid hüüdeid ja neist leian mingi mõtte. Ainult kui ilmub kotimees eesliga, karjudes vahepidamata: „Mandariin, mandariin!“ on mullegi selge, mis kaupa tal pakkuda. Ütlen talle pea-aegu eesti keeles, et tooks mulle ühe tosina ning saame üksteisest väga hästi aru. Maksan selle toreduse eest 2 franki, mis teeb meie rahas pisut üle neljakümme senti. Igatahes väga odav.

Keskpäeval jalutan juba mööda bulvaare ning alleesid. Linn hakkab mulle meeldima. Palju laiu tänavaid, avaraid väljavaateid, ruumikaid platse. Restorane ja kohvikuid — lugematult. Tundub majanduslikku tuiksoont ja värsket edasirühkimist. Autosid ja autobusse vilgub nagu igas teiseski suuremas linnas. Trammi kasutamise alal avastan koguni seninähtamatut imelooma: kaks elektrivagunit, mis liiguvad roobasteta. Ääretumalt praktiline ning lihtne: pole muud vaja, kui üles tõmmata juhe ja — käib. Kohe pean kalkuleerima, kuidas sobiks see Tallinnale. Kindlasti hästi, muudkui kaks takistust: esiteks pole Tallinna tänavad veel kõik asfalteeritud ja teiseks muudab taline lumi ning jää sellase tänavarongi juhtimise väga hädaohtlikuks.

Imelik linn, eelarvamusteta ja traditsioonideta linn. Siia on koondunud inimitüpe kõigist taevakaartest, isegi merelt — see tähendab ookeani tagant. Kõik nad rikastavad oma ettevõtlikkusega ning kogemustega Casablancat. Juba rassiliselt kujundab ta elanikkond omapärase inimitüüpe Paabeli. Berberid mägedest ja kõrvest, araablased Maroko viljamaadelt, neegril Kongost ja Senegalist, mulatid Kanaaridelt ja Azoridelt. Pealeselle muidugi juudid-pärismaalased oma rasvunud pigimütsis ning süsimustas burnussis. Kõike seda kirevust koondab ning taob üheks tervikuks Euroopa kapitali jõud ja Prantsuse riigivõim. Need kaks tegurit koondavad siia inimhulki ning takistavad nende laialivalgumist. Loomulik on siis ka, et juhtivat osa linna majanduses ja valitsemises etendab eurooplane. Ütlen meelega: eurooplane, mitte prantslane, sest kuigi Casablanca euroopalikus elemendis moodustavad valdava massi prantslased, ei taha hispaanlased ja portugallased kokku prantslastest arvuliselt jääda palju taha. Igapäevase läbikäimise-keelena on hispaania keel end löönud niisama läbi kui prantsuse keelgi.

Pealeselle leidub rohkesti esindajaid kõigist suurematest Euroopa rahvustest. Ajalehekioskid demonstreerivad seda kujukalt. Mis seal kõik

ei leidu! Isegi tšehhi ning bulgaaria lehed. Olin väga pahane, et ei saanud osta eesti lehti. Minu sealviibimise ajal oleks igatahes igatühest müüdüd üks eksemplar. Kuid oleks naiivne arvata, et ma esindasin Eestit seal ihuüksi. Küllap leidis veel mõni teinegi kaasmaalane, kui mitte muul näol, siis vähemalt võõraste-leegioni sõdurina.

Üldiselt jätab Casablanca võitleva linna mulje. Kohalikud elanikud tahaksid tas näha Põhja-Aafrika Pariisi. Ent seda ta pole. Pigem võiks too au kuuluda juba Alžiirile. Casablanca pole üldse suurlinn, küll aga suur linn. Ta sõdib alles enda olemise eest. Ta tormab jõuliselt edasi ega aima isegi, kuhu jõuab lõppeks välja. See elu kikk ning kahk paistab kõigest. Muuseas ka linna planeeringust ning ehitustest.

Uhked bulvaarid põimuvad päris väikeste rue'de ning ruellikestega. Hiilgavate kauba- ning pangamajade läheduses kohtate nigelate juudi ja araabia poekestega. Näib, nagu polekski linnal mingit plaani, vaid ainult ürgne kasvujõud. Varasemad majad on ehitatud Euroopa mustril järele. Kuid siis asub ikka enam ja enam end suruma läbi idamaa arhitektuurimeel. Uusimal ajal jäljendatakse teadlikult, ühtlasi väga andekalt mauri stiili. Ka protestandi-kirik on valatud üles ehtsas marokolikus vaimus. Seda vaatad nagu ilmutist: ääretumalt jõuline ja stiilne.

Aegade poolest on Casablanca keskmist viisi rikas linn. Kuid need on kõik pisiiaiad, peale uusaia, mis rajatud alles hilisemal aastail, ent jõudnud ja mõistnud juba endale saada ümber majade ning tänavate raami. Seal valitseb avarus ja dekoratiivne ilu. Palmid segunevad suurte õlipuudega, lopsakate plataanidega, tumedate küpressidega, sinaaridega, tuiadega. Ka banaanid laiutavad oma hiigellehti ja apelsini- ning sidrunipuud kannavad rasket saagikoormat. Põhja-maalase silmale on see isukalt vahtimisväärne.

Aga külm on siin hirmsasti, eriti tänavu talvel. Selle ohu üle kaevatakse võõrale kõikjal. Öösel kipub kraadiklaas langema alla nulli. Fes-sis olevat sadanud koguni lund. Öine pakane rikub viinamarjapõõsaid ja ilutaimi. Hoolimata alatiseist päikesepaistest ja hoolimata sellestki, et päeval tõuseb soojus üle kümne kraadi, ei saanud ma Casablancas kordagi ilma palituta tänavale.

Istud. Esikülg, mis keerdud päikese poole, läheb palavaks, aga selg külmetab. Ikka nagu kamina paistel. Katmata pead ei sõanda hästi päikesse panna, aga vilus lõgisevad hambad. Kõndides lähed higiseks, aga istudes riskeerid saada nohu. Käin siis villases pesus ja kannan sügismantlit. Aklimatiseerunud eurooplased, alatised elanikud, tunnevad end pintsaku väel väga hästi, aga minule, hellitatud põhjamaalasele, on see kliima liig karm. Toas pean kiskuma endale teki ümber ja toppima bareti pähe.

Olen valinud endale juba kohviku, kuhu kaon igal pärastlõunal. Mingi uinutav tingel-tangel trummidest ja balalaikataolistest keelpillidest sisendab laiskust. Vahin tänavale, kus liigub lakamata karneval. Ei ole meie „Estonia“ maskiballid uneski näinud säärast kirevust ja värviküllust, kui valitseb sinise elava kino keerises. Kui eurooplast ja araablast veel nagu iseloomustaks mingi üldriie, siis on neegrile ja igale teisele mustale lubatud kõik. Ta ongi see õige mees, kes laenab ühe rõivapala põhjast, teise lõunast, kolmanda Aafrika sisemaalt.

Tunned, et säärane vaid tohibki olla moodne maailm: kõigi rahvaste ja tõugude ühine rassolje. Neeger kõrvuti eurooplasega ja berber sõbralikult patsutamas mulati õlga. Milleks vaen? Oleme ju kõik vennad; kaasinimesed; kõik üksteisele tarvilised. Selles mõttes armastan hispaanlast ja portugallast. Ta on küll andeksandmatult vähenõudlik ja eluviisides ligane, kuid kohane iga rahva keskel. Segust tõuseb uus tõug, kes ei tunne rassiküsimust. Jääb vaid inimene. Oleks minu teha, muudaksin kõik linnad elanikkonnalt Casablancaks.

Agas suured mured valitsevad siingi. Sama mürk, mis inimhingi kisub kõveraks Euroopas, on ähvardava gaasipilvena jõudnud siiaagi. Juba tööpuudus, juba kriis nihkasti tööstuses kui kauban-

Läheb ootamatu ilmutisena kaamel, koormatud haovirnaga ...

duses. Veel möödunud aasta alul ei teadnud nad sellest palju. Aga siis hakkas järsku minema kitsamaks. Laevad ei tule enam kauba järele. Raha ei voola maale. Töökojad on töötanud lattu ega saa enam tagavaradest lahti. Tarvitaja väestub ega osta enam hädavajalistki kaupa.

See pole kontrollimata väide, vaid on tõestatud fakt. Muuseas on inimesed selles väga teadlikud. Mul oli juttu mitmesse seltskonnakihti kuuluvate isikutega. Töölised ütlevad, et palgaolud läksid räbalaks mõne ainsa kuuga. Ikka raskem on leida kestvaid tööd. Ühe suurima kaubamaja juhataja, keda ma pidin külastama, tõendas, et nad tänavu aastavahetusel müünud poole vähem kui aasta enne seda. Casablanca kaubandus-tööstuskoja aruanne käsitleb ka peamiselt kriisiküsimust. Hoop saabus siia neli aastat hiljem kui Euroopas ja Ameerikas.

See on ka arusaadav, kui arvestada selle maa erinevaid produktsooniolusid. Eestisse saabus kriis ka tublisti aasta võrd hiljem kui Lääne-Euroopasse. Üldse tabavad kriisid isoleeritud majandusega maid viimases järjekorras. Marokole saabus see nuhtlus tol hetkel, millal mujal maailmas juba arvestatakse tervenemise võimalusi.

Kuid — — jätkem see teema. Katsume olla optimistid ja usume, et lõppeks leiab inimkond ikkagi õige väljapääsu.

Mulle näib, et säärases linnas kui Casablanca maksaks siiski elada. Ta ei saa meile asendada kultuuritsentumeid, aga praktilist elutarkust õpetaks ta meile kindlasti. Omapärane internationalismi õhkkond parandaks ka kõige ummistunud kolgaisamaalase kopsu. Seltskondlik elu piirdub siin esialgu peamiselt tutvusringkondadega ja tõhusalt areneva spordiliikumisega. Kultuuriliste harrastuste jaoks on selline ühiskond veel liig värsked ja mitmemaiteline. Linnal on näiteks teater, see tähendab, et teatrimaja, mida peetakse ülal linnavalitsuse kulul. Aga näitlejaid pole. Minu siin viibimise ajal andis etendusi Cervantese teatri trupp Madridist.

Võtame tõeks, et Madridis tegutseb Cervantese nimeline teater. Aga et tol rändaval trupil oleks midagi ühist mõne Madridi teatriga, jätab palju kahelda. Pakuti kõige labasemat revüüd. Esitati õieti ainult kuutkümmet görli, nagu töötas reklaamgi. Rahvas polnud sugugi pea peale kukkunud. Mõned lauluettekanded, mis olid tõesti väga head, võeti vastu tormiliste kiiduavaldustega, aga alasti görlide rida pidi kuulma isegi vilistamist.

Kes ütleb, et siin kord ei looda teater, mis poleks ei prantslaste ega hispaanlaste oma, vaid kõigi Casablanca rahvaste oma? Mina isiklikult pean seda võimalikuks ja tahaksin seda kunagi näha.

*Õppetus vabliadrahvale
Teie nädalleht*

*Ilmas ajata ümberkäimmine on ni kui roste —
ta hakkap innimesse peale ni kui roste raua
peale ja kahantab tedda. Mätte, kesd on
ükte pahlu püükitakse on algas. Armastada
oma ello, jäs ärra rikka mitte omma aega, sest
se on se riist, kust ta tehtud on. Teie vab-
hatõkkut maggiete vägga palju. Maggamine*

M. AITSAM

Vigala nädalleht

Omapärasemaks väljaandeks Eesti ajakirjan-
duse alal osutub küll Vigala nädalleht. See on
avalikkusele veel täiesti teadmata ja sisult tund-
mata ajakiri. Juba seepärast, et ajakirja ei
trükitud, vaid levitati käsikirjas ja ainult Vigala
kihelkonnas. Kuna see ilmus juba 1844. a., siis
tuleb seda pidada vahest esimeseks kihelkonna-
ajakirjaks Eestis. Ajakirjast on säilinud vaid
üks eksemplar, teine number.

Nädallehe ilmumiskohaks oli Jädivere kooli-
õpetajate seminar ja toimetajateks Vigala mõi-
sa pärisärra Boris v. Üxküll, väljapaistvamaid
ja omapärasemaid mehi aadliperes, ja seminari
õpetaja Pääрни (Berend) Gildenmann. Seminari
õpilased paljundasid nädallehte käsikirjas ja
kandsid koju minnes laiali. Leht käis talust
tallu ja loeti ka kõrtsides, kuhu Gildenmann nad
ise saatis.

Lehe algupäränd oli saksakeelne ja selle au-
toriks B. v. Üxküll. Kas ta teksti koostas kõik
isiklikult või kasutas selleks mõnd saksakeelset
ajakirja, pole teada. Kooliõpetaja ülesandeks
oli tõlkida nädalleht Eesti keelde ja lasta siis
õpilastel kirjutada ümber ning kanda laiali.
Nagu nähtub Gildenmanni ja v. Üxküllil kirjava-
hetusest, on Gildenmann lehe sisu omalt poolt
täiendanud. Sest tõlkija ühes oma aruandes
mainib, „et ta on julenud mõnes kohas oma poolt
lisada soola juurde“. Nimelt sisaldas nädalleht
õpetusi ja noomitusi, kuidas rahval tuleks „visi-
pärast“ elada.

Leht ilmus kirjapoozna suuruses ja teksti oli
3—4 lehekülge. Pealkirjaks oli „Õppetus
v a b l i a d r a h v a l e“.

Säilinud eksemplaris leiame järgmisi „õppe-
tusi ja nomimisi“:

„Ilma asjata ümberkäimmine on ni kui roste

— ta hakkap innimesse peale ni kui roste raua
peale ja kahantab tedda... Armastad sa oma
ello, siis ärra rikku mitte omma aega, sest se on
se riist, kust ta tehtud on. Teie vabtatükut mag-
gate vägga palju. Maggamise tarvis saate aeg-
saste audas kül hingata. Leib ei kasva innimes-
sele mitte suhhu. Laiskus teeb raskeks, ussinus
kerkeks... Tõuske varra ülles, peske ja suggege
omma pead, seadke ommad asjad korra peale om-
mas kambris, kutsuge omma perre ühte koggo üh-
hes palvet piddama ja piddage siis hommigo sö-
maaega ja lähete siis töö juurde. — Mehed puu
tõle ja riistade parrandamisse juurde, ellajate
eest holt kandma ja turva ahjo kütteks murret-
sema ja mis veel enam; naised kedrama, kud-
duma, riidid õmblema j. n. e... Tead sa ka, et
Jummal keik näeb ja tähhele panneb ja sind ka
sinno kassimatta ello sees näeb — või mõtled sa,
tema ei näe sind mitte sinno pimetas nurkates...
Tahhate teie omma ülles kasvand lastest abbi saa-
ta, siis peate hea visitega nende ees käima. Ho-
letus toob mitto onnetust kasa...“

Leht lõpeb järgmiste õpetustega ja manitsus-
tega: „Kes omma kube, särki ja sukka mitte ei
lappi, se saab neid peagi kaotama. Sest ollete
teie vinale entid ärra andnut ja mitte kassinat.
— Üks sant õppind ello viis maksab enam, kui
kaks last kasvatada. Jogem ennem õllut kui
vina; õllut soentab, viin teeb rummalaks, metsa-
lisseks ja tigeks!“

Kui kaua nädalleht ilmus, pole teada; selle
kohta pole säilinud mingit teadet. Küll aga
mainitakse teises numbris, et esimeses nädalle-
hes on antud õpetust ja lubatud abiks olla nen-
dele, kes tahavad teha tööd.

(Väljavõte teosest
„Vigala kihelkonna ajalugu“.)

RIST

F. JOHANSENI illustratsioonid

Teised Soontagana mehed olid rotaallastega merel käies endale toonud rikkalikku saaki, Hiiüp vaid noore kauni neitsi. Olid teisedki mõnel sõjasõidul veiste ning hobuste kõrval toonud naisi, aga jätnud nad endale orjaks, käsikivi-pöörjaks või põlluküündjaks, — Hiiüp tõstis oma mere-taguse vangi valitsejaks majas, ehtis kõige kirkamate ehetega, kattis kallimate karusnahkadega, seadis näitsikud teda ümmardama. Kartes, et

mehed heidavad liig sagedasti silma meretagusele naisele, vahetas Hiiüp oma koja, võttis oma vara ja asus elama metsaserva, kus piiras oma õue kõrge pihtaiaga. Rühmates ööd ja päevad jõudis Hiiüp järjele, pidas mitut sulast ja orja ning näitsikut. Naisel ei olnud tarvis kuski panna kätt külge ja kaks tüdart kasvasid kui lilled päikese pool põõsast, tuulte varjus.

Hiiüp oli pikk, vimmas seljaga, õhuke kui lest, ja kaebas sagedasti valude pärast rinde all. Põseluud olid tal kaetud koltunud nahaga, alumine lõug ripakile ja nõgus. Hallid silmad vaatasid kui kärbil umbusklikult ja varitsedes. Loomult oli ta tige ja riiakas, sõjasõitudel võttis ta alati haavatud vaenlaste tapmise enda hooleks ja toimetas seda mõnuld. Vanemale saatis ta sagedasti kaebusi teiste peale ja mõnikord ähvardas vanemat endki.

Ühel talvisel laadakäigul Metsepolesse või koguni Väina suudmesse oli ta enda lasknud ristida ja kevadel tuli Soontaganasse mustakuuemees ning riputas vett ta naisegi pähe.

Pärast seda aetas Hiiüp ritvadest risti oma majale ja ka väravale. Külas naerdi seda ja peeti mingiks nõia- või taiatembuks, aga hoiduti veel enam kui seni sealt eemale.

Et ristil tõesti suur vägi, see sai selgeks kõigile, kui varsti pärast seda tulid rüütlid ühes teistega mereranda mööda Soontaganasse, rüüstasid, laastasid ja tapsid, viisid vangi palju naisi ja lapsi, ajasid ära tuhandeid härgi, lehma ja hobuseid.

Tulles välja metsapaost nägid elanikud, et kõik oli tehtud maatasa, aga Hiiübi hooned pihtaia taga olid puutumatud ja ta ise kõndis muretul oma mere tagant toodud naisega ja kahe tüdrega, kõik kallilt kaetud. Ta parastas kõiki nende rumaluse pärast, et nad ei võtnud varmalt nende rüütlite usku ega lasknud riputada vett pähe.

Ei möödunud palju aastaid, kui ühel kevadtalvel, kristlikul paastuajal, tuli lõuna poolt jälle

... ja kevadel tuli Soontaganasse mustakuuemees ning riputas vett ta naisegi pähe...

tugev rüütlite vägi ristitud liivlaste ning lätlastega ja peatus otse linnuse lähedal. Soontaganaga oli sõlmitud rahu, aga sellegipärast põgenesid paljud metsadesse, hoolimata kangest pakasest.

Varsti tuli väe juurest rüütel mitme sulase ning tõlgi saatel vanema juurde ja teatas, et midagi kurja ei tehta, antagu ainult hobustele pisut heinu ja mõned teejuhikud, kes mõistaksid minna siit otse läbi metsade Reeveli poole.

Vanem kutsus kohe lähedatest küladest mehed kokku ja pidas nõu. Oldi nõus andma heinu, et vaenlane läheks rutem minema. Aga teejuhiks minna ei tahtnud keegi, kuigi paljud olid siit läbi laante käinud Reeveli pool ja Uomentagas kuni mereni. Sest kõigil oli selge, et minnakse saagile, rüüstama, põletama ja tapma, ning kellelgi ei olnud tahtmist juhatada vaenlast oma rahva peale.

Viidi siis rüütlitele heinu ja teatati, et ei leidu siin kedagi, kes tunneks teed läbi metsade. Kes aga õieti ei tunne, võib väe viia eksiteele ja teha palju kahju.

Vaenlase vägi liikus linnusest mööda, liivlased ja lätlased ees, rüütlid kannupoiste ja sulastega järel. Suure metsa äärde jäädi peatuma, koguti kuivi puid ja oksa, süüdati ilmatud riidad ja soendati end selle ääres. Sest ida poolt puhus lõikav tuul, lõi jäänõelu näkku ja tungis läbi karusnahkadestki.

Uuesti saatis ordumeister Volkiin oma mehi küladesse ja laskis pakkuda vaevatasuks hõbedat ja osa saaki, kui aga keegi tuleb teejuhiks. Kes ei taha tulla siia tagasi, võib ühes kristlaste väega minna Riiga. Preester Hendrik omalt poolt aga töötas head käiku siin maa peal ja Jumala õnnistust taevas, sest vägi läheb tõrgeste paganate vastu.

Hüüp, kes elas küla serval ja hoidus kõigist eemale, sai alles nüüd teada asjast. Kohe rõivastus ta parimaisse karusnahkadesse, sidus vöö vöole ja ruttas tervitama tulijaid, samuti aga end pakkuma ka teejuhiks.

„Hirm nahas?!“ hüüdis ta külast läbi rühkides kahjurõõmsalt meestele, kes seisid tänavatstel.

Hüüp lausus veel mõne parastava sõna rumalast kangekaelsusest, millega lükatud tagasi ristimine, ja ruttas rüütlite, kauaoodatud kalliste vendade poole.

Varsti tuli ta mitme kannupoisi saatel tagasi ja ütles meestele, keda kohtas tänaval, et läheb rüütlitega ühes mõneks päevaks.

„Kui aga seni juhtub midagi halba naise-lastega, tehakse siin kõik maatasa,“ lisas ta ähvardades ja käskis sellest teatada vanemalegi.

Ta läks koju, süleles ja suudles oma mere-tagant toodud naist kristlaste kombel, samuti ka lapsi, lubas neile tuua kalleid asju ja tulla varsti.

Mitu sulast võttis ta endaga, sest need tundsid hästi teid läbi Läänemaa metsade.

Ehavalgel liikus Riia vägi põhja poole. Oli selge, külm, ja tuul lõi põletava soolveena näkku.

Hüüp ratsutas rüütel Borvini ja mõne teisega kõige ees. Nendega ühes ka preester Hendrik. Siis järgnesid liivlased, lätlased ja viimaks kogu rüütlite vägi.

Käidi piki jõesänge, känduti aegajalt läbi metsa loode poole, siis jälle põhja.

Veel enne keskööd jagas ordumeister väe kolmeks. Liivlased pidid käima Rotaalia pool, lätlased aga ida pool, kuna rüütlid läksid keskmist teed mööda otse Uomentaga poole. Neid juhtis Hüüp ise, ratsutades rüütel Borvini ja preester Hendriku vahel. Ta kaebas kõvasti oma rahva peale, et see pilavat ta võõrsilt toodud naist ega panevat miskiks ristiisku. Aga Hendrik lohutas teda ja arvas, et Jumal ei või kaua sallida seesugust asja, et ta varsti võtab rängasti karistada paganaid, aga ühtlasi nad seeläbi pöörab enda poole ja juhib õndsuse teele.

Hüüp vastas, et ei või olla muid karistajaid kui rüütlid ise, aga et neidki see tõrges rahvas enam ei karda õieti, kuigi on juba saanud valusasti tunda nende kätt.

Niihästi rüütel Borvin kui ka preester Hendrik mõistsid väga hästi, et teejuht ootab nende tulekut Soontaganasse, ja tundsid sellest heameelt. Et aga nüüd Soontaganaga oli sõlmitud rahu, siis ütlesid nad, et sõjasõidust sinna ei või olla juttugi. Iseasi, kui rahu aeg jälle lõppenud.

Pärast keskööd läks külm nii kõvaks, et metas raksusid puud ja paukus jää jõel, nii et hobused sööstsid ehmunult kõrvale ja pillasid maha ratsaniku.

Rüütlid kaebasid kõvasti, et mõnel neist külmavad jalad, peksid käsi vaheliti vastu õlgu, hõõrusid nägu ja nina, laskusid hobustelt ja jooksid nende kõrval mööda lumist teed. Mõnelgi olid aga jalad külmanud nii kangeks, et ei saanudki käia. Mõned ei suutnud enam käia jala ega istuda hobusel, ja kui need ei olnud rüütlid, siis jäeti nad tee äärde maha, kus nad pidid surema.

Preester Hendrik ise pidi ka käima hobuse kõrval, et mitte külmada, kusjuures ta pikk must rüü oli suureks takistuseks. Aga ta ei nurisunud, vaid arvas, et see tuleb kõik kasuks hingele ja et kogu see sõjasõit on Jumala auks ning kangekaelsete paganate hirmutuseks.

Sellega oli Hüüp kõigiti päri ja kiitis preestri sõnu ja rüütlite tarkust ning võimu. Sest tal

Korraga nägid nad metsast välja jõudes ees mõne penikoorma kaugusel tõusvat tulekuma.

oli lootus nende abil saada Soontagana vanemaks, niipea kui nad jälle tulevad sõjaga sinna.

Metsa ladvus aga vihises paastukuu kõle tuul, lõi sõjameestele näkku jäänõelu, tungis läbi karusnahkadestki, kandis ihult viimse soojuse.

Ülal tuhmsinises taevas sädelesid tähed nii heledasti ja rõõmsasti, et preester oma silmi tõstes suure häälega kiitis Jumalat ja ütles:

„Taevad kuulutavad sinu au ja taevalaotus sinu vägevust.“

Hüüp aga kõneles Soontagana paganaist: kuidas need oma jumalatele viivad hiide andeid, neile ohverdavad lehmamullikaid ja härjavärsse, neilt paluvad abi ning küsivad nõu.

Hommikust ööd hakkasid rüütlid lausa kaebema külma pärast ja mitmel neist pidid olema külmanud jalad ning käed, mõnel aga jäätanud nägu ja nina. Ikka sagedamini käidi Hüübilt küsimas, kas juba pole külad lähedal, et need võiks süüdata ja end soendada tule läheduses.

Juba tulid mõned ja kahtlustasid teda ja ta kaht sulast, et nad rüütlite väge meelega eksitavad mööda metsi, et see saaks otsa külma käes.

Aga Hüüp näitas neile Põhjanaela ja Suurt Vankrit, samuti ka Rootsi varrast, ja seletas nende järele, et tee viib Reeveli koosis ega või olla mingit kahtlust, kuhu jõutakse välja. Pea-

legi on Liivi ja Läti väed tiibadel ning liiguvad rööbiti edasi, nõnda et pole midagi karta.

Kirudes ja vandudes mindi edasi, nii et preester pidi rüütleid manitsema ning noomima, et nad ei tarvitaks kõlbmatuid sõnu.

Korraga nägid nad metsast välja jõudes ees mõne penikoorma kaugusel tõusvat tulekuma. Punane võra tõusis põhjakaarel ikka kõrgemale. Ei olnud kahtlust, et seal põleb suur küla.

Nüüd tungiti Hüübi lähedale ja nõuti temalt seletust. Aga ta ei mõistnud midagi öelda seletuseks, muud kui seda, et see on esimene ja kõige lähem küla, mis seal põleb. Kas maksab veel minna edasi, kui tulekuma läbi on aratatud kõik külad ja elanikel on aega pageda varjule! hüüti tigidalt.

Et kõik kannatasid külma, siis oli pahameel seda suurem.

Ratsutati kiiresti edasi kuma suunas, osalt seepärast, et tule ääres loodeti end soendada, osalt, et saada teada, kes on seal vaenlaste äratuseks süüdanud tule. Hüüpi aga ähvardati kurjasti eksiteele vedamise pärast.

Põleva küla juurde jõuti alles siis, kui idapoolne taevast lõi juba aovalust hahkjaks.

Aga rüütlid ja eriti ordumeister Volkiin said väga vihaseks, kui nad esimeste lõõmavate hoo-

nete juurest leidsid Mesike ja kogu Liivi maleva soendamast ning puhkamast pärast külma ööd ja pikka teekonda.

Kui nüüd Volkiin vihaselt küsis, miks Mesike kändunud siia rüütlite teele, vastas see, et teejuhid ta siia saatnud, needsamad mehed, kes talle antud Soontaganas, ja et nad pole kändunud kuhugi.

Nüüd kutsuti Hüüp ette ja mõõga teraga ähvardades päriti temalt seletust kõige selle asja kohta ja miks veetud rüütlid ühele teele liivlastega, kes siin pealegi süüdanud küla, nii et nüüd on paganatel kõik see sõjasõit teada.

Hüüp vastas värisedes, et vist on teed küll läinud segi, aga veel enam võib arvata, et liivlased on meelega tulnud kõrvale oma teelt.

Rüütel Borvin aga süüdistas Hüüpi lausa ja ütles talle, et ta ristiusugi võtnud ainult selleks, et oleks kergem teha kahju rüütlitele.

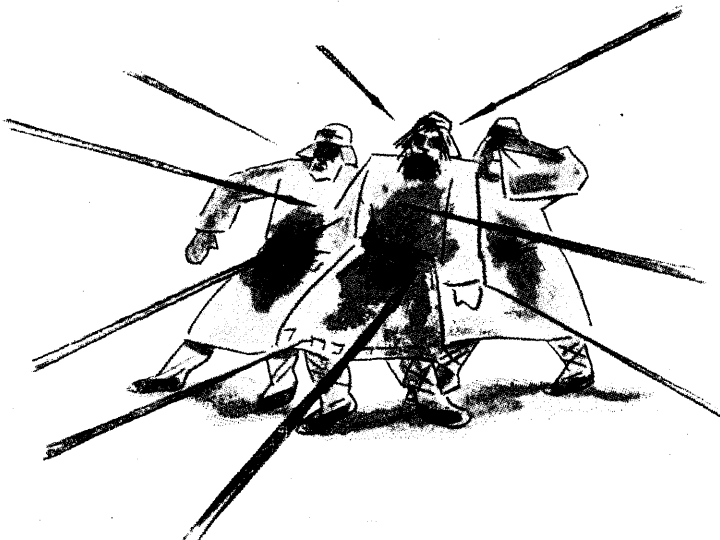
Nüüd avas ka preester Hendrik oma suu ja noomis valjusti Hüüpi, et ta nii külmal ööl eksitanud rüütlid ja neile tahtnud saata kahju, selle eest aga juba enne võtnud rikkalikku tasu.

Hüüp aga vastas, terava keelega nagu ta oli:

„Ordumeister ja rüütlid võivad mind lausa tänada, et ma nad juhtisin otse tule juurde. Külmal ööl oli see kõige õigem tee!“

Kui nad nüüd kuulsid, et ta neid pilkab, süttis nende viha põlema. Nad ei kahelnud enam, et ta neid vedanud eksiteele, samuti ka need tema sulased, kes juhtisid liivlasi ja lätlasi.

See kõik sündis põlevate hoonete lähedal ja Hüüp võis näha rüütlite nägudelt kui ka kuulda nende häälest, et nad olid üpris vihased. Varitsenud paraja silmapilgu, tahtis ta põgeneda ja jooksis rutusti metsa poole, kaks sulast te-

Ja nad visati odadega läbi, niihästi Hüüp kui ka ta kaks seltsilist.

ma järel. Aga mõned kannupoisid, kes olid hobustel, ajasid neile järele, tabasid nad ja tõid tagasi.

Sealsamas tule paistel ja ao valgel mõistis ordumeister Volkiin nende üle kohut ja käskis Hüübi, samuti ta kaks seltsilist, visata odaga surnuks.

Aga preester Hendrik lausus neile veel enne, kui see sündis:

„Et te olete võtnud vastu ristimissakramendi ja tahtnud sellest saada kasu, siis olete küll teeninud rängema kari ega või teile seda anda andeks. Aga Issanda nimi olgu kiidetud, et ta kõik vaenlaste kurja nõu teeb aegsasti avalikuks ja midagi ei jää salaja.“

Ja nad visati odadega läbi, niihästi Hüüp kui ka ta kaks seltsilist. Ega saanud ta koju viia neid kalleid andeid, mis talle olid tootanud rüütlid, kui ta nad juhib paganate küla, et nad seal võiksid riisuda ja tappa.

Hiljem sai küll selgeks, et teelt oli eksinud liivlaste juht, mitte Hüüp. Aga preester Hendrik, samuti kui ordumeister Volkiin, arvasid, et ta oli ometi omakasu pärast tulnud neile juhatama teed ja et seepärast ta surma ei tule kahjatseda ega ole selles kellelgi süüd.

Mindi edasi, riisuti palju külasid, teiste hulgas Ladise ja Kuldale, tapeti palju elanikke ja võeti rohkesti saaki. Lindanisast lääne pool jõuti mereranda, pöörduti Jumalat kiites mööda jääd kodu poole ja jõuti kümne päeva pärast Riiga.

Kui Hüübi naine kuulis, et ta mees on langenud rüütlite käe läbi, võttis ta oma kaks tütrekest ja läks nendega läbi metsade mereranda. Seal astus ta jääle, mis oli kõva, ega näinud neid enam keegi Soontaganas.

Hüübi maja katuselt ja värvavalt aga võeti rist maha ja oli kõigil selge, et see märk ei päästa veel kedagi õnnetusest ega surmast.

ÜHEST LIIKUMISEST

Koolinoorsoo osa Eesti iseseisvusvõitluses olnud väga suur.

Nii on kõneldud ja kirjutatud paljudel juhtudel. Ometi pole tehtud midagi tõhusamat selle osa jäädvustamiseks, peale mõne üksiku mälestustahvi kushi koolimaja seinal ja mälestussamba Tallinnas, ning on karta, et aja-jooksul tuhmub pilt generatsioonist, kes noorele vabariigile raskeimal ajajärgul andis osa esimesi löögimehi — 14—18-aastasi õppur-sõdureid. Juba praegusaja noorile ütleb õppur-sõduri nimetus vaevalt midagi, kuigi see on nimetus, mis Eesti ajaloo ei kordu vahest enam kunagi. Kuid need sõnad on mõeldud mitte etteheiteks ega ettepanekuks.

Valgustus, mis on saanud osaks koolinoorsoo osale iseseisvusvõitluses, on piirdunud vaid õppur-sõduri kui niisuguse lahingväärtuse hindamisega. Tegelikult sündis koolinoorsoo laskumine teadlikku võitlusesse omariikluse eest juba mõni aeg enne vabadussõja algust — Vene revolutsiooni ja Saksa okupatsiooni päevil. Siis õieti sündiski õppur-sõduri vaim — teadlikkus ja tahe, mis sundis kõhklematult haarama relva, kui ei jäänud teist pääseteed. Vastandina laiade rahvamasside ükskõiksusele olid nooruse entusiasm ja suurem teadlikkus kogusummas heaks pinnaks uutele tuultele ning pole vist öeldud liig palju, kui nimetada koolinoorsugu selleks rakukeseks, millest omariikluse idee, vähemalt osaliselt, kandus kogu rahvuse organismi. Koolistreikidest ja muist sarnasest asjust Saksa okupatsiooni päevil on siin-seal juba olnud juttu. Alljärgnevais ridades on püütud koondada mälestuskatkendeid ühest tolleaegsest laialaatuslikumast liikumisest Viljandi koolinoorsoo hulgas.

*

See oli varsti pärast sakslaste sissemarssimist Viljandi, 1918. a. lihavõtte-pühade eel. Kohtasin tänaval üht koolivenda, kes mind kutsus mingile salajasele koosolekule.

Olin tollal n. ö. töötatööline: Barclay de Tolly nimeline kõrgem algkool, mille viimasel

klassis õppisin 1917. a. sügiseni, oli sakslastehirmul evakueeritud Rostovi D. ä. ja selle asemele asutatud eesti koolis määratud nii kõrge õppemaks, milleni minu rahalised võimalused ei küündinud. Nii olin sunnitud katkestama õpingud. Endiste koolivendadega olid aga suhted jäänud püsima. Neid aitas omalt poolt süvendada Eesti Noorsoo Rahvuslik Liit. See organisatsioon kutsuti Tartus ellu revolutsioonipäevil ja Liidu Viljandi osakonda koondus kogu Viljandi õppiv noorsugu peaaegu terves koosseisus. Seal siis tehti „parlament“ kõigi nõuete kohaselt; üksikute koolide suletud ringid avanesid avaramaiks kokkupuuteiks ja mõtete vahetamiseks. Saksa okupatsioon surus aga oma kangestava pitsati sellelegi pulbitsevale allikale, nagu kogu avalikule elule Eestis.

Nii siis — sain koolivennalt kutse ilmuda salajasele koosolekule. Ei mäleta enam selle koolivenna nime. Kindlasti aga oli ta sama, kes tahtis läkitada jäätükiga Saksa ohvitserile, kui olime Valuojaal vaatamas sakslaste esimese väeosa marssimist Viljandi. Sain tolkorral haarta sõbra käe... Pisut hiljem kihvatas aga endaski, kui Klinke postijaama trepilt sinna kogunenud kohalike sakslaste ja kadakate parvest kostis juubelduskriiskamine võidukaile Schleswigi küttidele. Aga seal ei olnud enam jäätükke ja tuli juba arvestada vintpüssi. Tollelt unustamata noorurilt sain teada, et peetakse poliitiline salakoosolek Tartu tänaval Viljandi vallamaja vastas asuvas hoones, kus tollal elas Tarvastu luuletaja, „Kuldse kodukotuse“ autor Andres Rennit. Mäletan — ei olnud juttu, milliseid küsimusi käsitletakse koosolekul, ei tulnud mõttessegi konspiratsiooni-küsimus. Oli ju elatud rahulikku väikelinna-elu, välja arvatud üksainus tsepelini külaskäik. Ei tulnud mõttessegi, et inimene ei või minna ja ajada juttu, kellega tahab. Nii astusime sisse Renniti juurde.

Seal olid ees vanad tuttavad Noorsoo Liidust. Oli aga ka tundmatuid. Koos oli inimesi vähemalt paarkümmend — eranditult meespere. On jäänud meelde üksikud nimed — praegune

„Postimehe“ toimetaja Peeli, majandusteadlane Kigaste (tollal veel Ruubel), kuski nagu oleks vilksatanud „Päevalehe“ praeguse toimetaja Jaan Taklaja muhe nägu. Ruum, kus peeti koosolekut, oli kauplusruumi laadi — põrandast laeni ulatava aknaga. Seda akent kattis õhuke tüllesriie, nõnda et võis vabalt näha tänavale, kus marssisid teraskiivreis Saksa sõdurid. Oli igatahes julge koht. Nii oma silma alt poleks sakslased meid teadnud otsida, kui neil olekski olnud hais ninas.

Ei mäleta, et koosolekul oleks keegi esinenud mingi ettekandega või juhtinud koosolekut teatavas suunas. Kuid üksikud koosolijad olid nähtavasti paremini informeeritud ja nii jõuti omavahelises kõneluses üksmeelsele konkreetsele otsusele. Mõtetevahetuselt sakslaste vägivaldtegedude, okupatsioonivõimude aimatavate kavatsuste ja üldiste meeolude juurest kaldus kõnelus peagi alale, mis, nagu selgus hiljem, oligi koosoleku peaesmärgiks.

Sakslased olid nimelt asunud korjama allkirju truualamikule palvele, mis tahteti läkitada Saksa keisrile tõenduseks, et Eesti rahvas ei igatse midagi muud kui jääda igaveseks vägeva Saksa kotka kaitse ja valitsuse alla ja et Saksa okupatsioon on eestlasile aina tervitatud aktsioon. Sellele võltsingule oli vaja vastuataaki ja koosolekul läbiarutatud kava kohaselt pidi see sündima kahes suunas: 1) kihutustöö selleks, et eestlased kas teadmatuses või hirmus ei kirjutaks alla sellasele dokumendile, ja 2) allkirjade korjamine protestnoodile, mis kavatseti läkitada Saksa riigipäevale rahva tõelise tahte väljendusena.

Koosolekul selgus, et on juba olemas vajalised materjalid kihutustööks, lendlehed ja muud, tarvitseb vaid minna selle juurde, kelle kallal kihutustööd toimida — rahva juurde. Selleks oli vaja inimesi ja kokku kutsutud koosolek pidi andma vajalise kaadri. Koosolijaist ei teadnud paljudki — võib-olla ei teadnud seda kindlasti keegi, — kes seisab kogu selle aktsiooni taga. Alles hiljem selgus, et aktsiooni juhiti Tallinnast. Kohal olid algatajaks praegune Pikalaenu Panga president Öpik, kes tollal oli õpetajaks Viljandis R. Kamseni kaubanduskoolis, ja Harald Vellner, kes alles mõned päevad enne okupatsioonivägede tulekut kõndis Viljandis ringi laias rohelises palitus ja tegi „Sakalad“. Koosolekul kumbagi neist ei olnud. Sidemeheks Tallinna ja Viljandi vahel oli Kaarel Baars.

Koosolekul oli meeolu väga sõjakas ja kõneldi palju, kuid katsuti teha kähku. Kaumaks kokkujäämine oleks olnud saatuse kiusamine. Määrati kindlaks üksikute isikute tegevusrajoonid, mis koosnesid ühest või mit-

mest vallast, nii kuidas oli valdade suurus. Igal tuli oma rajoonis teetseda enda äranägemise ja võimaluste kohaselt, arvestades vaid üldisi juhtnööre ja suunda. Igaüks andis kindla lubaduse teha, mis ta võimuses. Siis hiilisme ükshaaval juba hämarduvale tänavale.

*

Nende ridade kirjutaja hooleks jäi Pilistvere kihelkond. Vene koolist ei võinud muidugi keegi omandada kogemusi Eesti omariikluse propagandaks, pealegi kui seda propagandat tuli teha Saksa sõjavõimude valvsate silmade all. Tuli töötada toetudes ainult oma loomulikule taibule. Lisaks ei puudunud asjal koomiline kõrvalmaik, mis võib-olla aitaski mõnest raskusest saada kergemini üle. Asjalugu oli nimelt järgmine, et olin alaealine ja enne formaliteeti, mida nõudsid okupatsioonivõimud liiklemisloa andmisel, tuli sooritada kodune formaliteet — saada emalt luba nii pikaks reisiks! Poliitiline agitaator, kes oma ülesannete täitmiseks peab varustuma ema loaga! Aga kuigi kasvatus keelbis loata minemast paarinädalasele reisile segasel ajal, ei keelnud sama kasvatus ometi teha ettepanekut lugematute onude-tädide küllastamiseks, ilma et oleks olnud vaja kõnelda poliitikast. Pilistvere on ju mu kodukihelkond. Nii läks kõik libedasti ja otsustasime koguni minna emaga kahekesi. Ema kaasatulek oli peale muu heaks suitsukatteks.

Lihavõtte laupäeva hommikul vara alustasime reisi. Jalgsi muidugi. Hobust meil ei olnud ja rongiga poleks olnud midagi hakata peale. „Ausweise“ oli meil igasuguseid, eriti minul. Lihtsat vana naist ei kahtlustanud isegi Saksa sõjavõimud, kuid minu kohta olid „Ausweisides“ igasugused andmed — vanus, kasv, silmade ja juuste värv, erilised tunnused — just nagu kriminaalpolitsei kartoteegis. Et ma aga üldse sain „Ausweisid“, selle eest võlgnesin vist küll tänu oma kooliõpilase-seisusele. Sakslased ei võinud aimatagi, et kallis Baltikumis „Schüler'd“ on pisut teisest materjalist kui nende kodumaal.

Maršruut tuli koostada sugulaste asukohtade järele, et vältida igasugust kahtlust. Õnneks ma ei saanud ega saa praegugi kurta sugulaste vähesuse üle mainitud kihelkonnas. Arvestades kas või ainult kõige lähemaid sugulasi, võis võtta vabalt joone — Viljandi—Võistvere—Tääksi—Unakvere—Venevere—Pilistvere kirikualev —Räsna, kuni Järvamaa piirini välja, ja sealt jälle Pilistvere, rea külade ning Võhma kaudu tagasi Viljandi. Kummalegi poole seda joont võis tõmmata harujooni ükskõik millises suunas, küladesse ja taludesse, mille nimesid ei tunne maakaartki, ja kellelgi poleks olnud põhjust kü-

sida, mis on sul siin õiendamist. Nii jäigi. Selle marsruudi läbimine ühes kõrvalhüpetega kujunes elamuseks, mis ei unune vist kunagi. Mitte, et oleks juhtunud midagi erakordset. Kuid teadmine, et oled väljas millelgi, mis ei kordu vahest enam kunagi, ja ülesande võtmine nii suurena, kui seda suudab vaid seitsmeteistkümmene-aastane nooruk — need olid, mis surusid mällu selle reisi.

Oli olnud kestev sula ja selle järel tulnud külm. Maantee Viljandist Võistvereni oli nagu asfalt. Kuid siis tuli käänduda maanteelt ja läbida kümneid kilomeetreid metsi ja soid, mis helkisid varakevadises päikeses. Saartena kerkisid üksikud künkad metsatukkadega, peegeldudes südal jääväljal. Mitme tuhande hektaariline Unakvere raba oli kui ainus suur jääväli. See oli aga selge õnn, sest kui poleks olnud jääd, oleks tulnud valida hoopis pikem ja tülikam tee: sulal aastaajal saavad neil mail liikuda vaid linnud.

Tülikaks osutus alatine meldimine kohalikes komandantuurides, millega sakslased olid ujutunud üle kogu maa. Iga etapp lõppes meldimisega, nii oli kord. Õnneks läks kõik enam-vähem libedasti. Ainuke juhtum oli Pilistvere alevikus, kus näis, et ei pääse areteerimisest. Saatsin ema dokumentidega komandandi juurde, ise jäin välja ootama. Meldimise protseduur näis kestvat kahtlaselt kaua ja muutusin juba rahutuks. Korraga tormas majast välja Saksa ohvitser, käratades:

„Wo ist der Knabe?“

See „Knabe“ oli sada kaheksakümmend sentimeetrit pikk ja piilus parajasti komandanturi aknast sisse. Tegin nii süütu näo kui oskasin. Jumal teab, mis informatsiooni sakslased vahepeal saanud! Ohvitser põrnitses mulle tükk aega otsa, pöördus siis ja läks uuesti majja. Kas tahtis ta veenduda mu isikukirjelduse tõelavastavuses või oli tal lihtsalt halb tuju — kes seda teab. Mõne minuti pärast saime sealt igatahes minema.

Raske oli tol ajal igatahes kõnelda maamehega. Eestlane on umbusklik ja kui teda pigistatakse, siis muutub ta umbusklikuks kõige ja kõigi vastu. Oli selge, et sakslasi ei sallitud — eeskätt igasuguste rekvisitsioonide pärast; kiruti ja vannuti, peideti vilja ning kui ei jäänud muud üle, siis aeti villi puskaniks ja maeti aidapõrandasse. Aga kui läksid maamehele kõnelema õigusenõudmisest, surnukskägistatud iseisvusest — enamasti muidugi läbi lilled — siis vangutati päid.

„Saks on tugev, saks teeb, mis tahab...“ öeldi.

Avalikult võis kõnelda vaid kõige kitsamas ringis. Sealgi oldi väga skeptiline ja avaldati kahtlust, kas üldse leidub pääseteed ummikust.

Informatsioon üldise olukorra kohta oli napp, seda peaaegu polnudki. Tuli fantaseerida ja oletada, kuid üldise pessimismi juures näis sellel olevat vähe kaalu. Kõige mõnusamat juttu sai siiski külasimmaneil, mida korraldati tolgi ajal ja kuhu ilmusid habemikud taadidki vaatama noorte löbu. Saksa sõdureidki tuli. Siin tuli sagedasti päris avalikult nähtavale puskaripudel ja õlitatult sobis jutt paremini. Mõnigi hallhabe muutus siis lausa revolutsionääriks, aga samas piilus kartlikult Saksa sõduri poole, kuigi see ei saanud aru me keelest. Saksa sõdur, pekk, või ja kanamunad — need olid nähtavad, käegakatsutavad tõsiasjad. Oletada olukorra muutumist mingi nähtamatu võimu abil — see näis olevat võimatu.

„Noormees, sul on õigus, aga kes seda usub!“ Nii umbes öeldi. Ja lisaks kriipsutati alla mu habemepuudust. Siiski mõtlikud näod lahkumisel ja head soovid — näis, nagu oleks kuskil hakanud liikuma mingi mõte. Võimalik, et see oli olemas juba enne, ja, saades nagu pisut värsket tuult, hakkas hõõguma. Lootusetus aga oli suur; sakslast ta põhjalikkuses ja halastamatuses tundis iga mees.

Tagasitee osutus märksa raskemaks. Algas kevadine suurvesi. Teed olid põhjatud ja kümneid kilomeetreid tuli marssida lõputumas poris. See tahtis küllaltki harjunud jalgadest võtta võimu. Tuli teha suuri ringe, et vältida läbipääsmatuid kohti. Paarinädalane peaaegu puhkusetu marssimine, pealegi kui polnud näha vaevalt otseseid tulemusi, hajutas tunduva osa esialgsest vaimustusest. Võhmast läks reis juba raudteel. Nähes saksa sõdureid rongis kontrollimas dokumente, kauldes surutud sajatusi inimesilt, keda puudulike paberite tõttu tassiti välja vaguneist — see sundis uuesti pigistama hambad kokku. Arvestades igal sammul nähtava vägivallaga tundus reisivaev naeruväärt väike ja tulemused nigelad.

*

Eesti Noorsoo Rahvusliku Liidu Viljandi osakond ei jäänud pärast sakslaste tulekut kauaks varjusurma. Samuti ei valgunud laiali sakslastevastaseks propagandaks koondunud grupp, täitnud esialgsed ülesanded. Mõlemad liikumised koondusid hiljem muudetud kujul Sakala Noorte organisatsiooni ümber. See organisatsioon oli puhtal kujul kohalik. Okupatsioonivõimud kõvendasid järjest survet ja järkjärgult katkesid sidemed maa kaugemate osadega. Tuli teotseda vaid kohalikes piirides. Mõlema ülalmainitud liikumise koondumine üheks oli tegelike olukordade otsene tulemus. Juhtivad tegelased olid mõlemas organisatsioonis ühed ja samad ning sidemete katkemine Tallinnaga ja konkreetsete ülesannete puudumine kujundasid

protestliikumise, millel oli sihiks kas või enda kõige lähemas ringis hoida elus mõtet, mida sakslased püüdsid kõige väega lämmatada.

Sakala Noorte organisatsioon tekkis 1918. a. varasuvel. Selle asutamisel oli silmapaistev osa Oskar Looritsal. Avakoosolek peeti jällegi Tartu tänaval, kuid mitte enam Renniti juures. See ei olnud enam nii muretu koosolek kui oli kevadine. Oli juba väljas valve ja igaks juhuks olid laual kaardipakid, et vajaduse korral teeselda süütut „lambapead“. Sakala Noorte liikumine polnud mõeldud otse konkreetsete sihtide taotlemiseks. See oli liikumine liikumise enda pärast.

Sakslastevastasest propaganda-aktsioonist võttis osa eranditult meespere. Sakala Noorte organisatsioonis oli aga enamus naisperel. See kujunes teadlikult nii. Koosolekuid peeti enamasti Viljandi lossimägedes ja järvel paatides. Tüdrukute hulgasolek andis asjale väliselt süütut ilme. Kord sattus lossimägedes kohalik komandant mäest üles ronides otse meie koosolekule. Kohkumine oli suur. Kuigi komandant ei mõistnud meie juttu, võis tulla sekeldusi, kuna oli keeldud igasugune inimeste kogunemine. Sa-

mal hetkel, kui komandant luuravalt silm tses meie salkkonda, näpistas keegi poistest üht tüdrukut säärest. Selle tulemuseks oli selline kriiskamine, et kogu salkkond pahvatas kohutavalt naerma. Komandandigi sünge nägu selgis ja ta läks edasi. Seisukord oli päästetud. Mõnikord lavastusid teispool Viljandi järve sellised pillerkaarid, et kisa kostis linna ja sakslased muutusid juba tähelepanelikuks, nagu kuuisime kohalike sakslaste kaudu. Kuid keegi ei aimanud, et nende pillerkaaride katte all õhutati vaenutulid sakslaste vastu.

Organisatsioonil oli oma käsikirjaline ajakirgi „Sakala Noored“, mis pidi olema ideeliseks ühendajaks ja õhutajaks neile, kes seisid kaugeimal konspireeritud grupist. Ajakirjas ilmus veriseid juhtkirju valitseva olukorra vastu, kirjeldusi sakslaste vägivaldaaktidest ühes kommentaaridega, päevakohaseid ilukirjanduslikke asju ja variat. Ajakirja „trükiti“ mitmeskümmes eksemplaris ja see kurnav töö lasus peaaegu tervelt naisperel. Ajakirja minek oli sellane, et oleks teinud rõõmu igale ajalehegi väljaandjale. Toimetus sai igapäev kirju järelepärimistega, kust saab lehte tellida ja kuhu saata kaastööd.

Lõpp 123. lhk.

VANA PÕLLUMEES

Foto F. Welberg

Susanna

Magister sammus otsima kalmistuvahti, keda kirjanduslikel pärimetel kujutles endale müstilise, elutarga raugana, kes lihtsas keeles kõneleb sügavaid asju. Maanteel parajasti pahises mööda auto, määratu tolmulohe sabas.

Kui tuul tolmukeerasmiku lahutanud, seisatas mees juba halli madala majakese õuel ja nägi ahtapihalist helejuukselist plikat söötvat kanakarja. Magistrile osutus see pilt idülliliseks ja ta küsis peaaegu pidulikult, kas siin kuskil elab kabelivaht.

„Kabelivaht . . . elab küll,“ vastas plika rõõmsa soojakõlalise häälega ja heitis kanadele viimsed terad. Siis pöördus ta täie rinnaga võõrale ja alustas teda uudistama avaliku mõnutundega.

Plika lähemal silmitsemisel osutus siiski pisut vanemaks kui esialgu arvati. Mingis arusaamatus kohmetuses magister äigas käega üle oma elatanud pealae.

„Elab küll,“ kordas tüdruk sõbraliku naeratusega. „Aga Tõnu praegu lõhub puid kirikumõisas.“

„Tähendab, kabelivahi nimi on Tõnu?“ päris segane magister endastmõistetavat asja ja jäi midagi meenutada püüdes vahtima tüdruku otsa. Keda tuletas see nägu talle meelde? See lõua eriline paine ja isesugune sinetus silmis? Või oli see midagi, mis ta oli unistanud naisest? See oli ootamatus ja üllatus.

Tüdruk näis silmapilkselt tajunud võõra isanda huvi ning imetlust, ta põsed roosatusid õnnekusest, ta silmist tulvas kirkust.

„Kabelivaht on Tõnu. Oli teile tarvis kaevada hauda?“

„Mulle hauda?“ Muidu nii tõsikas magister naljatles teeselda koomilist hirmu. „Usute, et olen surnud?“

Tüdruk naeris, pisarad silmis. „Oi jumal, mitte nõnda! Ega's mina, et härra ise. . . mõtlesin, mõni perekonnast.“ Ja tegi siis veel väikese järelnaeru.

Sellast heledat ja elurõõmsat naeru polnud magister kuulnud ammu. See helises kõrvus kui mingi väga selgekõlalise mängutoosi tril-

lerdus. Ja siis oli sel häälel eriline tämbr, mis tungis magistrile otsekui sisikonda, kuhugi kehalisse sügavusse. Magistril tulles kalmistu süngusest, kadumuse hämarusest, oleviku hetk selle valgejuukselise, helenaeruse käbeda „plika“ näol mõjus kosutavalt. Kui palju värskust ja võltsimatust sellases looduslapses, kui palju lihtsust ja süütust!

„Keegi perekonnast, ei,“ kuulis magister sonoorselt voolavat oma baritoni, „me silmapilkselt ei vaja uusi haudu. Aga mu vanemad puhkavad siin kalmistul ja ma pole siia sattunud tosin aastaid.“

„Oo, siis ma tean,“ tõtles tüdruk vahele ja tantsiskles oma kepsjatel jalgadel. „Haud vajavad ülespeenardamist, istutamist, eks nii?“

„Üsna õige,“ julgustas magister, „sellest tahangi kõnelda kabelivahiga. Nähtavasti pean teda otsima kirikumõisast. Või lähete teie Tõnule järele ja mina istun siin ning karjatan teie kanu? Või kõnnime kirikumõisa kahekesi, juhatate mulle teed?“

„See Tõnu võib jääda kus ta on!“ lausub tüdruk ja vahtis magistrile julgesti silma.

„Kuidas võib jääda?“ kohmetas mees.

„Aga lihtsalt, et me peenardamistega saame ise hakkama.“

„Ise hakkama. . .“

„Noojaa, mina neid haudade koristamisi siin talitangi.“

„Kui nõnda, siis. . .“ Magistril polnud midagi selle vastu, et Tõnu kukkus reast. Pisut uudishimu küll oli põksunud põues näha elusat ja tõesti eksisteerivat kabelivahti, kes kõneleks mõttesügavalt nagu hauakaevaja „Hamletis“. Aga kui see käbe Ofeelia ise sai asjaga hakkama, siis. . .

„Surnuaial tunnen kõiki tähtsamaid haudu. Kui lausute nime, tean teiegi perekonna. . .“

„Vaevakask,“ poetas magister.

„Vaevakask!“ kilkas tüdruk. „Meie endise köstri matusepaik!“

„Olen selle muistse köstri poeg, nägus kabelineitsi.“

„Neitsi,“ turtsatas tüdruk, „mis neitsi ma enam olen.“

Magister tõmbus näost punaseks. Mees üle viiekümne, oli ta tüdrukuist säilitanud oma noorusea kujutlused. Ja unustas ikka, et ajad ja kombed on muutlikud. Jumaluke, see uus põlvkond kaotas nii kergesti karskuse ja kasinuse. Ja ehkki magister oli üldiselt ja kogusummas veendunud moraali languses, jäi ta iga üksikjuhu puhul idealistiks ja optimistiks. Noored tüdrukid näisid ka tänapäev inglitena, sest kõik nad oskasid magistrile vaadata silma nägudega, mis otsekui midagi ei teadnud mehest. Nõnda, süütuna ja puhtana, oli ta täna võtnud ka seda rõõmsameelset kabeliplikat ning oli nüüd hinge põhjani solvatud viimase „labasest kommentaarist“.

Jumala nimel, ärgu oldagu süütu, kui seda ei olda! Aga milleks oma kõlvatusest tõsta turukisa? Miks riisuda mehelt ta illusioonid? Seepärast tema, Vaevakask, vihkaski seda niinimetatud „elulähisust“ kirjanduses, et seal asju tähistati õigete nimedega ja riisuti nõnda nii elult kui kunstilt ta luule.

„Kas te pole kabelivahi tütar?“ päris magister rameda võõra häälega, ja lausunud selle, taipas isegi oma küsimuse mõttetust. Aga ta oli siiski läinud õnnelikku teed, sest tüdrukul avanes võimalus harutada sõlm.

„Tütar!“ kiljus „plika“. „Ma olen kabelivahi emand.“

„Emand?“ ei taibanud aeglase mõtlemisega magister.

Tüdruk naeris jälle heleda tämbriga naeru ja vaatas säravi silmi mehele otsa.

„Olen Tõnu laulatatud naine, mis te mõtlete!“

„Naine,“ üllatus magister tõsiselt. „Kui vana te siis õieti olete?“

„Kaheksateistkümne.“

„Ja mees. . . see Tõnu?“

„Tõnu on viiekümne nelja.“

„Ainult viiekümne nelja!“ ohkas magister. „Ja mina lootsin, et üheksakümne üheksa.“

„Miks üheksakümne üheksa?“

„Kabelivahte ma kujutlen sellaste luitunud, vettinud raukadena, kes mullale hästi lähedal.“

„Oo, Tõnu on väga kõbus mees,“ uhkustas „emand“, „ta on tugevam ja turvakam kui teie. Ega karda kurjavaimu.“

„Elatanud mehele. . . ja nii süngesse paika!“ ei lakanud magister kahjatsemast.

„Ei mul siin ole häda midagi.“

„Ja kuidas te siia sattusite?“

„Käisin öde vaatamas. Mängisin lapsena haudadel.“

„Öde vaatamas. . . mida tegi siin teie öde?“

„Tegi?“ imestas noorik. „Eks Loviisa olnud Tõnu esimene naine.“

„Esimene naine. . . siis teie olete teine.“

„Mis teine,“ itsitas noorik, „mina olen kolmas.“

„Kolmas. . .“ pomises magister, „sa armas taevas!“

„Jah, kolmas,“ jätkas noorik seletust. „Kui Tõnu kosis Loviisa, olin kaheksa-aastane. Vanema õe surres tuli kord Matilde kätte. Ka selle mattis Tõnu mõne aja pärast, — noh, siis jõudiski järg minuni. Sest kolm öde meid oligi.“

„Tõnu kosis,“ pahandas magister, „ja teie muud kui läksite!“ Vaevakask ei olnud seda sallinud kunagi, et naised andusid teistele meestele. Ta oli Tõnule ilmselt armukade selle väikese, elurõõmsa ja käbeda nooriku pärast. „Tõnu võttis ja teie aiva läksite, puh!“

„Öed läksid ja olid, miks pidin keelduma minagi. Ja siis mulle meeldis nihuke mees, kes tüdrukul kähku tegi emandaks. Pealegi pärsin sel kombel ödede kleidid ja ehted. Kõik, mis olnud Loviisal ja Matildel, see oli nüüd ka Susannal. Ikka teistest noorem ja tillukesem, kes minust perekonnas midagi pidas. Aga nüüd olen samuti Tõnu naine kui olid öed, mitte kriipsu vähem. Ja seejuures olen elus, nemad aga, need suuremad ja tähtsamad, on surnud ja kõdunevad kogu oma ninakusega hauas.“

Ja siis magistrile üsna õndsalt otsa vaadates: „Ah jumal, elus olla ja elada on nii lõpmata tore ja vahva!“

„Susanna on teie nimi,“ muiatas magister, „kas mäletate sellenimelist noort emandat piiblist, kel oli ka tegemist raukadega?“

Susanna ei mäletanud seesugust emandat piiblist.

„Et öed läksid Tõnule. . . nad olid vanemad ja Tõnugi siis noorem. Aga teiesugune kiitsakas. . .“ jätkas magister noomimist.

„Ma polegi nii kiitsakas,“ ööritas Susanna puusi. „Ainult luust olen kitsas, aga muidu, palun väga!“

Ent magister ei taandunud oma mõttest. „Mees on teist kolm korda vanem! See on ainult kolmandik-meest. . . teile.“

„Tõnu on suur ja karvane mees,“ seletas noorik. „Kui ta võtab kirve õlale, näeb välja kui mõrtsukas. Ta on peksnud läbi mitu poissi, kes mind hakkasid vahtima.“

„Kas see Tõnu naist ka peksab?“ uudistas magister.

„Loviisat ja Matildet peksis küll, aga mind ta ainult armastab. Juba tibatillukesena armas-

tasin ronida ta põlvele ja sasida ta pulstunud habet. Ja siis ta lausus, et küll ma su, sitika, kord veel kosin. Ning nii kui vanemad õed eest võttis ja maha mattis, siis oligi krapsti mu küljes.“

„Mattis õed, matab ka teid,“ ähvardas magister.

„Ei Tõnu mind mata,“ hooples noorik, „olen tast kangem. Te ei tea, kuidas ta on mu käes kui vaha.“ Susanna ilmselt heldus mõtte juures, et ta on üle oma suurest, karvasest ja „mõrtsuka näoga“ mehest. „Üldse olen märganud, et meeste teeb rõõmu teha mu tahtmist.“

„Soo, soo,“ venitas magister ja veeretask oma mõtet. Kui poiss on tobe, siis ta lihtsalt on tobu. Aga tüdruku juures peetakse rumalust naiivsuseks, ja see on midagi, mis liigutab meest. Sel „plikal“ näis Tõnu ja abielu kui hane selga vesi.

Nad olid juteldes kalmistule minekul. Susanna tippis koduselt magistri kõrval ja andis talle aru oma rõõmudest ning muredest. Ta tõsisest ja naeratles, nagu nõudis hetk, ja kõõritas mehele otsa vaadata oma suurte ja anduvate silmadega.

Siis olid nad kohal ja seisatasid.

„Näete ise,“ kaebles mees, „nii ei või need hauad jääda. Ja see varisenud pink... kui Tõnu teeks vastse.“

„Siin on pisut tööd,“ lausus Susanna. „Kas toote ise taimed istutamiseks?“

„Kust ma nad toon?“ hädaldas magister. „Olge nüüd hea inimene ja võtke lilledki oma mureks... küll mina maksan.“

„Siis lihtsalt võtame teistelt haudadelt,“ paljastas kabelivahi-emand oma ametisaladuse.

„Haudu rüüstata!“ kokkus magister.

Susanna puhkes heledalt naerma.

„Kes siin rüüstab, võtame ainult kõrvalt.“

„Ka kõrvalt võtmise ei sobiks mulle,“ tõrkus magister.

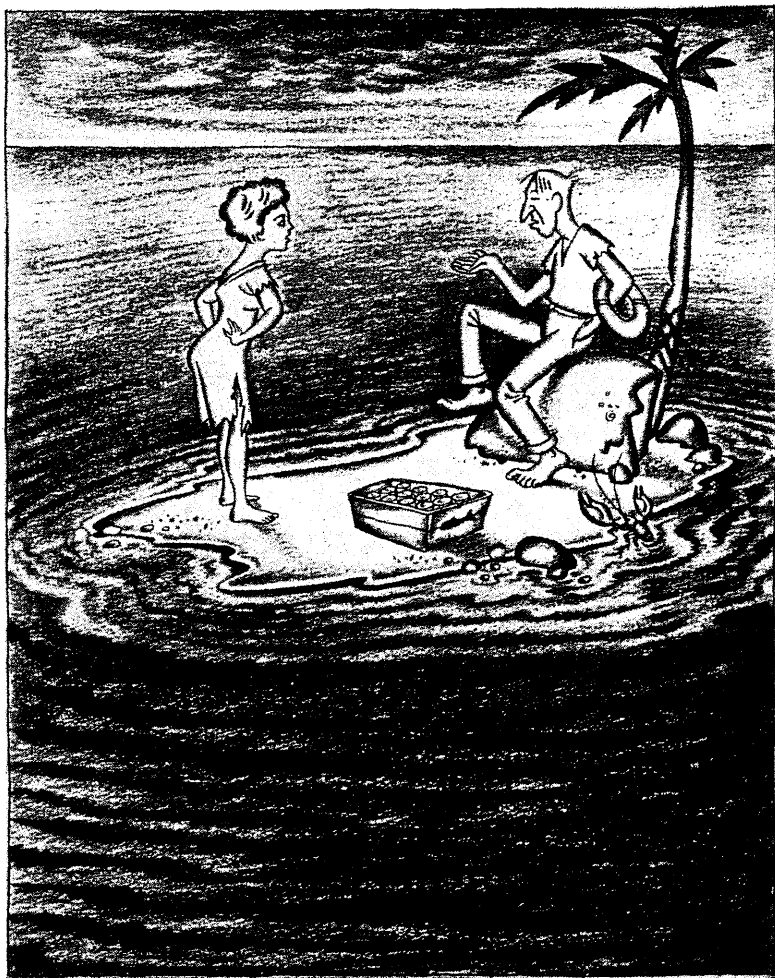
„Küll te olete kena!“ imestles noorik.

„Mul siin korraldada teisigi haudu. Pean rookima, harvendama, jaotama juurtest ja hoopiski välja kitkuma. Kas need ülejäägid heidan müüri taha või istutan ümber teisele hauale, see on mu enda teha, või mitte? Aga kui soovite, võiks vaadata ka aleviku kärnerilt.“

Magister soovitas. Ja kahmas käega põue.

„Laske nüüd rahad olla,“ lausus noorik, kuid võttis siiski pakutu vastu ning peitis kohe rinna õnarusse. „Enne töö, siis tasu. Tulete nädala pärast või kuidas, siis näete, mis olen teinud ja mida see väärt. Ja kas siis rahast tulebki juttu.“

„Kuidas ei tule,“ protestis magister.

Merehädalised. „Paradiislik olemine, kallike — siin pole kohtu-priistavit!“

GORI.

„Tehakse vahel ka hea sõna eest... kus te siin minukesega nii palju ilusat juttu...“ Ja vaatas vilksti mehele otsa.

„Ei, ei!“ tõrjus magister. Ta südame-tunnistus tegi etteheiteid nii pika ja nii tühise lobisemise pärast. Teatav ajaviide küll, ent inimese kõrgema mina seisukohalt mitte väärakas.

Aga Susanna sädistas muretult kui lind oksal.

„Paari nädala eest korraldasin siin midagi kellelegi üliõpilasele. Kangesti sõbralik poiss, kohe piinlik oli kõnelda rahast.“

„Noo kuidas siis sai?“

„Eks ta siis kinkinud mulle paari siidsukki.“ See pööre lõbustas magistrit.

„Teile meeldivad siidsukad?“

„Oh jumal!“ häälitseks noorik. „Ise ei raatsi osta, rahast hakkaks kahju. Ja Tõnu ei laseks ka, tal pole peenemat tunnet. Aga kui kingitakse... siis see on tore! Ega kingitud sukk ole ainult siid... seal on siis ikka ka nagu poolehoidu või midagi sihukest... hingelist juures.“

„Hingelised sukad,“ pomises magister.

Nad eemaldusid haualt ja sammusid tagasi värava suunas. Magister tõi pöösast välja oma jalgratta. „Selle riistapuuga tuleb nüüd lühike jutt.“

„Ka teil jalgratas!“ imestles noorik.

„Kuidas ka?“

„Üliõpilasel oli samuti.“

„Ah nõnda.“ Magistrit oli seni närveerinud Tõnu. Nüüd hakkas siin lisaks kekslema ringi ka mingi üliõpilane.

„Kas olete Tartust?“ uudistas Susanna.

„Tartust.“

„Ja mida seal Tartus teete?“

„Koolmeisterdan. Õpetan kõrgemas koolis... gümnaasiumis. Ja teinekord on isegi loenguid ülikoolis.“

„Heldeke,“ kiljus Susanna, „siis olete professor!“

„Ega palju puudu,“ rõõmutses magister. „Viimati olen pumbanud tarkust sisse üliõpilaselegi.“

Noorik löi käsi kokku, ta põsed roosatusid imestluse õhinast. Magister tundis end pooljumalana selle noore naiivse olendi ees. Susanna oli ilus. Ja et naise põskede õhetust, ta silmade sädelust õhutada veelgi, mängis mees välja viimse trumbi.

„Olen midagi veel kõrgemat kui professor.“ Susanna kahvatas.

„Olen poeet,“ lausus magister rõhuga. Ja märgates Susanna küsivaid silmi seletas: „See tähendab, ma... ma luuletan.“ Ja lausunud selle, magister tundis järsku häbi. „Issand, mida ma täna siin kokku vadistan!“

„Ah nii...“ pettus noorik. Luuletamine teda ei rabanud. „Ja suvitate siin meie kandis,“ tegi teist juttu. „Vist vanapoiss?“

„Miks arvate seda?“

„Noh, rätsep Vint alevikus on ka vana-poiss ja teeb salme.“

„Nüüd on võrdlus,“ mühises mees.

„Ja siis on teil nihuke... üksildane nägu.“

„Nägu võib olla üksildane,“ leppis magister. „Ent sellest hoolimata on mul naine ja kaks last. Ja abielus olen aastakümneid.“

Susanna sädistas:

„See rattaga üliõpilane, teate, kord tõstis mu endale ette. Ja kui me siis veeresime allamäge aleviku poole, tuli Tõnu teel vastu, kirves õlal. „Mis mõrtsukas sealt tuleb?“ naljatas tudeng. „Pea suu,“ ütlesin, „see on mu mees.“ Ja nii kui laususin selle tõe, nii olime rattaga kraavis.“

„Kas Tõnu haaras tudengil kraest?“

„Tõnu kolgib omasuguseid. Aga härras-

meeste vastu ta on aupaklik... kui saab kõvad napsirahad.“ Ja siis mehele kelmika müksuga: „Ärge arvake, et olen liiderlik. Aga mu hing teinekord ikkab nii jubedasti paremat seltskonda.“

„Arusaadav,“ pomises magister ja võttis asendi rattale hüppamiseks. Aga siis tundis ta, et keegi teda peatas kuuesiilust ja soojad huuled sosistasid talle kõrva mingi arvu.

„Mida see?“ kohmas mees arusaamatuses.

„Suka number,“ itsitas noorik ja näkkas meest hammastega kõrvast. „Mul on tilluke jalg.“

„Hüvasti, kabelinoorik!“

Magister hüppas rattale ja veeres hooga mäest alla. Teel alevikku ta sihtis, kas tuleb talle vastu mõni mees, kel kirves õlal ja mõrtsuka nägu peas, aga ei tulnud. Ta tundis päris piinlevat vajadust ajada rattaga otsa mõnele seesugusele... aleviku Sinihabemele.

Ürgajal see oli lihtne: kägistati vastane ja päriti naine. Kultuurilises ühiskonnas mehele luumurdeid ei sünnitatud, meelitades ära ta naise. Ja see meelitaminegi osutus kombelt humaanseks. Võeti ainult pisut juurest, kuna aare ise jäi ausasti paigale, kuhu ta kuulus.

Magister naeratas saateks oma mõttekäikudele. Seal all... alateadvuses käärised vaistud. Aga ülal pukis istus inimese kõrgem mina, tsenseeris ja pidas valikut. Ja otsekui selle protsessi tõenduseks rõhus magister rinna ette. Inimese karakter ikka sirgus sest, et miski jäi elus elamata.

Lustlikult sahis ratas kuival siledal teel. Sõitja tegi pahema käega liigutuse, nagu tõrjuks ta endast kõik alamad kategooriad. Mõtted haihtusid, tuul vuhises kõrvus, liikumisest võrsus luba. Taandus alevik, siis põldude ribastikud, siis küla ja niidud. Ja siis veeres magister kuivanud suulae ja tolmunud riietega Reinumatsi talu õuest sisse.

„Halloo!“ hüüdis peremees lävelt. „Sulle. Tartu saks, on tulnud seltsi.“

„Mulle külaline?“ kohkus magister.

„Tallinna proua... tead, kes...“

„Ah see!“ rahunes magister.

„See neh!“ kinnitas Reinumatsi. „Pole laita eit. Kui julged talle astuda tüppa, märkad ise.“

„Küll jõuab,“ arvas magister, „kui inimene tulnud teekonnalt, siis ta eel kõige vajab rahu ning puhkust.“

„Seda olen märganud küll!“ naeris Reinumatsi jõrnal ja sügas oma vintsket kintsu. „Et nii kui see linnarahvas maale jõuab, siis esimene asi on... maoli maha.“

EESTI AJAKIRJANIKE SAABUMISELT RIIGA.

Vasemalt: H. Vellner («Vaba Maa»), A. Johanson («Kaja»), F. Teitelbaum («Segodnja»), J. Taklaja («Päevaleht», EAL esimees), A. Jankaues (Läti välisministeerium), J. Druva («Brīva Zeme», Läti ajak. liidu esimees), V. Kruus (Eesti saatkonna sekretär Riias), R. Vilde («Leta»), J. Grins («Brīva Zeme»).

AUG. JOHANSON

KÜLASKÄIGULT UUESTISÜNDINUD LATVIJASSE

Need saadeti Läti saatkonnast, lausub tiluke jooksupoiss ja paneb umbes meetrilaiuse paberirulli toimetuselauale. Sealt tuleb välja kolm suurt seinakuulutust kirvavais värvides. Kuulutustel on näha talupoegi ja töölisi ning lisaks neile mõningaid fantastilisi kujusid. Kõigil plakateil ilutseb ühine tekst: „Atdzimšanas Dziesma“ ning kuupäevad 21., 22. ja 24. juuli.

„Mida need sõnad tähendavad?“ pärime toimetuse tõlkijalt.

„Uestisünni laul“, saame vastuseks.

Need kolm suurt kuulutust jäävadki kogu ametlikuks informatsiooniks, mis toimetusele saadetakse Läti saatkonnast suurte rahvuspidustuste kohta. Et mõni päev tagasi on Eesti Ajakirjanike Liidule saabunud ka kutse osavõtuks pidustusist, siis tuleb asuda teele tollesama pisku informatsiooniga. Uuestiärganud Lätis valitseb nähtavasti uus tempo, mis paneb sündmused kiiremal liikumisele aega anna aega pikiks ettevalmistusiks.

Läti lehtede kaudu on üldjoontes teada, et Riias näidatakse kolmel päeval mingit suurt lavastust, kus tegelasi üle 3500. Proovid on viidud läbi harukordse nobedusega — ainult paari nädala jooksul. Lavastuse vaimseks isaks peab olema siseministri abi Alfred Bērziņš ning „Uestisünni laulu“ autoriks teatrikriitik Robert Kroders, kes nüüd on kutsutud siseministeeriumi propagandasakonna juhatajaks.

See on lühidalt meie teadmiste-pagas eelootava kohta, kui 20. juuli õhtupoolel asume Riia rongile. Sõitjaiks on EAL-i esimees toimetaja Jaan Taklaja, toimetaja Harald Vellner ja nende ridade kirjutaja.

*

Läti ametivennad oskavad juba esimesest kohtamise silmapilgust luua sõbraliku õhkkonna. Selles langeb peaosaks Läti ajakirjanike liidu esimehele J. Druvale, kes koos liidu juhatuseliikmetega on tulnud meile vastu. Peatoimetaja J. Druva oma alati-lahke näo lme ja sõbraliku kõne-

viisiga on nagu loodud rahvuslike vahede kittijaks. Juba mõningate lausete järel võib tunda, et selle elavaloomulise mehe lihtsa kuue all tuksub hea inimese süda. Ja see kuidagi haarab kaasa.

Teistest läti kolleegidest, kellega puutume kokku esimesel pilgul ja kes jäävad ka hiljem meie saatjaiks, olgu nimetada alati-tõsine ja asjalik R. Vilde „Leta“ toimetusest, tagasihoidlik, põhjalike ajalooliste teadmistega J. Grins, „Brīva Zeme“ välisosakonna toimetaja, ning noor energiline J. Teitelbaum „Segodnjast“. Nende meeste juhtimisel leiame end varsti Riia üliõpilaskonnale kuuluvas „Hôtel de Rome“is, mis jääb meie „operatiivbaasiks“.

*

Lõuna hotellisaalis võimaldab esimese tutvuse ühe tänapäeva Läti sünnitajaga. See on Alfred Bērziņš, ametlikult siseministri abi, tegelikult Ulmanise valitsuse propagandajuht. Ta on üks neljast, kelle juhtimisel viidi läbi 15. mai pööre. Nüüd A. Bērziņš võtab vastu välismaa ajakirjanikke, kes on tulnud jälgima „Uestisünni laulu“, tema ideedele ehitatud lavastust.

Süsimustade juustega kõhetu propagandašeff on liigutuis elav ja vestluses tähelepanelik. Ta tumedate silmade vaade on läbitungiv, kuid näib olevat sagedasti nagu suunatud kaugusse või siis rohkem asjadele kui inimestele oma ümber. Ometi avaldub ta olekus kindlust. Näojooned kõnelevad tahtejõust. Võib-olla võib leida isegi fanatismi neist joontest.

A. Bērziņš kõnes avaldub alguses eraklikku tooni. Ta räägib mõttikult, katkestatud lausetegega. Ent pikkamööda tõuseb hoog ja silmadesse tekib sära. Kõne muutub siis voolavaks, sõnade rida pidevaks. Häälkõla võtab juurde kindlust. Kuulaja saab tahtmatult mulje, et see mees on väljas oma parima äratundmise eest, et ta võitleb südamest oma võitlust. Sellisena ta kahtlemata avaldab mõju kuulajale.

Nagu kõneldakse — peamiselt kõneosavusele rajanevatki tolle 35-aastase rahvategelase edu.

Seekordseile kuulajaile — eestlasile, poola-kaile ja leedulasele — läheb palju kaotsi A. Bērziņš kõne võlust, kuna saadakse vähe aru lätlaste keelest. Too esinemine on aga ühtlasi märkiks, et viibime rahvuslikult uuesti ärganud Latvias. Rahvusliku liikumise propagandajuht tarvitab ainult oma mõigekeelt, olgugi et igakordseil kuulajail pole sellest palju aimu.

Juhtide eeskujul talitavad teisedki lätlased. Lauakõnedes tarvitatakse sel päeval ja edaspidi kogu meie reisi kestes ikka vaid läti keelt. Kui on käepärast mõni „Leta“ või välisministeeriumi mees, siis tõlgitakse kõne prantsuse keelde, kui ei ole, jääb niisama.

*

Riia linn on kleebitud üle samade suurte ja värviliste plakatitega, mida Tallinna saatkonnast saadeti toimetustelegi. Need plakatid ning muu reklaam realiseeruvad Riias 21. juuli õhtuks, millal algab „Uuestisünni laul“. Siis koguneb umbes neli Viljandi linnatäit rahvast Esplanadipratsile (praeguse nimega Rahva Ühinemise platsile), Läti pealinna südamesse. Vanade pärnadega palistatud ümmargune väli muutub siis lainetava inimmere legendikuks.

Vaatajate ees kerkib helgiheitjate valguses tumeda õhtutaeva tagapõhjal vakamaa-pikkune näitelava oma dekoratsiooni-linnaga. Seal on kujutatud vanu ordulosse ja kiviääravaid, väikesi talumaju ja viletsaid hütte, moodsaid tõstekraane ja vabrikusiluette ning kõige sekka on peidetud üsna tilluke näitelava eesriidega. Tuhandete tegelaste esinemiseks on mitmesakiline laudadest lava, mis langeb dekoratsioonide eest astmeteta vaatajate poole alla.

Tagapool paistavad üle dekoratsiooniseinte kivist koolimaja kontuurid. Maja aknad helendavad elektrituledes. Seal on peategelaste riietumisepaik. Arvukas statistidepere — kaitseväge, kaitseleit, politseinikud ja kooriliikmed — peab aga end mahutama lihtsalt dekoratsioonide taha, vabaks jäänud väljakuveerele. Siia kogunenud inimesistki saaks täita väikese linna. Tõuseb ju tegelaste koguarv 3700-le, nagu kõnelevad ametlikud andmed.

„Uuestisünni laul“ on oma sisult Läti ajaloo üksikute episoodide kujutus. Ta on nagu suur eepos lavalises ülesehituses. Massistseenid ja koorilaulud vahelduvad solistide etteastetega, sõjamõllu piltidele järgneb balletiettekandeid ning talupoegade töökujutusi katkestavad kinofilmide projekteerimised väikesele lavaeesriidele.

Alates vanast vabadusajast, läbi sakslaste orjakkide ja vene kulli valitsuspäevade, võitlusist ja rõõmuperioodidest libisevad mööda lavapildid vaataja silme eest. Lõpp viib välja uuestisündinud Läti, ühinenud rahva esinemiseni ühe juhi juhitud juhtimisel.

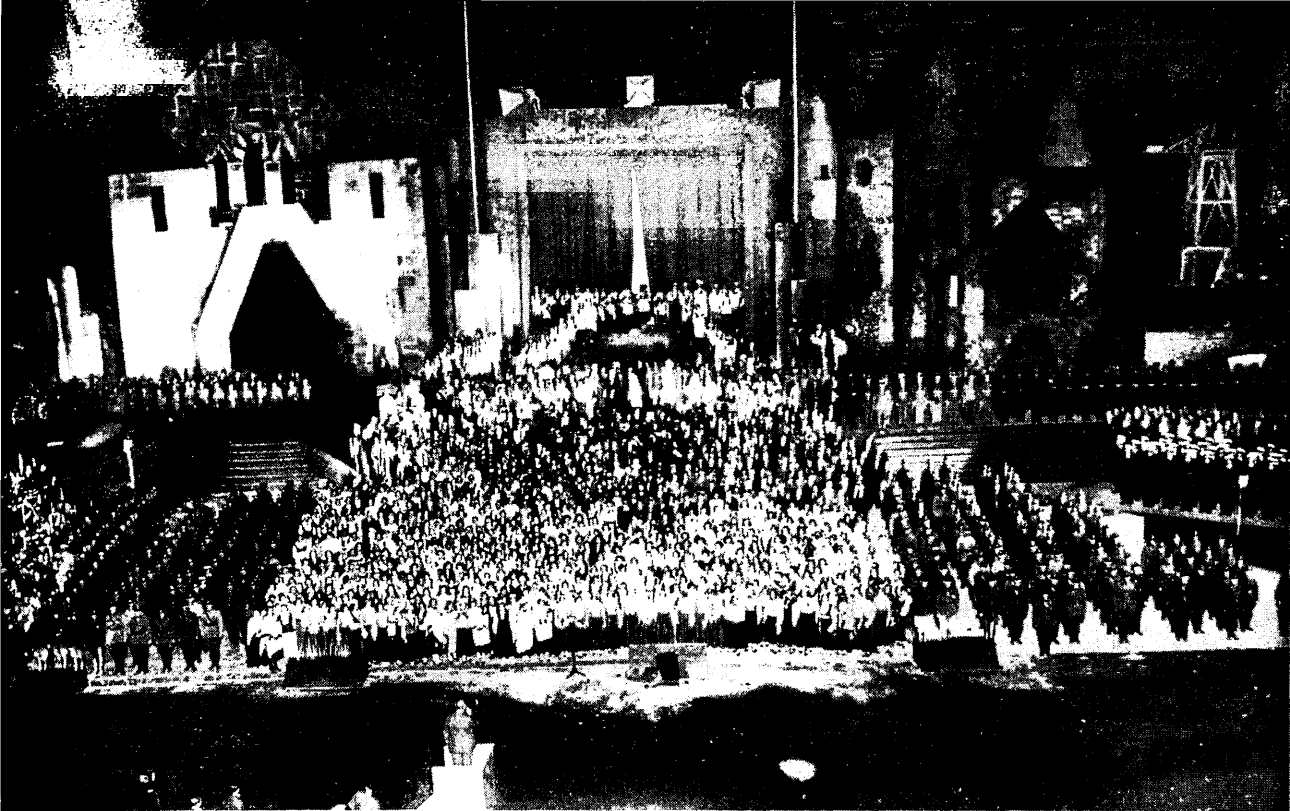
„Rahvuslik ja riiklik idee peavad kandma meie argipäeva toiminguid ja askeldusi, peavad andma sisu ja väärtuse meie tööle. Otsige neid ideid ka tänasest lavastusest,“ ütleb peaminister K. Ulmanis, kui ta avab „Uuestisünni laulu“. Ja eks need ideed kajastugi kogu ettekandes. Näeme seal rahvast töötamas ja püüdnud paremuse poole, pidamas võitlust ning murdnud takistusi, kuid tulemused jäävad seni saavutamata, kuna kule kadunud võõrad võimud ja endi keskelt tõusnud vaenuõhutatjad. Alles siis, kui möödub 15. mai pööre ning tehakse lõpp omavahelisele Läti rahva killunemisele, alles siis võib alata edukas riiklik elu, kantuna rahvuslikust vaimust. Rahvas koondub ühe juhi ümber, vaatamata krutsele või muile erinevusile.

„Uuestisünni laul“ propageerib seega rahvusliku idee kõrval tublisti ka juhiideed. Mõlemad need on tänapäeva Läti ühevärd iseloomustavad.

Kui lõpustseenide ajal vaadata kordamööda laval ja platsil asuvat rahva hulka, siis võib näha kaht peaministrit ja kaht ülemjuhatajat. Üks Karl Ulmanise näoga mees organiseerib kõrgel laval arvukaid masse ja peab neile rahvuslikkusest õhetavaid kõnesid, teine K. Ulmanis (juba isikutunnistuse järele) kuulab tähelepanelikult aukülastiste loozis. Üks ülemjuhataja kindral Baldis võtab lahingus langevalt polkovnik Kalpa-

Lahingstseen „Uuestisünni laulust“.

„Uuestisünni laulu“ lõppvaatus kogu tegelaskonna osavõtul.

kilt üle vägede juhtimise, teine J. Balodis vaatab peaministri kõrval niiskete silmadega Kalpaki kangelassurma teiskordset, kuigi nüüd juba näidendis... Niivõrd elulähedaseks on tehtud „Uuestisünni laul“, et isegi peategelaste grimm on valitud täpselt elavate eeskujude järele.

*

Rahvuspidustusile kogunenud välismaa ajakirjanikke ei lase lätlased sõita tagasi maale näitamata. Maarahvas esitab kõige enam praeguse Läti poliitilist jõudu. Maainimesed hindavad nähtavasti ka kõige parema objektiivsusega oma valitsuse rahvuslikke püüdeid. Ja üks maalt pärit kaitseliitlased õieti olnudki need, kes tegelikult aitasid viia läbi 15. mai pöörde. Seepärast püüavad Läti valitsuse juhid ise luua kontakti maarahvaga, tehes sõite kõigisse riiginurkadesse. Ning seepärast püütakse ka võõraile tutvustada riigitruimat elementi.

Lätlasil on selleks suurepäraseid võimalusi,

Grupp „Uuestisünni laulu“ tegelasi.

sest nende Kuramaa ehk ametliku nimetusega Kurzeme on tore viljaait, eriti saagirikkail aastail nagu tänavu. Seda maksab näidata. Isegi Lõuna-Eesti mees ei paneks seal kiitvat sõna paljaks, kõnelemata soostunud maadega harjunud leedulasest või algelisema põllukultuuriga võitlevast poolakast.

Sinna me sõidame välja pühapäeva, 22. juuli varahommikul. Läti autoklubi tegelased on oma masinatega lahkesti rakendunud nelja riigi presimeeste teenistusse. Autoklubi esimees E. Pukits on ekskursiooni tehniliseks korraldajaks. Ta paneb oma mitmetorulise signaalpasunaga kogu sõiduseltskonna korruga autodesse ja ühtlasi kõik autod korruga liikuma.

Läbistame pikki sirgeid asfaltteid Riia ligemas ümbruses, kus valitseva maastikuvormina püsib veel nõmm või soo. Esimese peatuse juures avaneb vaatele Jelgava (Miitavi) endine hertsogiloss oma 365 aknaauguga. Lossi kallal käimasolevast remondist annavad tunnistust värskestlubjatud välisseinad. Seespool pidavat sõjajälgede kustutamine algama alles tuleval aastal ning arvatakse kestva mitu aastavahetust. Ainaks terveks osaks sõjapäevade kriimustusist on jäänud lossi kelder, kus tinakirstudes lebavad endiste Kuramaa valitsejate maised jäänused.

Mõnekümne kilomeetri järel külastame teist samasugust hoonehiiglast ilusas männimetsas kaugel igast ilmamüra. See on Läti Punase Risti Tervete sanatoorium, tuliuus moodne ehitis. Ruumi on seal enam kui 300 haigele. Kogu sisse-

Airitese metsas: EAL esimees J. Taklaja paneb pärja Läti langenute hauakivile.

sead, alates nõudepesemise-ruumist kuni keemia-laboratooriumini, kõneleb tehnika viimast murrakut. Meie mitmekümne-liikmeline reisiseltskond läbibast pikki koridore, avaraid lamamisrõdusid ja nägusaid haigetube, kus võime näha valgust, puhtust ja korda. Aimult inimesed seal rõdudel ja tubades on vähese elurõõmuga, nagu kontrastiks lõbusaloomulisele ehitusstiilile.

Uurinud pisut Läti teedekaardi saladusi vurab autoklubi esimees oma masinaga jälle edasi. Pooltosinat sõidukeid libiseb müdisedes talle järele. Nüüd keerleme varsti Kuramaa ilusaimas osas. Oleme kesk lakkavaid suveviljapõlde ja valgeks muutuvaid rukkivälju. Kihutame mööda niidetud ristikehina-nurmedest ja jätame kahele poole maha lootuses haljendavaid suhkrupeedilappe. Silmapiirile kerkivaist taluhooneist on õige tubli osa kiviehitisi, mis annavad tunnistust siinse põlumehe jõukast järjest.

Tolles rajoonis möödume Läti vabariigi presidendid Albert Kviessise talust „Vecvagares“ Penkulesi vallas. Seal ligidial leidub ka Läti põlumeeste lehe peatoimetaja ja ajalehetegijate tsunfti esimehe J. Druva talu, mille krundist raudtee lõikab otse läbi. Raudtee on aga toonud J. Druvale rohkem õnnetust kui õnne, — see on nõudnud endale ohvriks ta naise. Sellest kurvast õnnetusest jutustab J. Druva, kui seisame auto-karavaniga maanteel ja vaatleme ilusat majapidamist metsaserval. Südamlik mees suudab vae-vu suruda maha oma seesmise liigutuse.

Pärast mõnusat puhkust Salduse alevi kaitse-liidumajas teeme sõidu Airitese metsa, Läti vägede esimese ülemjuhataja polk. Kalpaki hauale. Sinna kõrgete mändide alla, otse maanteeservale, on püstitatud neli nägusat hauakivi jäävaks mälestuseks langenud kangelastele. Polk. Kalpaki hauasammas asetseb otse sama puu jalal, kus oli heitnud hinge sakslase kuulist läbipuuritud väejuht.

Langenute hauakivide juures kõnelevad nelja riigi lehemeeste delegatsioonide juhid südamlikke sõnu. Neljas keeles peetud kõnede järel langeb

neli loorberpärga hauakividele. Pärjalindid nelja rahvuse värvidega jäävad helendama päiksesse, — mälestuseks avaliku hääle esindajate külaskäigust Airitese vaiksesse, kuid kord sõjapõllust kajanud metsa.

Mõninga kihutamise järel jõuame Jaunpilsis mõisa, kus asub paar põllumajanduslikku kooli. Siingi on põhjust kiita perenaiste kokakunstisavutisi ja koduõlut, nagu varem Salduses läti kümmel ja vähjad olid meelitanud välja meie komplimendid.

Koolijuhataja Rud. Bakis annab seletusi nisupõldudest ja karjamajandusest, näitab sordiarenduse tulemusi ning üle poole aastatuhande püsinud mõisalossi arhitektuurisaladusi. Ta on ise Võrumaa mees, kuid kõneleb siin eestlastegagi vene keelt, et mitte teiste ees näidata oma päritolu. Rahvuslikult ärgeanud Läti ei näe heameelele võorast soost ametnikke!

Läbi mäenõlvakule nõjatuna Tukumi viib auto meid tagasi Riia poole. Läbitame uuesti soomaastiku, mis heliseb nagu tühjuse sümfonia Läti tempolise pealinna külje all.

Enne Riiga jõudmist teeme väikese nõksu kõrvale ja vaatame läbisõidul Kemeris väävelveeallika'd. Juba kaugele metsateele tungib vastu väävelvesiniku mädamunalõhn, mis laseb mõista, et ümbritsev soine maapind pole kokkuhoidlik väävliühendite väljaandmisega. Jooksvahaiged ja muude sarnaste tõbedega inimesed on Kemerile selle eest kahtlemata tänuks. Meie aga oleme rohkem õnnelikud, kui pääseme tagasi lõhnavasse õhku. Siin ootab nõorsirge tee, mis meelitab autode kiirusenõtatajale üle 100 ulatuvaid numbreid.

Meid võtab vastu õhtuses tuledesäras ilutsev Riia. Tuleme pärast neljasajakilomeetrilist kihutamist mööda Kuramaad tagasi tolmustena. Hoolimata tolmust ja sõiduväsimusest oleme siiski õnnelikud tolle matka üle. Rahvusvahelises lehemeesteperes veedetud ilus suvepäev jättis meile meeldivaid muljeid Läti kauneimaist kohtadest. Saimetõhusa lisanduse oma kujutluspildile töötavast, nüüd ühtlasi rahvuslikult arenevast Latvijast.

Kuhu edasi? Ringsõidu juhid E. Pukits (paremal) ja J. Druva Tervetes teedekaarti uurimas.

LUMELILLED

I.

On sügiseid pikki ja lühikesi. Sumedaid, sompus, halle, igavaid ja rõhuvaid juhtub, aga ka kirkaid, kuivi, sinitaevalisi ja külmi kui teras. Maa kooruke kobiseb, külmunud roobas teel tiniseb, telefonitraad ulub laulda ja tinajas jää loikudel paugub kui augustiäike.

Tühjad on aiad, varisenud kolletanud lehed, hallina avardub kaugusse nurm ja nukrana kohatab puhangus üksik maantee-äärne mänd. Päev lükkub päevale otsa kui kangasse lõng, aga lund ei tule. Ununenud ammu on suvi, aga talve ei ole.

Rahutult ootad ja kõnnid ringi. Midagi võõrast ja erutavat on näkkulõikavas teravas õhus, midagi, mis kisub sõõrmed pärani ja sunnib avama süle vastutuulele, mis tõmbab tõttama üle väljade rändlinnuna kaugusse ja paneb vallatu poisikesena vihisema üle eestleitud jäälapikeste.

Ja kui siis äkki läbi klaaspuhta õhu voore tagant välgatab veduri tulesilm, kui lööb kumiseema roobas või kui huilatab vile ja pikka suitsukeerist nagu spiraalvedru maha jättes rong sõõstub lagedalt väljalt kaugesse metsamüüri silmapiiril — siis tunned enda nagu lagunevat algaineiks, aatomiteks ja elektroonideks, millest osa kappab metshobustena norsates ja hirnudes kaugustesse, kõikjale, mägede, voorte, vete ja jääväljade, metsade ja niitude taha; kuna osa keha ägab vangina ja õhkab pääsmatusest ning muutub valuliseks igatsuseks.

See on sügisigatsus . . .

Täieline vastand kevadisele magusale ilutsemisele õites ja pakatamises. Püüe hääbuda, sulada ühte kõikisuse taashääbumisega.

Säärases raskes igatsuses jalutas üle lageda välja jaama poole maakonnalinna väikese ajalehe noor toimetaja Karl Mäeots.

Peksis kepiga teeäärseid pikki kuivanud raudrohte, sahistas jalgadega aegajalt parkunud

kulus, ohkas ega märganudki vastutulijaid enne, kui hõigati vallatav-heledalt:

„Jõudu, härra Mäeots!“

Neid oli kaks: preili Salme Aas sama lehe talitusest ja keegi väheldane, tõmmu, värskusest õhetav ja särasilmne, välimuse järele otustades vaevalt üle kooliea tütarlaps kõrge karvkraega palitus.

„Küll te võite aga olla mõttes — vist jälle mõni juhtkiri lambakasvatusest või linna raiskvee-torustikust!“ imestas preili Salme.

„Vabandage, kõigepealt pole ma karjakasvatuse-nõuandja, ja mis puutub raiskvetesse, siis praegu pole nendega muret: külmavad kõik üleöö jääks.“

„Teie vist juba oletegi külmanud . . . nii kohmetanud . . .“

„Ah jaa, andestage, minu nimi on Mäeots,“ ulatas käe kohe preili Aasi kätlemise järel võõrale näitsikule.

„Sarapuu . . .“ vastati vaevu kuuldavalt.

Ja väike soe käsi värahtas kui puuleht äkilise iilingu ajal.

Temal puhkas selle niisama pika kui targa poisi pilk, talle langes sõbrannagi tähelepanelik vaade. Ja see kõdistas. Olles juba enne kohtamist nakatatud meeleolukast sügisilmast ja lagedate väljade kutsuvast avarusest linnataguses, kus jalutatud tundi paar, pakatas tütarlaps peidetud iha ja imelik õnnelik-rahutu ootus.

Ta tõukas karvkrae tagasi ja tõstatas nähtavamale roosatava põse selle tagant. Harjumusest viskas isegi pilgu peeglistse käekotis.

Kuidas on võimalik, et ta sellises väikeses linnakeses ei tunne veel nii nägusat neidu, küsib noormees.

„Pikatoimeline nagu kasvuski . . .“ arvati vastu.

Ja mindi edasi. Üle tee hüppas punaste rataste välkudes vedur kui suur koer, tema järel kutsikatena rida ähmaste akendega vagu-

neid. Rong võppus, värahtus ja peatus siis järsu naksakuga jaamaesisel.

Pealinnast tulijad tunglesid segiläbi. Välkus nahkkohvleid ja valgeisse rättildesse seotud pampe: rong puistas väikelinna kividele närudes töölisnaisi ja lakksaabastes härrasmehi. Kohalikku õpilasperet ja muidu jõudeelavat noorust surus kui sääski iga läbikäigu ümber. Loobiti vastamisi sõnu kui palle, teravaid ja tabavaid, tehti märkusi möödujate kohta.

Aino Sarapuu tundis end õhetavat. Koos sõbranna ja Mäeotsaga talle tegi ülimat mõnu tungelda rahva hulgas, tõugata ja venitada oma liikmeid, nagu venitab ujuja sügavas vees, — täie vabadusega, teadmiseiga, et millelegi pörkumisest pole vaja hoiduda, et üleaurune on isegi kõige pisem raasuke ettevaatust.

Sellist vabadust ja voolavust tundis oma liikmeis, et need otse paisusid. Ja ühes liikmetega paisus valmiva viljana õnnelik-rahutu ootus südames, viljana, mille oleks tahtnud nagu kerge vaiba heita üle sõbranna, Mäeotsa ja kogu selle sagava rahvahulga. Talle tegi erutavat heameelt, kui noormees toetas teda trepist laskumisel. Ta palged õitsetsid ja vallatu juuksekaht tantsis kitsakspöetud kulmujoonel.

Nägid seda õitsemist tütarlapses kõrvalisedki mehed. Nende pilk saatis neiule nagu julgust. Ta hakkas kõnelema veel valjumalt, käed liikusid aina vabamalt ja palituhõlmad vajusid pisut lohakalt lahti.

Uimastavalt kohises ta kõrvus jaama kära ja vedurite ohked.

Jaamahoones kulus neil minutit kümme.

Astudes taas tänavale märkasid nad ootamata pööret ilmastikus: endine tuulepinevil taevas oli mässunud paksu tuhkjasse pilve ja pikka, rahulikult, vaikselt nagu auväärset külalised liuglesid kümmulisele ning konarlikule, määrdunud ja kriimulisele maapinnale pimestavalt-valged esimesed lumehelbed. Nad laskusid ettevaatlikult ja kobamisi nagu kauged lendurid tundmatul aerodroomil. Neid polnud palju ja seepärast oli neil nagu hirm tulla. Põikasid juhtuva tuulepuhangu eest kõrvale, libisesid üle majakatuste, tantsisid traatide vahetsi ja kükitasid korstnal, uudistades kummalist maailma noorte rändlindudena, kes esimene kord saavad talveks lõunamaile.

„Kui tore, et tuleb lumi!“ hüppas Aino Sarapuu lapsena vastu helvetele. Värske lumi langes ta lahtistele juukselekkidele, mustale mütsile, mantlile, punastele hõõguvatele paletetele.

„Need on nagu lilled,“ lausus ja püüdis pihuga liuglevat lund.

Ta suu, süda, kogu ihu janunes — jahutust. Ta pidi enda raputama lahti noormehe

käsivarrest, et mitte vaistuliselt pigistada seda ja kiljatada.

„Ei, lill, lumelill, see olete teie!“ naeris noormees. „Ja lumi — see on teie õietolm,“ täiendas pisut hiljem. Nüüd alles märkas ta, et tüdruku poolpaksud, tagasikäändud huuled olid pingul ja kergelt avatud kui vastpuhkenud mooni emakasuude. Langev lumekiud sulas kirsshuulel kui vaha vastu tuld. Vormikas valge kael kiirgas talle tundmatuid laineid ja sügavad silmad naeratasid.

„Nagu kergemaks läheb, kui tuleb talv ja lõpeb igav, pime sügis,“ arutas preili Salme ohatas.

Mäeotsa arvates säärane sügis oleks võinud kesta igavesti.

II.

Toimetaja Mäeots lebas oma väikeses kambiris kollase-pruuni-ruudulisel diivanil ja tujukses. Tusk kippus looritama ta elurõõmu.

Pikad ja kõledad on olnud ta noorusaastad nagu tänavune sügis. Paljut on oodatud, kuid vähe saabunud. Nagu lehed raamatus puhkavad pettumused pettumuste turjal ta südames.

Agas nooruses pettutakse paratamatult. Pettumus kuulub nooruse juurde nagu kaste prae juurde. Nüüd on tal pettumusi niisama palju kui aastaid. Milleks siis kõhelda? Ega üks enam suuda tappa!

Rahulikult võtab telefonitoru hargilt ja helistab:

„Kaugejaam seal, jah? Väga hea. Saaksin vahest ehk kõnelda preili Sarapuuga? Ah teie ise oletegi? Kena. Tere õhtust, Lumelill... (Mäeotsa terav kõrv püüdis kinni ohke ja kahinal endale öeldud „tema“ traadi teises otsas.) Ärge olge kuri, et niimoodi teid kipun tülitama, aga mis sa teed ära, kui sügisene ilm ja aeg ajab inimesse säärase rahutuse, et osutub kohe võimatuks olla üksi oma toas ja veel pealegi töötada, nagu oleks vaja. Lumi langeb ja tuul huikab ümber katuseviilude... Iga huige justkui kutsuks, tõmbaks kuhugi, kellegi hea inimese juurde... Ah kui romantiline ma olen? Romantika, teate, on armastus, ja armastus — nagu ütleb krahv Keyserling — igavik, elu dünaamiline väljendusvorm... Ah lähen filosoofiliseks? Peab olema tunnus minu lõpmatust igavusest? Täitsa õige! Nõustun teiega. Ah kust ma sain teada teie teenistuskoha? Ega see poleks olnud raske preili Aasatagi. Tarvitseb ainult tunda teid, et olla valmis kõmureporterina hankima mistahes andmeid teie kohta... Ei, ei! Andestage! Meiesugused harjuvad kõnelema väga proosaliselt. Luulet ei luba väljaandja ega taha lugeja. Anna ainult

tõika, kuiva tõsiasja . . . Kust see luulelikkus vaesele lehemehel siis peaks tulema! Ah et kunagi kirjutasin värsse à la Byron? Ja kirjutaks võib-olla oma öötundidel veel nüüdki, kui oleks . . . kui oleks oma Mary, kellele pühendatud laulude ette märkida lihtsalt: „*To a lady* . . .“ Arvate? Inimene ei või kunagi teada . . . mitte kunagi! Inimene on jabur loom. Inimene vajab ikka mingisuguseid jumalaid . . . Luuletaja veel eriti! Kellele ta siis laulaks, kui tal poleks oma jumalannat? Luuletaja on ju omamoodi usklik, ta on enam — isegi preester! Ja kas võiks maailm pakkuda midagi kaunimat, üllamat ja pühamat ühele naisele kui olla jumalannaks, keda põlvedel kummardaks laulik? Ah juba ma luuletan? Võib olla . . . lubage siis ka tähendada edasi, et olen leidnud oma jumalanna! . . . Kui uskumatu! See tuleb ikka äkki! Kas mäletate lugu Damaskuse teelt? Kui Saulusest sai Paulus . . . Miks ei või sündida imesid meiegi ajal . . . Ah et sünnib ainult kahe peaga vasikaid, nagu kirjutavad lehed . . . Väga kahju! Aga lubage tähendada, et ka vasikad on olnud jumalateks . . . kuldvasikad nimelt ja Aapis . . . Inimene on ebatäiuslik, — selle asemel, et öelda, et elu on igavene, on inimene harjunud kuidagi ütleva: jumal on igavene . . . Ja seepärast me ei saagi enam jumalata kuhugi . . . See on niisama tarviline kui vihmavari sajuse ilmaga . . . Jumalavallatu! Tõepoolest? Suurepärase õhtu jah . . . Jalutaksite meeleldi ja vestleksite minuga? . . . Mina just samuti teiega! Olete ütlemata armas! Kui poleks seda pikka traati vahel . . . Jaa, ja-jah . . . säärase tulega nagu teie peab tõesti olema ettevaatlik . . . Ah mina! Ah võin süüdata lumehange leekides põlema? Küll siis aga vast saaks sooja! Küttepuude hinnad langeksid kohutavalt ja metsatööstus jääks pankrotti! Ei või! Ei või! Milline oleks siis teie ettepanek? Lobiseda läbi aparaadi? (Mäeots tõukas pea selga ja haigutas pikalt.) Teate, just samasugune tunne kui ahtrat lehma vaadates . . . See oleks võinud olla küllalt hea ja rahuldav romantikutele nende ajajärgul, aga meie kui normaalsed inimesed vajame enam, eks ole? Muidugi! Vajame tuld ja tuhaasemeid ka, kui . . . Jah, kui vahest mäng seda nõuab . . . Ei julge minuga mängida? Taevakene, kui arg! Igaühes on natuke hunti ja natuke lammast . . . Kust võin ma seda teada, et te mind ei pane enne nahka, kui ma jõuan veel hakatagi teiega . . . Igavene võitlus . . . ümber tundmata keskpunkti, mis asub kuskil meie kahe vahel . . . Võib olla küll . . . Ülimat ei saa ollagi, kui kahe pooluse üheaegne väljalangemine tasakaalu-seisangust . . . Pluss ja miinus hävitavad üksteise vastamisi . . . Kui ma ei tunneks iseend, kül-

lap siis oleksin valmis uskuma kõike! Näete nüüd end oma hinge peeglis. Ühiselt vaadata oleks huvitavam! Kindlasti huvitavam . . . Tulete! Teie olete headus ise! Ootan teid kell kolmveerand üheksa väljas trepi ees. Magusat jälleägemist! Magusat . . .

III.

Mees teab väga harva, mida ta tahab naiselt. Naisel on aga alati ette määratud siht. Otstarve ja uudishimu annavad ühinedes sagedasti väga lõhkejõulise aine. Ja siis osutuvad paratamatuks mitmesugused plahvatused, tulikahjud.

„Kas kõnniksime õige korraks kasiinosse?“ küsis Mäeots, kergitades kõrgelt kaabut, kui tuli tütarlaps, tippides trepiastmeid.

„Aga nii hilja . . .?“

Ses polnud imestust ega etteheidet. Tõsiselt, otse asjaliku kaalutlusena kõlas see ütetus.

„Ei?“

„Hei . . .!“ raputas pead.

„Aga kus me siis vaataksime ühiselt oma hingepeeglisse? Kohvikus?“ „Teiste vaatamiseks küll sobivam paik . . . olete te kunagi kuulnud, et keegi oleks enda leidnud lokaalikäras?“

„Valmistute siis teie täna endaotsingule — ohoo!“

„Kui ollakse sellise targutajaga nagu teie, siis . . . kes teab!“ vilgatasid tüdruku silmad ja õlanukid tegid väikese edeva tiiru.

„Käes! Istume autosse ja — sõidame!“ hõiskas poiss.

„Sõidame!“ pigistas Mäeotsa käsivart leegitsevate silmadega tüdruk. „Kaugele välja linnast! Sinnapoole mägesid ja metsi! Teise maailma otsa! Läbi lumehangede ja üle kinikülmanud jõgede . . . õige kaugele . . .“

„Väga kaugele!“ täiendas poiss ja hüüdis takso.

Madal, tuledes kirendav masin ujus läbi pehme lume kõnnitee äärde nagu kevadine emapart, porilauad tiibadena laiali.

„Kuhu?“ küsis vanaldane juht.

„Ükskõik . . .“ helises tüdrukult melodiliselt.

„Linnast välja . . . Tallinna maanteed,“ vastas Mäeots kohmetult.

Nad vajusid pühalikult patjadesse ning sõit algas . . .

Masin surises, laulis. Rataste all krudises värske lumi kui puhas pesu. Klaaside taga mustas öö ja ujusid laiad lumeräitsakad. Helgiheitja-vihkudes tantsis tuhandeid kiude ja sädeles kauguses kogu silmapiir nagu virvelaines meri päikesepaistel. Masin puristas ja tüdruk lõi õnnelikuna käsi kokku:

„Ilusamat sõitu ei saa enam ollagi maailmas!“

„Ilusamat kui kahekesi ja siiski üksi — ei tuntiagi.“

„Jaah!“ toetas pea ta õlale. „Kuulge, see pole õige...“

Poiss tõukas vastuse asemel tagasi tüdruku üleskeeratud palitukrae ja asetas oma käsivarre auto seljapadjale ta piha kohal.

„Muidu hakkab soe,“ seletas möödaminnes.

Nii koduselt ja usaldavalt sündis see, et tütarlaps kartis teda haavata, kui teeb mingi järsu või keelva liigutuse. Ta kergitas end veelgi, aidates vajuda mantlil, silmad lumisel teel tantsimas võidu autotuledega hangelt hangele.

„Kas teate,“ ütles ootamatult, „tahaksin midagi niisugust, mida pole olemas, mida juhtub võib-olla õige harva... Minus on midagi margikorrajast, kes aina igatseb uusi ja eksotiilisemaid...“

„Abielluge,“ torkas poiss.

„Kus aga leidsite harulduse!“ lõkatas tüdruk naerma.

„Tõepoolest, ehtsaid haruldusi leiata nüüdse ajal ainult mõne miljardäri erakollektiivonist! Muu kõik on võltsing...“

„Nagu teie mehedki!“

„See alles osutub küsitavaks oletuseks! Kuid, muide, jätkem sõjakus, väike amatsoon! Me ei sõitnud ju tülitsema! Vaadake kui toredasti looklevad ületuisatud kraaviperved meie ees, kuidas aina katkestamata sajab ja sajab ning kui kummaliselt ilus on lumesadu helgiheitjate valgusel! Andugem endavaatlusele, nagu katsetsite!“

„Jaah!“ ohatas tüdruk.

Ta surus selja tugevamini vastu autopatja, kuid ühtlasi ka vastu poisi kätt oma piha taga. Pilusilmade pilk kinnitus helgiheitjate pimes-tavasse valgusevihku... .

Samal hetkel nõksatus poiss ettepoole ja surus ahnelt oma kitsad huuled tüdruku pool-avatud vereköllastele.

Vastuseks oli tume häälightsus, saadetud ram-mast liigutusest.

Sõiduk tegi hüppe teetruubil ja nad vaju-sid järsu tõuke mõjul silmapilkselt üksteise embusse. Mäeotsa lai kübar veeris põrandale.

Sekundit seitse-kaheksakümmend müdises mootor ja sahis lumise ühesuguse mehhaaniliku-kusega vastu autoaknaid, sarnanedes igavesti kärestikes tormava veekohinaga. Siis hingasid peaaegu korraga kaks inimest pikka ja sügavalt ning leidsid end vajumas teine teise tõllanurka.

Toimetaja Mäeots korjas põrandalt kaabu, lüües sellelt tolmu.

„Kaugele me sõidame?“ sosistas viimaks tüdruk, hirmuvärahtus õlgades ja heleroosaks

tõmbunud palges. Ta hää lulas pehmusse, pilk eksis kaaslasele nagu läbi õli paksu matt-klasi.

„Ikka kaugemale...“ püüdis poiss ta valge lõuaotsakese oma suurde kondilisse pihku.

„Ärgem enam sõitkem...“ palus ta, silita-des lõugahoidvat kätt.

„Aga miks siis mitte, väike margikorjaja?“

„Väga hiljaks jääb. Pean enne keskööd olema kodus. Teate mis, varsti jõuame Halli-oru abikiriku juurde. Peatume hetke seal! Läheme surnuaeda! Öösi üksi surnuaeda! Kujutlege! Kas te ka riskite sellist julgus-tükki, härra Mäeots? Surnuaias on vaimud ja...“

Poiss muigas, sulgedes ta suu oma laia käega.

Mõneteistkümneme minuti pärast peatus suur must auto Hallioru kiriku väravas kui paat sadamasillas. Tulevihud värahtasid ja kustusid. Sume ja sajune ilm kahises nende ümber.

Väike abikirik asus metsaserval maantee ääres. Kiriku taga metsistunud kääbaste all puhkasid mitme sajandi koolnud. Palgijäme-dusi saari, kaski, pärni ja mände kohas vanal matusepaigal nagu põlises laanes. Puude all mustasid kohati tuia- ning kadakapõõsad, millelt tuul puistanud lume, sorakile kui heinasaod. Taamal klõbises plekkpärgi vastu riste ja kiriku-tornis keerutas kukk kriiksudes oma roosteta-nud poldil.

Masinast lumme astudes kuulatasid nad hetke.

„Mõttele, kui sügav,“ sosistas tüdruk enam hingeõhu kui häälega, haarates ta käsivarre.

Kaap mornilt silmil tõttas poiss minema.

Üksteise ümbert kinni hoides astusid nad sisse püüdnud väravast, möödusid häma-ruses suikuvast kirikust ja kondisid jalgu kõr-gele tõstes haudade vahetsi tuiapõõsaste poole. Erakordsuse imal uim, jalgade ümber kleepuv lumi ja vastutuul pani nad hingeldama.

„Kuhu pagan me's?“ pahandas poiss ühele hauale komistades.

„Ükskõik...“

Ta vaatas ümber, võttes siis suuna otse salapärase tuiapõõsastiku poole. Leidis nende vahelt varjulise kohakese ja asetas lõõtsutava neu istuma kergelt jäätanud pingile.

Lumesadu lõppes järsku. Taevas selgenes. Pilved rebenesid mitmeks ribaks edela- ja kagu-kaartele. Tuul aga tõusis veelgi ja mets kohas ning kiriku katuseplekk paukus hoiatavalt. Siin põõsaste varjus oli soojem, kodusem, lundki oli siia sadanud nagu kokkuhoidlikumalt, kattes maad ainult kerge valge sametvaibana.

(Lõpp 125. lhk.)

Soojades pesades

Irene LEIKMANNi illustratsioonid

Mitu inimpõlve elanud väikelinn mere-soppide haaretes oma seitsmesaja puuelamu ja saja kivihoonega on alati huvitavam suurlinnast. Eluavalduste uurimisel annab pisilinn ülevaatlikuma ja täpsemalt seletatava vaatepildi. Andekalt kirjutatud ja hästi lavastatud näidend meeldib meile teatris tavaliselt rohkem kui elu ise. Ja väikelinn osutub just elutruuks näidendiks, mida nii kenasti jõuab vaadata. Väikelinn muutub vahest nagu teatrilavaks, kui sinna tuleb vaatama võõraid.

Väikelinn seitsmesaja puuelamu ja saja kivihoonega.

Kuulatakse meeldivaid, pisut vanamoelisi viisakusi selles „linnamudelis“, kui koguduseliikmed aupakliku hardumusega kõnetavad oma hingekarjast: „Aber Herr von zur . . . Alle Menschen in der Stadt glauben . . .“ Ja pastor vastab nii sulavalt: „Jawohl, gnädige Frau! . . .“

Aga too vanahärrast pastor oskab ka käituda praktilise kaupmehena, kui vaja korraldada lihtnimese hingetalitusi. „Päris harilik lihtne laulatus maksab minu koguduses 5 krooni, aga kes tahab, võib ka maksta kümme krooni!“ seletab vanahärra pruutpaarile kirjutuskambris kõige

lõpuks, kui muud asjad kõneldud kokku. „Aga saatke mulle ikka auto järele, nõnda on kenam ja viisakam!“

Nii kaunisti sobib väikelinna perekondliku õhkkonnaga, kui õpetaja käib majast majja ning pärib hoolitsevalt: „Kas olete minu koguduse liige? Kas mõtlete laulatada kiriklikult või kuidas? Kui registreerite, siis pean teid kustutama koguduse nimestikust!“

Abiõpetajat, noort mõnusa välimusega meest, hindab vanem naispere: „Nii armas, peenete kommetega õpetaja, aga liig ilmalik — tantsib pidudel noorte preilidega!“

Vanal pastorigil leitakse ka päris masendav nõrkus, millest naised palju ei tihka kõnelda. Vanahärra suitsetab. Päris hariliku prostoi kahaga piibu haarab püksitaskust ja muudkui popsutab. Proud vihjavad ettevaatlikult, et hea lõhnaga sigar sobiks vanahärrale rohkem, ent pastorihärra jääb truuks piibule.

Kui õpetajamajja vahest pühapäevaõhtuti koguneb paarkümmend head naabrit ja sõpra, siis laskub vanahärra õhtusöögi lõpul meelsasti elu mõtte ja sisu selgitamisele. „Vaadake, armsad sõbrad,“ algab hingekarjane, „murede ja kannatuste päevi antakse meie elus ikka rohkem kui rõõmu- ja külluspäevi. Mõnel inimesel need halvavad, need „mustad päevad“ jagunevad tervele elule ja see inimene viireleb siis alati ning kurdab, et elus polevat õnne. Teine jälle elab ühe korraga üle raske kannatus- ja katsumisaja ning sellega loetakse nagu tasutuks kõik eluaegne murekoorem. Võiksin tuua näite oma elust. Kui punased mässajad mu turuplatsil löid poolsurnuks ja jätsid maha mu vere sisse, siis mõtlesin, et surm oleks parem sellest kannatusest, aga siis mu armas eluseltsiline lohistas mu turult õpetajamajja. Hellitas ja ravis mitu kuud. Kui siis hakkasin jälle elama, tundus elu kahekordselt armas ja soe. Olen nüüd rahul! . . . Mu armas kogudus mõistab mind ja mu vana kodune õpetajamaja tundub nii hubane ning rahulik.“

Soe ja mõnusalt sisustatud õpetajamaja sisen-
dab pastorile optimistliku elusuhtumise ka siis,
kui kirikus tihtipeale kuulab jutlust ainult pool-
sada vanakest.

„Nii noor, kuid juba direktor,“ osutatakse
väikelinnas suurema panga juhatajale. Kõnel-
dakse, et olevat „kihvut mees“, aga teenivat kahe
ameti peale kokku oma seitsesada krooni kuus,
sest direktor on pealekauba ühe pealinna panga
volinik. Prestiži kõvendamiseks lõunatab panga-
direktor meelsasti hotelli söögisaalis nähtaval koh-
lal; kunagi mitte üksi, vaid sõpradega, kellena

Aga saatke mulle ikka auto järele . . .

esinevad vahest mõisaomanik Läänest, ehitus-
meister pealinnast, Aleksander Kolmanda habe-
mega vanahärra. Pidulikust lõunast võtavad osa
ka abikaasad. Laud kaetakse ikka saali etteotsa,
nagu kohane juhtivaile tegelasile. Väikelinna
peenem komme nõuab söögisaalist lahkumist
effektselt ning püsti-päi, kedagi märkamata. Nii
sammub siis ka direktor oma külalistega paraad-
marsil läbi hotelli söögisaali.

Pangadirektori elamisviise vaadeldakse nagu
luubiga, kuuldused ja klatšijutud haaravad väi-
kelinna elamuid nagu serpentiinilindid. Direktor
käivat daamidega pummeldamas, koos haigla ju-
hatajaga. Neil juhtudel tellitavat välja ka prei-
lid ja need jälle pärast kõnelevat, et küll oli uhke
laud. Kõneldakse, et kui need seltskonnatoed võ-
tavad midagi sihukest ette, olevat esimene küsi-
mus: „Millised preilid täna võtame?“ Autojuht
saadetavat siis preiliseid tooma. Nii kuulatakse
varsti kõigest. Väikelinn sosistab . . .

Sügisepoole paiskuvad pimedatel õhtutel kust-
ki vana pargi nurgast raketide mürsud taeva
poole. Ilutulestik. Pangadirektor omandas vana
ajaloolise puieistiku tükeldamisel hinnalisema nur-
gakrundi ühes lusthoonega, kus veedab vahest
sõpradega puhketunde. Raske pangatöö järel
vajab juht sisukat mõnulemist. Väikelinna ko-

danikud tähendavad siis, et „direktori-härra võtab
raketivanne“. Mõni kibedam vend aga seletab,
et direktor laseb raha õhku.

„Oh sa Jumal küll, kuidas võib inimene nii
ruttu minna saksaks!“ eietab väikelinna kaup-
mehe-mammi oma alatisele ostjale. „Ma mõtlen
ikka seda direktori-prouat. Vaeste vanemate
laps pealinnast — näe, vanemad elasid Pahajõe
tänaval tagahoovis väikeses korteris, proua ise
teenis noorpõlves kontoris pisukese palgaga. Aga
näe nüüd, — madalamat inimest ei näegi enam!
Nii uhke ja tore. Noh, ega direktori-prouast
muidu küll pole öelda midagi paha ega kahtlast.
Nett ja ilus inimene ning mehele kangesti truu.
Näha, et kasvanud kristlikus perekonnas. Kuid
nüüd läinud ülearu uhkeks. Jah, eks see raha
vormi inimesi ümber. Aastat viis-kuus tagasi,
näe, oli mees tal lihtne pangaametnik, — istus
luugi taga ja õiendas võidulaenu-piletite asju,
õhtuti vehkis aga minna paar kilomeetrit jala
korterisse. Nüüd lausub hotellisaalis valjusti, et
kõik kuuleksid: ‚Tellin telefoni kaudu auto!‘
Paljuks tal siin sõita on, kõigest paarsada
sammu.“

Kohtan linnakese peatänaval saarelt tulnud
kalurit. Pika kasvuga, veidi vimmas maamees,
aga muidu erkse ja targa näoga. Vaatad ja
mõtled, et sihuke mees oskab ehitada valmis kas
või laeva. Teeb saaremees juttu ja pärib, et ei
tea, kust uksest peaks saama selle uue gümnaa-
siumi direktori juurde. „Eks ma ole küll käinud
varemaltki,“ jätkab saaremees, „aga praegu ei
mäleta enam hästi.“

Paraadmarsil sammub direktor oma külalistega läbi
söögisaali . . .

„Kas mõtled poega tuua kooli või kuidas?“
küsitlen.

„Oh ei, mis nüüd poega enam, pojad kõik
koolitatud juba!“ vastab vana pisut nukra tooni-
ga. „Mu poeg ongi siin gümnaasiumis direkto-

riks, tulin vaatama. Oli ka muud sõitu linna ja mõelsin, et lähen korraks ka poja poole.“

„Nojah, see on ju ilus mõte, eks koolitatud poeg rõõmusta ka,“ tähendan kalurile. „Läheme siis siitsamast otsemat teed paraadtrepist üles direktori korterisse, otse tänavalt lähebki kõrge trepp.“

„Oh, ei maksa vist, — mul sihukesed tõkatiiga määratud saapad ja räimelõhnaga vammus seljas. Ei passi nii minna peenemasse tuppa,“ tõrjub saarevana, „ma käin poja pool ikka kõõgi kaudu, — on just kui kodusem. Töönimese asi. Pojal ka nii peenike saksa proua. Tea, kus see tagatrepp siin on?“

Juhatan auväärt saarlase koolidirektori kööki. Köök on väga noobel ruum. Põrand lakeeritud, lumivalge pliit ja ilus mamsel valge tanuga peas talitab kõõgis.

Saarevana algab nüüd peremamsliga juttu, et tema, näe, maalt, Ojakalda Peet, koolidirektori isa, tulnud linnas käies pojale külla. Ei tea, kas direktori-härra kodus? Mamsel palub võtta istet ja lubab vaadata, kas direktor juba läinud lõunauinakule või saab kohe võtta vastu.

Ütlen saaretaadile head aega ja väljun tänavale. Taat jääb kööki istuma. Silmitsen kooli uhket rohueda, mis direktorile pidavat andma kenasti lisatulu. Äkki näen, saarevana kobib tagatrepiist õue ja sammub ka järelemõtlikult tänavale.

„Noh, kuidas läks, kas ei saanudki poja jutule?“ pärin.

„Eino, küllap saab ka, aga näe, direktori-härra laskis mamslil öelda, et teeb enne paari-tunnise „sõõmapealse“, siis võtab vastu. Käin nüüd linnas selle aja ringi. Eks jõua ka. Las poeg puhkab. Ega ma poega palju ülitagi, kui käin vaatamas. Tal ju palju tegemist. Tuleb ikka kööki, kuhu mulle pakutakse istet, kõneleb püsti-jalu natuke, käseb siis mamslil mulle anda toitu samasse kõõgilauale, ja nii paljuks seda külas-käiku ongi. Mis ma, lihtne inimene, sinna sakste tuppa õige tikungi, kui ei kutsuta. See on koguni teine maailm. Rõõmustun sellestki, et poeg nii heal järjel, — võib endale lubada kõike. Eks omal ajal oli tööd ja muret palju, kui lasksin pojalt käia ülikoolis. Mis need kevad saaretalud raha annavad. Oli jah raske küll. Aga poeg sai haljale oksale . . .“

„Kihvt mees,“ hindab äsja kooli lõpetanud neiu direktorit. „Pööraselt pedant. Otse kirglikult armastab korda ja täpsust. Klaverikaas pane kinni nii õrnalt, et ära hingagi, kui direktor vaatab juures. Olin direktori soosik ja pailaps nii kaua, kui kandsin pikki juukseid, aga nii kui lasksin teha poisipea, kadus direktori lahkus. Ei vaadanudki enam. Direktorile meeldib, kui tüdrukud käivad patsidega. Vanamoelise vaatega härra ja iga aasta teeb aina tähtsama näo ette.“

Tõsiselt ja auväärsest vaikib ka koolimaja ise suvipäikesel hellitusel. Ta kolm ehitusjärku kuuluvat igauks eri ajastusse ja möödunud sajandil ehitatud hoone kuulub tervelt direktori korteri alla. Varem mahtus sellesse kogu kreiskool.

Õhtupoolikul kihutab jalgrattal maanteed mööda linna mustavereline mees; suur seljakott rõhub sõitja küüru, mehel habe ajamata, juuksed maatumust paatunud, nägu karedaks päivitanud. Too vanderselli välimusega isik osutub nimekaks loodusteadlaseks. Käib maal koguteose jaoks hankimas materjali. Lõpetanud välismaal ülikooli. Doktor. Kohtavad sõbraga väikelinna lossitaolise haigla esisel. Mainitud doktor, täisverd töömees ja matkaja, kurdab: „Jah, ülikoolis olime head sõbrad, aga niipea kui mees sai selle lossihaigla juhatajaks, löi talle uhkusevimm sisse. Nii tähtsaks peab end, et kõnelebki just kui suunurgast. Loss teeb uhkeks. Ja üldse näib olevat ebakohane paigutada haiglat vanasse mõisnikulossi. Külapoised kaklevad üksteisel näod mõlki ja veriseks, muljuvad vihavaenlastel ribid sisse ja siis tuuakse nad siia lossi puhkusele. Ülearune edvistus puha. Loss oma aadlike ruumidega jääb haigetele kaugeks ja võõraks. Kool vahest sobiks siia enim . . .“

Talvel unustavad ajakirjanikud mereäärse väikelinna. Ta elutuksatused kajastuvad vaid kohalikus väikeses lehes ja selleski nõrgalt, sest kardetakse õiendamist „koduste abinõudega“.

Ent ka talvel vaatled väikelinna elu nagu

Talvel vaatled väikelinna elu kui lastenäidendit . . .

mõnd lastenäidendit jõulupeol. Ergutab naerata oma koduseusega.

Sajab esimest lund. Kõik väikelinna elanikud jooksevad elamutest välja nagu imet vaatama. Lapsed — noorsugu — satuvad juubeldavasse mee-

(Lõpp 126. lhk.)

Bata vabrikulinn Zlín

A. Grünthal

PIGILINNUD TERASLINDIL

ÜHEPÄEVA-MULJEID BATA VABRIKULINNAST ZLINIST

Thomas Bata.

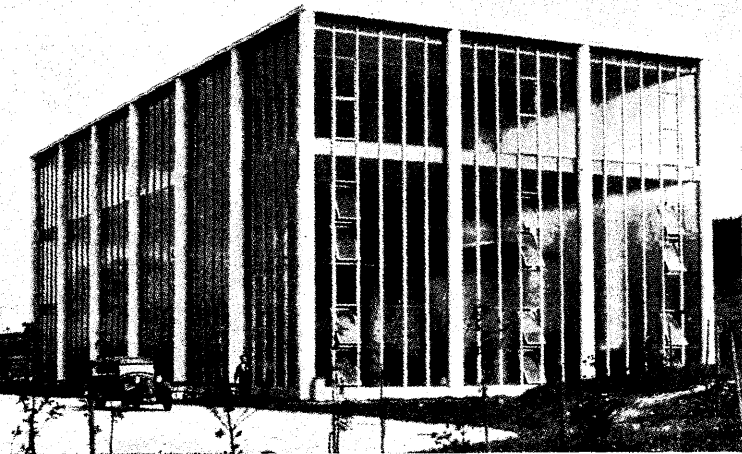
Milline kisendav dissonants! Kõikjal, nii kaugel kui ulatub silm, koduselt idüllilised Slovakkia mäekünkad, piki ja põiki lainetavate põlluviiludega, nende vahel nõlvakul madalad talumajad, tükike metsa ja metsavahelisel teel slovaki naisi säärsaapais ja ülepõlveseelikuis, ning siis äkki all orus sootuks võõras maailm — lugevatul hulgal läbipaistvaid valgeid ja punaseid kastmaju, mis esimesel silmapilgul jätavad mulje, nagu oleksid lapsed

liivakastis sooritanud oma meistritöö mängupakudega.

Kui aga raudruun oma raske koorma tõmbab ähkides jaama ette, siis selgub, et oleme jõudnud maailma suurimasse ja Euroopa moodsamasse saapavabriku-linna Zlini, mille loonud geniaalne slovakk Thomas Bata*), kes kingissepana siit asus vallutama maailma jalatsiturgu ja kelle elutee ta edu haripunktil varises traagiliselt kokku siinsamas läheduses ühel udusel juulihommikul kaks aastat tagasi, langedes alla oma lennukil.

Saanud jalad maale selles ameerikalikus vabrikulinnas, tunned esialgu nagu väikest võõristust siin avarduva suursuguselt lihtsa arhitektuuri ees. Kõikjal ainult teras, betoon ja klaas. On maju üleni klaasist. Ela nagu vitriinis. Sellega peab harjuma. Hämardudes lõövad kõik need klaasmajad äkki pidulikult elektrituledesse nagu illumineeritud, heites valgusekuma linna ümbritsevaile mäeharjadelegi. Suur valgusemeri leiab

*) Häälida *Batja*.

Bata-muuseumi hoone Zlinis, üleni klaasist seintega.

müstilise vastuhelgi mägestiku sammetises mähnimetsas.

Läbi õhu hõikab vabriku sireen. Seegi on võõristav ega meenuta mahedat kodust vabrikuvilet. Siin ta on armuheitmatult kalk, tungib läbi peaju, lihasse ja luusse, umbes sarnaselt, nagu Toompea häire-sireen, ainult selle vahega, et siinne on vähemalt kümme korda tugevam. Kell on täpselt kuus ja vabrik paiskab oma sisemusest välja tuhandeid töölisi. Neid voolab läbi peavärrava jalgsi, jalg- ja mootorratastel ning autodel; enamikus noored inimesed, poisid ja tüdrukud. Need panevad linna kihama, tekitavad rütmi ja ruttamist kõikjal. Omnibus omnibuse järel täitub inimkoormatega ja veereb minema igas suunas.

Üheteistkümnnekordse Bata-hotelli sumestatud tuledesära kutsub väsinud matkaja mõnusaale puhkusele. Kuigi vaim on veel erk, nõuab füüsiline olemine loobumist nii paljustki, mis töötab kõita siin omapärasel maailmas. Paistab kummaline, et 30.000 elanikuga linnakeses on ehitatud 11-kordne pilvelõhkuja-hotell, mis on sisustatud suure luksusega, milles sajad mugavad toad vanidega, avarad restoranid ja tantsusaalid. Seal seletatakse üllatuseks, et see kõik kuulub paratamatult selle hiiglasinivärgi juurde, mida endast kujutab Bata ettevõtte. Hotellis peatuvad selle ettevõtte 2000 filiaali ärijuhid, kes iga kuu sõidavad vähemalt korra Zlini nõupidamisele oma šefiga; siin leiavad ulualust ärimehed, kes igast maailma kaarest tulles otsivad ühendust saapakuningaga; siin ristleb vahetpidamata töötajate parv, kes Bata ettevõtetes loodavad leida teenistust. Lõppeks ei ole väike ka turistide arv, keda siia igal suvel toob kokku vabrikulinna omapära ja ümbruse kaunis maastik.

On olemas kaks Zlini, uus ja vana. Uus on kasvanud välja vanast Austria-Ungari kirikukülast ja jätab vana Zlini nüüd täiesti varju. Ja küllap kaovad varsti needki vähesed mälestised vanast Zlinist, mis seal praegu veel säilinud. Intensiivne elu areng nõuab, et kõik, mis on väärtusetu, kistaks maha ja ehitataks asemele uus.

Kistakse maha vana Zlin, et sellest tõmmata läbi uusi sirgteid liiklemiseks vabriku ja selle tööliskoloonia vahel. Ainult üks maja jääb kindlasti püsima. See on maja, kus sai alguse firma T. & A. Bata aastal 1894, seega täpselt 40 aastat tagasi. See maja, samuti nagu Thomas Bata kalmüküngaski metsakalmistul, jääb Bata kontserni 29.000 kaastöölisele, samuti uudishimulikele turistidele iga-aastaseks palverännaku-kohaks.

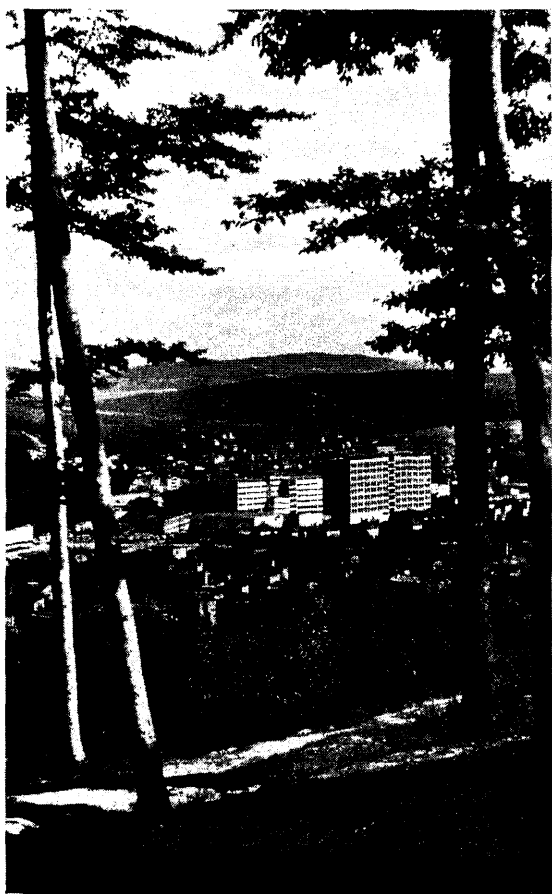
Kõik, kuhu ulatub Bata aktsiaseltsile. Loendamatud vabrikuhooned paarikümne kilomeetri laiusel maa-alal Zlinis, mis on asetatud üksteise kõrvale ritta ja ümbritsetud müüriaga, siis samasugused tööstuskvartaalid lähedastes Otrokovicis, Trebitšis, Nove Zamkys, Bosanys, saapapaleed suurlinnades, parandustöökodjad üle riigi, internaadid, koolid, haiglad, hotellid, veevärgid, elektrijaamad, autogaraažid, lennuaangarid ja tööliselamud. Peale selle sõsarettevõtet ja oma vabrikud välismaal, Saksas, Prantsusmaal, Inglismaal ja mujal, mille aktsiad samuti on Bata halduses. Seda hiiglaettevõtet juhitakse Zlini peakontori klaaspaleest, mis endast kujutab moodsa ärihiiglasel fantastilist peaju tuhandete telefonijuhtmete, aparatuuride ja arvemasinate rägestikus. See on tänapäeva Paabel, mis ajab hirmu peale juba üle ükseläve astumisel. Zlini direktioonibüroo sarnaneb operatiivstaabile keset kõige ägedamaid lahinguid mitmel rindel. Ühel ja samal ajal antakse telefoni teel instruksioone Rio de Janeiro ja Ceyloni esindajaile uute operatsioonide teostamiseks. Kõneldakse punaseks traadid. Paisatakse eetrisse korraldusi ja käske. Iga päev ise grupp riikisid. Iga päev uued ja ikka julgemad kallaletungiplaanid. Ka väike Eesti pole jäänud kahe silma vahele. Esialgu on seal tormijooks löödud tagasi. Kuid Bata tahab korrata oma aktsiooni. Zlini kingisepad tahavad võita kogu maailma, maksu mis maksab.

Suundume vabrikuhoonesse, kus saab alguse grandioosne valmistusprotsess ja mis iga päev annab 170.000 paari jalatseid kõigi maade rahvastele. Seejuures on tegev 20.000 paari inimesi ja 15.000 masinat. Töö nende vahel on jaotatud ja ratsionaliseeritud viimse võimaluseni. Igaüks teeb vaid ühe liigutuse, ühe kiire liigutuse, ja teraslint liigub edasi. Kõik liigub rütmis, nii masinad ja inimesed. Ei mingit seisakut. Inimene selle lindi kõrval on samasugune automaat kui masin. Minutis 100, tunnis 6000, päevas 54.000 liigutust. Ikka üks ja sama. See kipub röövima mõistust. Seepärast ongi enamik töölisi noored, mõned päris lapsed alles, kelle vaim veel värske ja kondid painduvad; vana ei suudaks pidada vastu sellele saatanlikule tempole. Inimesel lindil võetakse tema viimne. Iga kahe kuu järel vahetatakse inimesi masinate juures. Nii töötavad kümned töökodjad. Suurtest härja-

nahkadest stantsitakse saapataldu, vasika- ja lambanahast pealseid. Kaotsi ei lähe vähimatki naharibakest. Kõik kasutatakse ära. Kõige pisemaist nahatükkidest tehakse nukukingi. Selles seisabki meie puhaskasu, seletavad Bata ärijuhid iseteadlikult. Vurisevad õmblusmasinad, plöksuvad augulööjad, nagu kuulipildujad põrisevad talutamismasinad. 3—4 tunniga on Bata-lint sooritanud oma ringi masinate ja inimeste vahel ja jälle paisatakse tuhandeid uusi saapapaare elevaatorisse, mis need viib pakkimis- ja ekspeditsiooni-hoonetesse. Kogu vabrik on ühendatud kilomeetripikkuse elevaatorrustikuga, mille kaudu materjal ja valmiskaup liigub ühest töökojast teise ning lõppeks vaguneisse või veoautodesse pikaks transpordiks.

Mis vähegi võimalik, valmistab Bata oma vabrikutes. Tal on naha-, suka-, tärkliise- ja paberivabrikud, tekstiil- ja kummivabrikud. Masinate remont sünnib oma töökodades, kus leiab teenistust 3000 töölisi. Ettevõtte tarvitab iga aasta määratumad hulgad toormaterjali. Üksi mitmesugust riidet kulub 10 miljonit ruutmeetrit, kummit 1—2 miljonit kilo aastas. Zlin ostab oma

Maaliline vaade Zlinile.

toormaterjali kogu maailmast, kus kasvatatakse loomi.

Millel basseerub Zlini saapavabriku edu?

Thomas Bata, kui selle kontserni asutaja, on enda töötanud üles väikesest mehest, Zlini kingisepast, kes oma kätetööd käis koos isaga, kes samuti oli kingissepp, müütamas mööda laatasid. Omades optimistliku elusuhtumuse ja hiigla tahtejõu rühkis Bata edasi visalt, kuid järjekindlalt. Ta unistuseks oli oma töökojale hankida masinaid, millest oli kuulnud Prožnitis. Kõigepealt ta aga ühes paari selliga sõitis Ameerikasse, et seal õppida töötamist masinatel. Ta kalkulatsioon oli imelihtne: maailmas on 2 miljardit inimest, saapaid valmistatakse seejuures aastas ainult 900 miljonit paari. Iga inimene tarvitaks aga teatavil eeltingimusil aastas vähemalt kaks paari saapaid. Tublil saapatöösturil avaneb nii võimalus aastas valmistada ja müüa sadu miljoneid paare jalanõusid.

Oma kalkulatsioonide ja meetodiga tõi Bata saapatööstusse täielise pöörde. Ta leidis, et senine valmistamisviis on liig kallis ja see asjaolu pidurdab tarvitamist. Oma odava saapaga raius ta tee tarvitaja juurde hüüdsõna alla „ostja on meie isand“. Seejuures püüdis ta nii mitmekesistada toodangut, et see rahuldaks igauht. Sõja-aegsed operatsioonid sõjaväesaabastega võimaldasid Batal mahutada miljoneid masinatesse, mis pandi käima kahekordse hooga. Tõusis tööliste arv ja tõusis produktsioon. Langes aga hind. Bata eksportsaabaste hind pole kunagi ulatunud üle 2 dollari paarilt. Bata kaupluste võrk tõusis Tšehhoslovakkias 1960-le ja kogu maailmas 2500-le. Ta ristas need „teenimismajadeks“. Neisse investeeriti sajad miljonid kroonid*). Alustati määratumat reklaamiaktsiooni kauba levitamiseks, milleks mobiliseeriti film, raadio, peajasjaliselt aga ajalehtede kuulutusküljed. See oli suur sensatsioon. Niisugust asja tunti seni vaid Ameerikas.

Suurem osa maailma riike asus Zlini kingisepa sõjakäigu vastu kaitsepositsioonile. Piirati end kaitsetolli-müüridega, mis varsti said nime-tuse „kaitsetollid Bata vastu“. See oli Batale valus löök, mis röövis suure osa ekspordist, kuid ta talus selle. Ja asus oma poolt armutult võitlema autarkia vastu. Praegu läheb iganädalasest toodangust välismaale 40% endise 50% vastu.

Bata ettevõtte elujõulisuse teine kaalukas moment seisab selles, et ta leidis ühendava silla töölis- ja teenijaskonnaga. Ta muutis üksikud töökojad iseseisvaks, kirjutades neile ette vaid töö- ja tasunormid, nagu seda oma teooriates on arendanud tuntud inglise majandusteadlane Cost.

*) Siin ja edaspidi tšehhi kroonid (1 Kš kr. = 16 senti).

Ühtlasi nimetas ta oma töölis- ja teenijaskonna „kaastöolisteks“, kes niisama nagu tema on huvitatud ettevõtte edust ja käekäigust, saades osa kasudest. Bata annab iga paari saabaste valmistamiseks igale töökojale kindla summa. Et teha tasa kulusid, mis langeb iga paari saabaste valmistamisele, selleks peab töökoda arendama teatud normi. Iga üle normi valmistatud paarilt läheb kaks kolmandikku puhaskasust töökoja juhatusele, meistrile ja töölistele, kuna ülejäänud üks kolmandik vabrikuhoonete-fondi.

Selles süsteemis seisabki Bata edu saladus. Töökodade autonoomia sisseseadmisel tõusis nädala toodang kohe 800-lt 1200 paarile, hiljem koguni 2000 paarile. Selle süsteemi tagajärjel, mille Bata seadis endale eluülesandeks, ei maksa ettevõttele vabriku amortisatsioon enam krossigi. Samuti nagu on iseseisev iga üksik töökoda ja peab katma kõik kulud oma toodanguga, nii kujutab endast iga vabrikuhoonegi iseseisvat üksust, mille korrashoiu eest peavad kandma hoolet hooned asuvad töökojad. Kõik see saavutatakse ülenormi-töö arvel. Kasuosa tööliste makstakse iga nädal puhtas rahas välja vaid pooles suuruses, kuna teine pool läheb vabriku kätte hoiule, millelt makstakse aastas 10% intressi. Niisuguseid sunduslikke laene on vabrikul praegu kasutada ligi 200 miljonit krooni. Kuna Bata-kontserni aastane läbikäik ulatub üle miljardi krooni, siis vabrikuvallitsus ei pea seda hoiusummat sisuliselt mingiks finantseerimis-teguriks. Ta annab sellele rohkem moraalset sideme tähtsuse firma ja töölistekonna vahel, millel on ka määratu suur psühholoogiline kaal. Tööliste lahkumisel makstakse hoiusumma kohe välja või kirjutatakse ümber Bata hoiukassasse, kus sellelt makstakse 5% aastas. See kokkuhoiumoodus teeb Bata töölistel väikesteks kapitalistideks, kes ettevõtte juurest lahkudes võivad nimetada omaks 30—40 tuhat krooni, millega juba võib midagi võtta ette.

1930. aastast töötavad Bata vabrikud viiepäevase töönädalaga. See kokkutõmbamine tehti mitte töövähesuse pärast, vaid selleks, et töölistele anda võimalusi paremaks väljapuhkamiseks. Päevane töö kestvus on aga 9 tundi kahetunnise lõunavaheajaga. Praegu on ühe täiskasvanud tööliste nädalateenistus vabrikus 500 krooni ümber, millele tuleb arvata juurde 100 krooni kasuosa. Eesti rahas teeb see välja ligi 100 krooni. Vabrikuvallitsuse andmetel tulevat iga aasta vähemalt 150.000 sooviavaldust töötahtjalt igast maailmakaarest. Suure tööpuuduse eel-aastal otsis Bata-kontsern ise kuulutuste kaudu töölis-spetsialiste. Normaalselt tuli siis aasta kohta 70.000 pakkumist. Nende hulgast valiti sobivad. Abielulisi naisi tööle ei võeta. Kui neiu läheb mehele, peab ta lahkuma vabrikust.

1925. aastast saadik töötab vabriku juures kool, kus 14—17-aastasi poisse valmistatakse ette tööks nagu sõjaväes kadette ohvitserideks. Seesugune Bata-armee koosneb 2800 noorest poisist. Bata kooli on toonud oma lapsi ka mitmed Tšehhoslovakkia riigimehed, töösturid ja rahandustegelased. Muuseum õpib seal praegu ka Tšehhoslovakkia Tallinna saatkonna sekretäri Schröderi poeg. Õpilaste keskel võib kohata kõigi rahvaste-esindajaid. Nii on 190 välismaalase praktikandi hulgas ameeriklasi, inglasi, prantslasi, hollandlasi, jugo-slaavilasi, venelasi, sakslasi, poolakaid, austerlasi, helveetslasi, ungarlasi, ukrainlasi, hindusi, itaallasi, egiptlasi ja isegi üks eestlane. Noormehed saavad kolme aasta kestes vähemagi juurdemakсутa tubli kehalise ja praktilise kasvatus, mille juures nad peavad tegema läbi kõik etapid saapavalmistamisel. Selle vastu makstakse neile koguni palka kohe esimesest nädalast alates 120 krooni, millest 70 kr. arvatakse ülalpidamise tasuks kooli internaadis. Koolist lahkudes on nii mõnigi poiss viinud kaasa üle 10.000 krooni kokkuhoitud raha. Samasugune internaat on ka tüdrukutel, kellele aga õpetatakse peamiselt tervishoidu ja majapidamist. Peale selle on oma kool ka täiskasvanutel.

Seltskondlik elu Zlinis liigub väga intensiivselt. Kuna töölistekonna teenistus on silmnähtavalt kõrgem kui mujal, siis jätkub rahval ka raha lõbustusteks ja mõnusaks ajaviiteks. Suure Bata-hotelli restorani ruumidesse koguneb iga õhtu rohkearvuliselt einetajaid ja tantsijaid. Samuti on elav osavõtt ka kinoetendustest. Bata kohalik „ühiskonna teenimise maja“, 10-kordne kaubamaja, on hommikust õhtuni täis rahvast. Eriti aga lõunatundidel, millal kogu vabrik tuleb sinna võtma einet. Ülimoodne haigla, mille ehitus läks maksma 15 milj. krooni, seisab oma 12 arsti ja 35 põetajaga täieliselt Bata-rahva teenistuses. Väljaspoolt sõitnute tähelepanu pälvis aga eriti Bata-muuseum, mis on ehitatud alles mõni aasta tagasi. Selles on kaks osa — üks, mis näitab Thomas Bata elu ja tööd, ning teine, kuhu on koondatud maailma jalanõude kollektsioon. Seal leidub jalanõusid igast maailmakaarest, peale selle muidugi täieline komplekt Bata valmistatud saapaid.

Thomas Bata endsalgava võitlejana, inimesena, kes ei tunnustanud taganemist ega nõrkust, kelle närvid olid terasest, on jätnud endast elava eeskuju oma järeltulijatesse, kes jätkavad ta elutööd. See töö on tähelepanuväärne ja kõrgelt hinnatav, sest põhimõte, mille pärast võideldakse — tarvitajaskonna teenimine — on õige ja õilis. Selles suhtes on üks päev Bata vabrikus-linnas enam kui kasulikult mööda saadetud aeg.

Erikirjasaatja sõitis kohale

Jõululaupäev. Toimetuse töö lähenes lõpule. Aga siis helises telefon.

„Kaugekõne! Kes võtab vastu?“

Alasma astus telefoni juurde.

„Hallo! Kes kõneleb? Kuidas? Ah Rüdiverest... Mis? Üks mees kadunud? Kuidas see juhtus? Lossivaim? Mis te räägite! Toimetust ei huvita muinasjutud. Jah? Siis ikka tõsine lugu? Kas politsei kutsuti kohale? Ah nii! Kuhu see rentnik siis võis kaduda? No see on huvitav... Hüva! Vaatame järele. Palju tänu, et teatasite. Ja-jah! Väga võimalik, et sõidame kohale. Tervist!“

Alasma viskas mõne märke blokki ja tormas peatoimetaja kabinetti. Peatoimetaja kirjutas parajasti poliitilist juhtkirja ja tõstis sule poolikult lauselt, mis kõlas järgmiselt: „Kui nüüd kõnelda Ida-paktist, siis ei pääse me mööda faktist...“

„Vabandust,“ algas Alasma, „praegu teatati Rüdiverest, et on jäljetult kadunud lossi rentnik Mihkel Määro. Kadunu naine on meeleheitel. Kogu asundus ärevuses...“

„Kas ikka selle Mihkel Määro pärast?“ löi peatoimetaja vahele.

„Ei, härra peatoimetaja, mängus on lossivaim.“

„Lossivaim!?“

„Justament. Seal kolavat ringi mingi valge lummutis ja tegevat surmahäält. Olen varemgi kuulnud kummalisi legende Rüdivere lossi jubedaist keldreist.“

Peatoimetajat huvitas asi. Ta löi esimese sõrme kopsti Alasma õlale ja ütles: „Mees kadunud. Lossivaim. Kohutavad keldrid... Siin lehkab kõmu järele. Kuule, noormees, löö pliiaats püksitasku ja kihuta esimese rongiga kohale. Pühade ajal niigi materjalipõud. Selgita lugu. Kirjelda keldreid ja seda vaimukest võimalikult heredais värvides. Önn kaas!“

Alasma hüppas minekule. Vanad lossid ja losside romantika olid ta tähtsaimaks huvialaks.

Tal oli isegi teoksil romaan orduajast pealkirjaga „Mõrtsukaline mõrv Koluvere lossis ehk pihtiisa piinapingil“.

Kiirrong väljus viie minuti pärast. Alasmal polnud aega einetadagi. Ta ostis poest sada grammi teevorsti ja kaks hapukurki. Surus need portfelli põhja ja kihutas jaama. Rahvast oli palju. Sõideti jõuluks maale.

Rong läbistas soid ja metsi, mida ehtis esimene lumi. Pärast lõunat oli Alasma juba kohal.

Ta pühkis prille ja vaatles hoolikalt Rüdivere lossi ümbritsevat maastikku ning lossihoonet, mis asetses põliste pargipuude varjus nagu raske mineviku mälestis.

Pargis laasis kaks meest murdunud puud. Alasma pakkus meestele paberossi ja tegi juttu:

„Mees kuulukse siin olevat kadunud?“

Vanem mees vastas vastuküsimusega:

„Kas olete salapolitseinik?“

„Oh ei! Ma niisama juhuslikult sattusin siia ja tahtsin näha seda tondilossi. Kaotsiläinud rentnikust pole siis seni midagi kuulda?“

Mehed vaatasid üksteisele näkku ja muhelsid salapäraselt. Viimaks venitas vanem mees:

„Teab seda asja, kuidas selle kadumisega õieti on. Riidlesid ja kiskusid nagu kass ja koer, vanahärra tegi ehk niisama vehkat.“

„Härraste kodune elu polnud siis kuigi rahulik?“ jätkas Alasma juurdlust.

Vanamees virutas kirvega tugeva hoobi puuhalgu ja rõhutas: „Ega meiesugune tohi palju kõnelda, aga müdinat ja madinat on siin ikka olnud keskmist moodi. Vana Määro ju maamühakas, aga tõi linnast noore naise. See on prouake jah... Pinget täis nagu lekteri kaabel. Eks ta ise räägi seda mehe kadumislugu teile kõige paremini.“

„Kus see noorproua siis elab?“

„Allkorral. Pealmine kord on puha tühi. Taheti kord ikka sisse tuua kool, aga vallamehed löid sõrad vastu: kes suudab sihukest kivikongi kütta.“

Alasma küsitles:

„Siin lossis peab ringi kolama mingi vaim või kummitis. Kas olete sellest ka midagi kuulnud?“

Töölised naersid. Nüüd tegi ka noorem mees esmakordselt suu lahti ja arvas: „Vananaiste lori! Pole siin vaimu ega kedagi!“

Vanem tööline seletas: „Ega minagi usu vaimujutte, aga see tahab olla tõsi, et siin inimesed kaovad salapäraselt. Eks sõja ajal oli sihuke imeline lugu. Punased olid paar päeva lossis, aga siis tulid meie omad peale. Punased pistsid põgenema. Enne tegid aga siin maailmatu madinat. Neil olevat kadunud üks mees. Nii nad rääkisid, et tunnimees läinud kaotsi kogu püssiga. Arvasid, et keegi elanikest on ehk poisi meelitanud lossist välja ja koputanud Jeesuse lapseks. Komissar kärkis ka minu nina all, et tunnista üles, kus on tsassavoi, muidu kõmmutan su maha. Tont, mina su tsassavoid tean, vastasin. Et eks otsige lossike läbi, siin palju urkaid-korkaid. Otsisid, aga ei leidnud kedagi.“

Alasma küsis meestelt veel üht ja teist ning siirdus siis härrastemajja.

Teise korra rōdu lasus neljal kivitulbal, rōdukatuse kolmnurgas asetses vana tunnikell, mille numbrilual ripnes ainult üks roostetanud osut nagu rüütli murdunud oda. Trepil haugatas väsinult suur koeravooster ja kahvatanud näoga naisteenija avas ukse.

„Noorproua on haiglane,“ ütles ta, „aga ma teatan kohe.“

Paar minutit hiljem tuli teenija uuesti ja juhtis Alasma võlvitud laega ruumi, mis näis olevat eestuba. Siin polnud muud kui lihtne laud ja punutud diivan paari viletsa tooliga.

Alasmaal polnud aega vaadata ringi, sest teisest ruumist ilmus majaproua, paljaspäi ja valge sall õlgadel.

Külaline ja külastatav vahtisid teineteist viivu sõnatult. Viimaks pääsis Alasma suust:

„Ellen!?“

Noor naine naeratles nukralt ja vastas samuti ainsa sõnaga:

„Harald!“

Teenija hüüis tasakesi toast välja. Alasma võttis Elleni mõlemad käed.

„Sa sõitsid ju Brasiiliasse. Ma ise saatsin su laevale?“

„Sõitsin, aga tulin Hamburgist tagasi. See on pikk ja kurb lugu, aga, palun, ehk astud siia poole. Muide, Harald, miks sõitsid siia?“

Nad siirdusid elutuppa, kus Alasma vastas esitatud küsimisele: „Olen ajakirjanik ja...“

Ellen hakkas naerma.

„Ja sa tulid selle asja pärast... Ülespuhutud lugu! Kes seda juba linna teatas? Oh neid inimesi küll...“

Alasma pilk peatus pildil, mis kujutas vanaladast meest, kahekordse lõuga ja pilusilmadega.

„Minu mees,“ tutvustas Ellen ja lisas: „Ta on ennemgi olnud mitu päeva kadunud. Seekord sattus aga selle kadumisega kokku n. n. vaimudelugu... Ei maksa sellest kõnelda... Ma ei suuda üllatusest ikka veel toibuda, Harald... Ligi kümme aastat pole me näinud üksteist.“

Alasma vaatles seda õrna ja habrast naist kes ei sobinud kuidagi siia süngete müüride vahele. Talle meenus ilusaimeid aegu ta minevikust.

„Kuidas sa elad, Ellen? Kas oled õnnelik?“
Noor naine ohkas.

„Õnnelik?... Ei, seda sõna pole mu elu leksikonis. Olen palju kannatanud. Palju... Mitugi korda tahtsin sind otsida üles. Otsida üles oma noorussõpra, aga... Ah, Harald, kui sa teaksid, mida ma kõik olen läbi elanud... Kodumaalt tahtsin lahkuda. Oli see mul kerge? Oleksid sina, Harald, õelnud vaid paar sõna, et ära mine, kõik oleks olnud teisiti.“

„Aga, Ellen! Mis võisid öelda mina?! Mina, kes olin ise iga päev leivajahil. Poisike, kel endal kibe käes. Või arvad, et mul polnud kahju... Kas mäletad kooli lõpupidu? Kas mäletad toda kevadet, Ellen?“

Ellen tõstis nagu tõrjudes käed. „Ära räägi! Ära tuleta mulle meelde aegu, mis niigi püsivad mu hinges ööd kui päevad. Need olidki ainsad heledad päevad mu elus. Nojah, mul oli lahkumine raske. Merehaigus, vintsutused laeval. Siis kohtasin Hamburgis seda meest, kelle naine olen praegu. Ta tundis vanasti mu vanemaid. Tal oli Brasiilia-sõit juba tehtud. Ta kirjeldas väljarändurite elu nii kohutavais värvides, et värisegin hirmust. Õelsin aga, et nüüd pole enam parata midagi. Alatud sõit tuleb teha lõpuni. Ja siis tegi Määro ettepaneku: Tulgu ma tagasi, tulgu temaga uut elu rajama kodumaa pinnal. Nõustusin. Oh, poleks ma seda teinud... Pigem surm võõrsil kui sellane piin...“

Õhtu saabudes hakkas sadama paksu lund. Tõusis tuul. Lossi aknad muutusid valgeks. Ellen jutustas oma rōdmata saatusest. Nad ei sobi kuidagi mehega. Nende kooselu on muutunud alatiseks põrguks, kust pole pääsmist.

„Aga abielulahutus?“ arvas Alasma. Ellen vastas kurvalt: „Seda olen nõudnud ammugi. Ta ei anna nõusolekut. Ja kuhu peaksin ma minema? Tervislikult närbunud naine...“

Teenija kriitvalge nägu ilmus ukse vahele.

„Ta on jällegi keldris, proua... Ma kuulsin...“

„Kuulsid s u r m a h ä ä l t, mis?“ naeris Ellen.
„Kuule, Leena, mingit surmahäält ei ole.“

„Oh, proua, ma kuulsin selgesti. See ei tähenda head. Ja et see veel kallil jõuluõhtul...“

Ellen tõusis toolilt.

„Hea küll, Leena. Too küünal. Läheme kolmekesi alla ja siis näed, et pole mingit vaimu ega viirastust.“

„Oh, proua, ma kardan nii...“

„Palun, too kohe küünal!“

Teenija lahkudes seletas Ellen: „Siin käib legend, et kord keegi lossipreili armunud alamast seisusest noormehesse, kellest saanud lapse. Vana krahv vihastanud nii, et lasknud tütre vangistada lossikeldrisse, kus õnnetu surnud. See lossipreili vaim käivat nüüd lossis ringi ja tegevat surmahäält. Ja igakord, kui kuulatakse seda häält, tähendavat see mõne inimese surma. Rumal ebask, muud midagi. Ah, Leena ongi juba küünlaga siin! Läki nüüd kohe alla!“

Noorproua võttis küünla oma kätte ja valgustas teed. Nad läksid piki koridori kuni jõulukuuseni, mis seisis keldriluugi juures. „Mõelisin juba, et kuusk jääb täna ehtimata,“ tähendas Ellen möödudes, „aga nüüd panen pärast küünlad külge.“ Seda öeldes saatis ta Alasmale pilgu, mis süütas noormehe rinnas kõik sinna kuhjunud süütematerjali.

Nad laskusid niisket kivitreppi mööda keldrisse. Leena luges õhates palvesõnu, Elleni käsi oli küünalt hoides kindel. Ta tõstis küünla ja seletas:

„Näete, siin pole midagi ebaharilikku. Tugimüürid ja keldrid, nagu neid võib näha iga härrastemaja all. Tuul vaid kisub läbi, sest aknad pole kindlad, ja rauduks, mis viib hoovipoolsele trepilusele, kriuksub.“

Ta hoidis oma ahtakese käe küünlatule üm-

ber. Õrnakesed sõrmed näisid roosapunastena. Äkki komistas Ellen. Küünal kukkus ja kustus. Leena karjatas. Elleni hääl värises vaid pisut, kui ta pöördus Alasmale:

„On teil tuld?“

Alasma kobas taskuis. „Ei ole. Tikutoos jäi tuppauale.“

„Leena, jookse ruttu üles ja too tuld!“ kõlas perenaise käsklus. Seda ei lasknud Leena korrata. Ta kobavad sammud kadusid varsti keldritrepil.

Alasma süda löi tugevasti. Ta oli pimedas lossikeldris üksi oma noorusarmastusega. Ja praegu tundis ta oma kaaslaste sooja tukslevat kätt oma peos.

Õudne ja pikaldane undamine, mis kõlas äkki keldri võlvialustes, lõpetas noorte pika suudluse.

„Mis see oli?..“ päris Alasma hääle väriseses.

„Tuul,“ vastas Ellen. „See oligi see n. n. surmahääl, aga siin pole surma, Harald, eks ole?“

Leena tuli laternaga ja ta lõug vöbises hirmu pärast. Andis laterna ja anus:

„Tulge! Tulge kohe... See on kohutav...“

Alasma tööpoolest oleks jalamaid lahkunud siit võlvide alt, aga Ellen jäi kindlaks. Ta viis teised raudukseni ja sõnas: „Kas näete, kuidas tuul kisub ust kord avali, kord kinni? See raudplaadi katkenud serv osutubki sireeniks, mis nii õudselt undab. Olen korduvalt palunud meest, et ta laseks ukse naelutada kõvasti kinni, aga ta vaid naeratab, et las laulab; muidu hakkavat igav.“

Lõpp 127. lhk.

O. Lillendal

Sügise laul

Oo naine! Mind veetles su palete õhk,
Su lähedus pehmel õhul,
Kui puudest käis puudesse õitsengulõhn.

Nüüd raagund aiad novembrikuul,
Õh palju kollast ja vaikust.
Külm virvendus ujub ümber kuul.

Nüüd raagund aiad novembrikuul,
Ja suvilad maha jäetud.
Mul silmad sügaval, kortsund huul.

Su huuli, su purpuseid rinnapäid
Veel suudleksin ehavalgel,
Ja jälgi, mis rannale liivale jäid.

Sa kergejalgne nagu kaljukiits.
Eks ava värav, tule vaata sõpra!
Kord tuleb kevad, õitseb kibuviits.

Kuid ma tean, ei su sõstrasilmad,
Ei need mustiad salgud musilasjuukseid,
Ja su valgled käed, kui marmorist, on külmad.

Oskar Lutsuga rändamas

R. TITTI Se illustratsioonid

Oskar Luts on, nagu see laiematele rahvahulkadele veel teadmata, peale-selle, et ta on kirjanik, ka veel kirglik rändaja. Nende ridade kirjutajal on saanud osaks önn Oskar Lutsuga teha kaasa tema elu pikema matka, ja nimelt Kuressaarde. Mis, tõsi küll, teatavate häirivate asjaolude tõttu pidi lõppema juba Pärnus.

Aga kui mõelda, et Tartusi Kuressaarde on oma 300 pikka kilomeetrit, igas kilomeetris oma 1.000 meetrit, kokku 300.000 meetrit raudteed, hari-likku maad ja vett, siis on arusaadav, et sellel hiiglateekonnal võivad matkajat oodata igasugused ettenägemata takistused ja rängad seiklused. Seda tõsiasja Luts nähtavasti aimas ette ja sellest see tuligi, et kui pool tundi enne rongi väljumist siirdusin täies reisivarustuses tema poole, siis ta juba puhkas kõige rahulikumat und. Ja kui ma ta äratasin üles ja talle tuletasin meelde meie ühiselt kinnitatud reisiplani, siis ta pööris teise külje ja ütles, tema ei teadvat ühestki reisist midagi. Aga et ma ei andnud alla, siis sai ta väga pahaseks ja ütles, ma võivat sõita mitte üksi Kuressaarde, vaid ka põrgu, kuid ilma temata. Kas tema, Oskar Luts, kirjanik ja haritud inimene, peaks olema peast läinud segaseks, et hakkab tõllerdama mööda maad ringi, asja ees ja teist taga, nagu mõni narr. Ma jätku ta rahule, enne kui see on hilja.

Aga alles poolteist tundi tagasi oli ta meie eelolevast sõidust olnud hiigla vaimustuses. Kümned korrad kinnitas ta, ma vaadaku, et ma teda ei jäta maha ega jää hiljaks — ta ei andestavat seda kunagi. Ta ei saavat teisiti, kui peab rahuldama oma rändamiskirge, mis teda kihutavat taga juba pikemat aega. See üksluine palgatammumine siin linnas olevat ta tüüdanud nii ära, et võtaks kurat! Ja üldse, — tal olevat selline kange matkuriveri, et ei taha mitte minutitki seista paigal.

„Päris häbi,“ ütles ta, „tahan ise olla Oskar Luts ja kirjanik, aga pole veel näinud Saaremaadki!“

Ja nüüd, kuus tundi hiljem, ütleb ta — tema ei teadvat ühestki reisist midagi. Ma ärgu vale-

tagu ega katsugu teda teha rumalaks. Tema end juba sisse vedada ei laskvat. Kas tema pidavat minema vaidlema konduktoritega! Ma ei võinud teada, millistena ta kujutles konduktoreid, ent lubasin kõik ettejuhtuvad takistused võtta enda lahendada.

Edasi katsusin talle maalida võimalikult ilusaid pilte eelolevast reisist ja neist mugavusist, mis meid pidid ootama. Eriti suurepärase vastuvõtt pidi meile saama osaks Kuressaares.

„Mis Kuressaare,“ vastas Luts, „asi või midagi! Nagu ma ennem Saaremaad poleks näinud. Olen ta rännanud läbi risti ja põigiti, Kuressaared ja muud saared ühes arvatud. Ega

Ma vaadaku, et ma teda ei jäta maha ega jää hiljaks, kinnitas Luts kümmed korrad.

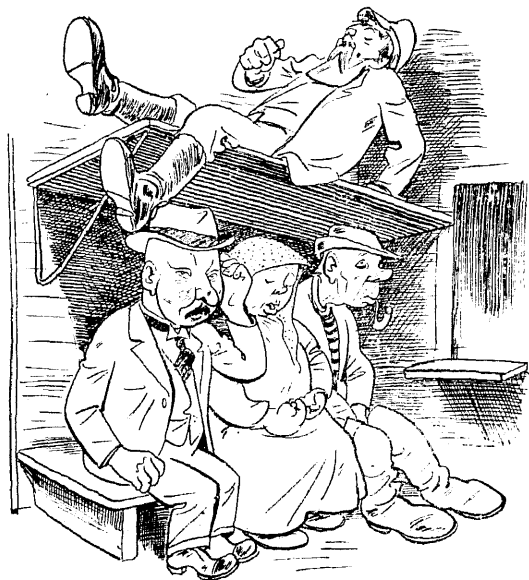
Saaremaa ole mõni laev, et hiivab ankruga ja sõidab minema.“

Kuidagi sain ta ikka nii kaugele, et ta enda riietas ja istus autosse.

„Aga vaata sa, poiss,“ ütles ta mulle, „et

me varsti oleme Kuressaares. Muidu läheb sul kehvasti!”

Juba jaamas algasid pahandused. Piletikassa ees oli ootamas neli inimest ja Luts deklareeris, et tema sabas ei seisa. Sõja ajal olevat ta seisnud küllalt leivasabas ja tundvat juba neid

Ta poolepuudane saabas sattus keset Lutsu kaapu.

sabu. Seisa hommikust õhtuni, aga saba ei vähene ikkagi.

Siin lõppes saba ometi juba poole minuti pärast ja võisime astuda vagunisse. Esimeses vagunis ei olnud ühtki vaba platsi. Luts arvas, et oleksin võinud ikkagi võtta isteplatsi; seisuplatsiga ei ole tema harjunud.

Lõpuks saime endile teha nii palju ruumi, koondades paar tüsedamat naist, et võisime võtta ette midagi umbes istumise-taolist. Siis aga juhtus nii, et keegi kahe kilomeetri kaugusele lõhnav kalavenelane, kes küll, kui otsustada lõhnade järele, peale halvaks läinud kalade kauples veel tõkati, hallitanud kurkide, „tinaturka“ ja veel mõnesuguste ainetega, mida lõhnade järele esiootsa oli raske teha kindlaks, — siis juhtus nii, et seesama venelane, kes elutses teisel korral, äkki tundis tarvidust tulla alla. Selle raske ettevõtte sooritamisel sattus ta poolepuudane saabas keset Lutsu kaapu.

„Olge head, olge head,“ ütles Luts. „Astuge aga julgesti! Kuigi ma murran kaela, võin siiski öelda taevas, et olen surnud ligimese abitamisel. Vabandage ainult, et niikaua hilinesin oma abiga.“

Ja mulle: „Aga nüüd lähen kohe maha. Lase kohe peatada rong ja müü piletid tagasi. Ma ei teadnud, et siin pean etendama redeli osa.

Oleksin seda teadnud, oleksin vähemalt kaubelnud välja tingimused, et mind redeliks tarvitaja oleks daam, noor ja kena.“

Suure vaeva järel leidsime uue koha, kus teisel korral puhkas daam, teki alt väljas olevate osade järele otsustades Lutsu tingimustele vastuvõetav. Aga siis, — nagu saatuse ironia, — juhtus nii, et sel daamil ei näinud olevat aimugi, millised on ta kohustused. Muudkui sooritas oma magusat magamist, nagu polekski vagunis Lutsu. Niisugune ignoreerimine ajas Lutsu lõplikult vihale. Ta ütles, et ei saavat aru, kuidas võib inimene nii kaua magada ühtsoodu, ilma et tal tekiks tarvidus kuhugi minna. Kui Kuressaares olevat kõik sellased inimesed, siis olevat rongil küll kõige õigem pöörda kohe ots ümber ja kihutada kõige otsemat teed tagasi.

Trööstisin teda, öeldes, et Kuressaares on inimesed hoopis teissugused. Seal käivat nad iga viie minuti järel.

Selle tõendusega esiotsa jäänud rahule hakkasime lõpuks otsima unepaika. Leidnud selle, kurtis Luts, et ase olevat liig kõva. Madrats olevat unustatud hoopis, voodi kõikuvat koledasti ja peale-selle tegevat veel keegi kuski hirmsat raginat. Vaatamata sellele vajutas armuline unejumal siiski kinni ta silmalaud. Enne seda aga käskis ta mul öelda konduktorile edasi, et see paneks rongi seisma, — nii ei saavat ju keegi magada. Nagu päeva ajal poleks küllalt aega sõita. Temal olevat aega küllalt.

„Äkki läheb teine veel roobastest välja,“ ütles ta, „mine siis vinna vedurit roobastele tagasi. Ega see ole mõni kartulikott, venita veel naba paigast.“

Siis ta uinus.

Ent mitte kauaks. Umbes minuti pärast tuli konduktor vagunisse ja teatas, et lignemas on Valga. Äratasin Lutsu.

„Las ta ligineb,“ ütles Luts. „Teda ma ei karda.“ Kui ligineb mõni röövel, siis äratagu teda. Aga Valga ees ei tundvat ta mingit hirmu.

„Valgas peame kolima üle kitsaroopalisele,“ öelsin.

Sõna „kolimine“ viis Lutsu hoopis rahust välja.

Luts: „Tahan magada, mitte kolida. Lase me sama rongiga edasi.“

Mina: „Sellega ei saa. Sellega sõidame Lätimaale.“

Luts: „Lätimaal saab ju ka magada.“

Kuigi ma sellele ei vaielnud vastu, et saab magada ka Lätimaal, tõusis ta siiski üles, vandudes Valga maa põhja. See linn ei laskvat teda kunagi magada. Vaevalt saad silmad kinni, juba ongi teine kuklas. Valga — see kõlavat täpselt samuti kui „maast lahti“ või „kaua sa kurat

põonad". Siirdusime jaamahoonesse, jõime seal klaasi teed ja siis edasi kitsaroolalise jaama.

Kell ja pimedus näitasid keskööd ning kitsaroolalise rongi seisukohas tegi üksik lambi-imik asjatult katseid tungida läbi pimeduse-mähiseist. Peale pikema otsimise leidsime siiski rongi. Sattusime sellele üsna juhuslikult. Luts nimelt komistas millelegi, milline ese järelevaatamisel osutuski rongiks. Luts sattus sellest nii vaimustusse, et lubas oma pojalegi osta sellise „paravosi“.

„See ju nagu päris rong,“ ütles ta. „Niisugusega on poisil päris lust lasta mööda tuba.“

Leidsin endale rongis peagi mugava koha, ent Lutsuga oli asi pisut täbaram. Ta sattus kellegi paksu härra kõrvale, kellele uni tikkus kallale päris jõhkral kombel. Peale-selle leidsime tunnuseid, et härra pole sugugi mitte karskusseltsi liige. Too härra võttis enam kui poole kupeed enda alla, otsides vahetpidamata tuge oma väsinud peale, mis oli täiskasvanud kõrvitsa suurune, toetades seda kord aknaservale, mis oli ehitatud nähtavasti mitte padjaks; sealt tuge mitte leides otsis ta seda Lutsu õlalt, mis aga ei olnud harjunud suurte raskustega ja seepärast oli kogu kupee peagi pikuti täis toda norskavat koljatit.

Kui siis tuli konduktor, palus Luts alandlikult vabandust, et me ruumpuudusel oleme sunnitud siin viibima kellegi võhivõõra härra magamistoas.

„Näete,“ ütles ta, „see vaeneke ei julge isegi riietuda lahti.“

Aga konduktor läks magaja vastu tooreks. Ta hakkas meest raputama, mille sihiks oli nähtavasti püüe äratada magaja. Ent näis, et suuremaid tulemusi oleks see toiming andnud muumia kallal. Mees veeres lõppeks põrandale, nii palju kui see oli võimalik, ja Luts leidis, et see on haruldane kontrast, — mida kitsamad roopad, seda laiemad reisijad.

Lõppeks leidsime meiegi endile magamisasemed. Aga magamisest ei tulnud siiski suurt midagi välja, sest niipea, kui pisut uinusime, hakkas konduktor tundma huvi me pileтите vastu. Seni tal ei olnud sellast huvi, aga see on enamasti alati nii, et kui vagunis uinute, siis konduktor jalamaid on huvitatud te piletitest. Kui teil aga und pole ja te visklete niisama oma asemel, siis ei tülita ta teid kunagi. Olime Lutsuga mõlemad õige pahuras tujus. Kui siis konduktor juhtus kord minema vagunist läbi pileteid kontrollimata, — kuna olime ärkvel, — ulatas Luts talle oma sõidupileti sõnadega: „Härra konduktor, te unustasite piletid!“

Pärnu jõudes oli Luts juba täiesti morni meeoleu eeskuju. Päike kõrvetas halastamatult ja Luts needis seda inimest, kes tuli mõttele ehi-

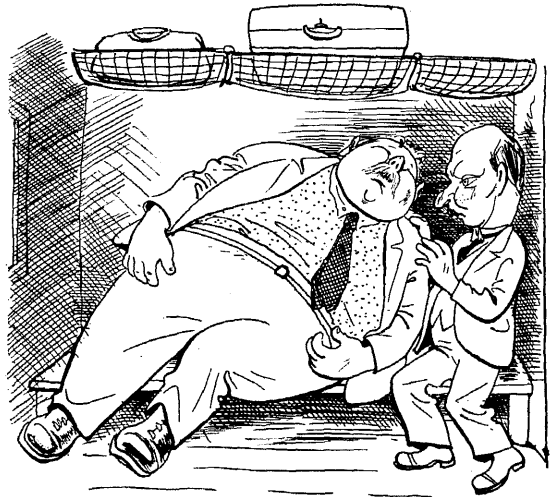
tada Kuressaare. Siis puhkasime „Endlas“ pisut reisiväsimust, milline toiming tuntud kultuurhoones meid aitas seesmiselt kinnitada uute raskete katsumiste vastu, mis meid, arvestades seniseid kogemusi, pidid ootama ees.

Peale vaevarikast rännakut mööda Pärnu alleid siirdusime mere poole. Jõudsime randa, kus meie teed viisid lahku.

Mina siirdusin plaažile. Ent Luts loobus sellest.

Ta ütles, ta olevat intelligentne inimene, aga nüüd tahtvat mina, et ta peaks rahva hulgas jooksma kraeta ringi nagu ahv metsas. Milleks lahub teda siis ta esivanemaist 10.000 aastat? Kui öelsin, et seal võime end karastada vees, siis vastas Luts, et temal juba küllalt on senistest nuhtlustest.

Läksin siis üksinda, kuna Luts lubas minna linna tagasi ja võtta seal toa, kus võiksime oodata laeva minekut Kuressaarde.

Ta otsis tuge Lutsu õlalt, mis aga ei olnud harjunud nii suurte raskustega.

Kui õhtul jõudsin tagasi linna, ei leidnud ma Lutsu „Bristolis“. Seal olevat küll käinud keegi sellane härra, aga neil pole parajasti olnud vaba tuba ja siis läinud see härra minema.

Otsisin Lutsu kõigist võõrastemajadest ja pansionidest, aga ta oli kadunud, nagu kaob kala vette.

Kui paar nädalat hiljem kohtasin Lutsu Tartus ja küsisin, kuhu ta jäänud, vastas ta, et otsinud tuba „Bristolis“, kuid pole leidnud, ja pärast seda, kui talle ta küsimusele, kas teistes võõrastemajades peaks olema vabu tube, öeldud, nemand seda ei teadvat, istunud ta rongile ja sõitnud minema. Kas tema pidavat siis teadma, kus need vabad toad seal Pärnus asuvad, tema, võõras inimene?!

Edmund Hunnius

HAIGLAS

koorida riideist ja minna voodisse. Vaevalt on ta kadunud, siis ilmub ka juba õde termomeetriga relvastatult, et võtta ette sakraalset temperatuuri ja pulsi mõõtmist ning panna kirja andmed mu isiku kohta.

Siis jään üksi, ja aegamööda langeb välise kireva, kurja maailma eest kaitstuse vaikne rahu, mis haiglatele on vaevalt vähem omane kui kirikutele ja kloostritele, jah, ka muuseumidele ja raamatukogudele, mu hingele, mis oma kartlikult värisevad tiivad lööb kokku järelemõtlikuks endasse-süvenemiseks, vaba tööst, valmis kannatuseks.

Kergendusohkega vaatan enda ümber: kitsas kambriku puhaste, heleda liimivärviga vaabatud seintega, lumivalge pesuga voodi, väike pesulaud, valgeks lakitud mööbel, akna taga aga varjurikas aed, mille korralikult rehitsetud teede ääres peenardel õilmitsevad suvililled täies õiehtes.

Palavik osutub mitte kõrgeks, kuid siiski ei taha õieti maitsta harjumatult varane õhtusöök, küll ka mure pärast, et võõra ümbruse all võib kannatada öörahu. Kuid seal on väike pulbrike, mis siin Morpheuse nimel antakse hoolitsevalt igale uustulnukale, väga parajal kohal: sügav, unenägudeta uni võtab mu oma hõlma, millest mu äratav alles õe lahke tervitus, kes hommi-kuse temperatuuri- ja pulsimõõtmisega avab haigla päevakava täpselt korraldatud käigu.

„Minuti-termomeeter“ on lugeda kitsukesel klaastorukesel, mis sulle pistetakse kaenla alla, ja see võib küll ainult tähendada, et ühest minutist jätkub korralikuks mõõtmiseks. Kuid mu kaaskannatajad teavad, et sellest hoolimata peab laitmatu tulemuse saavutamiseks olema kannatust kümneks minutiks. Mõned pedantli-

kud iseloomud peavad isegi seda veel liig väheks ja soovivad põhjalike katsete najal veerand-tunnist mõõtmist. Vanad, veel maksimumile dresseerimata termomeetrid nõudsid tõepoolest seesugust põhjalikku soendamist ja neilt tuli vaadata temperatuuri kaenla alt ära võtmata, seda enam, et tol ajal oli harulduseks ka elektri-valgus ja tuli võta appi küünal, mis haigele löikas silmi ja tilgutaski kergesti oma tulist steariini paljale rinnale. Kuid selle eest oli haigel võimalatu spioneerida oma temperatuuri ümber, mis teatavasti on valjusti keeldud, et poleks tarbetuid ärritumisi. Tänapäev jätkub ühestainsast lühikesest teravast pilgust klaasile, ulatades seda teenistusvalmilt voodi juurde astunud õele, et saada selgust oma seisukorra kohta; jah, on isegi võllarogasid, kes ei häbene oma saatust võtta enda kätte ja süütu klaasikese juures teha igasuguseid manipulatsioone oma tõelise veresoojuse varjamiseks, võltsides seda üles- või allapoole. Pulsiga ei lähe see nii hõlpsasti, kui just pole õpitud jogiks. Ka siin on keeldud endakontroll, kuid nii kergesti teostatav, et sellele kiusatusele vastupanemiseks on vaja juba üsna kõva energiat.

Siis tuleb hommikutualett ja alles siin selgub õieti, kui abitult ja lootusetult ollakse surutud passiivsusse, sest isegi pesemine muutub *verbum reflexivum*'ist *passivum*'iks. Võib olla veel rõõmus, kui toidugi saab ise ulatada suu juurde ja neelata.

Lõbus ja õpetlik on magatud aseme värsken-damine haiget kõrvaldamata. Seda toimetavad kaks isikut, kes padjad, madratsi ja palakal klopivad ja siluvad erilisel täpselt rütmiseeritud talitusviisil, teatavat laadi täpselt tasalülitatud kongruentsis, ilma et sul oleks vaja liigutada sõrmegi, mille järel sind tasuks hõõrutakse üle *spiritus vini*'ga, mis tungib väga elustavalt poridesse, tekitades hoopis tillukese tagasihoidliku kilgi.

Pärast seda, kui olen öölauakeselt söönud

oma pruukosti, ilmub väike hea Kati, et koristada tuba. Alustan temaga juttu, kuid kõneaine on liig piiratud, pealegi, kui kogu personalil on õieti valjult keeldud kõnelda majas aset leidvaist sündmusist. Ometi saab diplomaatliku küsitlemisega mõndki teada, nii näiteks, et möödunud ööl on toodud haiglasse keegi riukukk rinnahaavaga, et täna on ees kaks suuremat operatsiooni ja et noormehe jalg tuba nr. 3-st on sedavõrd kasvanud kokku, et ta vististi lähemal päevil võidakse lasta välja.

Kuid siis on ka jutt otsas ja sukeldun tumma hardasse vaatlusse. Imetlen väikese osavaid liigutusi, ta imepuhta kattumkleidikese mustrit ja jumalikke ruugeid, metalliselt sätendavaid juukseid, mis päris tizianlikult raamivad ta kitsast, tõsist näokest.

Siis leiad enda varsti jälle üksindusest, mida võib kasutada kas sügavaiks meditatsioonideks või väikeks lisauinakuks, nii, kuidas lubab tuju ja tervis. Kustki kaugelt, tagapoolt aeda, kus mängib suvetuul, kuuleb läbi avatud akna harjutatavat klaverit: heliredelid ja etüüdid ning siis Chopini prelüüdi. Toas mu kohal lükkatakse mööbleid teise kohta, koridoril on kuulda õe nõbedaid ja kergeid, siis arsti või velskeri energilisi samme ning haigevankri müdisevat veermist.

Kuigi päris külastamisega on nähtud ette hilisel pärastlõunal, tuleb juhuslikult enne lõunat mõni külaline, kel on läinud korda murda läbi või hiilida kavalalt mööda karmist eralduskoridorist.

Kella 12 paiku libiseb sisse õde, et sooritada arstlikult määratud manipulatsioone — sissepritsimisi, kompresse, kiiritusi *e tutti quanti*, — pedantse hoolsusega, nagu naisvelsker, ja enam ei peaks mõistlik haige ühelt õelt ta eufemistlikust titulatuurist hoolimata õieti ootamagi, kui ta ei soovi endale rasket pettumist. Roheline algaja kujutab endale nimelt liig kergesti ette, et raviva naispere juures võib leida ka sügavat osavõttu oma kehalisest kannatusist, jah, isegi hingelisest depressioonidest ja muredest. Ta ei aima veel, et iga loomulikult tunde naine tõepoolest on julmuseni ükskõikne kõige vastu, millega teda ei seo sugulus või sümpaatia, jah, on isegi inimesi, kes väidavad, et naised just oma halastamatuse ja mitte halastuse tõttu sobivad halastajaõdedeks, — nagu siin teised halastajaõded võõristusega jutustavadki ühest kolleegist, kellele kaastundmus haigete kannatuste vastu läinud nii südamesse, et ta raviõest tulnud paigutada ümber operatsiooniõeks, kuna arst vastasel korral kartnud ta närvide pärast. Ka jätkusetunne, mis selle kutse juures tuleb ju vägagi küsimusse, pole naiste juures tavaliselt niivõrd arenenud kui meestel, kuigi raugana

selles mõttes endale ei tohi teha mingeid illusioone. Tõeliselt meelsasti, jah, innuga andutakse ravimisele küll ainult siis, kui fantaasia suudab ravitava kuidagi tõsta kangelaseks, võimaldab teda imetleda, sest kaastundmus on sugulane mitte armastuse, vaid põlgusega, ja sellest pääseb ainult kannatav kangelane, nii siis eeskätt sõjahaavatud, peale selle aga ka teatavas alateadlikus ideede-assotsiatsioonis kirurgilised haiged üldse, seega isikud, keda tundeliselt võetakse õieti mitte kui seesmiselt haigeid, vaid ainult väliselt vigastatud, — lõppeks äärmisel juhul veel ka suurte, heroiliselt talutud valude vaevatud märtrid. Ei mingil juhul aga virisevad nefriitikutud, kustuvad tiisikutud, lõõtsuvad pleuriitikutud.

Samasse peatükki kuulub ka kogemus, mida enda juures on võinud teha küll iga järelemõtlik haige: tunne, nagu kujutaks haigus endast mingis sügavamas metafüüsilises mõttes süüdi, jah, isegi häbiasja. See on maksev eeskätt meeste kohta. Sest mees kui niisugune pole lihtsalt haige, nõrk, abitu, sama vähe kui tal sobib olla vaene. On ta seda siiski, siis pole ta lihtsalt kellegi õige mees, ta eksistents nii siis sügavamas mõttes äpardunud, ebatõeline. Mehele on nimelt mitte üksnes *poverty crime*, vaid ka *malady*.

Ühe naiste emantsipatsiooni poleemilisel kriitiseeriva raamatu autor juhiv väga vaimurikalt tähelepanu ebaõiglusele, mis seisab selles, et haiged mehed antakse pikema jututa naiste ravida, kuna ümberpööratud praksis üldse ei tule küsimussegi. Tõepoolest, miks on halastajavendi ainult erandlikult? Kuna ometi on tehtud kindlaks, et kõiki, ka puht-naiselikeks peetavaid kutseid mehed harilikult täidavad paremini. Miks ei hoolita põrmugi meeste häbitundest, mis kindlasti tohiks olla kaugelt vähem paljas ettekujutus kui üldiselt kaldutakse oletama? Eriti noormeeste ja raukade juures. Kui palju avameelsemalt ja vabamalt võiksid need oma hädasid arutada halastajavennaga kui õega, kes oma südame põhjas meeshaige kõige meelsamini tahaks tembeldada spartaanlaseks ja omab kaastundmust ainult teenitud häda vastu, teenimatu vastu aga üksnes põlgust.

Lõuna paiku keerutab korraks sisse ülemarst, saadetud nooruslikult püüdlike assistentide satelliitide-süüdist. Kerge, põgus haare pulsi järele, naljasõna patsiendi aadressil, ladina sõnadega pekitud auguripomin assistentide poole, lühike näpunäide aupaklikus kauguses seisvale õele, ja juba ongi haigla-maailma vägev läinud oma saatjaskonnaga ning pikkamööda vaibub nende sammude kaja väljas koridoril.

Pärast lõunat laskub üle kogu maja siestarahu ja sa teed küll jälle väikese uinaku,

kuni ühtaegu kerge õhtuotega algavad külastajate visiidid. Muidugi tuleb külastuste üle tänulikult rõõmustada, kuid neid ei tohi siiski ka eetilisel hinnata üle, s. t. endale luua illusiooni, nagu tuleksid inimesed ainult kaastundmusest. Oh ei! Eelkõige naudib küll igaüks — enamasti küll alateadlikult — haiget nähes intensiivsemalt terisetunnet, jah, saab alles teadlikuks selles kallis varanduses, mida me, nagu kõiki positiivseid õnnevarasid, õpime enamasti alles siis hindama õieti, kui need oleme kaotanud; siis ajab paljusid sinna ka teatav uudishimu haiglaelu vastu: siin näeb ja kuuleb ju mõndki, mis muidu vahest jääb teadmatuks, ning lõppeks on sellega võimalus heategevvalt ja hea südametunnistusega lüüa surnuks mõnd tunnikest.

Jäävad aga külastajad tulemata, siis haartakse küll korraks ka hea raamatu järele. Neid on ju nii imepalju: alates Buddha kõnede ja greeka traagikutega, kuni Goethe ja Jean Paulini. Kuid vaimuelu sambaid õpitakse alles selles peenes vastuvõtlikkuses, mille loob kõigele vaimsele pikk põdemine, vahest üldse õieti hindama. Ollakse aga nii kõrgeks vaimulennuks liig rammetu, võib ka üht-teist mängida, näiteks reisi-mängu, kusjuures antikveeritud sõiduplaani ja samasuguse Baedeckeri abil tehakse igasuguse vaeva ja ärritusteta kaugeid reise kõige suurepärasemais luksusrongides ja ookeanilaevadel ning peatatakse eranditult maailmakuulsates esmajärgulistest hotellides, kõik muidugi täitsa tasuta.

Vastu õhtut tuleb külla ka päike ja maalib rohekaskuldseid laiike voodile ning seinale. Läbi avatud akna hingavad päeval niidetud heinad oma sureva hinge magusat lõhna ja lähedast kirikust kostab ühetooniliselt surnukella aeglane helin, kuulutades, et jälle on keegi arvanud heaks lahkuda sellest parimast kõigi võimalike maailmade hulgas, sellest suurest haigemajast, mis vaimusilma ees avaneb kõige oma häda ja viletsuse, valestimõistetud, põlatud armastuse ja petlike lootustega, mis end peidavad häbelikult konventsiooni hoolikalt polsterdatud uste taha elu lõputuil koridoridel, samuti kui reaalsemad pahed — vaesus, haigus, vanadus ja surm, — mis elurõõmsa kuningapoja Gautama ta väljasõitudelt kirevasse, ahvatlevasse maailma ikka jälle kohutasid tagasi varjurikka palee külma rahuks, kuni ta sai targaks, temas avanes seesmine pilk maailma olemusele ja ta haaras kerjusekepi järele.

Vara, liig vara on lõpetatud õhtusöök ja öötalett ning lahkuvad öde ja teenija, soovides head und. Väga üksindase ja mahajäetuna tun-

takse end, kui nende järel sulgub uks ja leitakse end silm-silma vastas lõpmata pika ööga. Toob ta täna sügava une, möödapääsmatu eeltingimuse paranemiseks, vaigse salapärase *vis naturae medicatrix*'i mõju, mida ei saa asendada mingid pillid ega sissepriitimid? Rahvapargist vanal kantsil kannab tuul katkendlikult orkestriheliseid, igivanu tuttavaid viise — avamänge, marsse, valsse; aias vilksatavad mööda, sosistavad hilised ööunistajad.

Muutub juba liig üksindaseks, leidub ka ettekäändeliseid helistada öist valveõde, mõnusat keskaegset olevust, kelle kõigutamatult rahuunk olemus mõjub emalik-rahustavalt, pealegi kui ta ei keeldu väikesest lobisemisest.

Kuid viimaks peab siiski jääma üksi ja see polegi lõppeks nii raske, kui endale kord tehtud selgeks, et õieti ollakse ju nii-kui-nii alati ja igalpool üksinda.

Nii möödub nädal nädala järel, *medici curant*, mis võivad, — neile ei saa teha mingit etteheidet, — aga *natura non sanat*. Ja nii peab pikka-mööda hakkama mõtlema ka lahkumisele, kui oma visa, kangekaelse põdemisega ei taheta muutuda vastumeelseks, nagu liig intensiivse õnnetusega üldse on lubamatu, et keegi kuidagi tükib esile, tõuseb üle igapäeva-taseme, olgu siis heas või kurjas, õnnes või õnnetuses, tegevuses või kannatuses. Mis puutub haigesse, siis maksab see eelkõige arstide ja personali kohta. Neile näib kestev haigus arusaadavail põhjusil otse sündmatu. Haige, kes ei reageeri millelegi ja ilmutab enam kannatlikkust kui elutahet, läheb tüütuks. Ta mõjub alatise etteheitena mitte ainult haiglale, vaid kogu maailmale. Samuti tunnevad sõbrad ja tuttavad. Pikapeale kaotavad ka haige-külastamised oma võlu ja kangekaelselt pat-sienti kaldutakse pidama kavalaks simulandiks, kes end oma ebaloomulikus olukorras tunneb nii hästi, et tal on hirm pöörduda tagasi ellu, on nii siis elu-väejooksik, kes tegevelu marutulest püüab hiilida rinde seljataha, kuna tal puudub julgus lahkuda ausalt.

Et pääseda neist etteheiteist, määratakse siis stoiliselt ja muutmatult kindlaks lahkumistähtaeg. Teatava nukrusega lastakse velskeril viimne kord end aidata riidesse ja siis, pärast kohmetut hüvastijätku, triumfeerivate sõprade toetusel ja juhtimisel viia tagasi kurja maailma. Oli nüüd see aeg kehale ja hingele kasuks või kahjuks, kes võib seda otsustada? Üks on aga igal juhul kindel: jälle on lõpetatud üks peatükk kirevas eluraamatus, mille autori arvame enda olevat. Kunas algab viimne?

Eesti Ajakirjanike Liit mä-
lestab oma juubeli puhul
möödunud 15 aasta kestel
surma läbi lahkunud kaas-
võitlejaid ● Need on:

AULIIKMED: Anton Jürgenstein ● August
Kitzberg ● Mihkel Martna ● Eduard
Vilde

Leedu ajakirjanike liidu ja Eesti-Läti-
Leedu ajakirjanduse sõprusliidu Leedu
komitee esimees Dr. J. Purickis

LIIKMED: Erich Hansen ● Aleksander Karro
● Aleksis Kreisberg ● Nikolai Küng ●
dr. Juhan Luiga ● Jakob Mändmets ●
Otto Münther ● Lui Olesk ● Artur
Paulmeister ● Eduard Pertman ● Karl
Pinkovsky ● Hindrek Prants ● Jaan
Rebane ● Artur Roose ● Peeter Sagar
● August Tammann ● Johannes Weiden-
strauch

Eduard Wilde

† 27. XII 1933

Eesti ajakirjanike pere kaotas mullusel aastavahemikul ühe oma suurimaist veteraanidest ja ühe oma liidu vähestest auliikmeist, Eduard Wilde.

Ta oli mitte vaid aupärast, *honoris causa*, valitud Ajakirjanike Liidu auliikmeks. Tal olid selleks küllalt suured teened. Ta oli hulk aastaid olnud tegelik ajalehemees, pealegi ajajärgul, kus meie trükisõnal olid täita suuremad ja mitmekesisemad ülesanded kui praegu. Ei olnud meil siis veel oma asutusi ega oma mehi ei Toompeal, Tõnismäel, ülikoolikateedritel ega raekodades. Ajaleht pidi tol ajal juhtima ja arendama rahva oma elu. Ajakirjanduse alale koondati siis kõik meie väljapaistvad vaimsed jõud; toimetused koosnesid poliitikameestest, kirjanikest, literaatidest. Nimekat kirjanikku peeti toimetuselaua taga mitte ainult auasjaks või tõmbenumbriks, vaid endastmõistetavaks ja tarvilikuks. Sest leht pidi rahvast nimelt juhtima ja rahvusliku tervikuna kasvatama.

Varasest noorpõlvest alates on Wilde ajakirjaniku konarlikul ja ebakindlal teel rännanud läbi kõik astmed, on kirjutanud joone peal ja joone all, on täitnud mitmesuguseid osakondi, olnud „neeger“, toimetaja ning väljaandja.

Juba varases nooruses hakkas ta viljelema, — olles veel ebateadlik sõnakunsti suures tähtsuses, — kerget, lõbusat ajaviitelugemist. Tugev fabuleerimis-, sõnastamis- ning vestlemisand sai

kohe väljapaistvaks ja toimetustes hinnatavaks. Alles kolmekümnendates eluaastates, viibides Euroopas, orienteerub ta ühiskondlikes ning poliitilises küsimuses ja see mõtestab sealt peale ta kirjandusliku loomingu kui ka ajakirjandusliku tegevuse. Ta on endiselt sunnitud tegema ridu,

sagedasti rohkem, kui see on kasulik loomingu väärtusele, ometi on tal nüüd selge, milleks ta võtab kätte sule, mille eest võitleb oma vaheda sõnarelvaga.

Teadvusele ärrganud Wilde arusaamise järele oli ajakirjaniku ülesanne võidelda õiguse ja õigluse eest. Aktsent langes eriti sotsiaalsele õigusele ja õiglusele. Ärkamisaja algusest saadik oli meil kõneldud ja lauldud rahvast kui tervikut, samuti ka õnnest, mis on inimesel, kui ta on sündinud eestlaseks.

Wilde oli üks esimesi, kes märkas, et meil kõik pole kaugeltki ühetasaselt õnnelikud; et meilgi on juba oma vähemad vennad ja et kõigile neist päike ei paista kaugeltki võrdselt.

Wilde oli ajakirjanikuna ja kirjanikuna astunud uuele teele, omale teele, ja seda mööda läks ta edasi, juhitud täielisest veenest oma elu lõpuni.

Raske on eraldada Wildet kui kirjanikku Wildest ajakirjanikuna. Töötades K. Pätsi „Teataja“ ja hiljem P. Speeki „Uudiste“ toimetuses leidis ta oma tõekspidamiste ja vaadete mõjuvaks väljenduseks ajaloolise romaani. Kui asja võtta puhtvormiliselt, siis kaldus ta seejuures ajakirjaniku kutsest täiesti kõrvale. Muidu aga mitte. Kuulus Inglise näitekirjanik

Eduard Wilde.

Bernard Shaw ütleb kord endast, et ta on mitte kirjanik, vaid ajakirjanik. Nimelt seepärast, et ta oma teoseis püüab alati midagi parandada, midagi õpetada, jutlustada, et ta ei tee kunagi kunsti kunsti pärast. Ja mis on Wildegi teostel muud ülesannet, alates romaanist „Külmale maale“? Kõik see, mis ajakirjanik kitsas mõttes väljendab juhtkirjas abstraktselt, on meile öelnud Wilde kujudes ja piltides. Esimene võitles balti parunite ja saksa soost kodanike eesõiguste ning iganud seisusevaimu vastu joone peal, teine tegi sedasama joone all. Käidi kõrvuti ja võideldi üksmeelselt.

Suurem jagu Wilde romaanidest on kirjutatud ajakirjaniku-laual ja nad pidid täitma sedasama funktsiooni, mis ajalehe juhtkirjadki, kuigi need lähenesid inimesele teisest küljest, mitte mõistuse, vaid kujutluse, hinge, „südame“ kaudu.

Wilde hakkas eesti ajakirjanikuks ja kirjanikuks tolleaegse kreiskooli puhtsaksapärase haridusega. Ta ise mõistis varsti kõige paremini selle puudulikkust. Tuline temperament ja siiras meeleline elu ei lasknud tal pärast ki süstemaatilisel täita hariduslikke lünke. Ta tegi seda reisisides, seigeldes ja juhuslikult, kuigi palju lugedes.

Siiski otse imestusväärne oli ta võime arenguks. 1890. a. Berliinis viibides laienes ta silmaring ühiskondlikes küsimusis nõnda, et ta Eestis mõistis esimesena näha teravaid majanduslikke vastolusid. Oma käel, vähemagi toetuseta, võttis ta ette välismaa-matkasid, ilma et ta oleks olnud kohustatud neist kellelegi andma aru. Kuid oleks ekslik arvata, et ta Euroopa pealinnades veetis aega vaid lõbutsedes; siis poleks ta omanud nii selget vaadet oludele läänes ja meil.

Kui Noor-Eesti hiilgeajal Tuglas, lähtudes peamiselt vormilisest küljest, tegi Wilde maatasa, näitas seesama Wilde varsti oma jutustusis ja hiljem „Mäeküla piimamehes“, et ta pole veel ületatud, et ta võib meie kirjanduses püsida kindlasti esikohal. Ta ei kuulunud nende ajakirjanike ja kirjanike hulka, kes surevad kaks korda, — enne vaimselt, siis kehaliselt, — kellest läheb mööda elu, kelle jätab maha areng.

Wilde olid kõik need omadused, mis ei tohi puududa ajakirjanikul. Kõigepealt tundlik reaktsioon välismaailma, eriti ühiskonna nähetele ja sündmustele; inimene, kellele ükskõik, mis sünnib ümberingi, ei kõlba toimetuselaua taha. Ajalehemees peab olema kui tundlik raadioaparaat, mis võtab vastu laineid kogu maakeralt, neid kõvendab ja annab võltsimatult edasi.

Teiseks omaduseks võiksime nimetada orienteerumisvõimet, mis on nõutav ajakirjanikult. Ta peab mõistma nähteid ja sündmusi liigitada täht-

suse järele, neile määrata õige koha, neid vaadelda perspektiivis. Juba pealkirja suurusega võib ta mõne sündmuse tõsta esikohale, teise nihutada viimasele, kõnelemata seisukohavõtmi- sest, mis on juba kõrgem aste orienteerumiseks igapäevases elu hoovuses.

Wilde reageeris väga elavalt ühiskondliku elu nähetele, ka siis, kui oli eemal igapäevases poliitilisest ja sotsiaalsest heitlusest, kui see ei lõiganud temasse, kui ta ei olnud mingil kombel kohustatud jälgima seda, mis sünnib lähemal või kaugemal. Teiste sõnadega: ta oli ajakirjanik ka siis, kui ei teinud kuhugi leheveergudele ridu ega teeninud sellega raha. Aga et need elamused ei jookseks tühja, projitseeris ta need kaugemale, andis neile „ilu“-kirjandusliku vormi, valas kujudesse ja kujutluses loodud sündmustesse, astendas kõrgemale pinnale.

Seejuures hoidus ta tegemast romantikat (välja arvatud lühike noorusaeg, kus ta veel ei kontrollinud oma sule väledat jooksu), ei vaadelnud elu „roosade prillide“ läbi. Seda tõendab ta kaastöö ja sümpaatia lehtedele, kus ei tehtud suuri sõnu, vaid läheneti tõelisusele avasilmli, kus ei iluravitud ühiskonna vistrikke, käsi ja paiseid, vaid otsiti nende sügavamaid põhjusi ja püüti kõrvalda; kus mindi mitte haiguse sümptomide arstimisele, vaid põhjuste otsimisele ja nende kõrvaldamisele.

Wilde oli maailmavaate poolest sotsiaal-demokraat. Pärast 1917. a. revolutsiooni, tulnud tagasi kauasest maapaost, ütles ta „Estonia“ kontsertsaalis kõneldes muuseum: „Olen sotsiaal-demokraat, aga ühtlasi ka demokraat.“

Tema lähemaks poliitiliseks ideaaliks oli ja jäi demokraatia. See oli ta veene, mitte mingi oportunistlik kalkulaatsioon. Kui õige ajalehemees oli Wilde parteimees selle sõna heas mõttes. Ta ei rühkinud ühest erakonnast teise, ei hiilinud sinna poole, kust paistis lähedane võit ja sellega ühes rohke saak. Ta oli küllalt arenenud selleks, et saada aru: erapooletu on nüüdisajal vaid see, kellel poliitiline aabits veel tume või kellel kasulik end nõnda nimetada. Eks näita meil ja mujal valimised küllalt selgesti, kui väike on tõelik erapooletute arv!

Muidugi ei tähendanud Wilde parteis olek veel seda, et ta oleks olnud sallimatu või kiitnud heaks iga oma partei sammu ja eksisammu.

Kui kindel Wilde oli oma demokraatlikes veenesis, tõendab kõige paremini ta viimane läkitus rahvale, milles ta noorustule ja kirega astus nende vastu, kes meil 1933. a. sügisel ja talvel propageerisid uut, autoritaarset korda ja ähvardasid rahvalitsusele teha lõpu. Kui vabariigi valitsus tol korral oleks võtnud kuulda Wilde hädahüüet, ja sellest teinud järeldusi,

oleksid võinud jääda ära kõik pärastised järsud murrangud ja paljud pahandused.

See läkitus ei olnud kellegi inspireeritud. Ei olnud selle eest ka kustki loota tasu. Kui Wilde selle siiski kirjutas, siis tõendab see, et kadunu oli jäänud ajakirjanikuks oma viimaselgi eluaastal, et ta ei saanud olla ükskõikne ümbritseva elu sündmuste vastu ega neil lasta minna oma rada. See tõendab aga ühtlasi, et Wilde ei olnud esteet, kes võib vaid vaadelda elu ja selle käiku jälgida kui huvitavat sündmust.

Suurima jao oma teoseist kirjutas Wilde mitte kuski lukustatud elevantiluust tornis, vaid ajalehtede toimetuselaua taga. Ja tol ajal olid töötamistingimused toimetustes hoopis raskemad kui nüüd. Või kuigi ta kirjutas kodus, ei olnud tingimused palju soodsamad. Ta pidi töötama kui harilik „reamees“: öösel valminud järk ilmus järgmise päeva lehes; mõnigi kord käis trükkikojast poiss lehekülj-haaval viimas käsi kirja, et seda anda palavalt ladumisele. Kõik oli kirjutatud ainult „mustalt“, nagu kirjutab harilikult iga ajakirjanik. Olulisi parandusi ei saanud teha ei korrektuuris ega äratrükis, sest lehe ladu läks, et mitte pidada kirja kinni, kohe masinasse ka raamatu trükkimiseks.

Nõnda kirjutas Wilde jupikaupa, võidu väledate sõnumisaatjatega oma paremad teosed: „Külmale maale“, „Mahtra sõda“, „Kui Anija mehed Tallinnas käisid“ j. t.

Kui me loendame lehed, mille toimetuses Wilde on töötanud, siis loendame ühtlasi tähtsaima osa meie veneaegsest ajakirjandusest: „Virmaline“, „Virulane“, „Eesti Postimees“, „Postimees“, „Teataja“, „Uudised“. See rida saaks palju pikem, kui lisaksime lehed, kuhu ta teinud kaastööd väljaspoolt. Leivateenimiseks töötas ta mõnel puhul ka saksa lehtede toimetustes („Revalsche Zeitung“, Riia „Zeitung für Stadt und Land“ ja mõni Berliini leht).

Wilde kui õige ajakirjaniku silm oli suunatud tulevikku. Ta kirjutab ühes oma teoseist:

„Ma juhtun vabrikute mürina sisse nõgistes alevites, ma uurin tossavate hiiglasõrmede suit-

sukirja tuleviku tahvlite pealt, ma loen karjatusi, mis keldritest ja katusekambritest kostavad, ma mõistatan maa-alust müdinat, mis uue ilma müürišepad sünnitavad“. („Jutustused“ lhk. 182).

Kas pole need sõnad õpetlikud igale ajakirjanikule, väikesest reporterist tähtsa peatoimetajani! Kuidas võib hinnata tänapäeva nähteid nende tähtsuse järele, kui pole tuleviku-perspektiivi?!

Muidugi „tõstis“ and Wilde ajakirjanikust kirjanikuks. Aga mis on and pingutusteta! Eks me tunne kõik ühe suure mehe sõna: geenius, see on töö. Ehk teist: geenius — see on 95% transpiratsioon (higistamist) ja 5% inspiratsioon.

Igatsus luua midagi jäävat aitas tal luua jäävamaid ridu kui need, mis täna trükitakse ajalehes, homme aga keerdakse heeringa ümber. Selle igatsuse kohta lausub ta kord:

„Ma tahan midagi kivi sisse raiuda. Ma tahan omale kaljutahvlid välja raiuda ja nende peale kirja urgitseda, mida tuul ja vihm ei kustuta.“ (Sealsamas, lhk. 183.)

Paljudki leheküljed on ta raiunud kivisse ja need jäävad püsima; hulga kaljutahvleid on ta raiunud välja, mille kirja ei kustuta aastate tuul ja vihm.

Wilde oli üks neist õnnelikust, keda elu ei lasknud pensionile, kellel ei tarvitsenud oodata surma, veel vähem seda karta. Tal oli selja taga suur tunnustatud töö. Aga ta oli võimeline pidama sulge peos viimaste elupäevadeni, kuigi oli juba ammu pensioni-ealine. Ta elu oli läinud korda ja teostuse leidis unistus surmastki. Oma kurvameelse ajatluse „Sõbra“ lõpul ütles ta, vaadates tulevikku:

„Kas kustub silm? Kas murdub aju? Oh, et süda murduks!“

Ei kustunud silm ega murdunud aju. Murdus süda, selle suure sulemehe süda, mis taotles humaansust, õigust ja õiglust, mis nõudis päikesepaistet igale inimesele.

Mihkel Martna surma puhul

Lühikese aja kestes on Eesti kaotanud kolm vanemat ja tõsist ajakirjanikku. Need on: Anton Jürgenstein, Eduard Wilde ja Mihkel Martna. Kõik nad, lõpetades oma suurt ülesehitavat tööd, elutööd, mis tegid vana põlve ja „vana vaimu“ tegelastena, surid demokraatidena ja vabade meestena, kellele võõras seljaküürutamine ja kavaldav roomamine, mis nüüd nii väga levinud Euroopa ajakirjanduses kui „uue vaimu“ peatunnusmärk.

Ei ole õigus sel Tartu ülikooli õppejõul, kes tõsivabsina oli „õilsate sihtidega rahvaliidumise“ tuisupäevil paisanud oma küünilise ja sadistliku hinnangu:

„Vanemad tegelased ei kõlba enam muuks kui seebikeetmiseks!“

Vanemad tegelased on ehitanud Eesti, on loonud kindla aluse ta iseisvusele, ta kultuurilisele ja ühiskondlikule arenemisele, mida ei suuda lõhkuda ja hävitada „uue vaimu“ innukamadki mehed; need vanemad ajakirjanikud ja publitsistid on võidelnud väärilt ja püstipäi nende positiivsete ülesannete ja eesmärkide eest, mis viinud seni edasi eesti rahva elu.

See visadus, mis nad avaldanud oma töös, see rahva õiguste ja vabaduste austamine ning nende eest võitlemine, mis on omane neile vanadele ajakirjanikele, võib siiski olla eeskujuks noortele. Muidugi ei kõida see neid, keda ei liiguta küsimus, nagu ütleb Romain Rolland, „miks nende vabadus, nende õigus elule, tuleb anda saladusliku võimukandja kätte, kes neid toob ohvriks“ ja „kes ei püüagi mõista seda, sest neil pole vajadust endas arendada sõnakuulmist, alistumist, sest nad on juba varem kasvatatud nii, et lepi-

vad kõigega.“ Sest: „Kerge, rahulik elu! Hästi kaetud laud, kino, kohvik... on kasarmu sarvehääle ideaali tarbeks ja — laadaloomale hüveks.“

Põhiseaduse muutmise eel kirjutas Eduard Wilde eesti rahvale hoiatuse, et kui „vabadussõjalaste liikumine peaks võitma, siis valitsetakse ilma millegi kontrollita. Sest ajalehti toimetab sama valitsuse politsei ning riigikogu peab igavest puhkust. Siis alles, vaene Eesti taat, õpiksid tundma, mis on korruptsioon! Ega sa küsida tohi, kuhu sinu maksudena väljapressitud kroonid lähevad. Sina muudkui maksa ja pea lõuad. Kui sõandad Toompeale ronida ja viiksatada, siis läheb sul nagu Anija meestel 75 aasta eest.“

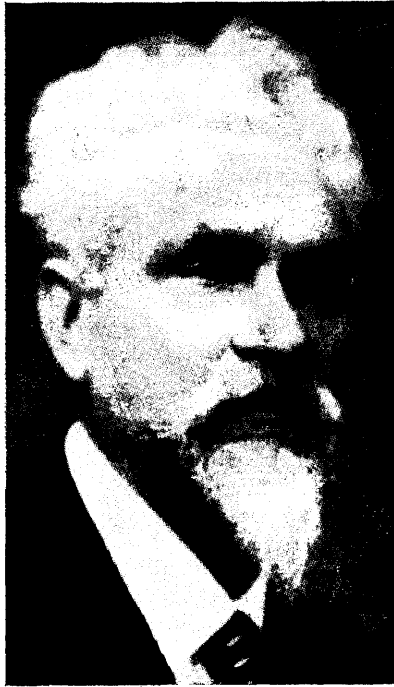
Nii nägi see vana kirjanik, kes põhiseaduse muutmise järel sulges oma silmad igavesele unele, „uue vaimu“ võitu.

Ka Mihkel Martna, nähes, kuidas riikides ümberringi kaovad rahva vabadus ja kodanikuõigused, kuidas kordub igivana tung tagasi Egiptuse vaaraode lihapottide juurde ning tants

kuld- ja kullatud vasikate ümber, on avaldanud mitmel korral, et surm on siiski parem, kui elu lämbunud õhkkonnas.

Mihkel Martna suri 1934. a. 23. mail kell ¼4 p. l. Tallinna erahaiglas. Ta suri kõrges vanaduses, 73 aastana.

Ta on ajakirjanikuna-publitsistina oma pika eluea kestes avaldanud vahetpidamata kirjutusi Eesti, Soome ja Saksa lehtedes ning ajakirjades. Ta on kirjutanud ka hulka raamatuid, millest tähtsamad: „C. R. Jakobson“ (1903), „Meie korterid“ (1903), „Punased aastad Eestis“ (1907), „Külalast“ (1914), „Oma kodu“ (1915), „Estland, die

Mihkel Martna.

Esten und die estnische Frage" (1919), „8-tunniline tööpäev“ (1924).

Ühiskondlike teenete eest valiti M. Martna 1930. a. Tartu ülikooli audoktoriks.

M. Martna töötas Eesti iseseisvuse loomiseks peamiselt välisesindajana, aga kodumaalgi oli ta seisukohavõtmisel Eesti iseseisvuse suhtes määratu suur tähtsus, mida ei saa keegi kustutada ajaloo lehekülgedelt.

Peale üldriiklike ja välispoliitiliste küsimuste käsitles M. Martna ajakirjanduses just sotsiaalpoliitilisi küsimusi. Eristatult tähelepanu pööris ta elukorterite viletsusele, kirjeldas meie võimatuid korteriolusid, ja sellel oli tulemusi. Riik ja kogukonnad on Eesti iseseisvuse kestes teinud palju linnades ja alevites, eriti aga maal korterikitsikuse vähendamiseks. Rahvaesindus, riigikogud ja omavalitsused, on püüdnud parandada rahva koduseid elamistingimusi küll oma korralduste kui ka eelarve-krediitidega. Siin on suured teened ka M. Martnal, kes parlamendiliikmena visalt võidelnud korterikitsikuse vastu ka parlamendi kõnetoolilt.

Teine küsimus, millele M. Martna pööris erilist tähelepanu, oli tööaeg. Selle kohta on ta avaldanud peale eriraamatu ka hulga artikleid ja pidanud kõnesid nii parlamendis kui ka rahva koosolekuil ja kursustel.

Praegu on Eestis 8-tunniline tööpäev riigikogu poolt vastu võetud seadusega maksev.

Kui maailma majanduskriisi tagajärjel väga paljud kaotasid töövõimaluse, siis oli M. Martna neid, kes kategooriliselt ja järelejätmatult nõudis võitlust tööpuuduse vastu, aga ka tööpuuduse vastu kindlustamist — kahjuks viimases suunas tagajärjeta.

M. Martna (vasemal) ühes J. Tõnissoni ja K. Menningiga Eesti välisdelegatsiooni liikmena 1919. a. Kopenhaagenis.

M. Martnalt leidsid käsitamist tööpiilaste ja teised töökaitsese küsimused.

M. Martna demokraatlikku riigikorda suhtumise iseloomustamiseks olgu toodud väljavõtte ühest ta kirjutusest:

„Demokraatlik riigikord vajab rahvaesitust. Rahvaesitus — parlament — on rahva poolt valitav asemikkude ehk usaldusmeeste kogu. Rahvaesindusel on ülesandeks seaduste andmine, millisest tööst rahvas tarbekorral otsekoheselt ka ise osa võtab — rahvahääletamise ja rahvaalgatamise teel. Seaduste alusel kutsuvad riigikogu ametisse vabariigi valitsuse, kes rahvaesituse ees vastutav on ja kes ametist tagasi peab astuma, kui temal enam rahvaesituse usaldust ei ole. — Nõndasama teotseb ka kohtuvõim rahvaesituse valiku ja sellekohaste seaduste alusel — kõrgeima, s. o. Riigikohtu valve all, millise liikmed riigikogu valib...“

M. Martnat on küllaldaselt iseloomustanud ja hinnanud ta poliitilised sõbrad ja vastased. Kuulame mõnd neist:

Prof Karl Kautsky kirjutab:

„Igaühe juures meie hulgast, kel oli seks võimalus, on ta oma iseloomu ja võimete poolest kui mõtleja ning võitleja omandanud suurima lugupidamise ja sümpaatiat. Mul oli hea juhus seda panna tähele saksa sotsiaaldemokraatia teadusliku ajakirja „Die Neue Zeit“ toimetajana. Ta sai sellele väärtuslikuks ja virgaks kaastööliseks. Ta teoreetilised ja praktilised teadmised, tarkus ja mehisus andsid ta kaastööle suure väärtuse. Ta tööd õpetasid saksa sotsialiste paremini mõistma Eestit ja Soomet ühes nende erakondadega ja nad olid tähtsaks sidelülits rahvusvahelisele arusaamisele. Eestile ja Soomele kuulus ta süda kõigepealt.“

Dr. P. Kalnin, Läti parlamendi esimees, kelle võimuhaarajad rahvavalitsuse kõrvaldamisel heitsid vanglasse, kirjutas:

„Eesti vabariik ja riigikogu võivad olla uhked, et oma juhtivate meeste seas näevad niisugust poliitikategelast nagu M. Martna. M. Martna 200-leheküljeline raamat „Estland, die Esten und die estnische Frage“, mis on kirjutatud juba Helveetsias, on veel tänapäevalgi paremaid saksakeelseid informatsiooniallikaid Eesti kohta. Ühtlasi on see raamat parimaks tõendusks, et sotsiaaldemokraadidki on olnud ja on praegugi head isamaalased selle sõna paremas mõttes.“

J. Teemant, kes ise on pidanud kannatama 1905. a. tegelasena, hindab M. Martnat järgmiselt:

„... Martna on meie murranguaegne tõsine tegelane. Siis, kui Vene pärandatav absolutistlik võim arvati murdmata olevat, tegutses hra Martna tasa ja targu, aru saades, et ainult sihi-

A. S.

AUGUST TAMMANN †

August Tammann.

27. juuli hommikul sulges silmad igaveseks uneks Ajakirjanike Liidu liige August Tammann.

Tammann sündis Viljandimaal Suure-Kõpus 1893. aastal, õppis Pärnu progümnaasiumis. Juba 13-aastasena sattunud ajalehtede kaastööliseks istus ta 19-aastasena lootusrikkalt toimetuselaua taha. Töötas perakuti „Meie Aastasaja“, „Päevalehe“, „Tallinna Teataja“ ja „Vaba Maa“ toimetuses. Oskas toimetusetöö kõrvalt leida aega edasiõppimiseks ja siirdus Tartu ülikooli õigus-teaduskonda. Aga üliõpilasenagi tegi edasi tööd lehtedele ja läks nüüd ka poliitikapõllule. Ta valiti 3. riigikogu liikmeks ning sekretäriks. Oli hiljem Eesti telegraafiagentuuri esindajaks Helsingis, J. Tõnissoni valitsuse päevil ajakirjandusebüroo juhataja ning viimati Raadio-Ringhäälingu asjaajaja.

Tammann oli inimene, kes võlus kõiki oma otsekoheuse ja lihtsa südameikkusega. Midagi lap-

selikku selle sõna kõige paremas mõttes oli jäänud temasse ja tema parimaks sõbraks oli kahtlemata ta väike pojake, keda ta leinas surmani.

Tammannil ei olnud kunagi suuri nõudmisi elule iseenda pärast — ta oskas leppida igasuguse situatsiooniga. Ta ei olnud elumees, ei otsinud seltskonda, vaid pigemini pages selle eest, jättes näiteks riigikogu sekretärina täitmata kõik esinduslikud kutsed. Aga ta ei olnud ka kaugeltki askeet, vaid saatis sõprade seltskonnas alati meeleldi mööda lõbusa õhtukese, mängis partiikese malet või bridži ning oli alati kaaslane, kelle sarnast endale soovis igaüks. Ta jäi elulõpuni maa- poisiks, kes huviga jälgib linnaseltskonna kirevat elu, kes seda püüab vastutulelikult võimaldada nautida ka enda lähedal seisjaile, kes aga ise

kindla selgitamisetöö järeldusel võivad meile tulla teised paremad ajad...“

„Keskaia vaimuga täidetud saksa feodaalvõimu murdmine on Eesti rahval palju maksma läinud. Selles võitluses on hra Martnal kirjas ja sõnas igatahes ajalooline tähtsus.“

M. Martna ilmavaateline ja poliitiline vastane Jaan Tõnisson kirjutab Mihkel Martnast kui meest, „kellele ei saa keelata isiklikku austust“:

„Kui tuli tegutseda ühisel nõul Eesti riikliku iseseisvuse heaks välissaatkonna kaudu, siis oli aina rõõm koos tegutseda iseseisvalt mõtleva mehega, keda tiivustasid needsamad rahvusliku vabaduse paleused...“

... „et hoolimata kõigist võitlustest ja vastoludest, tunnend ometi tõsist austust mehe vastu, kes oma poliitiliste veendumuste eest eluaeg kindlasti väljas olles on ühtlasi ikka ustavaks jäänud iseendale...“

M. Martna on oma elutööst jätnud mälestused

ajaloo teguderaamatusse. Neid tegusid, ta tööd hinnatakse. Ta on loonud rahva ellu hulga uusi väärtusi, on olnud elu ehitajaks. Seda pole aga iialgi need, kes toetuvad vaid rahvapärasusele, mille kohta ütleb Miklós Surányi:

„Rahvapärasus hajutab iseenda, oma enda soojuses aurab ta ajaga, nagu madalas loigus seisma jäänud vihmavesi ning jätab järele lääguse ja pettumuse ning vaibumise halva lõhna.“

Ei ole siis ka „õilsate sihtidega rahvaliikumise“ avalikel ja salajastel kandjatel põhjust loota, et ühes M. Martnaga on surnud ka ta aated ja püüded. Ei. Need ei sure.

M. Martna ühes Eduard Wildega puhkavad oma igavest und Lükati metsakalmistul, kuid nende töökspidamised ja aated ei ole ühes nendega maetud hauda. Need elavad. Kuigi praegu paljudes riikides on keeldud nende vaadete ja töökspidamiste, sageli üldse kodanike poliitiliste ja ühiskondlike töökspidamiste avaldamine, siiski — pole igavene ükski talv.

meeleldi tõmbub tahaplaanile, et mitte paista silma.

Aga elu on just kui mõni naine, kellele meeldib hukutada just neid, kes temast hoiduvad. Mida vähemad olid Tammanni nõuded elule, seda suuremaks kasvasid elu nõuded Tammannile. Juba poisikesena tuli tal asuda pinevalt tööle, et endale võidelda kätte kõige lihtsamaid elamisvõimalusi. Andekale noormehele olid lahti kõik teed. Aga siis sattus ta kui hammasrataste vahele, mis teda kiskusid väevõimuga traagilise lõpu poole, nagu võlli alla. Tekkisid võlad, mida õppimine ülikoolis aina suurendas. Ja siit peale läks kui lumelaviiniga mägedel, — mida kaugemale edasi, seda suuremaks läks koorem.

Tammann ei annud alla. Kui ta palgaga enam ei suutnud võidelda kasvava võlakoorma vastu, siis hakkas kirjutama raamatuid, et hankida lississetulekuid. Esmalt tulid kultuurajaloolised ülevaated, nagu „Eesti laulupeod“, „Eesti iseseisvuse tulek“ ja „Jüri Vilms“, siis „Ühistegevuse õpperaamat“. Ning nähes oma jõudu asus ka kirjanduse alale. Tema „Vidriku parun“ leidis üldist tunnustamist ning andis hoogu näitemängude „Pilveristi“ ja „Sööde“ kirjutamiseks. Heast ajakirjanikust sai tunnustatud kirjanik.

Arvustuse poolt on märgitud seda optimismi, mis hoovab Tammanni töödest, ja nende „happy endi“. Võib aimata, mis see optimism maksis

Tammannile. See oli uppuja optimism, kes kisedab õnneliku lõpu — pääsmise — järele kogu oma olemusega. Aga Tammann ei näidanud kellelegi, mis temas sündis tõeliselt, ja küsimusele „kuidas läheb?“ vastas ta ikka oma veenmapanevalt lihtsa naeratusega, et „ega mul ole viga midagi“. See endavalitsemine või ka autosuggestion oli sedavõrd tugev, et isegi traagilise 27. juuli eelpäevil sõbrad ei märganud midagi. Ja ainuke, millest viimastel aastatel võis järeldada, kui võrd üle töötanud on mees, oli närviline suitsetamine — uus pabeross süttus ikka enne kui jõudis kustuda vana.

Tammann kui inimene on kadunud, Tammann kui ajakirjanik, kirjanik ja poliitikamees jääb ajalukku. Ajakirjanikuna oli ta väsimatu; ta seesmistel rikkustel ei olnud lõppu; ta sulg oli võistlematult produktiivne ning ta kirjutused hinnatud igal pool. Kui poliitikamees võitles ta kindla demokraadina alati meie ülespiitsutatud demagoogilise poliitilise õhkkonna vastu. Ta esinemised olid selged ja rahulikud, ta sõnad kavaluks ja vabad teostamata lubadusist. Et nad ei tõmmanud laiu hulki, see oli parimaks tõendusks, et meie demokraatia juba siis pödes tõsiselt. Kui kirjanik lõi Tammann kujud, nagu Vidriku paruni, mis jääb kõdunemata mälestussambaks Tammannist kogu rahvale.

See suur töömees väsis, ta ei jõudnud enam. Olgu siis talle puhkus hea.

EAL JUUBELIAASTA KROONIKAT

Möödunud aasta oli E. A. L-le 15-a. tegevuse juubeliaastaks ja peab märkima, et ta sellisena vääriski oma nime; oli rõõmus-tavalt tegevus- ja sündmusrikas.

Kuigi kronoloogiliselt viimased, olgu siiski esimestena märgitud

E. A. L. 15-a. juubelpidustused 4. novembril s. a.

Pidustustele kutsuti ja sõitsid naaber- ja sõprusmaade ajakirjanike liitude delegatsioonid — Lätist ja Leedust, kellega varem sõlmitud Eesti-Läti-Leedu ajakirjanduslik sõprusliit, kummastki 3, ja Poolast ning Soomest kummastki 1 esindaja. Lätist saabusid ametivennad Arthur Kröders (siseministeeriumi propaganda-osakonna juhataja), Arved Klavsons (Läti ringhäälingu informatsiooni-osakonna juhataja) ja „Jaunakas Sinase“ toimetaja P. Blaus; Leedust toimetajad-ametivennad V. Kemežys, A. Gricius ja K. Paleckis; Poolast — Poola parlamendi ajakirjanike klubi abiesimees J. Wiewiorski, Soomest „Suomen Kuvalehti“ peatoimetaja M. Viherjuuri — Soome

ajakirjanike liidu esindajana. Peale nende saabus juubelile ja võeti külalisenähtu vastu Poola telegraafiagentuuri (PAT) Riia esindaja St. Stock.

Juubeli tähistamiseks Liidu enda seesmises elus oli 4. novembril kell ½12 Tallinna raekojas EAL erakorraline peakoosolek, kus juhatusettepanekul valiti 5 uut auliiget. Need olid: Mihkel Aitsam, Eduard Hubel, Paul Olak, Hugo Raudsepp ning Jaan Tomp. Juhatus, tehes oma ettepanekut, mille peakoosolek võttis vastu ühehäälselt, väljus põhimõtetest: 1. uued auliikmed valida ainult EAL liikmete hulgast; 2. et valitavad on Liidu asutajaliikmed; 3. et nad omavad teeneid Liidu vastu ja on olnud selle juhatuseliikmed; 4. on olnud vähemalt 25 aastat ajakirjanikud ja 5. on vähemalt 50-aastaselt. Selliseid, kõigile loeteldud nõudmistele vastavaid, leidis Liidu liikmete hulgas ainult üheltühtüüsi.

Täpselt kell 12 algas samas raekoja saalis EAL pidulik juubeliaastaks, kuhu peale Liidu liikmete kogunes rohkesti kutsutud auliiklasi. Nerde hulgas: riigivanema ja vabariigi

EAL JUUBELI-PIDUSTUSILT.

Ülal: EAL liikmed ja nende väliskülalised peaministri asetäitja pool kella-5-teel. Esireas (vasemalt): kol. Brede, EAL auliige J. Tomp, Poola chargé d'affaires Starzewski, EAL auliige kirj. Ed. Hubel, EAL auliige dir. Olak, teedemin. kol. Sternbeck, ülemjuhataja kindr. Laidoner, pr. L. Einbund, peaministri a. t. Einbund, EAL esimees Taklaja, riigikogu esimees Penno, Soome saadik Hynninen, Leedu saadik Dailide, kohtumin. Müller, kaitsemin. kindral Lill, EAL abiesimees Moorson. Vasemalt alla: EAL juhatus (puuduvad K. Kornel ja L. Johanson). Aukülalisi juubeli-aktusel: EAL auliige peatoimetaja Luiga, Läti esindajad Blaus, Klavsons ja Kroders, Soome saadik Hynninen, Leedu saadik Dailide, toim. Paleckis (Leedu). Auliikmed Ed. Hubel ja H. Raudsepp. PATi toim. Stock, Poola chargé d'affaires Starzewski, toim. Jaik. All: Momentpilte juubeli-koosviibimiselt Kosel. Ülemine rida: Peatoim. Viherjuuri, pr. Sternbeck, saadik Hynninen. Min. Sternbeck, peatoim. Viherjuuri, P. Pinna, peatoim. Tammer, peamin. a. t. Einbund, EAL esimees Taklaja, pr. Villmer, toim.

Veelman, Prefekt Reiman, välism. jur. büroo juh. Haman, siseministri abi Kukke, pr. Animägi j. t. Riigikogu esim. Penno, pr. Nyman, pr. Leesment, E. P. Risti president dr. Leesment, E. P. R. dir. Nyman, Alumine rida: Grupp väliskülalisi ja kirjanikke-ajakirjanikke. Teatrirahvast j. t.: pr. Pinna, sporditeg. Villemson, O. Lõvi, pr. Villmer, pr. Villemson, A. Lüdig, A. Lauter, Aug. Johanson, P. Pinna. Liidu liikmeid külalistega: E. Stein (Jänkimees), P. Krusten, A. Klavsons, J. Taklaja, Ed. Hubel, Aug. Gailit, J. Jaik, V. Kemezys. Leedu ja Soome ametivennad Tallinnaga tutvumas: toim. Kemezys, toim. Paleckis, toim. Gričius, (toim. Veelman), peatoim. Viherjuuri. Paremal alla: Peaministri asetäitja Einbund juubeli-aktusel kõnet pidamas; vasemal EAL abiesimees Moorson, paremal esimees Taklaja. Kõrged külalised aktusel: peaministri asetäitja Einbund, ülemjuhataja kindral Laidoner, riigikogu esimees Penno. Peatoimetaja Viherjuuri ütles tervitusi Soome ametivendadelt. Poola saatkonna sekretär Lassinski, toimetaja Wiewiorski

Fotod: K. Ahel, A. Kalm, A. Kask, H. Soosnar.

valitsuse esindajana peaministri asetäitja K. Einbünd, kaitsevägede ülemjuhataja kindral J. Laidoner, ministrid J. Müller, kindral P. Lill ja kol. O. Sternbeck, siseministri abi H. Kukke, Leedu saadik B. Dailide, Soome saadik P. J. Hynninen, Poola saadiku asetäitja Starzewski, Läti saatkonna sekretärid Gilberts ja Pakalnietis, kaitseliidu ülem kindral J. Roska, 3. div. ülem kol. H. Brede, ministeeriumide kõrgemaid ametnikke, linnavalitsuse esindajaid, esindajaid paljudest ametlikest ja seltskondlikest organisatsioonidest — ühe sõnaga „sellane seltskondlik eliit, millist näeb harva koos“, nagu arvas üks riigi kõrgemaid ametnikke. Muidugi ei puudunud alul mainitud naaberkolleege delegatsioonid.

Aktuse avasõna ütles EAL esimees Jaan Taklaja, tervitades külalisi ning andes ülevaate EAL saamisloost, senisest tegevusest ja ülesseatud sihtidest tulevikuks. Oma kõnes tuletas J. Taklaja muuseas meelde 1. Eesti ajakirjanike kongressil 30. aprillil 1921, sealsamas raekojas, fikseeritud ülesandeid, mis Eesti ajakirjandusel täita rahva ja riigi parema tuleviku kindlustamiseks ja mis jäänud püsima EAL peres tänaseni:

„1) Ajakirjandus peab aitama kasvatada kohusetunnet riigi vastu, 2) süvendama üldist arusaamist meie riikliku iseseisvuse tähtsusest, 3) olema arvustuses vali ja järjekindel, kuid igal juhtumil õiglane.“

Edasi ütles J. Taklaja kokkuvõetult:

„Need juhtlauseid on osutunud teesideks, mille poole on püütud — mille realiseerimiseks on EAL püüdnud aidata kaasa jõu kohaselt.

Kui täna teha kokkuvõtte 15-aastase töö tulemustest, siis näeme, et ei puudu positiivseid saavutusi — ent küllalt on veel ka realiseerimata sellest, mis vajaline ajakirjanikule kui rahva ja üldsuse teenrile, kui juhitavate ja juhtide vahemehele.

Positiivseteks tulemusteks võiks lugeda EAL saavutustest kitsamas mõttes oma puhkekodu asutamist Kosel, mille väärtust hinnatakse üle 100.000 kr., „Õitsitulede“ ja teiste koguteoste väljaandmist, liikmete toetamist haiguste ja töötaolu puhul, subsidiume hariduse täiendamiseks, sundusliku aukohtu korda, mis aidanud tõsta ajakirjanduse eetilist tasapinda, ning oma raamatukogu hankimist.

Laiemas mõttes aga Eesti-Läti-Leedu ajakirjanduse sõprusliidu loomine, Poola-Eesti ajakirjanduse sõpruskomitee asutamine ja astumine rahvusvahelise ajakirjanike liidu liikmeks.

Lahendust ootab aga veel rohkesti küsimusi, mis ühelt osalt omavad sotsiaalse ilme, ning teiselt osalt ajakirjanduslike õiguslike vahekordade ajakohasem ümberkorraldamine.

E. Ajakirjanike Liidu esimese juhatuse liikmetest on surma läbi lahkunud J. Mändmets, P. Sagar ja A. Tammann, ning auliikmetest A. Kitzberg, A. Jürgenstein, Ed. Vilde ja M. Martna. Mainitud ja teisi lahkunud Liidu liikmeid mälestame püstitõusmisega.“

Tervitanud uusi auliikmeid, riigivanema esindajat, ülemjuhatajat ja külalisi-kolleege naabermailt, pöördus J. Taklaja peaministri asetäitja poole järgmiste sõnadega:

„Väga austatud peaministri asetäitja, — lubage, et ma täna siinkohal veel kord naelutan kinni, et Eesti ajakirjanike pere, kes koondunud E. A. Liitu, kui organisatsioon on leidnud täielikku hindamist, mõistmist ja arusaamist vabariigi valitsuste juures.

Need positiivsed tulemused, mis saavutanud Liit oma sotsiaalse olukorra osaliseks kindlustamiseks, see moraalne toetus, mis olnud valitsuse poolt ajakirjanike kutsetöös ja teiste eesmärkide realiseerimises, on tulnud toime suurelt osalt just selle tagajärjel, et ühiste eesmärkide taotlemisel on olnud usalduslik vahekorra.

Kuid seda arusaamist ja hindamist pole leidnud meie valitsuste juures üksnes ajakirjanikud, vaid see on saanud osaks ka väljaandjatele, neile, kelle otseseks kohuseks on hoolitseda selle eest, et kirjapandud mõtted oleksid kättesaadavad kogu rahvale.

Ajakirjandus kui elu peegel, ajakirjanik kui vaatleja, a nalüüsi ja tõelise tuuma otsija argipäevastes probleemides ja kaugema tuleviku perspektiivides ei saa ialgi jääda ükskõikseks pealtvaatajaks ega või leppida kantsleiliku registraatori olukorraga.

Kui ta laskuks sellele tasapinnale, siis tähendaks see võõriti arusaamist oma ülesannetest.

Ajakirjandust nimetatakse seitsmendaks suurriigiks ja seda mitte sentimentaalsetel, vaid tõsi-asjadele põhjenevail asjaoludel. Ajakirjanduse tõeline võim seisab toes ja õigluses, olukordade objektiivses kirjeldamises ja loogilises järelduste tegemises. Kuid see ei tähenda veel sugugi seda, et ajakirjandusel peaks puuduma oma siht ja eesmärk ning oma seisukoht.

Kui vaadelda vanade demokraatlike maade ajakirjandust, siis näeme, et seal ajakirjanduse põhitooni moodustab isamaalik vaim ja ühtlus paljudes teisteski küsimustes. Isamaalik vaim avaldub ühelt poolt selles, et kõik väärtuslik, mis loodud oma kodus, tõstetakse välja ja seatakse eeskujuks. Selle kõrval negatiivsed nähted leiavad hukkamõistu.

Vanadel demokraatlikel maadel on kujunenud välja need platvormid ja need töed, mis ajakirjanduses leiavad üksmeelse positiivse hinnangu. On leitud see diagonaal, mis on suuteline ühendama.

Pressiball 1934. Nagu kõrvaloleval pildil näha, möödus ball kadestamisväärt ülevas meeleolus, ilma et selle all ometi oleks kannatanud meie pressiballide traditsiooniline väarikus. Ülal vasemal näeme riigivanemat, keda rutanud tervitama EAL esimees Taklaja, kirjutamas oma nime balli külalisraamatusse. Paremalt on koondunud objektiivse ette EAL liikmed peatoimetaja Tammer, dir. Kornel ja toimetaja Jalak abikaasade ning EAL auliige dir. Olak. Keskel moodustavad lõbusa laudkonna EAL mitmekordne esimees Moorson, ringhäälingu hallomees Moor, pr. Müller, pr. Külm, pr. Moorson, ärijuht Külm, pr. Rahamägi ja välisminister Seljamaa, kellega jagavad heatuju toimetaja Rahamägi ja trükikojujuhataja Blaubrik abikaasaga. Kõrval ohvitseride keskkogu kasiino, pressiballide traditsioonilise asupaiga, majavanem kpt. Landsberg pr. Mihkelsoniga, tagaplaanil dir. Kilgas abikaasaga, tegemas mälestuspilti pressiballilt. All vasemal on Pedro Krusten oma õrnema poolega otse kadestamisväärses tujus, mida Gori Tõnisson näib jagavat ainult poole südamega. Ega ometi seepärast, et adv. Metslov sealsamas pallide varjus nii õrnalt kaelustab ta abikaasat — muidugi ainult kena pildi saamiseks — koos pr. Soosaare, prl. Vissori, toimetaja Sootsa ja fotomees Soosaarega.

H. Soosaare fotomontaaž.

Kui möödunud 15 aasta jooksul on suudetud kutsetelise ajakirjanduse koondamise vajadus teostada seismise veende ja äratundmise alusel, siis tahaksime loota, et eelolevatel aastatel ka meie ajakirjanduses lööb läbi eranditult säärane põhi-joon, mis demokraatia printsiibi kohaselt ühendab kogu ajakirjanduse teatavaiks aktsioonideks, ühiseks loogirühmaks ses suunas, millest sõltuv meie riiklike alustugede kõvendamise ning vaimse õilistumise karastamisprotsess.“

Järgmisena kõneles EAL vanim auliige, peatoimetaja G. E. Luiga. Ta ütles, et ajakirjanike pere on alati põlenud vaid ideedes, jättes kindlustamata oma materjaalsed hüved, — on vaid tallanud „tuuletallamise“ radu, nagu seda nimetas üks Liidu ammulahkunud auliikmeid. Seepärast siis ka märksa vanema Eesti ajakirjanike-„seisuse“ esimene, teatavaid praktilisi ülesandeid taotlev organisatsioon on vaid 15-aastane. Vaatamata sellele rahvaste elus lühikesele kestvusajale võib EAL siiski vaadata rahuldusega tehtud tööle ja soovida, et meie kõigi lapsepõlves õpitud sõnadest võiks üks veidi muudetuna püsida ajakirjanike jaoks; „meie igapäevast lehte anna melle tänapäev!“

Riigivanema ja vabariigi valitsuse nimel tervituseks sõna võttes ütles peaministri asetäitja K. Einbund oma kõnes kokkuvõetult järgmist:

„Aastat 15 tagasi olime samas ruumis koos, asutamas Eesti ajakirjanike organisatsiooni. Olin siis, nagu nüüdki, siseministriks ja soovisin ajakirjanikele ühinemiseks kõige paremat. Täna toon ma õnnesoovid riigivanemalt ja vabariigi valitsuselt.“

Kui nüüd vaadata tagasi tehtud tööle, siis pean EAL-le soovima õnne ja avaldama tänu. Oleme kõik teadlikud sellest, mis tähendab olla vaba sõna valitsejaks ja rüütliks. Ei saa salata, et on olnud ka eksimusi, kuid need pole millegagi võtnud ülekaalu, vaid on olnud kõrvaldatavad.

Ajakirjandus on olnud meile suureks jõuallikaks ja kooliks, milles on kustutatud tormi ja tungi, et siis karastatult asuda nende aadete teenistusse, mis keegi endale valinud.

Valitsus soovib head edu põhjusel, et ta hindab kõrgelt vaba kirjasona ülesannet. Kuid ajakirjandus peab tundma oma kõrget kutset ning kohusetunnet, mis peab juhtima tema sulge oma riigi ja rahva hüvanguks. Heas vahekorras olles ajakirjandusega soovin Liidule edu ja õnne edaspidises töös!“

Edasi tõi tervitusi riigikogu esimees R. Penno, nimetades ajakirjandust rahva südame-tunnistuseks. Järgnesid tervitused kaitseliidu ülemalt kindral J. Roskalt ja Tall. linnavalitsuselt linnanõunik Kentsi kaudu. Läti ajakirjanike delegatsiooni juht A. Kroders võttis oma tervituskõne kokku lõppsõnasse: „Nii mõök kui sulg on olnud mõlemale relvaks võitluses ühiste aadete eest.“ Leedu ajakirjanike nimel tervitas V. Kemeyz, Poola ajakirjanike nimel J. Wiewiorski. Soome ajakirjanike liidu esindaja M. Viherjuuri oma tervituses ütles, et kuigi Eesti ja Soome ajakirjanike liitude vahel pole veel sõlmitud vormilist sõpruslepingut, valitseb see tegelikult juba ammusest ajast saadik.

Veel töid tervitusi väljaandjate esindajad: Tall. Eesti Kirjastus-Ühisuse („Päevalehe“) nimel dir. K. Mauritz, o.-ü. „Vaba Maalt“ dir. A. Veiler, „Ühiselult“ A. Jürman ning

„Maalehelt“ ja „Uudislehelt“ väljaandja J. Loosalu.

Tervitustelegramme oli saabunud ligi pool-sada. Nende seas välisminister J. Seljamaalt, haridusminister N. Kannult, Tšehhoslovakkia esindajalt Galiat, Poola-Eesti sõpruskomitee esimehelt Obarskilt jne. jne. Tähtsamad neist tervitustest luges ette Liidu sekretär E. Jalak. Lühikesel lõppsõnal ütles Liidu esimees J. Taklaja, tänades tervituste ja heade soovide eest.

Pärast aktust oli EAL poolt välismaa külalistele ja äsja valitud auliikmetele korraldatud eene „Kuld Lõvis“, kust pärast kehakinnitamist ja avameelset vestlust külalised viidi „Estoniasse“ vaatama „Doonau neu“ 2. vaatust. Teatripublik, kellele väliskülaliste teatrisviibimisest teatas A. Lüdigi, tervitas külalisi suure aplausiga.

Peaministri asetäitja siseminister K. Einbundi ja pr. Einbundi poolt olid Liidu liikmed ja nende väliskülalised pärast seda kutsutud kella-viie-teele Toompea lossi. Teest võtsid osa veel kaitsevägede ülemjuhataja kindral J. Laidoner, välis-, kohtu-, kaitse- ja teedeministrid, Tallinna linna pealik kindral J. Soots, Soome, Poola ja Leedu saadikud, Läti saatkonna esindaja ning rida kõrgemaid ametnikke. Külalisi võtsid vastu peaministri asetäitja ja tema abikaasa isiklikult. Sõbralikus ja koduses vestluses vedeti peaministri asetäitja juures paar tundi. Välisajakirjanikud kasutasid juhuselt ning vestlesid peaministri asetäitjaga asjust, mis neid eriti huvitasid.

Juubelipäev lõppes meeleoluküllase koosviibimisega Kosel ajakirjanike puhkekodus. Siia kogunesid Liidu liikmed abikaasadega, väliskülalised ja kutsutud aukülalised daamidega. Kohal oli pidulisi üle saja, nende hulgas välisminister J. Seljamaa, kohtuminister J. Müller, teedeminister O. Sternbeck, kindral Roska jne. Peaministri asetäitja K. Einbund ühes abikaasaga saabus kell ½10. Neid tervitati tušiga ja Liidu esimees ütles külalistele tere tulemast.

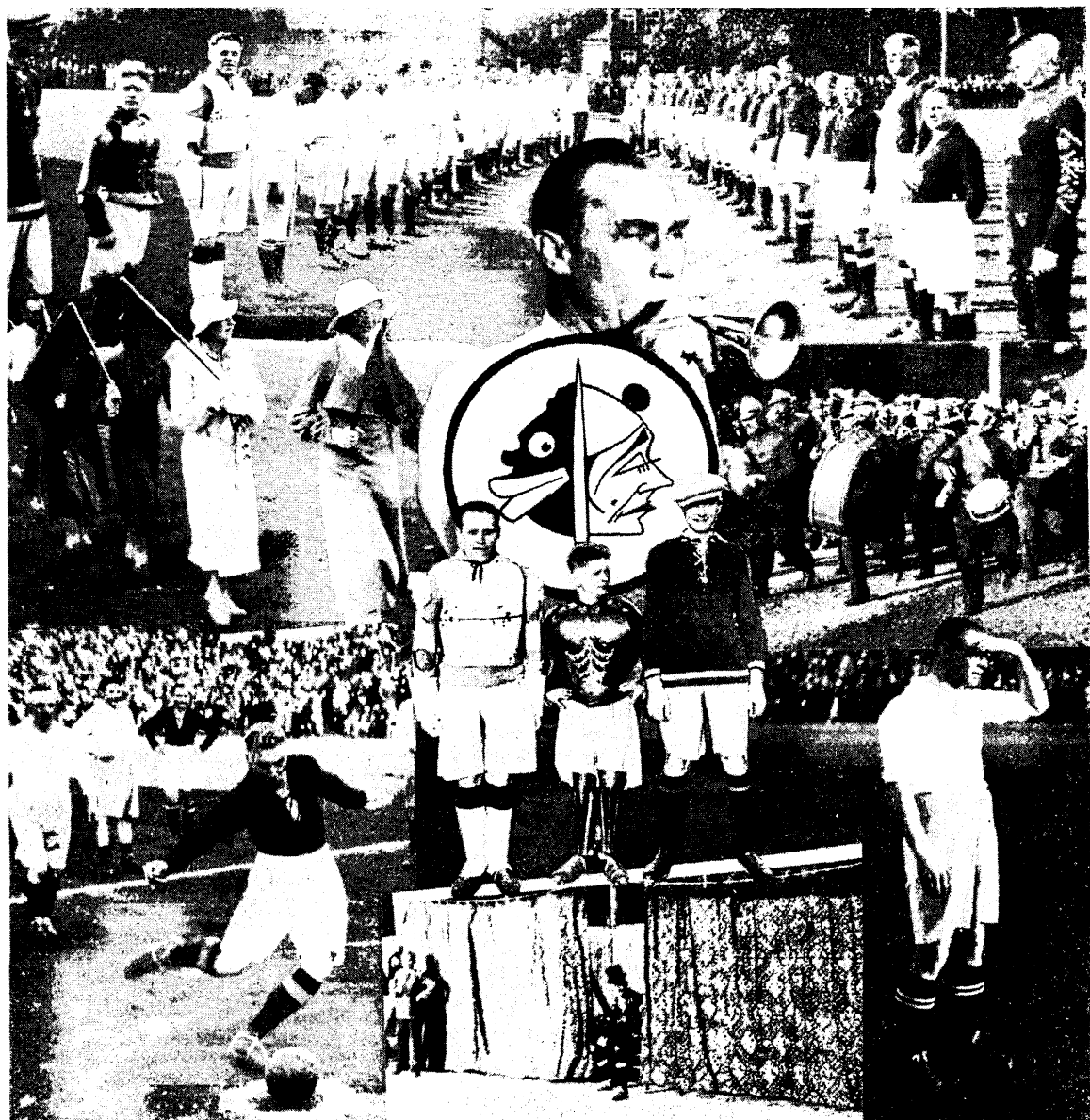
Kõik külalised kirjutasid oma nimed külalisraamatusse. Elavas vestluses huvitavate laudkondade kaupa ja üleemeelikus tantsumeeleolus viibiti koos kaugelt üle kesköö.

Esmapäeval kell ½12 võttis EAL väliskülalised vastu välisminister J. Seljamaa, andes neile intervjuu Eesti välispoliitika kohta. Kell 2 andis välisminister külaliste auks eene „Estonias“, millest võttis osa riigivanema esindajana K. Einbund; veel olid kutsutud eenele ajalehtede peatoimetajad, välisministeeriumi osakondade juhatajad ja EAL esindajad. Minister J. Seljamaa tervitas külalisi lauakõnes ja viimaste nimel vastas Läti delegatsiooni juht Kroders.

Õhtul viibisid Läti ja Leedu ajakirjanikud Kosel ajakirjanike puhkekodus. Seal peeti vastastikku kõnesid Eesti, Läti ja Leedu ajakirjanduse koostöö vajadusest. Läti ajakirjanike nimel võttis pikemalt sõna A. Kroders, kes tähendas, et Eesti, Läti ja Leedu saatuse on ühine; kui ähvardab hädaoht üht neist riikidest, siis on kohe kaalul ka kahe teise olemasolu. Kolme riigi ja rahva üksteisele lähendamisel on just ajakirjandusel suur ning vastutusrikas ülesanne.

Leedu delegatsiooni nimel kõneles toimetaja V. Kemeyz, tänades Eesti ametivendi, kogu Eesti avalikkust ja valitsust lahe ning südamliku vastuvõtu eest.

Läti ja Leedu ajakirjanikud lahkusid öise rongiga. Neid oli jaamas saatmas suur kogu

Teatrirahva ja lehemeeste võidurikkalt jalgpalli-matšilt, — võidurikkalt selles mõttes, et mõlemal pool-
 lel õnnestus palli kihutada vastase väravasse tervelt 6 korda. — Ülal näeme vaenulikke leere enne lahingut
 takseerimas üksteise jõudusid — vasemal lehemehed, paremal teatrirahvas. Kartmatult seisab nende vahel
 vahekohtunik Jüri Lossman, varjatuna matsi embleemiga. Täitsa tarbetult oli vahekohtunik matsile ilmunud
 tavalise vile asemel autopasunaga — tal tarvitses seda ainult paar-kolm korda puhuda, kui signaali viivi-
 tamata kuulati. Vahekohtunikust vasemal näeme platsile marssimas piirikohtunikke, kelleks oli teatrirahva
 õrnepool, eesotsas Klaudia Maldutise ja Elli Esperk-Eskolaga, — paremal Kalevi malevkonna orkestrit, kes
 ilmunud dressis operetist „Õnne peab olema“, millel ei puudunud oma sügavam sümboolne tähendus. — All
 vasemal annab Ants Lauter säärase meisterlöögi, et vastaspoollegi mehed, kel oleks olnud teha hoopis midagi
 muud, on jäänud seda imetlema; ainult Alfons Hahn kui vana pallimees näib öieti hindavat momenti tõsi-
 dust. Seda ei saa aga sugugi öelda jällegi teatrirahva väravavaht Opsulast, kes oma väravas ootab kõige
 suurema rahuga eesriide tõusmist, nagu oleks jalgpalliväli teater, riidetatud pallimänguks küllalt kummalisse
 dressi. Ta ei näi veel aimavatki oma vastaste tugevust, kelle kolm silmapaistvamat jõudu ripuvad Damok-
 lese mõõgana ta pea kohal: halastamatu epigrammissepp ja spordispets Al. Antson, Leo Soonberg (kes enda
 kui teatrikriitik täiesti põhjendatult kaitsnud raudrüüga) ja Karl Kesa, lehemeeste väravavaht, kellele oli
 ütlemata raske mängida palli kätte — ikka läks see vägise mööda ja väravasse. Pildi paremas nurgas näe-
 me lõppeks Ilmar Petersoni ootamas mitte päikese loojakut, et saaks õhtule, vaid uurimas palli asukohta,
 mis tiheda kontakti loomiseks publikuga oli vastase värava asemel läkitatud jällegi tribüünidele.

Fotod: A. Kalm, A. Kask ja H. Soosaar.

Eesti ajakirjanikke. Lahkujale kinnitati daamide poolt rinda punased roosid. Sama rongiga sõitis ära ka Poola ajakirjanduse esindaja toimetaja St. Stock, kuna Soome ajakirjanike liidu esindaja peatoimetaja Viherjuuri lahkus Eestist juba päevase lennukiga. Poolast siia sõitnud teine esindaja toimetaja J. Wiewiorski sõitis Varssavi tagasi juba pühapäeva õhtul. Olgu veel tähendatud, et EAL juubeli pühitsemise kuludest aitavad suurema osa kanda ajalehtede väljaandjad.

*

Liidu korraline peakoosolek peeti 15. aprillil Kosel. Juhatas A. Peel, protokollis A. Antson. Tegevusaruande kandis ette senine esimees K. Kornel. Kinnitati Liidu 1933. a. tulude ja kulude aruanne tasakaalustatult 5.339,66 kroonil ja võeti vastu 1934. aasta eelarve 7.772,00 kr. suuruses; pealeselle 1500-kroonine lisa-eelarve — Kosele Puhkekodusse elektrivalgustuse sisseadmiseks. Edasi oli peakoosoleku tähtsamaks otsuseks põhikirja §§ 6. ja 7. muutmine. § 6. järele muudetud kujul võib nüüd Liidu tegevliikmeks võtta vastu vaid neid ajakirjanikke, kes vähemalt 4 (seni 2) aastat olnud kutselised ajakirjanikud — „kusjuures juhatus kaalub, kas kandidaat on küllalt küps ajakirjanduslike kutseülesannete täitmiseks“. § 7 aga muudeti selles mõttes, et liikmeksastumise sooviavaldusel peab olema vähemalt 5 soovijat seniste Liidu liikmete hulgast. Vanuse tõttu juhatuselt välja langenud K. Kornel ja L. Johanson valiti tagasi, samuti revisjonikomisjon senises koosseisus: M. Aitsam, A. Kilm, A. Schulbach. Majavanemaks valiti toim. Grünberg, peale selle liikmed sõpruskomiteedesse. — 19. aprillil jagas tagasi valitud juhatus oma ametid järgmiselt: esimees Jaan Taklaja; abiesimehed H. Moorsen ja O. Soots; sekretär E. Jalak, abisekretär J. Veelman; laekur J. Tomp, abilaekur J. Jaik; raamatukoguhoidja K. Teder. Ametita juhatuseliikmeteks jäid K. Kornel, L. Johanson ja G. Rahnulo.

Vastastikune läbikäimine naabermaade ajakirjanikega on möödunud tegevusaastal olnud õieti elav. Esimesena olgu märgitud Eesti Ajakirjanike Liidu külaskäik Nõukogude Venemaale Nõuk. ajak. sündikaadi kutsel. Sõitsid peatoimetajad ja toimetajad H. Tammer, Ed. Laaman, A. Tupits, O. Mänd, A. Oinas, K. Kornel, E. Treufeldt ja J. Leppik. Küllastati Leningradi, Moskvat, Ukrainat, Krimmi ja viibiti Nõuk. Venemaal üldse 7. maini. Nõukogude ajakirjanike vastukülaskäik toimub arvatavasti eeloleval suvel.

Läti uuestisünni-pidustustest Riias võttis kutsutuna osa 3-liikmeline EAL delegatsioon: esimees J. Taklaja ja toimetajad H. Vellner ning A. Johanson. Leedus viibisid, Leedu ajakirjanike liidu kutsel, president A. Smetona sünnipäeva pidustustel 9.—10. septembril esimees J. Taklaja, O. Mänd ja J. Veelman.

Juuli lõpuks sõitis Soome Soome valitsuse kutsel mõnepäevasele ringreisile EAL delegatsioon järgmises koosseisus: J. Taklaja, H. Tammer, Ed. Laaman, A. Tupits, A. Johanson, R. Janno, E. Simm, E. Saks, K. Freiberg, H. Schulmann, E. Treufeldt ja välisministeeriumi pressibüroo juhataja J. Sammul. Oktoobri lõpus delegeeris EAL Brüsselisse rahvusvahelisele ajakirjanike liitude uniooni aastakoosolekule ja ajakirjanduse uute vormide kongressile peatoimetaja H. Tammeri.

Väliskülastel võttis EAL koos Tallinna Spordipressi Klubiga Eesti Mängude ajal vastu 2 ametivenda Leedust, 1 Lätist ja 1 Soomest. Poola välisminister kol. Becki Tallinnas viibimise ajal (23.—25. juulini) olid EAL külalisteks Poola-Eesti ajakirjanduse sõpruskomitee esimees, „Pat'i“ direktor Obarski ja toimetajad Besterman, St. Stock ja Pacierkovski. Veel varem, kevadel aprillis, oli EAL-le külaliskesks Leedu ametivend Kemezys. Ühe kuu viibis Eestis EAL kodus suvitamas Leedu naisajakirjanik prl. Gerulaityte, kuna EAL liikmete hulgas ei leidunud soovijat Leedusse suvitama minekuks. Väärrib ehk veel märkimist EAL liikmete ekskursioon Tartu Põllumeeste Seltsi kutsel Tartu — hilissuvel näitusele. Tartu kolleegide, linnavalitsuse, maavalitsuse ja näituse korraldajate poolt sai rohkearvulisele ekskursioonile osaks südamlük vastuvõtt.

Ajakirjanike 9. esindusball 10. veebruaril ületas oma tujult ja tulult kõik eelmised. Ballile ilmusid ka riigivanema k. t. K. Päts, tolle aegne riigivanema kandidaat kindral J. Laidoner, valitsuse liikmed ja hulk prominentset publikut.

Liidu uue ettevõtte olgu märgitud suvalbumi „Ahoi!“ nr. 1. väljaandmine. „Ahoi!“ muutub nüüdsest peale iga-aastaseks Liidu suvalbumiks ja esimene nr. tasus end hästi ning müüdi läbi viimse eksemplarini.

Liidu raamatukogule on möödunud aasta kestes — sõna tõsisel mõttes — pandud esmakordselt jalad alla. Telliti ja osteti 285 krooni eest välismaalt võorkeelseid ajakirjanduse eriala raamatuid, mida liikmete poolt aasta kestes elavalt kasutatud. Peale selle on mitmed kodumaa kirjastused EAL raamatukogu täiendanud annetustega. Ka astus Liit paari Nõukogude kirjastusega ajakirjade vahetamiseks ühendusse ja Liidu raamatukogu saab nüüd järjekindlalt ajakirja „Literaturnaja Gaseeta“, „Iskustvo“ j. t.

Ajakirjanike Puhkekodus seati kevadel (lepingu alusel ettevõtja E. Hansumiga) sisse elekter, nii et kodu ka valgustuse mõttes nüüd on laitmatu. Uueks ökonomiks võeti A. Liiger, kes kodu majapidamist ettevõtjana juhib seni. Ka seati majakomitee poolt alatiste kodu külaliste mitte-liikmete jaoks sisse erilised külaliskaardid, et hoida ära soovimata külaliste pääsmist kodu ruumidesse. Kodu tennisväljak leidis hooaja kestes rohket kasutamist.

K. A. Rütman ja Co.

Keemiaainete-kaubanduse o/ü.

Tallinn, Jaani 9.

Tel. 466-72.

LIIDU LIIKMED

(Aastaarvud nimede taga näitavad tegev- ja toetaja-liikmeil Liitu astumise aega, auliikmeil auliikmeks valimise aega.)

Auliikmed:

Aitsam, Mihkel — 1934.
Hubel, Eduard — 1934.
Luiga, Georg Eduard — 1930.
Olak, Paul — 1934.
Raudsepp, Hugo — 1934.
Tomp, Jaan — 1934.

Tegevliikmed:

Adson, Arthur — 1922.
Animägi, Johan — 1921.
Antson, Aleksander — 1931.
Audova, Joh. — 1933.
Braks, Tõnis — 1922.
Burmeister, Albert — 1931.
Eglon, Käte — 1933.
Ehrman, Karl — 1931.
Erikson, Julius — 1929.
Esop, Meta — 1927.
Fiskar, Anna — 1919.
Grünberg, Aleks. — 1932.
Grünthal, Aleks. — 1921.
Heinlaid, Reinhold — 1932.
Heino, Toivo — 1926.
Hendrikson, Johannes — 1932.
Hunnius, Edmund — 1922.
Ibrus, Johannes — 1932.
Illerman, Eduard — 1932.
Jaik, Juhan — 1927.
Jalak, Evald — 1926.
Johansen, Felix — 1931.
Johanson, August — 1932.
Johanson, Leopold — 1921.
Joll, Ernst — 1934.
Jonson, Arnold — 1933.
Jürvetson, Aleksander — 1929.
Kaljumäe, V. — 1934.
Kalm, Artur — 1933.
Kanarik, Paul — 1929.
Kangro-Pool, Rasmus — 1933.
Karro, Bertram — 1932.
Kenn, Helene — 1931.
Kesa, Karl — 1922.
Kitsberg, Jaan — 1927.
Klau, Sigmund — 1930.

Klemküll, Hans — 1922.
Koch, Margarethe — 1929.
Koch, Voldemar — 1921.
Kornel, Karl — 1921.
Krusten, Otto — 1932.
Krusten, Peeter — 1928.
Külm, August — 1927.
Laaman, Eduard — 1924.
Lekstein, Mart — 1925.
Leppik, Jaan — 1924.
Lõvi, Oskar — 1931.
Maurer, Georg — 1930.
Meerits, Ants — 1932.
Meiner, Karl — 1929.
Mihkelson, Agnes — 1932.
Miller, Selma — 1927.
Moorson, Heinrich — 1922.
Möttus, Jakob — 1928.
Mänd, Oskar — 1925.
Nurk, Mart — 1922.
Oiderman, Hans — 1929.
Osvet, Konstantin — 1922.
Peel, Aleksander — 1925.
Peets, Arnold — 1934.
Peterson, Aleksander — 1932.
Peterson, Ilmar — 1927.
Prümmel, Joosep — 1919.
Rahamägi, Henno — 1927.
Rahnulo, Gerhard — 1931.
Remmelgas, Erich — 1929.
Schulbach, Arnold — 1922.
Schulmann, Helmut — 1922.
Schultz, Aleksander — 1928.
Simm, Elmar — 1934.
Sirge, Rudolf — 1930.
Soots, Olev — 1927.
Stahl, Andreas — 1931.
Stern, Eduard — 1934.
Štšepotjeva, Helene — 1925.
Taklaja, Jaan — 1927.
Tammer, Harald — 1922.
Teder, Kaljula — 1928.
Tiitus, Romulus — 1929.
Tomp, Tõnis — 1921.
Treffeldt, Adolf — 1933.
Treffeldt, Edgar — 1934.

Tupits, Artur — 1922.
Tõllasepp, August — 1924.
Tõnisson, Georg — 1922.
Valdson, Karl — 1922.
Veelman, Johannes — 1922.
Veidenbaum, Siegfried — 1931.
Vellner, Harald — 1919.
Viidas, Voldemar — 1926.
de Vries, Axel — 1921.

Toetaja-liikmed:

Anderkopp, Ado — 1922.
Anderkopp, Alice — 1926.
Angelus, Oskar — 1928.
Grünfeldt, Peeter — 1926.
Hammer, Salme — 1931.
Jürgenstein, Helmi — 1931.
Kann, Nikolai — 1926.
Kask, Aleksander — 1934.
Kask, Aleksander — 1921.
Kask, Jaan — 1933.
Kentmann, Voldemar — 1922.
Kikson, Hugo — 1919.
Krigul, Viktor — 1934.
Kukke, Hugo — 1925.
Kursman, Nikolai — 1930.
Laats, Artur — 1933.
Liiv, Otto — 1928.
Metslov, Nikolaus — 1924.
Männik, Hans — 1929.
Mäns, Bernhard — 1932.
Nyman, Joh. — 1931.
Parikas, G. J. — 1930.
Peterson, Jaan — 1931.
Piip, Ants — 1923.
Rahamägi, H. B. — 1930.
Raudsepp, Harald — 1934.
Sarv, Erich — 1933.
Sepp, Helmar — 1931.
Sihver, Johan — 1932.
Soosaar, Hans — 1933.
Steinman, Julie — 1934.
Veberman, E. — 1921.
Virgo, Eduard — 1932.
Visman, Harry — 1922.
Visnapuu, Ed. — 1934.

A.=S. „TEKLA“

Peakontor: TALLINN, SUUR KARJA 15

tel. 448-18

Riideärid:

TALLINN, Suur Karja 15	tel. 445-23
TALLINN, Valli 10	„ 468-02
HAAPSALU, Ehte 2	„ 1-57
KURESAARE, Kauba 2	„ 72
MUSTVEE, Tartu 15	„ 62
NARVA, Peetri pl. 2	„ 2-38
PETSERI, Riia 1	„ 1-17
PÄRNU, Jäneselja 5-a	„ 1-10
RAKVERE, Turuplats	„ 2-85
VALGA, Kesk 11	„ 26
VILJANDI, Tartu 6-a	„ 2-40
VÖRU, Jüri 5-a	„ 1-26

*Müügil kindlate hindadega järgmiste kodumaa
vabrikute kaubad:*

Balti Puuvilla Ketramise ja Kudumise Vabriku A/S-i
Kreenholmi Puuvillasaaduste Manufaktuuri O/U-se
Sindi Tekstiilvabrikute Ühisuse
Eesti Niidivabriku Ühisuse

Välismaa kauba tarvitamisel voolab meie raha üle
piiri, suureneb järjest töötute arv, jääb
vaeseks maa ja rahvas!

Ostes kodumaa kaupu, vähendame tööpuudust!

Eesti iseseisvuse peaproov.

Lõpp.

Valitute seas olid ins. Vold. Lender, pä-rastine linnapea, ja Gustav Kala, tulevane lin-nanõunik.

Esmaspäeval, 13. detsembril, andis oma hää-led 4. linnajagu — Pärnu maantee rajoon. Ka siin oli eestlaste võit täieline: kõik 12 valiti nende nimekirjast, saades 173—234 häält, kuna vastuhäälte arv kõikus 24—84 vahel. Valiti siin dr. Köhler, adv. J. Poska ja teised, muu-seas ka sakslane K. v. Ritter.

Siin katsusid sakslased tarvitada huvitavat manöövrit. Et linnavolikogust kukutada välja dr. Köhlerit, adv. Poskat ja mõnd teist nimekat tegelast, andsid sakslased oma hääled vähem tuntud eestlaste kandidaatide poolt. Õnneks tai-pasid eestlased seda manöövrit küllalt aegsasti ja andsid mõnele oma mehele hääled ise vastu, mille tõttu sakslaste kavatsus luhtus.

Ka 5. linnajagu, Paldiski maantee rajoon, andis järgmisel päeval eestlastele kindla võidu, kõik 10 valitud olid eestlased. Siit pääsivad volikogusse adv. K. Pätš ja adv. M. Pung. Eestlastel oli siin 150—176, sakslastel 95—119 häält.

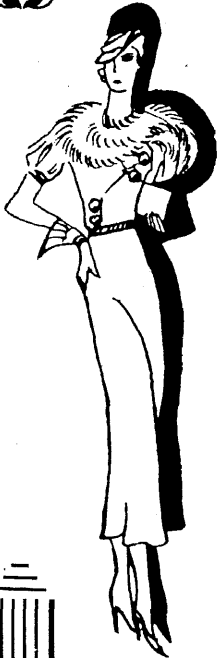
Ainuke linnajagu, kus eestlased kaotasid, oli 6-es — linna süda ja Toompea, kus sakslased olid masendavas enamuses; kõik 12 kandidaati valiti nende nimekirja järele. Kuid see enam ei muut-

nud üldpilti. Kokkuvõttes olid eestlased saanud volikogus 39 kohta, venelased 3 ja sakslased 17, kuna 18. sakslane läks sisse eestlaste hääl-tega.

8.

Mõistagi oli eestlaste rõõm saadud võidu pärast suur. Iga päev läksid eestlastest linnavalijad va-limistoimingu lõppedes koos mõnesse eesti seltsi, kus üheskoos pühitseti päeva: ei puudunud laua-kõned ja isamaalikud laulud. — Aga see ülevoolav rõõm väljaspool väljendust ei leidnud ning „Teata-ja“ artiklid ja hinnang olid väga tagasihoidlikud. Tagasihoidlikkus kandus ka uue linnavolikogu te-gevusse. Et mitte sattuda konflikti vene võimu-dega, valiti uueks linnapeaks venelane Hiatsintov. Linnateenijaskond jäi kohale, olgugi et ta koosnes sakslastest, ja ainult vabanenud kohtadele määrati eestlased.

Koguni teistsugust, lausa leppimatut taktikat tarvitas saksa ajakirjandus. Nende häälekand-jate arvates oli eestlaste võit tõsiseks õnnetuseks omavalitsusele: „Aber wir scheuen uns nicht, es ebenso offen auszusprechen, dass ein radikaler Sieg jener homines novi und ihrer nationaler Parteigänger ein grosses Unglück für unsere Stadt wäre“, arvas „Revalsche Zeitung“ juba enne valimisi. Ka valimiste järel üt-les „Düna-Zeitung“: „Die Revaler Wah-

MOODSAID HOOAJA UUDISEID

KLEIDI-
MANTLI-
VOODRI-
TRIKOO-
J. N. E.

RIIDEID

SOOVITAB

A-S. RAUANIIT

len bezeichnen ein Ereignis von tiefeinschneidender Bedeutung. Sie bilden einen dunklen Tag, einen dies a ter in der Geschichte unserer Heimat. Wie so oft in unserer Zeit, hat die brutale Ziffer über Bildung, Erfahrung und Tradition gesiegt.“

Agas see alla jäänud „Tradition“ unustas targa vanasõna, et „uhkus tuleb enne langemist“. Ja seepärast tahtis ta veel pärast valimisigi näidata oma kõrget „Bildungi“ sellega, et majandusliku survega püüdis mõjutada eestlasi. Rahvuslikult mõtlemaid eestlasi hakati vallandama saksa ettevõtete, suurkaupmehe-sakslaste keeldusid isegi müümast kaupa neile eestlasile-väikekaupmehele, kes olid julenud agiteerida eestlaste kasuks. Agas need jõuetud vihaavaldused ainult kiirustasid sakslaste ülevõimu kaardimajakese kiiret kokkuvõtet.

9.

30 aastat lahutavad meid neist tähtsast võidupäevadest. 30 aastat ei ole pikk aeg, agas siiski küllalt pikk selleks, et suurt protsenti tolleaegseist energilisemaist võitlejast kiskuda välja meie ridadest. Seda suurem olgu meie tänu ja austus neile, kes veel viibivad meie keskel. Ehitage neid võidupägedega, nagu see oli muiste viisiks meie rahva juures!

O.-Ü. „RÜK“

alustas oma tegevust käesoleva aasta alul kui ettevõte, mis asutatud rätsepmeistrispetsialistide poolt, kes kaubasortide tundmises eriteadlased ja neid paremini oskavad välja valida

O.-Ü. „RÜK“ is on müügil kõik, mis vajalik daamide ja härrade igasuguste üliriie valmistamiseks, alates esmaklassilistest sortidest, mantli- ja ülikonnariideid ning voodreid inglise ja kodumaa vabrikutest, kuni nõopide ja muude manusteni

Tähtis on ka asjaolu, et seal on saadaval kõik üliriie valmistamiseks vajalik materjal ning ostjal pole tarvis tülakat ja aegaviitvat jooksmist mitmesugustesse magasinidesse, sest kõik vajalike saab ta

O.-Ü. „RÜK“ ist

TALLINN, S. KARJA 19
TELEFON 455-77

„Miks ei ole teil ülejääke?“

Sest mõnikord ülejäävat 10, 15 või 25 senti on ebakohane viia pankas, suurema summa kõrvalepanek tekitab agas raskusi, ja nii jääbki algus tegevumata.

Juba puhiniimlikkude nõrkuste tõttu ei läida teie oma lubadusi agas toimetada näiteks igas kuu lubatud sissemakse pankas hoiuarvele nii korrapäraselt, nagu seda teeksite meie

hoiukarbi

läbi, mis on alati käepärast ja mille ees pole vaja tunda piinlikkust ka ühe senti sissepanekul. Paigutades **ainult 10 kuni 15 senti päevas** meie hoiukarpi, võite elukindlustuse kaudu koguda **tähelepanudava kapitali**, mis maksakse välja teie surma korral toetuseks perekonnale või teie endile kokkulepitud tähtajal või pojale õppe-rahaks ning tütrele kaasavaraks.

Ka osutuks hoiukarp heaks õppevahendiks teie lapsele kokkuhoiu õpetamisel.

„Veel täna nõudke enesele hoiukarp!“

Kindlustusselts «EESTI»

asut. 1907. a.

Kodumaa suurem ühistegelise kindlustusselts.

Valitsus: Tartus, Suurturg 8.

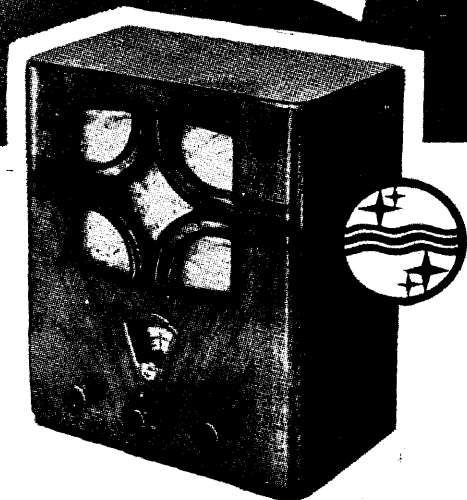

**ON KINDEL, ET PHILIPS RAADIO-
VASTUVÕTJA JÄÄB TEILE KÕIGE
OTSTARBEKOHASEMAKS KODU-
KAUNISTAJAKS.**

**Aastaid intensiivset tööd andsid sensatsiooniliste
tulemustena rea võrratuid vastuvõtjaid.**

- Tüüp 521 A — 5-lambiline „Oktode Super“, sisseehitatud dünaamilise valjuhääldajaga Kr. 295.—
- Tüüp 522 A — 5-lambiline „Oktode Super“ suure dünaamilise valjuhääldajaga ja erilise helifiltriga . Kr. 355.—
- Tüüp 522 U — „Universal Oktode Super“ — 5-lambiline vastuvõtja, töötab niihasti alatise- kui vahelduv-
vooluga, sisseehitatud dünaamilise valjuhääldajaga Kr. 375.—
- Tüüp 638 A — Philips „Super-Inductance“ põhimõtte viimane saavutus. Võrratu häälekõla, täpselt gradeeritud „Mikro-
Index“ skaala nimedega. Sisseehitatud häirete filtriga. Töötab ka ilma antennita 9 KC selektiivsus. Kr. 480.—

Nõudke demonstratsioone ning veenduge PHILIPS'i ületamatuis võimeis.

RIIGI PÕLEVKIVITÖÖSTUS

Juhatus ja müügibüroo: Kaevandused ja õli- ning bensiinivabrik:

Tallinn, Valli 4

Kohtla-Järvel ja Kukrusel

Telegr. aadr.: „Peapõlevkivi“

Õliladu Tallinna sadamas

Telefonid: 450-85 ja 450-62

Bensiini automaadid Tallinnas ja Kohtla-Järvel

RIIGI PÕLEVKIVITÖÖSTUSE SAADUSED:

Põlevkivi; toorõli; kütteõli; bensiin;
mootorpetrooleum; mootornafta;
diiselnaftha; rasked õlid; bituumen
(Estobitumen): asfalt-emulsioon;
tolmuõli; immutusained „Feno-
laat“ ja „Estokarbolineum“;
viljapuu-karbolineum R.P.T. 33
putukamürk „Puttox“;
katuselakk (katusetõrv);
raualakk (asfalt-lakk)
ja asfalt-mastiks.

Raske algus.

Lõpp.

Mn. H. K u u s n e r vastab sellele seletusele:

„Meie seisukoht vähemrahvuste vastu on avaldatud Ajutise Valitsuse deklaratsioonis. Aga siimaani ei ole meil Balti sakslaste hulgas märgata olnud voolu, kes ütleks — meie tahame töötada Eesti vabariigi heaks. Aeg oleks, et härra M. Bock ja tema seljataga seisvad ringkonnad ometi ükskord hakkaksid tegema õiget informeerimistööd. Aga ei — mängitakse va banque! — Sün ei taheta kedagi süüdistada. Ei, asugu ainult Balti sakslased seisukohale, et nad meile enam takistusi teele ette ei sea. Kui Balti sakslased meiega tahavad töötada koos, siis tehku nad seda — meie oleme alati seks olnud valmis.“

Sotsialist A. O i n a s paneb samas i-dele täpid peale. Meenutades etteheiteid, mis tehtud seepärast, et sakslasi ei võeta kaitseleitu, ütleb ta: „Ei või me ometi anda sõjariistu vaenlase kätte!“ Ta soovib kaitse asjus kõnelda kokku liitriikidega. Ei tohiks ülbelt lükata tagasi ka Saksa praeguse sõjaväe pakkumist, sest Saksa uus valitsus on ju teine kui endine. Ka Rootsi valitsuse abi oleks soovitav.

Teiselt poolt pole sel raskel ajal niivõrd oluline eestlaste usaldamatus kodumaa sakslaste vastu, kui just parteidevahelised lahkiminekid ja erakonna-poliitilised tüliküsimused. Neis peitub peamine oht, kuna ühise keele mitteleidmise tõttu ei suudeta kujundada valitsust, kes täie energia ja täie vastutustundega võiks asuda maakaitse organiseerimisele. Nimelt tuuakse pahemalt poolt ette, et on unustatud kõige tähtsam: kas on loodud meeoleolu meie kaitseks? Maapäev liikkavat kõik rahva elunõuete eest hoolt kandvad seaduseelnõud edasi. Kui aga tahetakse kaitsta maad, siis peab kõigepealt maal looma tahtmise end kaitsta. Ühes maa kaitse küsimusega peaks võt-

ma arutusele rea küsimusi, mis parandaks maatameeste ja tööliste olukorda. Rahvale on antud palju lubadusi, aga kunagi pole neid peetud. Seepärast peab enne rahvale andma võimalusi elamiseks, alles siis võib talt nõuda, et ta kaitseks riiki. Kui täidetakse rahva nõuded, siis võib loota, et ta tahab ka maad kaitsta. Õeldakse üsna resolutselt, et pahempool on seadnud üles minimaalsed nõudmised, mille täitmiseta ta ei saa võtta osa valitsuse kokkuseadmisest. Ühtlasi lisatakse parema tiiva aadressil: „Kui teie arvate, et suure vaimustuse loomine küllalt on, et maad kaitsta, siis tehke seda. Ei, iga mees tahab teada, mis ta selle eest saab, kui maad kaitseb. Kui teie aga arvate, et teie üksi jõuate maad iseseisvusele viia, tehke, meie teid takistama ei saa“ (K. A s t).

Paremalt poolt ei peeta pahema tiiva seisukohti ja põhiluseid maa kaitse küsimustes õigeks. Õeldakse, et riiki katsub luua iga rahvas, et seeläbi täita oma elunõudeid. Meil aga väidetakse: ei, enne peame täitma elunõuded, siis hakkame looma riiki. Meil pole aga sõjariistu ega jõudu enda kaitsmiseks. Kas pole selge, et kui me ei saa korraldada oma riiki, siis me ei saa täita ühtki elunõuet. Igaüks saab seepärast aru, et Ajutine Valitsus ei saa üleöö täita meie elunõudeid. Hakkame kinni peaaastast. Riigivõimuta pole riiki. Igaüks teab, et meil suurem osa asutusi on üle võtmata. Kõikjal tehakse takistusi, riigivõimust ei või veel olla juttugi. Kui nii, siis ei saa kõnelda ka riigivõimu funktsioonidest.

Tasuta ei taha keegi midagi teha (mn. K. Asti sõnad). Kui lugu tõesti nii, siis on küll järeldus selge: ega Eesti riigist midagi saa! Kui tahetakse luua riiki, siis peab vaikima kõik klasivõitlus, kuni meil riik käes. Siis hakkame oma asju korraldama klasside-vaheliselt (J. T õ n i s s o n).

A/s. TALLINNA LAEVAÜHISUS

LAEVAOMANIKUD JA LAEVAAGENDID. SÜTEIMPORTÖÖRID JA SPEDITÖÖRID.

PEAKONTORID: Tallinn, Suur Karja 18.

Telefon: oma keskjaam 426-90 (4 liini).

Osakonnad: Pärnus, Narvas ja Paldiskis.

Telegr. aadr. peakontoril ja osakondadel:

„LAEVANDUS“

Süteladu: Auru- ning sepaõed ja koks

laos ja sadamas mõõdukate hindadega.

Telefon 456-38.

Laevatarbainete kauplus ja tollivaba

ladu: Sadama tänn. 3, telefon 456-38.

Laevaparandustöökojad: Suur Patareid tänn. 18, telefon 441-80.

Ekspeditsiooni-osakond (Joh. Piika & Pojad): Telefonid: kontor 426-90, tolli-

maja 460-04.

KORRAPÄRASED OTSEÜHENDUSED. LÄBI-
VEO-KONOSSEMENDID, REISIPILETITE MÜÜK.

Nii lõhestasid meid saatuslikel tundidel seesmised vastolud, nõrgestades nii-kui-nii vähest vastupanujõudu maa südamele lähenevale vaenlasele ja külmates hoolimatust ning ükskõiksust maa ja rahva saatusse vastu. Meeleolu langes. Ajutine Valitsus kuulutas küll välja sundusliku mobilisatsiooni, kuid paljud jäid ämmumata, rindele saadetavaist meestest jooksis suur protsent laiali. Ainult vabatahtlikest, enamalt jaolt koolinoorsoost, formeeritud salgad näitasid võitlusindu. Kuid detsembri lõpul on rinne veel ainult 50 versta Tallinnast. Siis kõneldakse seltskonnas juba avalikult, et nüüd on lõpp ja päästa võib ainult see, kui meid okupeerib mõni lääneriik, ükskõik milline, — ainult mitte sakslased. Eriti pooldatakse okupeerimist Inglismaa poolt. Sarnaseid mõtteavaldusi võib kuulda ka Maanõukogu ehk Maapäeva ringkonnas.

Seda ajajärku iseloomustab Maapäeva ja Ajutise Valitsuse kinnine koosolek 27. detsembrist 1918. aastal. Seal annab se'sukorrast kõigepealt aru pea- ja sõjaminister K. Päts. Ta ütleb:

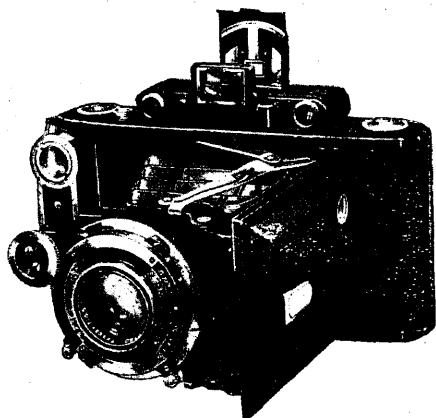
„Kui enamlased peale tungima hakkasid, ei olnud meil sõjaväge olemas. Sellepärast tuli välja saata frondile koolipoisid, kes tõesti vahvalt meie piiri kaitsesid. Et sellest ei jatkunud, tuli mobilisatsioon välja kuulutada. Mõni päev harjutati mobiliseeritud ja saadeti frondile. Üle-

üldse on mobiliseeritud 10.000 meest. Oleks kõik neist oma kohust täitnud, ei oleks meil asjaolud nii halvad, kui praegu. Mobilisatsioonist on enast paljud tagasi hoidnud. Osa neist, kes mobilisatsioonist tagasi hoidsid, langes karistuse alla, kuid kaugelt suurem osa on karistamata. Pean ette heitma seltskonnale, et seltskondlikel asutused Ajutise Valitsuse korraldusi täitmata on jätnud.

Sõjaministeerium pidi esialgu igasuguseid funktsioone täitma. Tema käes oli sõjaväe ülemjuhatus, mobiliseerimine jne. Nüüd on sõjaväe ülemjuhatajaks kindral Laidoner nimetatud. Peale selle seati sisse varustuse jaoskond. Kaitseleit käib nüüd ka ülemjuhataja alla; tema juhatajaks on kindral-major Pödder. Ka raudtee, telefon ja telegraaf käib nüüd ülemjuhataja alla.

Välise kaitse nõutamises oleme järgmisi samme astunud.

Katsusime kõigepealt abi nõutada Saksa sõjavägede poolt. Saksa vägede ohvitserid toetasid küll seda, aga soldatite nõukogud ei olnud selle poolt. Saksa vägi oli lagunenud ja abi sealt ei tulnud. Ka sõjariistade saamine Saksa vägede käest oli võimata. Mõnede korral võeti koguni sõjariistad, mis meie omad olid, Saksa sõjavägede poolt ära. Oli isegi veriseid kokkupõrkeid sakslaste ja meie vahel. Peab otsusele

Vaid ZEISS IKON

aparaadiga jäädvustate parimini oma elu ilusamad hetked!

Müügil igas paremas fotoäris

M. MILLER

ASUT. 1909. A.

Tallinn, Heina 33,
telef. 439-51

Katla- ja masinatehas
Laevaparandustöökojad
Autog. ja elektr. šveissimine

HOTELL-RESTORAN

„PETERBURG“

RATASKAEVU 7. TELEFON 426-33

Toad jooksva sooja ja külma veega.
Tubades telefonid.

HOMMIKUEINED kl. 12—2 p.
LÕUNAD kl. 2—6 õ.

Iga õhtu mängib KONTSERT-TRIO

tulema, et meie kaitse sellepärast just nii nõrkadel jalgadel on, et sakslased igatpidi meie korraldustele vastu töötasid. Muu välisabi asjus oleme nüisama kõik teinud, mis võimalik. Iga päev saadetakse telegrammid liitriikidele, kuid suurt abi meie sealt ei saanud. Liitriigid tegid korra Rootsimaale ettepaneku, okupeerigu ta meie maa. Rootsimaa aga vastas selle ettepaneku peale eitavalt. Inglismaa on meile mereväelist abi annud, maaväge ta meile aga ei anna. Prantsusmaa on põhjusemõttelikult nõus meile maaväge saatma, ei ole aga mitte nii kaugele jõudnud. J. Poska, kes Kopenhageni jõudnud on, telegrafeeris, et ta esimene samm Inglise- ja Prantsusmaa informeerimine oli. Vastust veel saadud ei ole. Peale selle tuleb arvesse Soome abi. Soomest oleme juba saanud sõjariistu, iseäranis suurtükke. Soome seltskonna pealekäimisel oleme Soome valitsuselt laenu saanud, nüisama läheb seal vabatahtliste organiseerimine jõudsasti, nii et abi pea tulemas on. Rootsist on ettepanek tulnud, et seal võiks umbes tuhande vabatahtliku ümber kokku saada, kes meile abi pakuvad. Ajutine Valitsus võtab selle abi vastu."

Peaministri ülevaadet seisukorrast täiendab vägede ülemjuhataja J. Laidoner. Kõigile raskustele, otse meeleehtlikule seisukorrale vaatamata on ülemjuhataja siiski optimist.

Võtnud alles kahe päeva eest endale ülemjuhataja kohused, konstateerib J. Laidoner, et seisukord on väga raske, kuna me algasime sõda peaaegu paljaste kätega. Tehes ülevaate sõja käigust ja mobilisatsioonist, ütleb ülemjuhataja:

"Vabatahtlik mobilisatsioon ei läinud korda. Sunduslik mobilisatsioon annab väeosad, mis kohe sõdida ei saa, neid tarvis mõni aeg õpetada. Narva frondile on saadetud 2500 meest, ära jooksnud on poolteist tuhat. Tapa on vaenlase käes, väerind on Lehtse juures. Vaenlase jõud on kasvanud. Meie vastupaneku jõud on väike. Lõuna frondil olid saksa soldatid kauem sees, seal ei saanud meie midagi teha.

Mis võime nüüd teha, et oma vastupanekut kõvendada?

Kui kodanlised huvid on hädaohus, siis peaksid kodanlised ollused vabatahtlikult väerindele astuma, neist võiks meelegekindlaid vägesid formeerida. Koha peal peab olema loodud kindel võim, kes käsku täidab, kelle peale võib igal ajal toelada. Viljandis oli kord kriisis, nüüd on see juba mööda, selle asemel tuleb Pärnust teateid, et seal seisukord sisemiselt kõikumine on.

Kas meie jõuame oma vabastuse sõda ilma välise jõu abita läbi viia? Mina ütlen, et ei jõua. Meie vastu on suur ja tugev rüükliline aparaat. Mere poolt on meil Inglise abi. Maa poolt oota-

TERE

Täielisima Eesti Raadiotehnilise Ettevõtte

radioaparaadid:

- „CONDOR“
- „SULEV“
- „REX“

on kvaliteedilt
ületamatud.

Raadio TERE meistrite hoole võib julgesti usaldada igasugu parandustöid.

TÖÖSTUS: Pikk 29-a (Lai 28) krt. 18.
Telefon 465-66.

RAADIO TERE SALONG: V. Karja 4-2.
Telefon 467-69.

25tk.
35s.

EVA

Selle 1923a. peale püsinud kuksuspaberessi kehita maksab vana tõde: "VANA SÖBER ON PAREM KUI KAKS UUT."

M. J. J. J. J.

me abi Soomest. Meie peame aga varustust andma. See abi aga esialgu veel ei mõjuks, peame ise kõik enese kaitseks tegema. Kui seda teeme, siis ei ole asi lootusetu.“

Niisiis eeskätt ikkagi kogu oma jõu kokkuvõtmine ja alles siis abi väljast. Kuid kes peab kujundama selle jõu, kui on juba löömas läbi põgenemise-meeleolu, eriti nendes kodanikes, kes oma meelekindlusega peaksid olema eeskujuks teistele? Samal koosolekul, millest jutt, arutab üks pahemasse tiiba kuuluv maanõunik probleemi: Valitsus arvas, et välise abita me ei püsi. Teisest küljest on mobiliseeritud õppiv noorsugu. Kui nüüd tuleb kriitiline silmapilk, mis on siis nähtud ette nende õnimeste päästmiseks? Ka tõstab seesama maanõunik kaebuse, et Põhja vägi, kellega me lepingvahekorras, on pannud toime rüüstamisi. See vägi pole kindel, võib minna üle enamlaste poole või toimetab mustalt. Me sõdivat koos õige mustade jõududega, kes meile pealegi kardetavad.

Sellele maanõunikule vastab ülemjuhataja J. Laidoner:

„Kooliõpilaste saatmine väerinale esimestena on meie seltskonna häbi, sest seltskonnategelased peaks ise esimestena minema ja eesmärki näitama. Aga keda

meie saadame? — Taganemise kindlustus on siis olemas, kui meil koha peal kindlad jõud on, kelle peale alati võib toetada. Põhja armee on praegu lahinguvõimetu. Praegu on ta kasuta, kuid tarvitada teda võiks. Balti sakslaste salkasid ei ole meil kuigi palju. Nende kohta ei ole halba rääkida. Distsipliin on neil parem kui meil.“

Ja ikka uuesti kerkib üles välise abi küsimus. Maanõunik K. Ast konstateerib, et väejuhatus paneb väljavalitud intelligentsetele salkadele suuri lootusi, kuid siiski tähendatakse, et välise abita me läbi ei saa. Ta küsib: „Mis mõeldakse välise abi all? Kas on võimalik vabatahtlike abiga sõda võidukalt lõpetada, või peab see olema riikline abi?“

„Meie peame taganemisele otsa peale tegema, selleks on Soome abi jätkuv. Vaenlast välja ajada ei saa ilma riiklise abita, on tarvis relvu; ilma moodsa sõjaväe osata ei ole see läbivüädav,“ on kindral J. Laidoneri kindel vastus.

Mida mõelda „moodsa sõjaväe osa“ all, see ei vaja lähemat seletust, kuid raskusi teeb just niisuguse väeosa loomine, sest, nagu selgub peaminister K. Pätsi seletusest läbirääkimiste kohta inglasega relvade saamise asjus, on viimased huvitatud sellest, kas me oleme imunud läbi enamlisest mürgist või mitte. Nüüd peame siis tegema eksami.

WHITE HORSE WHISKY

1/1 pudel Kr. 9.50, 1/2 pdl. Kr. 5.25
1/3 pdl. Kr. 2.90.

KOHVIK

H. FEISCHNER

TALLINN, HARJU 45

TELEFON 445-00

Inglis Magasin

H. GUTKIN

soovib odavate hindadega kõige suuremas väljavalikus kodu- ja välismaa riidekaupu igasuguses headuses ja erimusreis

Tallinn, Viru 4
Telef. 436-46

Võluvad idamaa paberossid

O R I E N T

on meie üldtuntud lõöksori.

LAFERME

Samal koosolekul tõstetakse üles ka rida küsimusi sõja alguse kohta, sest on tõesti tume, kas sõdib meie vastu Vene Nõukogude valitsus või omal käel ja vastutusel tegutsevad salgad, kas on Vene Nõukogude ja meie valitsuse vahel olnud kirjavahetust ja kas on olnud sõjakuulutust.

J. Laidoner vastab, et ei ole mingeid teateid. Anveldile anti 10 miljonit ja saadeti eesti polkudele abiks Vene väed, kui need ise ei saanud hakkama. Ja peaminister K. Päts täiendab: sõjakuulutus meil ei ole, kirjavahetust Eesti ja Vene valitsuse vahel samuti mitte. Me sõdime aga Venemaaga. Vene tsentralistlik vaim tuleb nüüd ihmsiks teisel kujul — enamlaste pealetungi näol.

Allpool näeme, et selle vana vaimu pealetungile uue maski all on tolleaegne Ajutine Valitsus eesotsas peaminister K. Pätsiga otsinud küllalt energiliselt tõkkeabinõusid tol raskel ajal, kus kogu maailmas veel käisid kõrgelt maailmasõja järellained, kus revolutsioonide keerises langesid senimaksivad riigikorrad ja kus Euroopas olid kujunemas uued riikide grupeerumised. Kaaluti läbi kõik võimalikud moodused meie rahva ja maa päästmiseks punasest lainest ja kuna oli äärmiselt raske jääda peatuma mõne kindla mooduse juurde, siis anti vastavad volitused ka meie välisesindusele. Neist volitustest kõneles peaminister K. Päts Maapäeva ja Ajutise Valitsuse ühisel kinnisel koosolekul 1918. a. 27. detsembri õhtul. Ta seletas, et välisesindusele on antud kaasa laialdased volitused. Direktiivid olid: 1) Täieline iseseisvus, 2) föderatsioon Soomega, 3) Läänemeriikiide liit, 4) Venemaa

föderatsiooni osa rahvusvahelise garantiiga. Välisesindus oli aga volitatud paluma abi isegi protektoraadi kujul.

Millised võisid aga olla Eesti küsimuses teiste, eriti just liitriikide seisukohad, sellest oli vaid uduseid teateid, nagu selgub meie tolleaegse rahaministri J. Kuke teadaandest:

„Viimased teated tulid M. Martna kaudu. Liitlastel on üks kavatest luua Leedu-Eesti ja Eesti-Soome konföderatsiooni, kuid kindlat kava liitlastel ei ole. Inglise saadiku läbi Stokholmis tulnud teadete põhjal olla meie saatuse arutamise 10. jaanuaril 1919. aastal. Praegu igatahes veel kindlat otsust tehtud ei ole. Lätiga ühendust luua ei peetud mitte soovitatavaks.“ (Sest Riias oli juba enamlaste valitsus. J. A.)

Selline seisukord aga, kus kõik muu on tume peale selle, et vaenlane peatamatult marsib Tallinna peale, pole hästi talutav.

J. Teemant ütleb välja seda, mis nähtavasti kõigil kipitas südamesel:

„Selge on, et enamlasted 50 versta kaugusel Tallinnast on. Kas meie jõuame ennast kaitsmata? Võib-olla on valitsus sunnitud sammusid astuma, et meie okupeeritud saame. Kas meie ei peaks valitsust paluma selleks sammusid astuda, et meid inglaste poolt okupeeritakse?“

Peaminister K. Päts: *„See on nüüsgune soov, mida meil Ajutises Valitsuses vähemalt kakskümmend korda avaldatud on. Võin ütelda, et meie selles samas mõttes kõik oleme teinud, mis võimalik. Suur edusamm on süiski see, et inglased kaks Vene laeva kinni on võtnud. Kuuldub juba, et Inglise admiral oma laevasti-*

TEIE PEREKOND

on kindlustatud Teie sissetulekuga seni, kui te elate ja olete terve. Kuid ainult siis, kui te oma jõu väärtuse võite säilitada pärast enda surmagi, on Teie perekond

KINDLUSTATUD IGAL JUHUL

Küsige nõu Eestimaa Kindlus- ja Aktsiaseltsilt „EKA“ või mõnelgi tema esindajalt, kuidas seda oleks kõige parem teha. Nõuanne on tasuta ega kohusta teid millekski.

Populaarsem paberossitubak

LAFERME Nr. 10

oma meeldiva maitse ja rik-
kaliku aroomi tõttu rahuldab
ka nõudlikumatki suitsetajaid.

kuga tagasi tuleb. Minu ettepanek oleks: Maa esitus saadab delegatsiooni admiralile juure, kes seda paluks, et Inglismaa meid okupeeriks.

Ja kõik maanõunikud, peale sotsiaalrevolutsionääride, kelle sümpaatiad kaldusid hoopis teise suunda, toetasid seda ettepanekut.

Sotsiaaldemokraat K. Grau iseloomustab seisukorda frontidel (polgus on 150 meest jne.) ning toetab delegatsiooni saatmist admiralile juure.

Ajutise Valitsuse peavolinik Tartus H. Luht teab jutustada Tartu meeleoludest, kus valitsevat arvamust, et inglased astuvad sakslaste asemele. Kui tuli teade, et Inglise laevastik on jõudnud Tallinna, siis valitses Tartus arvamine, nagu tuleksid inglased kaitsma ka Tartut. Seda aga ei sündinud ja Tartu anti ära. Peab tungivalt paluma inglasi meid okupeerida, arvab Luht.

Peaminister K. Päts võtab mõtteavaldused kokku: *Inglaste ees tuleks palvet järgmiselt motiveerida: Meil ei olnud võimalust ennast organiseerida ja kui meil ka kõik jõud koos oleksid olnud, meie süski Suur-Venemaaga sõdida ei saanud ilma teise suurriigi abita.*

Ettepanek võetakse vastu ja igast erakonnast valitakse üks esindaja delegatsiooni, kellele antakse täielised volitused, tehes ülesandeks admiralile anda üle vastav märgukiri. Märgukirjale kirjutavad alla Maanõukogu ehk Maapäeva esimees A. Birk, sekretär K. Ast ja parteide

esindajad: sotsiaaldemokraat K. Grau, tööerakondlane J. Seljamaa, rahvaerakondlane A. Birk ja maaliitlane J. Teemant.

Riigikogu arhiivis säilinud märgukirja eksemplaril leidub märkus, et 20. detsembril 1918. aastal on märgukirjast antud üks eksemplar Inglise admiralile, teine välisministeeriumile.

Inglismaa meid ei okupeerinud, ja seda ei olnud vajagi, sest 1919. a. jaanuari esimestel päevadel tuli rindel pööre. Vaenlase edasitungimine pandi mitte ainult seisma, vaid ta sunniti ka kiiresti taganema oma piiride poole. Ja sedamööda, kuidas muutus seisukord rindel, tõusis meeleolu tagalaski ning peagi võis peaminister K. Päts teatada Maapäeva avalikul koosolekul, et suurem osa neist, kes hoidsid end kõrvale sunduslikust mobilisatsioonist, kui ka neist, kes teel rindele jooksid ühes relvadega pakk, on ilmunud täitma oma kohust isamaa vastu.

Jaanuari esimeste päevade pööre tuli meil peamiselt just selle tõttu, et me ise jõudsime end organiseerida ja ruttu luua kindlama sõjaväelise korralduse. Palju aitas kaasa aga ka välisabi: tulid soome abiväed — alguses üks vabatahtlik pataljon ja pärast veel kaks. Mitte vähema — võib-olla isegi suurema tähtsusega oli Briti riiklik abi: Briti laevastik aitas meid kaitsma merelt ja Briti admiralilt saime ka esimese suurema abi relvade näol: saime püsse ja kuulipildujaid; eriti suur puudus oli meil viimastest.

SCHOKOLAADI- JA BISKVIIDITEHAS

AKTSIA-SELTS

GINOVKER & CO

TALLINN

Ühest liikumisest.

Lõpp.

Mäletan, Jaan Reinbach, nüüdne vabadsõjalaste tegelane, kes tol ajal õppis Viljandi maakonna gümnaasiumis, saatis toimetusele vihase kirja, et mis kord see on: tehtagu ometi rahva asi rahva asjaks ja lastagu kõigil, kes tahavad, kirjutada „Sakala Noortes“, ärgu tehtagu ajakirja üksikute monopoliks. Kuid suletud ringi venitamine laiemaks oleks olnud liig riskantne.

Riskeerimisi oli niigi. Noorsoo Liidu raamatukogu seisis kasutamata. Liidu registreerimine sakslaste juures täiesti legaalselt ebaõnnestus, kuigi põhikirja tõlkest oli kustutatud kõik rahvuslik. Raamatukogu tegelikuks valdajaks olid Sakala Noored. Raamatukogu ise asus nende ridade kirjutaja ning pärastise kommunistliku tegelase Juhan Reeseni kitsais kortereis. Nii oli raamatukogu võimatu kasutada, ometi oleks selle kasutamise sildi all olnud võimalik teostada inimeste läbikäimist ja agitatsiooni.

Esmajoones oli vaja leida ruumid. Läksime jällegi Renniti juurde. Toa saime. Oli vaid vaja viia raamatukogu sinna üle, ilma et see oleks äratanud tähelepanu.

Ühel päeval tuli Reesen suure ähmiga: „Mul tulid vanad linna, meil on nüüd hobune, muud-

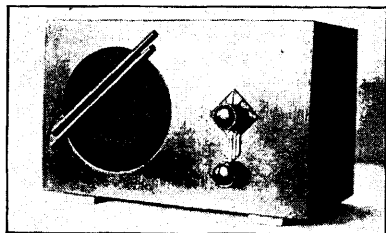
kui lähme...“ Ladusime kõik muud asjad vankrilt maha, raamatud asemele ja andsime minna, ise mõlemad jalgu kõlgutades vankriveerel nagu kalavenelased. Teise koormaga pidi peaaegu juhtuma õnnetus: tuli Saksa allohvitser, silmitsees kahtlaselt koormat ja kergitas present. Sakslase silmad venisid ümmarguseks: ta vist ei olnud oma kodumaal näinud nii palju raamatuid ühes hunnikus. Seletasime, et oleme „Schülerid“ ja kavatsime hakata õppima. Mees jäi, nagu ta oli, tummaks, vahtis meile ainult tükk aega järele.

Raamatukogu sai ometi ainult vähe aega täita oma ülesannet. Läksin ühel päeval — minu hooleks olid muuseas ka raamatukoguhoidja ülesanded — Renniti juurde tavalisele „valvekorrale“. Rennit tuli vastu mureliku näoga. „Politsei oli siin,“ ütles ta ja osutas raamatukappide ustele, mille käepidemete küljes tolknesid punased pitsatid. „Otsiti ka teid,“ jatkas Rennit, aga olin juba ukssel. Raamatukogu pitseerijaks oli olnud kohalik politseiülem Jungst, lätlane, veneaegne linna politseiülemabi ja minu võimlemisõpetaja kõrgemast algkoolist. Ta oli astunud sakslaste teenistusse. Vabadussõja ajal oli Jungst politseiülemaks Ruhjas.

Päeval pärast raamatukogu pitseerimist tuli

ELEKTROTEHNIKA
LABORATOORIUM

JAAKSON & JÄTMAR

MEIE ODAV RAHVAVASTUVÖTJA
„IRV“

ON TÕELINE RAHVA
SÕBER

„IRV“ on dünaamilise valjuhääldajaga varustatud võrkparaat ning maksab ainult Kr. 76.—, olles hooajadava ja parim vastuvõtja

VALMISTAB: raadio saatjaid, vastuvõtjaid, võimendajaid, helifilmi-seadeid, alaldajaid, transformatoreid, drosseleid, valjuhääldajaid, mikrofone, lainemõõtjaid, modulaatsiooni mõõtjaid, kollektiivheliseadeid, amatööridele üksikosi, reguleerib aparate jne.

TALLINN, ENDLA 9, TEL. 448-33

Reesen Puiatust uudisega: tema juures olnud läbiotsimine. Külmajadid jooksid üle selja: Reeseni juures olid ju kõik meie kirjalikud materjalid — nii palju kui neid oli — sakslastevastase propaganda-aktsiooni kohta, osa „Sakala Noorte“ toimetuse arhiivist ühes toimetajate ja kaastöölise nimedega ning muud! Aga siis seletas Reesen, et kasutades läbiotsimisel viibinud vallavanema abi tutvust oli ta saanud need materjalid, mis olid seotud ühte puntrasse, saanukiga lükata läbiotsitute hulka.

Mida tugevamaks läks sakslaste surve, seda kindlamaks muutus aimus, et see enam ei kesta kaua. Hakkas liikuma kuuldusi sakslaste raskusist läänerrindel. Siis ühel novembripäeval tuli teade, et Tallinnas juba võim eestlaste käes. Viljandis toimus võimu ülevõtmine mõned päevad hiljem.

Sakala Noorte liikumine suri peaaegu ühes sellega. Kohe algav vabadussõda tõmbas oma keerisesse peaaegu kõik vanemad poisid. On jäänud uduselt meelde viimane koosolek kuskil järve ääres auruveski hoovil asuvas korteris. Seal tegid poisid ühel häälel otsuseks minna sõtta ja tasuks selle eest saatsid tüdrukud nad koju. Muidu oli endast mõista toimunud vastupidi.

Huntide ajal.

Lõpp.

„See olete siis ikka teie? Mäletan veel, kui kord õndsas härra käsul viisin härrale Tartusse moonu järele, kui härra oli veel koolipoiss.“

„See võib küll olla.“

Võõras oli vait, kuid Kolep arvas, et ta ootas küsimusi.

„Mispärast sõitsite pühadeks sinna?“

„Sel päeval, mäletate vahest, suri aastate eest keegi...“

„Teie ema?“

„Jah.“

„Ja mis kavatsesite siis sinna sõiduga?“

„Tahtsin teha seda tuletada meelde.“

„Sa taevas... Ega seepärast ometi?“

„Seda ta ei saanudki kuulda ega polekski saanud... Loobusin sellest siis, kui nägin ta laual ema pilti ja kuulsin ta suust head mälestust oma ohvrilt. Ja siis sain nägijaks. Kuid ta kutsuti enne ära...“

„Kas härra pole olnudki pime?“

„Ei.“

„Siis jah... See oli selleks, et... Ega te ometi taha öelda? Kuid nüüd olete siis päris vaenelaps... Pole ka isa.“

Kristjan kergitas sõna lausumata kübarat ja läks.

25. LIHATSENTRAALI avamise puhul palume oma väga luugupeetud rohkearvulist ostjaskonda võtta vastu meie suurim tänu senise poolehoiu ja usalduse eest.

Meie järjest täienev ja paisuv siseturu müügiorganisatsioon LIHATSENTRAALIDE näol võimaldab meile lgp. tarvitajaskonna huvides pakkuda soodustusi hindade kui ka kauba kvaliteedi sahtes.

TALLINNAS:

LIHATSENTRAAL Nr. 1 — Estoonia pst. 27
 LIHATSENTRAAL Nr. 2 — S. Pärnu m. 57
 LIHATSENTRAAL Nr. 3 — S. Tartu m. 101
 LIHATSENTRAAL Nr. 4 — Jaani t. 3
 LIHATSENTRAAL Nr. 5 — S. Tartu m. 52
 LIHATSENTRAAL Nr. 8 — Vabriku t. 3
 LIHATSENTRAAL Nr. 9 — Vene-Balti 2^b
 LIHATSENTRAAL Nr. 10 — Paldiski m. 1
 LIHATSENTRAAL Nr. 11 — Öle t. 31
 LIHATSENTRAAL Nr. 12 — Girgensoni t. 15

LIHATSENTRAAL Nr. 13 — Keemia t. 3
 LIHATSENTRAAL Nr. 14 — Luha t. 22
 LIHATSENTRAAL Nr. 16 — Koidu t. 68
 LIHATSENTRAAL Nr. 17 — Paldiski m. 31
 LIHATSENTRAAL Nr. 18 — Herne t. 17
 LIHATSENTRAAL Nr. 19 — Sitsi t. 14
 LIHATSENTRAAL Nr. 20 — S. Juhkentali 36
 LIHATSENTRAAL Nr. 21 — Kõie t. 1
 LIHATSENTRAAL Nr. 22 — Magasini 13
 LIHATSENTRAAL Nr. 24 — Sõja t. 5^b

NÕMMEL:

LIHATSENTRAAL Nr. 7 — Turuplats 1
 LIHATSENTRAAL Nr. 23 — Kivimäe jaam

PÄRNUS:

LIHATSENTRAAL Nr. 6 — Vee t. 9
 LIHATSENTRAAL Nr. 15 — Vilmsi t. 11
 LIHATSENTRAAL Nr. 25 — Riia t. 43

**Ühisus „ESTONIA EKSPORTTAPAMAJAD“
 TALLINNAS.**

Lumelilled.

Lõpp.

Poisi janunev pilk kohtas ehmudes tüdruku sügavaid ja otse kassisilmade kombel pime-
das ümmaraks tõmbunud silmi. Vaistuliselt
tegi ta läheneva liigutuse ülakehaga.

„Ei, olge minuga väga mõistlik, eks!“ hoiatas Aino, sõrme huulile pannes, nagu kartes sõnu.

„Kas niimoodi?“ nihkus poiss eemale.
„Või niimoodi?“ küsis hoopis teisele pingiot-
sale istunult.

„Jah. . . nii!“

Vaikselt, kuid põnevalt kõssitasid nad kumbki oma pingiot-
sal. Nagu hüppevalmis mets-
loomad: silmad, kõrvad, ninasõõrmed pärani,
täis kangekaelsust ja igavesti korduvat jonn.

Kesk närvepingutavat põnevust kähistas korraga noormees:

„Te olete pelgur!“

Kas ehmatuses, ülemäärases pingutusest
või hirmust, mis teda järsku haaras, kiljatas tüdruk ja vajus küljeli pingile, kaldudes kukkuma lumme. Enne aga olid Mäeotsa tuge-
vad käsivarred kohal.

Ta haaras tüdruku sülle, suudles, pures, sosistas igasuguseid armusõnu.

Tüdruk hingas tormiselt.

Palavikuvärin nakatas üksteist. Vere ja soola maik vastamisi surutud huultel, vajusid nad krudisevale lumesametile.

Leek, mis süttis lumel, põletas silmapilk üheks massiks, üheks algaineks kaks vastakat maailma. Võitlustule asemel löömas helevalus jootmisleek ja kuumendas metalli kõiksuse tormine ääs.

Viivuke hiljem kõndisid nad pikka ja tõsistena tagasi auto poole surnuaiaväravas. Tüdruk heitis põgusa pilgu seljataha, sõnas:

„Sügis on ikkagi kõige ilusam siis, kui laskub esimene lumi. . .“

„Ja kui lumest võid veel noppida eksootilisi lilli,“ täiendas poiss iseteadlikult.

„Vaiki, kallim!“

Istuti ja sõideti õlg soojalt öla vastas tagasi linna poole: Taevaservad mustasid kurjakuu-
lutavalt ja linna kohal värises ere kuma nagu kerge punastus pilvepalgel. Peakohal helendas tähti.

Algas talv.

IV.

Möödus nädalat kaks.

Karl Mäeots oli õnnelikult üle oma sügis-
tuskadest, lõi vilet ja töötas kui hobune vara-
hommikust hilisõhtuni.

Tusk on halbade sisenõristuste vili — ütlevad arstid.

Siseelundid seisavad inimesel vahenditult väliste ilmastiku-tingimuste mõju all — seletavad psühho-füüsikud.

Ülemineku-aastaajad rikuvad tasakaalu —
— lisas neile Karl omalt poolt elutargalt ja kustutas oma mälust väikese hilisõhtuse auto-
sõidu kui ka sõiduseltsilise. Ta elas nagu enamus tänapäeva noori: elades puhangutele, valdava kireta, andumuseta haaravale armastusele või sügavale vihale. Mis kippuski vahest otsima teed hinge sisemusse, selle surus ta sporti-
nimese võimsa tahtega lamedaks igapäevsuseks ja tappis juba eos nagu vastiku putuka. Nii polnud karta suuremaid sisetunde häireid. Elu-
vanker, mis kord hakanud liikuma, liikus sel kombel nagu inertsi mõjul edasi, lohistades teda vaid kaasa ja pakkudes kord ühest, kord teisest oma andide küllusesarvest.

Ainult aegajalt tabasid teda nõristused ja —
tusad; muidu polnud Mäeotsal harjumuseks mõelda sügavamalt elunähete üle ega uurida tillukesi üksikasju. Töö vajab üldist laadi, selget, puhast kirvehoopi. Selle järele oli kujunenud ka ta meelelaad.

Ta helistas kord preili Sarapuule — kui see talle meenus. Aga juhtumisi polnud soo-

KINDLUSTUSE AKTSIA SELTS

EESTI LLOYD

Asutatud 1919. a.

Juhatus Tallinnas, Pikk 11, oma majas,
telef. 430-08 ja 448-94

Lõimetab:

elu-, tule-, õnnetusjuhtude-, murd-
varguse- ja klaasikindlustusi.

Seltsi poolt on seni välja maksetud kahjutasusid üle **Kr. 2.800.000.—**

See on parim tõendus kindlustamise määratule tähtsusele.

vitut kohal. Unustas siis, ja mõne aja pärast avas väga üllatanud näol kirja, mis kandis hoopis riigi teises servas asetseva linnakese postitemplit ja mille käekiri osutus aimamatult võõraks.

Väikesel sinisel poognal kirjutati lühidalt ja selgelt:

„Härra Karl Mäeots!

Kuulsin sõbrannalt, et olete mulle helistanud. Uskumata armas teist, eriti arvestades teie meelelaadi! Sel puhul tahaksin ainult teie tähelepanu juhtida ühele väikesele asjaolule: mina ei ela ega tööta enam teiega ühes linnas. Teisel jõulupühal pidasin siin oma pulmapidu tehnik Joosep Varikuga. Mu koolivend Tartu ajast ja teie oma ka. Imestan, kui pöörane unustaja, otse hajameelsuse eeskuju võite olla...! Uskusin kogu aeg, et te mind mäletate, kindlasti uskusin. Alles siis veendusin, et teil vist uneski poleks tulnud ette daamis telefonivõrgust näha omaaegset edevavõitu tütarlast Saevoja tänava vastasmajast...

Andestage kõike seda rumalust! Ma ei oska ju kirjutada!

Inimeste saatusi aga on mitmesuguseid, oi, väga mitmesuguseid!

Palun, ärge olge mulle kuri! Teie nõrkuseks on kergesti ja valuta unustada, minu omaks igavesti mälestada... seepärast...

Lilli, mis pakatas õitsele lumepeenral, ei närtsita enam ükski sügistorm. Kui saabub aeg, võrsub ja ajab võsu iga taim, ka lumelill... ja võsudest kasvavad uued taimed... noored lilled...

Suudlustega hüvasti! Aino.“

Karl Mäeotsa huuled tõmbusid iseäralikult torru. Sest torust tuli alul kuuldavale vusin ja hingeldav kahin, siis aga puhas ja peen vile, vile, mis meenutas talle järsku üllatuslikult sügistuule kurvad vilistused vana, üksiku külakiriku katuseviiludes.

Soojades pesades.

Lõpp.

leollu. Merekaldal areneb kahe kooli vahel korralik lumesõda; lahinguväljale ilmuvad ka sanitarid, keskkooli plikad.

Jaama poolt sammub kurameeriv paarike. Nemadki mängivad lumelahingut. Preili tabab palliga vaid kavaleri selga, kuna noorhärna saadetud vastutasu-pallid ei taba üldse — vististi küll tahte puudusel. Preili pörkab ka ju nii gratsiööselt kõrvale. Naer ja kilked. „Heinz, täna on ju esimene lumi!“ „Tõesti?!“ — „Jah, ma soovin alati midagi head, kui sajab esimest lund, aga täna polnud ennem meeles — olime ju selt-sis...“ „Noh, siis soovin mina!“ hüüab Heinz ja, haarates neidu, suudleb teda kuumalt.

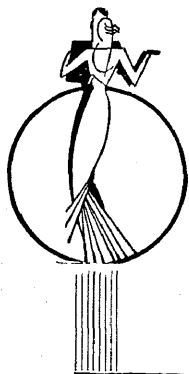
„Aga Heinz, kordnik näeb!“ protesteerib neiu.

„Õnnelik noorus,“ nohiseb endamisi Posti tänava nurgal seisev unine kordnik.

„... Olen ju iseloomult selline raskepärane, endasse süvenenud. Ei ole aega lõbutsemiseks ega naermiseks. Mu kutse on juba kord niisugune, kus ise tahtmatult muutum end ümbritsevaks mehhaaniliseks numbriks...“ Samas toonis võiks prillidega noorhärna filosoferida veel kaua enda kõrval sammuvale neiuale, kui see ei tõmbaks tänavaäärselt katuselt suurt kahmakat lund talle kaela.

„Puh, pagan!“ puristab noorhärna, raputades kübarat lumest ja puhastades prille. „Kust see nüüd tuli?“ Kuid nähes lumiste kätega neiu on tal järsku selge, kust tuli lumi, ja flegmaatilisele loomule uskumata jõuga haarab ta neiu kätele. „Nüüd viskan teid lumme, nii et ninaotsagi ei jää välja!“ — „Visake siis!“ hüüab sipleja. „Ei raatsi, olete selleks mulle liig kallis!“ Kuid vaevalt vabanenud, oskab neiu parajal momendil noorhärna lükata tõesti kõnniteelt lumme. „Ah teie, väike vigurivänt, — teiega ühes õpin naer-ma minagi.“

„Äh, mulle inimesi,“ toriseb tänavapühkija. „Ei mõista öösel magada kodus, — muudkui sõkuvad lund kivide külge kinni!“

Nauding on tantsida moodsaid
tantse, kui olete õppinud

Hans Tõlpti
TANTSUKURSUSTEL

Narva mnt. 11, tel. $\frac{428-20}{68}$

Vilunud õpetajate saatmine provintsi

Erikirjasaatja sõitis kohale

Lõpp.

Kuuvalgel ööl ukse avanedes tungib keldrisse valguslaike ja seda peetakse lossipreili vaimuks. Salakoopaid ja vangikorkaid, näete, siin kuski pole. Kui on olnud, siis on need aja kestes müüritud kinni.“

Alasma surus kõigest jõust põlvega vastu ust ja seadis pööna taha maasvedeleva puupaku. Keldris jäi kohe vaiksemaks.

„Nüüd kaob ka surmahääl,“ naeris Ellen.

*

Põlise ukse sulgemisega vaibus ka tuul ja lumesadu. Kõikjal ripnes valge lumi.

„Viigem jõulukuusk tupp!..“ ütles Ellen. „Pühitsegem Lunastaja sündi.“

Alasma tiris suure okaspuu tupp. Ellen otsis ehteid. Siis kuuldi väljas auto tuututamist. Noore naise käed langesid rüppe. Ta kahvatud huuled sosistasid: „K a d u n u d m e e s t u l e b . M a k a r t s i n j u b a . E i v o i n u d j u r a h u s m o ö d u d a s e e g i ö ö . . .“

Rentnik rühkis tupp, näost lõkendades, kõvasti joobnud. Saabastelt jäi põrandale suuri lumekahmakaid, levis teravat alkoholi lehka.

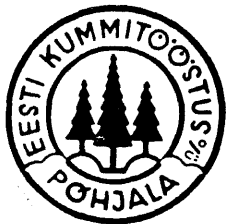
„Haa!“ mürises mees, „pühadekülaline? Ilus! Käppa kui mända! Ellen, ehi jõulupuu! Ehi ruttu! Täna teen sulle s u u r e k i n g i . N o o r h ä r r a , ä r g e k a r t k e . . . M i h k e l M ä ä r o e i m u r r a k e d a g i . . .“

Viinakest viskasin jah. Kellesse see puutub. Kus on Leena? Automees oodaku ukse ees. Küünlad kuusele! Ruttu!“

Ta laskus tugitooli ja jorutas jõululaulu. Ellen ehtis jõulukuuske. Ta pistis kuuseokstes valgeid küünlaid ja palus Alasmat süüdata. Noor-mees, olles segane tänaseist elamusist, täitis käsku masinlikult. Kuidas see kõik täna lõpeb? Kuidas küll kahetses Alasma siiasõitu. Sel joomaril on salapärane ilme . . . Mida ta küll ka-vatseb? Millist suurt kinki ta arvab?

Kui särasid kõik küünlad, tõusis Määro püsti. Ta näis järsku olevat kaine.

„Ellen,“ algas ta, „oleme elanud ja näägelnud siin tondilossis aastaid. Mis ka juhtus, kelle sellega asja! Sina ei olnud õnnelik. Ma pole loll, et poleks märganud seda. Ma pole ka vana Rüdi-vere krahv, kes pistis lossipreili puuri. Ma ei salli inimese vabaduse kitsendamist. Järsku su võtsin, järsku lasen ka vabaks. Kus ma olin? Kadunud, hahaa! Ajasin linnas need lahutusasjad jutti. Näe, siin on paberid. Oled vaba ja võid minna. Minu käes lähevad need asjad ruttu. Kärts ja põmm! Nii toimib Mihkel Määro. Auto ootab ukse ees, — saatja, nagu näen, on sul ka; võid minna, kuhu tahad. Vaat, see on see suur kingitus, mille lubasin. Noh, tee aga minekut!“

OSTES
KALOSSE JA
BOTIKUID
PANGE TÄHELE,
ET TALDADEL
SEISAKS

3 KUUSEGA
M Ä R K

K.-M. JÜRI KODRES

Harju 21. kõnetr.: kontor 437-60 äri 436-50

kirjutus- ja kontoritarbeid

Underwood kirjutusmasinate ainu-
esindaja Eestis

Oma kõite- ja lineerimis-
tööstus **Lineerija**

Niguliste 16.

Kõnetr. 448-45

Elegantseim kohvik Tallinnas

Café „Eden“

Harju 32

Telefon 440-20

Avatud kogu päev

M U U S I K A:

Päeval raadio-
muusika

Õhtul mängib
kontsert-trio

Oma kõrgeväärtuslikud kondiitrisaadused

„Mihkel, sa oled purjus, sa ei tea, mis räägid,“ hüüdis Ellen erutatult.

„Ah mina ei tea! Vahi, siin on ärakiri rahukogu otsusest: „Mihkel Määro ja Ellen Määro, sündinud Kivissaar, abielu mõlemapoolsel soovil lahutatud.“ Asi on klaar, mis?“

Ellenil olid pisarad silmis.

„Sa ajad mu minema jõuluööl?“

„Mina ei aja kedagi. Ma aga ütlen, et oled vaba. Sõida täna või homme, — sinu oma asi,“ torises mees. Nüüd arvas ka Alasma öelda sõnakese vahele:

„Kui lubate, härra Määro, see on tõesti pisut brutaalne kallil ööl, mil maapeal valitseb rahu...“

Alasma ei tundnud majahärra äkilist meelt. Määro ei hoolinud jõulurahust põrmugi, vaid käratas külalisele:

„Teie pidage suumulk maas! Või tema topib oma nina . . . Välja!“

„Mihkel!“ anus Ellen. Mihkel oli aga satunud kord marru ja nüüd ei olnud enam nalja. Mingu nad mõlemad kus pagan, muidu teeb Mihkel Määro puhta töö. Ei aidanud Leena palved ega midagi. Kui hakkasid kustuma küünlad, väljus Ellen, riidepakk Alasma kaenlas. Ukselt tuli ta tagasi ja pöördus lahutatud mehele:

„Lahkume rahu!“

„Minugi pärast. Ela . . . ela õnnelikult!“

Pool minutit hiljem pani autojuht mootori käima. Maha jäi lumistunud loss. Üksainuke aken oli valgustatud. Seal põles viimne küünal jõulukuuse ristilises ladvas. Raske lumevaip kattis aga metsi ja maad. Kõikjal valitses sügav jõulurahu.

Mööbli- ja autopolstri,
raamatu-
kõitmise-
ja
saapa-
nahad
alati laos.

Igast saapakauplusest saadaval.

Ainuesindaja Eestis

EMIL KUMENIUS

Tallinn, Lai tän. 9, tel. 437-46

Nõudke

„AIPS“

märgiga

kvaliteet-
sukki ja
sokke.

Suka- ja trikootööstus

A.J. Poleschuk

Tallinn, Imanta 34. Telef. 460-89

Vanim, värskesisulisim ja loetavaim ajaleht Eestis on

POSTIMEES

78. AASTAKÄIK.

Tellige, lugege ja levitage „Postimeest“, siis kuulete kõigest, mis sünnib huvitavat kodu- ja välismaal.

POSTIMEHE TRUKIKODA, KOITEKODA, TSINKO-
GRAAFIA rahuldavad asjatundlikult kõigi
tellijate soove. Korralik töö. Soodsad hinnad.

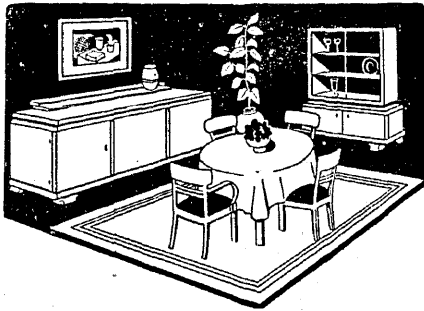
POSTIMEHE

RAAMATUKAUPlus

Tartus, Suurturg 16. Suurim ja täielikem
raamatuladu kõigilt aladelt.

E. K.-Ü. POSTIMEES, Tartus, Ülikooli tän. 21/23, telefonid 65 ja 80. Tal-
linna kontor: Raekojaplats 9 (vanas vaekojas), telefonid 436-11 ja 436-81.

Maitsekas kodusisustus
on kodukultuuri alus. Seda võimaldab teile soodsail maksutingimusil

Mööblitehas
A.-S. „Massoprodukt“

Tallinn, S. Tartu 73. Tel. 308-96.

Osaühisus

RAF. HAARLA

Kirjaümbriku- ja paberi
ümbertöötamise tehas

Tallinn, Tina 9, tel. 302-56

Ostke

hästituntud, vastupidavaid ja nägusaid

„NOKIA“

kalosse ja botikuid

Kõikjal saadaval

Ei saa öelda, et need süüdistused oleksid hoopis alusetud; küll on aga seisukorda nähtud läbi liig tumeda prilli.

Meie ajakirjandus on nii mõneski oma avalduses unustanud — kas teadlikult või teadmatult — oma kõrge missiooni ja kriminaalkroonika käsitamisel laskunud madalasse reportaaži, mille sihiks üksnes lugejate uudishimu ja sensatsioonijänu kustutamine; sagedasti on seda aga tehtud ka poliitilistel motiividel. Seejuures on mitte üksi avaldatud kontrollimata või avaliku huvi nõude kohaselt valimata materjali, vaid ka tõstetud esile kõditavaid või lehe muile sihtidele vastavaid asjaolusid, andes sellega moonutatud pildi sündmusest või olukorrast ja eksides rängalt informatsiooni tõepärasuse nõude vastu.

Enda ja teiste rahustuseks võime aga siiski öelda, et meil lugu sensatsiooni poolest on kõigest hoolimata kaugelt parem kui paljudes teistes maades, — eriti viimasel ajal; peab ainult kahtsema, et see tervenemine pole sündinud ajakirjanduse enda initsiatiivil.

Eesti ajakirjanduse sensatsioonilisus kriminaalkroonikas on üldiselt, välja arvatud üksikud erandid, enam kvantitatiivne kui kvalitatiivne. Lehtedes registreeritakse iga väiksemgi õnnetus ja roim ning kirjeldatakse mitmetel veergudel tühisemaidki juhtumeid, ilma et see oleks millegagi, kas või sensatsiooniga, õigustatud, vaid sagedasti lihtsalt põhjusel, et asja kohta saadi rohkesti materjali.

Kuid milles võib siis seisda kriminaalkroonika otsene kahjulik mõju lugejaile?

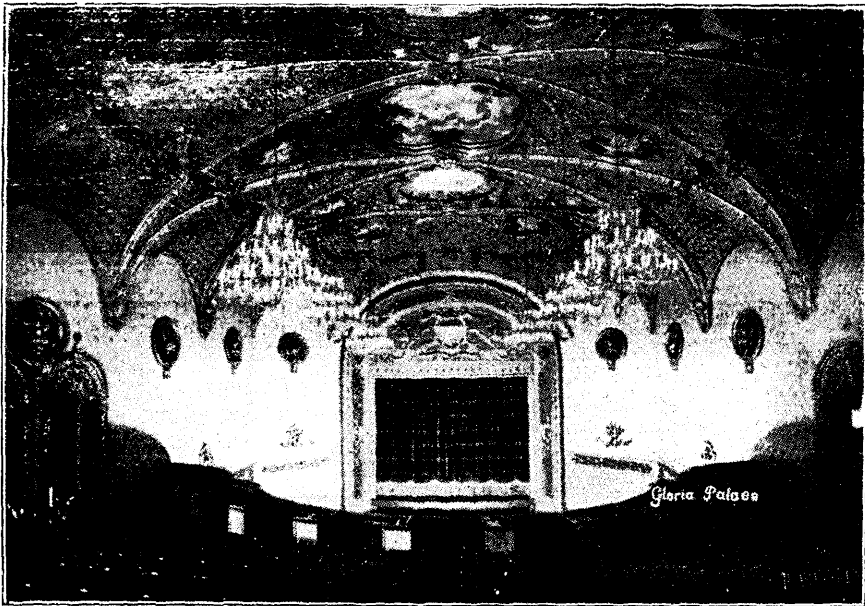
Eelpool oli juba mainitud võimalust ajakirjandusel saada lausa roimarite õpetajaks. See võimalus on muidugi väga kitsapiirdeline. Suurem

hädahoht peitub ebaõieti redigeeritud kriminaalkroonika sugereerivas mõjus. Kuigi autor on kaugel neist psühhiaatrist, kes igas inimeses näevad eelkõige roimarit või vähemalt roimarikke kalduvusi, ei saa ometi eitada kriminaalkroonika, eriti selle teatavate liikide, kahjulikku mõju osale lugejaist, kellel selleks olemas vastavad eeldused. Ei tohi nimelt unustada, et ajaleht satub paljude tuhandete lugejate kätte, kellest igaüks ei suhtu loetavasse kaugeltki seesuguse kõrvaltvaataja ükskõiksusega kui meie. Eriti vastuvõtlik mõjutustele on noorsugu oma kalduvusega romantikasse, salapärasusse ja heroismi, oma jänuga elamuste ja seikluste järele ning tungiga end panna kuidagi maksma. Sellest tingituna on noorsugu ühtlasi, nagu tehtud kindlaks, innukam kriminaalkroonika lugeja.

Eredais või koguni ahvatlevais värvides kirjeldatud roimad — olgu siis enda või teiste kallal — äratavad vastuvõtlikes naturides madalaid instinkte ja kallutavad kergesti jäljendamisele. Eriti, kui roimar ajalehe kirjelduses tehakse kuidagi kangelaseks, kes oma suurusega teatavate lugejate silmis võib täieliselt varjata roimari. Nii näiteks teatasid meie lehed hiljuti mingi „rahakapi-lõhkujate kuninga“ tabamisest, kus selle kõrge tiitli andmine ei olnud kuidagi sünnis. Või võtame endatapmised ja pussitamised. Võib kõhklematult väita, et nii mõnegi endatapja hing lasub meie lehtede südamele, kes — varematel aastatel isegi tõsisemad lehed — endatapmisi kirjeldanud liigse üksikasjalikkusega, ilustades neid romantiliste eellugude ja pateetiliste lahkumiskirjade avaldamisega. Ka poleks pussitamised võtnud sedavõrd hoogu ja levinud üle maa, kui ajakirjandus poleks nii palju kirjutanud Petserimaa „guljanjetest“. Samasugust sugereerivat mõju avaldavad ajaleh-

HELIO

Fuhime tähelepanu 1935. a. linastatavatele suurfilmidele „Savoy ball“ Gita Alpariga, „Moskva ööd“ Alfr. Rode mustlasorkestriga, „Peetrikene“ Franziska Gaal'iga ning reale superfilmidele, nagu: „Ungari rapsodia“, „Volga leekides“, „Mustlased“, „Toselli serenaad“ jne.

LUKSUSLIKUM JA MUGAVAM KINO-TEATER

GLORIA PALACE

HOOAJA PARIMAD HELIFILMID

Kõrge kvaliteet
Ületamata maitse
Huviküllane pakend
on Eestis vanima

*A/S
J. Brandmann*

kakao-, shokoladi- ja kompekitehase
toodangu omadused.

Nõudke kõikjal meie saadusi.

Tehas ja peakontor: Tallinn, V. Tartu 4/6.

Tel.: 458-82 ja 470-45.

Osakonnad: Tartu, Ülikooli 36. Tel.: 11-80.

Rakvere, Turuplats 2. Tel.: 3-21.

Georg Stude

Schokolaad.

Kondiitriäri

tede mitmeveerulised reportaažid välismaale põgenenud poisikestest (intervjuude ja piltidega!) ja palju muud. Mõnikord on nimelt mitte mingi tegu ise, mis ahvatleb jälgendamisele, vaid sellele tõukab soov hiilata kangelasena ajalehes.

Suurima ettevaatlikkuse ja tagasihoidlikkusega tuleb käsitada roimi, milles etendab osa seksuaalne moment. Meil on seesuguseid roimi õnneks vähem kui paljudel teistel maadel, kuid ka ajakirjandus nende kirjeldamisel osutanud enam tagasihoidlikkust. Mujal on seksuaalroimid just raskemaks punktiks lubamatu kõmu vastu võitlemisel.

Eripeatüki kriminaal-ainestiku väärkäsitamises moodustavad eksimused eraelu puutumatus nõude vastu. Kahjuks on meil just siin liig sagedasti vääratusi — igakord mitte pahast tahtest ega kõmu taotlemisest, vaid lihtsalt mõtlematuses või hoolimatusest. Ometi nõuab inimeste, eriti nende eraelu puudutamise ajakirjanduselt otse selle vastu äärmist ettevaatlikkust, kuna sel muidu võivad olla väga kurvad tagajärjed. Hõlpsasti võib tühine, paarirealine ajalehesõnum purustada kogu inimese elu. Selle tagajärjel võib hävida perekond, võidakse kaotada teenistus, sattuda seltskonna põlguse alla. On isegi teada küllalt juhte, kus ajalehesõnumid viinud inimesi endatapmisele.

Täiesti lubamatu on kriminaalkroonikas avaldada kõrvaliste isikute või asjaosalistegi nimesid, kui nende süü pole veel tehtud täiesti kindlaks. Äärmine toorus on aga avaldada seksuaalroimade ohvrite või ellu jäänud endatapjate nimesid, kes sellega tehakse, täiesti ülekohtuselt, veel õnnetu-maks, kui nad on niigi.

Ka üksnes nimetähtede avaldamine ei paranda asja. See ahvatleb inimesi seda enam murd-ma pead ja need, kelle asjast teada saamine nimetähtede taha peidetule kõige enam kardetud, ta lähemad kaaskodanikud, saavad ometi teada, kellest jutt — liiati, kui nimetähtedele tihti peale lisatud juurde aadress! Samuti võidakse aga nimetähtede taga ekslikult oletada hoopis teisi isikuid.

Kõik ülalõeldu käib niihästi teksti kui piltide kohta. Viimased võivad olla veelgi kahjulikumad kui tekst, kuna nad on kergemini vastuvõetavad ja mõjuvamad.

Kuidas kõrvaldada kõiki neid väärnähteid kriminaalkroonika alal?

Riigivõimud on neid kõikjal nii või teisiti püüdnud talkistada seadusandlikul teel. Inglismaal on näiteks keeldud kirjeldada kohtuprotsesse viisil, mis võiks rikkuda avalikku moraali; muuseas on lahutusprotsesside kohta lubatud tuua ainult kõige olulisemad faktilised andmed. Täies-

EESTI ÖLLETEHAS

LIVONIA

EKSPORT PILSENI, MÜNCHENI ÖLU,
MÖDU, LIMONAAD, KARAMEL

SAADAVAL KOGU EESTIS

TEHAS TARTUS, KALDA 5/6

LADU TALLINNAS: **VELLAMO**, HEERINGA 21, TEL. 310-30

ti keeldud on fotografeerimine kohturuumides või nende ees. Nii Inglismaal kui Ameerikas on kodanike eraelu püütud kaitsta ränkade kahjutasunõudmiste võimalusega.

Eestis töötati viimase J. Tõnissoni valitsuse ajal välja uus trükiseaduse-eelnõu, mis muuseas nägi ka ette üsna suuri kitsendusi kriminaalainestiku käsitamisele; endatäpamise-sõnumite avaldamine näiteks oli eelnõu järele hoopis keeldud. Kuuldavasti on ka praegusel valitsusel mõnesuguseid kavatsusi ajakirjanduse töö normeerimiseks, kuid midagi lähemat selle kohta pole veel teada.

Ajakirjanduse seisukohalt peab tõrjuma tagasi kõik katsed piirata ajakirjanduse vabadust, kuna selle publitsistlikuks kohuseks on käsitada kõiki avaliku elu avaldusi, olgu need millises tahes. Ja ajakirjandus võib ainult siis täita täiel määral oma ülesannet, kui tal on täieline vabadus ja ühes sellega täieline vastutus.

Ainuke õige tee seniste väärnähtete kõrvaldamiseks kriminaalainestiku käsitamisel ja ajakirjanduse täismääraliseks rakendamiseks võitlusse paheliste nähtete vastu on ühelt poolt tihedama koostöö loomine ajakirjanduse ja vastavate võimude vahel — teiselt poolt ajakirjanduse kohusetunde ja korrektsuse tõstmine ajakirjanike

Eesti
Seemnevilja Ühisus

Tallinn, Valli 6
Kodune keskjaam 426-36

ning väljaandjate endi algatusel. Käsikäes sellega peaks osa toimetusi võtma teatavale revideerimisele oma kriminaalreporterite koosseisu. Teisendades O. Looritsa sõnu ta vastusest „Õitsitulede“ ankeedile: Paremaid ajakirjanikke kriminaalreportereiks! Kuigi seisukord selles mõttes vahepeal on tunduvalt paranenud, oleks siin siiski veel üht-teist teha. Seda nõuab mitte üksik nende käsitatav aine, vaid ka see, et nad kirjutavad suhteliselt kõige suuremale lugejaskonnale. Ühtlasi peab kaduma väärväade kriminaalreporteritele: neid tuleb pidada mitte viimaseiks, nagu seni, vaid esimesteks meesteks toimetuste päevauudiste osakondades.

Need on uuendused, mis meil nõuaksid teostamist. Kahtlemata kaoksid siis senised väärnähted meie ajakirjanduse kriminaalkroonikast.

Sisu:

	Lhk.		Lhk.
Jaan Taklaja: Eesti ajakirjanike seisus . . .	15	Mait Metsanurk: Rist	59
Henno Rahamägi: Viis auliiget, viis vestlust	17	Johannes Ibrus: Ühest liikumisest	63
Peeter Burlesk: Juubelivärsse	23	Hugo Raudsepp: Susanna	67
H. Klemküll: Kirjanik—ajakirjanik—lehemees	25	Aug. Johanson: Külaskäigult uuestisündinud	
Harald Tammer: Ajakirjandus, raadio ja		Latvijasse	71
helifilm	27	R. Sirge: Lumelilled	75
Salmi-Jaak: Kuradike	28	J. Prummel: Soojades pesades	80
Karl Kesa: Kriminaalkroonika	30	A. Grünthal: Pigilinnud terasлиндil	83
A. Schulbach: Eesti iseseisvuse peaproov	33	Tõnis Braks: Erikirjasaatja sõitis kohale	87
Joh. Animägi: Raske algus	38	O. Lillendal: Sügise laul	89
Juhan Jaik: Huntide ajal	42	Romulus: Oskar Lutsuga rändamas	90
Peeter Grünfeldt: Vana ajakirjaniku mä-		Edmund Hunnius: Haiglas	93
lestusi	46	Ed. Hubel: Eduard Wilde	97
Agnes Mihkelson: Novembri vaev	51	L. Johanson: Mihkel Martna surma puhul	100
Jakob Mändmets †: Söepõletaja	52	A. S.: August Tammann †	102
K. Rumor: Rahvakirevas tulevikulinnas	54	EAL juubeli-aasta kroonikat	103
M. Aitsam: Vigala nädalleht	58	Lüüdi liikmed	111

Kaas F. Johansenilt.

Karrikatuurid Gorilt, O. Krustenilt ja R. Tiituselt.

Illustratsioonid Gorilt, F. Johansenilt, Irene Leikmannilt, Karin Lutsult ja R. Tiituselt.
Fotod K. Akelilt, A. Kalmult, A. Kaselt, E. Neiderilt, Parikastelt, H. Soosaarelt,
F. Welbergilt j. t.

BONA
PARIM
TAIMEVÕI

MIDA TE NÕUATE AJALEHELT?

Teie nõuate ajalehelt kõigepealt värsket informatsiooni sündmustest nii kodu- kui välismaal, et Te võiksite olla kursis kõigega, mis sünnib maailmas. Te nõuate selgitust päevakorral olevais poliitilistes probleemides. Te nõuate aga ka nõuandeid kõigis küsimustes, millega Teil tuleb teha tegemist igapäevases elus. Ja lõpuks ajaviidet vabadel tundidel. Kõige selle juures on muidugi Teie nõudeks, et lehes toodud materjal vastaks tööoludele ning oleks esitatud selgelt, ülevaatlikult ja huvitavalt.

KÕIKI NEID NÕUDEID TÄIDAB „KAJA“

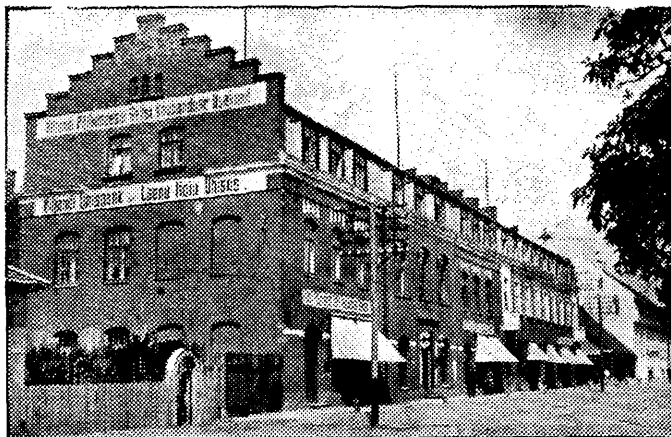
Ta ammutab oma informatsiooni otsemaist allikaist. Tal on omad kirjasaatjad igal pool ning ta toimetuses töötavad kõige valitumad jõud, kuna trükitehnilisi nõudeid rahuldab moodne trükikoda. Mõnusat ajaviitelugemist pakub eriti pühapäevaleht „TALLINNA POST“.

TELLIGE JA OSTKE SEEPÄRAST TEIEGI „KAJA“

„KAJA“ on kõige odavam iga päev ilmuvatest ajalehtedest. „KAJA“ tellimisi võetakse vastu igas postkontoris.

Viljandi
Eesti
Põllumeeste
Seltsi
Kaubanduse
Osakond

Viljandis,
Tallinna t. 3. Telefon 6

Suurim ühiskauplus Viljandimaal

Täiuslikult sisseseatud riide- ja pudukauba, toidu- ja maitseainete, teraskaupade ja käsitööriistade, naha ja jalanõude, majapidamisetarvete, leiva ja pagarisaaduste, ehitustarvete, põllutööriistade ja masinate, kütte- ja määrdeõlide, raskekaupade, põllusaaduste jne. jaoskonnad. Müük suurel ja väikesel arvul.

Harukauplused: S. Kõpus, tel. 5. Õisus, tel. 8. Tarvastus, tel. 20.

Peakaupluse juures asub:

E. O. & Ü. A. Kinnitus Aktsia Selts „OMA“ Viljandimaa peaesindus.

M. Andreesen

Tallinn, Rataskaevu 14

Telefon 430-54

MEESTERAHVA

RÄTSEPAÄRI

INGLISE RIIDELADU

UUDNE MÖÖBEL

ATELJEE JA NÄITUSE
RUUMID: TALLINNAS,
VIRU 16, TEL. 467-91.
TÖÖSTUS: TALLINN,
VAKSALI PUIESTEE 14

ESMAJÄRGULINE

**MÖÖBLI VALMISTAMINE
JA RUUMIDE SISUSTAMINE**

ELAMUTELE * VÕORASTEMAJADELE *
KOHVIKUTELE * KINODELE J. N. E.

Kinoteater ja dancing-café

«GRAND MARINE»

Merepuiestee 10, tel. 465-46.

Suurim kinoteater Eestis

1934./35. a. on linastusel suurfilmid:

„Röövlomade laev“, siis maailmakuulus suurfilm JANETE GAYNORiga ja HENRY GARATiga. Parim ja suurim lavastusfilm „Uputus“ jne.

Intiimne kohvik «GRAND MARINE»

Näitelaval alafiseli parimad eeskavad kodu- ja välismaa tuntumate artistidega

Kino «FORUM»

Narva mnt. 13, tel. 304-67

Siin linastatakse alafiseli parimad aasta eeskavad:

„Cleopatra“, „Kuninganna Kristiine“, „Venemaa võimsam valitsejanna“ MARLENE DIETRICHiga jne. jne.

ATELJEE

AUG & PALM

Narva mnt. 14.

Dipl. Pariis.

Telefon 312-66.

Valmistame Pariisi lõike järele
daamidele mantleid
ning
härradele ülikondi
ja
palituid.

BALTI PÄÄSTESELTS

TALLINNAS, HOLLANDI 48. TEL. 310-10.

Merehädasse sattunud laevade ja teiste mere-veoabinõude päästmine. Pukseerimine. Uppunud varanduste päästmine.

===== Tuukri järelvaatused. =====

BALTI PÄÄSTESELTSI EESTI RANNASÕIDU LIIN,

TALLINNAS,
SADAMAS, VICTORIA SILD No. 3.

TEL. Nr. { 306-85
 { 301-66

TARTU VESIRAVILA

TARTUS, PIKK 62/64. TELEFON 34.

AMBULATOORNE JA KLIINILINE RAVIMINE.

Ravitakse: **närvihaigusi** — närvipõletikku, išiat, neurasteeniat, halvatusi j. t.; **liigeste põletikku** — liigeste ja lihaste reumatismi; **ainevahet. haigusi** — liigrasvenemist, podagrat, veresoonte lubjastumist; **naistehaigusi, suhkruhaigust, südamerikkeid** jne.

Pärmivedeliku-, süsihappe-, vahu- ja arstlised vannid, kuuma raba pakkimised, dušid, elektri- ja valgustusravi. Massaaž.

Asutis töötab aasta läbi kella 10—8 õhtul.

Ametnikkudele ja üliõpilastele hinnaalandus. Prospektid saadetakse kohe nõudmise korral.

P. S. *Soola tänava ja kliniku vahel on alaline paadiühendus.*

JUHATUS.

Kandke

meie moodsaid,
elegantseid ja
vastupidavaid

KARUSNAHKU

Saadaval kogu
Eestis.

Suurim ja ajakohasem
karusnahatööstus

Vennad A. & R. Hoff

Vabrik: Viljandis, Jaama 8.

Ladu: Tallinnas, Vene 13.

Kui tahate olla
kokkuhoidlik,
siis

TARVITAGE

ainult

INGLISE

SHELL-BENSIINI, mis annab suurima jõu mootorile, on seega odavam ja ökonoomsem jõuaine Eesti turul.

SHELL-MÄÄRDEÖLISID, mis tagavad kindla määrimise, hoiavad masinat kulumise eest ja võimaldavad seega suure kokkuhoiu.

SHELL-LENNUKITE MÄÄRDEÖLI Aero Shell, mis kindlustab hädaohuta lennu ja kaitseb lennumootorit kulumise eest.

SHELL-ASFALT (bituumen) ainuüksi tagab odava ja korraliku teekatte.

SHELLI osakonnad, bensiinijaamad kõikjal.

PEAKONTOR:

THE SHELL COMPANY OF ESTONIA LTD., LONDON

Tallinn, Merepuiestee 17.

Tel.: 304-02, 305-94, 310-54.

Tartu Linnapank

Tartus, Raekojas. Telefon 11-32

Võtab raha hoiule

jooksvale arvele, kindla tähtaja peale ja kuude viisi, ning maksab ajakohast protsenti

Annab laene

Toimetab kõiki pangaooperatsioone

Korrespondendid kõigis kodumaa linnades ja rahvarikkam. kohtades üle maa

See, mida ammu oodatud,

on nüüd teostatud. Oleme loonud raadiovastuvõtjad, mis rahuldavad kõiki teie nõudeid.

Rahvaaparaat

on vastuvõtja igatüüpi maal ja linnas. See on 2-lambiline vastuvõtja sisseehitatud valjuhääldajaga mõlemale lainepiirkonnale. Aparaat on valmistatud kolmes tüübis: vahelduvvoolule 220 v (Tüüp 35 v), püsivvoolule 110 või 220 v (Tüüp 35 a) ja patareidele (Tüüp 35 b). Patareidega rahvaaparaadis on ta imestamisväärne väikese voolutarvitusega lõpuks loodud vastuvõtja, mida maakuulajad seni asjata oodanud.

Maailma-Super 35

on vastuvõtja eriti nõudlikele. See on moodne suurevõimeline super täisautomaatse fadingi-tasandaja, viletu häälestuse ja võimendõõtjaga kõigile kolmele lainepiirkonnale 17–52 meetrit, 200–600 meetrit ja 750–2000 meetrit. MAAILMA-SUPER 35 on täiuslikem vastuvõtja, mis raadiotehnika loonud.

Tartu Telefoni Vabrik

Tartu — Puiestee tänav 9/11. Telefon 2-34.

Eesti Kirjanduse Seltsi tõlkeid maailmakirjandusest.

- Soome antoloogia. Tõlk. A. Anni.
 I: Kanteletar I osa. Kr. 5.50.
 II: Kanteletar II osa. Kr. 4.—.
 III: Soome laule ja ballaade.
- Suonio (J. Krohn): Kuu jutustused. Tõlk. J. Rõks. 12 N. Mey illustratsiooni. 40 snt.
- Juhani Aho: Vaikne meri. Tõlk. Fr. Tuglas. Kr. 1.—.
- Juhani Aho: Raudtee. Tõlk. G. Suits. Kr. 1.50.
 — Panu. Romaan. Tõlk. A. Anni. Kr. 3.25.
 — Kas mäletad —? Tõlk. A. Palm. Kr. 2.50.
- A. Järnefelt: Isamaa. Romaan. Tõlk. G. Suits. Kr. 2.—.
- Eino Leino: Helkalaulud. Tõlk. A. Anni. 60 snt.
 — Simo Hurt. Ajalooline näidend. Tõlk. A. Anni. Kr. 1.40.
- E. F. Sillanpää: Vaga viletsus. Tõlk. A. Anni. Kr. 1.75.
- Z. Topelius: Velskeri jutustused I. Tõlk. E. Raudsepp. 90 snt.
 — Velskeri jutustused II ja III. Tõlk. S. Holberg. Kr. 2.—.
 — I, II ja III lugu koos kalingurköites. Kr. 4.40.
- August Strindberg: Tõsielulised utopiad. Neli juttu. Tõlk. M. Grünfeldt. Kr. 3.—.
 — Üksi. Autobiograafiline jutustus. Tõlk. A. Lemberg. Kr. 1.50.
- Henrik Ibsen: Keiser ja Kalilealane. Maailmaajalooline näidend. Tõlk. G. E. Luiga. Kr. 4.—.
- Johan Bojer: Viimne viiking. Romaan. Tõlk. K. Freiberg. Kr. 3.50.
- J. P. Jacobsen: Niels Lyhne. Romaan. Tõlk. K. Freiberg. Kr. 3.—.
- J. V. Jensen: Jääliustik. Tõlk. K. Freiberg. Kr. 1.75.
- Edda. Kogu vana-islandi jumalate- ja kangelaslugusid. Ümber jutustanud J. Kärner. Kr. 1.50.
- W. Shakespeare: Veneetsia kaupmees. Lustmäng. Tõlk. M. Reiman. Kr. 1.—.
 — Taani prints Hamlet. Draama. Tõlk. A. F. Tombach-Kaljuvald. Kr. 3.—.
 — Macheth. Draama. Tõlk. A. Oras. Kr. 1.75.
 — Kuningas Lear. Draama. Tõlk. M. Jürna. Kr. 1.75.
- Oliver Goldsmith: Wakefieldi kirikuõpetaja. Tõlk. J. Silvet. Kr. 3.—.
- Walter Scott: Ivanhoe. Romaan. Tõlk. A. Hansen. Kr. 3.75.
- Frederick Marryat: Tüürimees Tubli ehk „Pacifici“ hukkmüne. Tõlk. A. H. Tammsaare. Kr. 2.50.
- Charles Dickens: Oliver Twisti imelikud elujuhtumused. Tõlk. H. Freimann. Kr. 3.50.
- Oscar Wilde: Dorian Gray portree. Romaan. Tõlk. A. H. Tammsaare. Kr. 3.50.
- G. B. Shaw: Inimene ja üliinimene. Komöödia ja filosoofia. Tõlk. A. Oras. Kr. 2.75.
 — Tagasi Metuusala juurde. Metabioloogiline pentateuh. Tõlk. A. H. Tammsaare. Kr. 6.50.
- H. G. Wells: Pimedate maal. 11 jutustust. Tõlk. E. Roos. Kr. 1.75.
 — Esimesed inimesed kuul. Fantastiline romaania. Tõlk. O. Truu. Kr. 2.50.
- Joseph Conrad: Lord Jim. Romaan. Tõlk. A. H. Tammsaare. Kr. 5.—.
- John Galsworthy: Valge ahv. Romaan. Tõlk. A. H. Tammsaare. Kr. 3.—.
 — Õunapuu. Jutustus. Tõlk. J. Schwalbe. 65 snt.
- Aldous Huxley: Nood koltunud lehed. Romaan. Tõlk. A. Oras. Kr. 8.50.
- E. A. Poe: Valik luuletusi ja essee „Kaarna“ tekkimisest. Tõlk. A. Oras. Kr. 2.—.
- J. W. Goethe: Noore Wertheri kannatused. Tõlk. J. Kärner. Kr. 1.50.
- Fr. Schiller: Röövlid. Näidend. Tõlk. J. Kärner. Kr. 1.20.
- Fr. Schiller: Wilhelm Tell. Näidend. Tõlk. J. Kärner. Kr. 1.—.
- Gottfried Keller: Novellid. Tõlk. A. Fiskar. Kolm õiglast kammisseppa. 30 snt.
 Küla Romeo ja Julia. 50 snt.
 Püha neitsi ja kurat. Kolm legendi. 40 snt.
- G. Hauptmann: Kangrud. Näitemäng. Tõlk. A. Kitzberg. 90 snt.
- Friedrich Nietzsche: Nõnda kõneles Zarathustra. Tõlk. J. Palla. Redigeerinud J. Semper. Kr. 4.50.
- E. T. A. Hoffmann: Aamissepa-meister Martin ja tema sellid. Jutustus. Tõlk. A. Oras. 50 snt.
- Otto Ernst: Asmus Semperi noorusmaa. Romaan. Tõlk. A. Haava. Kr. 2.25.
- Molière: Ihnus. Komöödia. Tõlk. R. Kask. Kr. 1.20.
- Voltaire: Candide. Tõlk. A. Saareste. Kr. 1.25.
- Chateaubriand: Atala. Jutustus. Tõlk. K. Martinson. 60 snt.
- Honoré de Balzac: Šagrään-nahk. Romaan. Tõlk. H. Visnapuu. Kr. 3.—.
- V. Hugo: Hernani. Draama. Tõlk. J. Semper. Kr. 1.40.
- V. Hugo: Jumalaema kirik Pariisis. Romaan. Tõlk. J. Semper. Kr. 4.50.
- Charles Baudelaire: Väikesed poeemid proosas. Tõlk. M. Under. Kr. 2.—.
- G. Flaubert: Salambo. Romaan. Tõlk. A. Saareste. Kr. 4.—.
 — Kolm lugu. Tõlk. A. Saareste. 75 snt.
- Jules Verne: Saladuslik saar. Romaan. Tõlk. A. Ainomäe. Kr. 7.—.
 — 80-ne päevaga ümber maailma. Jutustus. Tõlk. O. Treu. Kr. 2.20.
- Emile Zola: Söekaevurid. Romaan. Tõlk. J. Semper. Kr. 5.—.
- Alphonse Daudet: Kirjad minu veskilt. Novellid. Tõlk. A. Saareste. Kr. 2.75.
- Alphonse Daudet: Tartarin Tarasconist. Seiklusromaan. Tõlk. J. Semper. Kr. 1.—.
- Anatole France: Jumalad janunevad. Romaan. Tõlk. O. Treu. Kr. 2.25.
- Pierre Loti: Islandi kalur. Romaan. Tõlk. P. Vallak. Kr. 2.—.
- G. de Maupassant: Vee pääl. Romaan-reisikirjeldus. Tõlk. E. Roost ja J. Aavik. Kr. 3.—.
- Emile Verhaeren: Valik luuletusi. Tõlk. J. Semper. Kr. 3.50.
- André Gide: Vatikani keldrid. Romaan. Tõlk. J. Semper. Kr. 3.50.
- M. Cervantes: Don Quijote. Tõlk. G. Peet. Kr. 2.50.
- Dante Alighieri: Uus elu. Tõlk. J. Semper. Kr. 1.25.
- J. Rainis: Joosep ja tema vennad. Tragöödia. Tõlk. K. Aben. Kr. 1.75.
- Jaan Poruk: Pärilipüüdja. Jutustus. Tõlk. K. Aben. Kr. 1.50.
- Zygmunt Krasiński: Irydion. Ajalooline tragöödia. Tõlk. A. Alle. Kr. 3.50.
- Ivan Turgenev: Aadlipesa. Romaan. Tõlk. H. Visnapuu. Kr. 1.50.
- Leonid Andrejev: Inimese elu. Näidend. Tõlk. A. Adson. 75 snt.
- Rabindranath Tagore: Laevahukk. Romaan. Tõlk. D. Palgi. Kr. 2.75.

EESTI PUNANE RIST

Polikliinik

Masseerimise

Elektriravi-asutis

Vastuvõtmine igapäev kella 10—1/220

Niiguliste 12. Tel. 429.67

Kõrguspäike, diatermia, mudaravi j. n. e.

SELI KOPSUHAIGETE SANATOORIUM

Seli asunduses, 3 km. Lohu jaamast, Lohu p. a. Telefon Kohila 4 I. Sanatooriumi juhataja võtab vastu Tallinnas, Niiguliste 12, krt. 3 igal pühap. alates kella 10. Tel. 432.73

EESTI NOORTE PUNANE RIST

Eesti Noorte Punane Rist — ilukirjanduslik-populaarteadusliku sisuga laste ajakiri. Tellimishind aastas Kr. 1.80, poolaastas Kr. 0,90, üksiknumber 20 snt. Toimetus ja talitus: Tallinn — Niiguliste 12. Telefon 432.73

NAHATOOKODA. Valmistatakse kunstimaitselisi nahktõid: albumeid, kirjamappe, karpe, käekoite jne, mis eriti sündsad kingitusteks. Adress: Niiguliste 12. Tel. 432.73.

Juuksetööstus

„CZIPAN“

end. „Granberg“

*Daamide ja härrade
teenimine*

E. Davidovi

raadioaparaatide-tööstus

Tallinn, Narva mnt. 25,

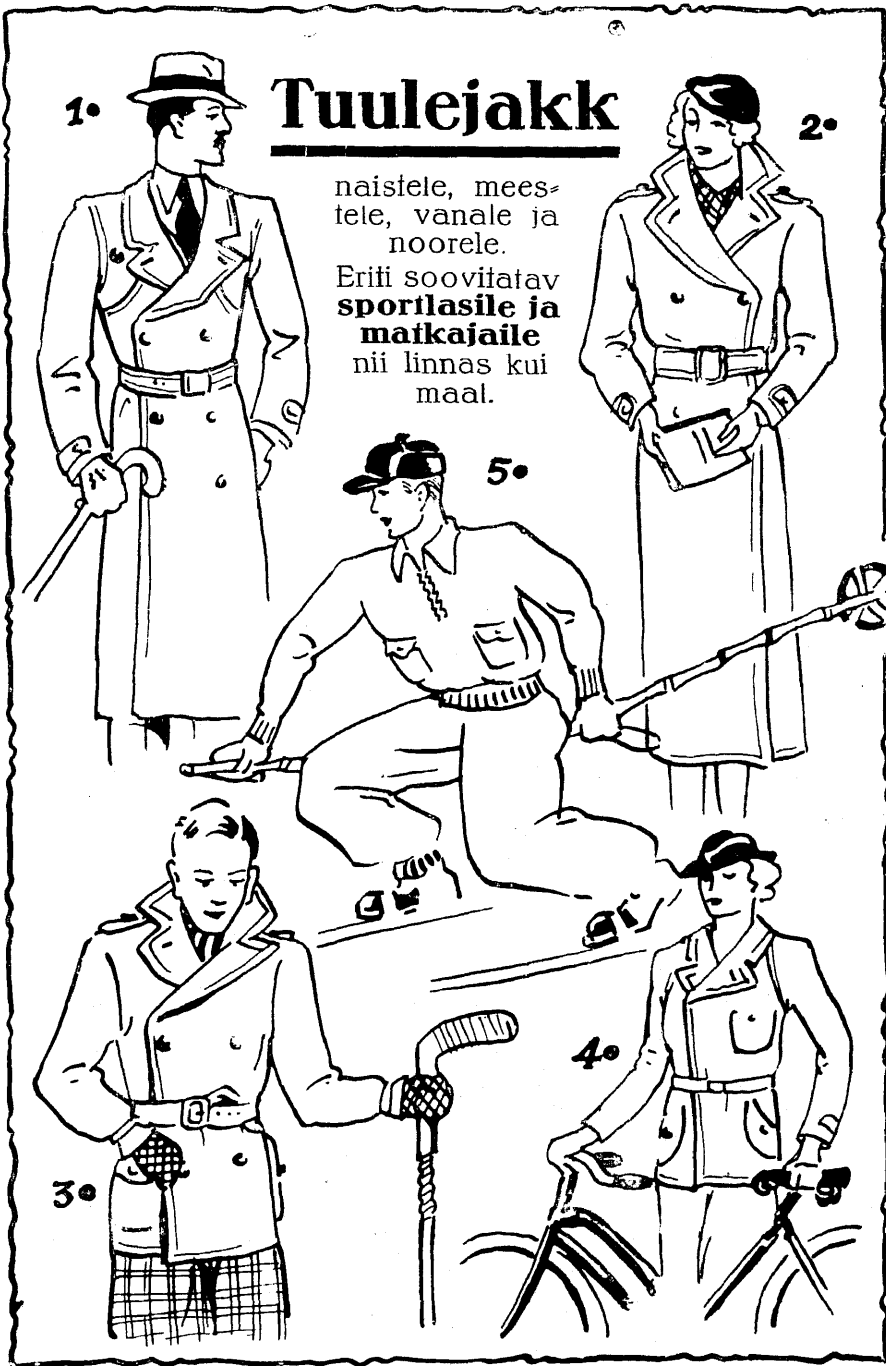
telef. 300-30.

Saaduste müük

Raadio - Kooperatiivis,

Tallinn, Lai 7,

telef. 431-82.

Tuulejakk

naistele, meestele, vanale ja noorele.

Eriti soovitatav sportlasile ja maikajaile nii linnas kui maal.

Meeste trenchcoat-mantel, mis valmistatud heast puuvillast, hästi korrutatud lõngast kõigis värvides. Tuulejakk ja trenchcoat-mantlit kantakse voodriga või ilma. Vooder ühes õliridest vahevoodriga on alla õmmeldud või nõõbitud.

Valmis mantlid saadaval

F-a S. Kull, V. Posti 8,

ja sportjakkid **Kaitseliidu Tarvete Laos,**
Kaarli i. 8.

Kõik kangad on valmistatud a/s. **Vennad Toferi** keiramis- ja kudumisvabrikus.

Valmisesemeid võib näha kaitseliidu spordinäitusel börsisaalis

ÜHISTEGELISTE
ASUTUSTE
KESKPANK

Eesti Rahvapank

ASUTATUD 1920. AASTAL.

TALLINN, S. KARJA 19

OMA MAJA

TELEF. 425-55

TOIMETAB KÕIKI PANGA-
TALITUSI KÕIGIGA

ANNAB ÜRILE SEIFE

KORRESPONDENDID
IGAS KODUMAA LINNAS,
ALEVIS JA MUIS RAHVA-
RIKKAMAIS KOHIS KODU-
NING VÄLISMAAL

ASJATUNDJATE MARKI

*Vermouth „CORÄ“
Torino*

SOOVITAB

K/M. V. V. DEMIN

URANIA

MOODSAIM JA SUURIM PATA-
REIDE TEHAS BALTI RIIKIDES

ELEKTRO-KEEMIA-TÖÖSTUS

URANIA

VALMISTAB VÖISTLEMATA HINDADE-
GA KINDLAS HEADUSES IGASUGUSEID

ANOOD-,
TASKULAMBI-,
KAST- JA PULK-

PATAREISID

IGA URANIA ANOOD-PATAREI
ON PROOVITUD JA PLOMBEERITUD

H. FEIERBACH'i

vedrutehas ja
mehaanikatööstus

TALLINN, Jaama 10. Telefon 304-04.

Valmistab: autosid, autode, vank-
rite ja teiste sõidukite vedrusid.
Puhvrivedrud, spiraalvedrud j.n.e.
Igasuguste masinate, mootorite ja
autode täielik parandus ning uute
osade valmistamine.

*Suurim autoparan-
dustöökoda Eestis*

Igasugused õlikütte-sisseseaded.

Tarvitajate omatööstuse võidukäik.

Tarvitajate omatööstus Eestis, mis seni oli võrdlemisi vähe arenenud näitab viimastel aastatel hoogsat töusu. See kasvutendents ilmneb eriti selgesti tarvitajate omatööstuse kantsi — ETK juures. Nii müüs ETK oma tehastes valmistatud tooteid 1932. a. Kr. 800.000 eest, 1933. a. Kr. 1.550.000.— eest ja 1934 a. töuseb see summa üle 2.500.000.—

Uue haruna tarvitajate omatööstuses nii Eestis kui ka kogu Baltimail tuleb nimetada ETK tubaka vabrikut. Aastate kestel kuuldus tarvitajaskonnas nurinat tubakatoodete halva kvaliteedi üle, mille parandamist suitsetajad nõudsid korduvalt. Siin tahtis ETK tulla abiks suitsetajatele. Pikemate eeltööde järel asus ETK tubakavabrik tegevusse juunikuus 1933. a. Kuna tubakakauba hinnad on määratud kindlaks aktsiisimäärustega, siis on võistlusevõimalus vabrikute vahel ainult kvaliteedis. Püsivalt ühtlase headusega kauba tootmine seati ETK tubakavabriku juhtnõõriks. Toortubaka osade ja segude koostamine sünnib põhjaliku kontrolli all, töötamiseks on ajakohased masinad ja seadeldised ning avarad ja õhurikkad ruumid. Kõik see tagab ETK tubakatoodetele kõrgeima kvaliteedi, mis rahuldab suitsetajaid täiel määral — nii kasvab nõudmine ETK tubakatoodete järele järjekindlalt. Lühikese tegevusaja järel on ETK tubakavabrik tõusnud oma toodangu suuruselt teisele kohale Eestis, rahuldades umbes $\frac{1}{3}$ kogu suitsetajate tarvidusest. Eraldi tubakatehasest töötab paberossikesta-tehas, mis saadab müügile soome ja prantsuse kestopaberist valmistatud paberossikesti, mis on varustatud vatiga ja eriti pikad ning tugevad.

Põltsamaal omab ETK eeskujuliku aianduse ja veinitehase. Põltsamaa majapidamise alla kuulva maa-ala suurus on üle 70 hektaari, millest viljapuude ja marjapõõsaste all on üle 10 hektaari.

Veinid valmistatakse oma aiast saadud marjadest ja puuviljast, ilma aseainete lisanduseta. 1934. a. hakati valmistama ka vahuveini. Müügile lastakse veinid alles täiesti valminult, pärast kolmeaastast seismist. ETK Põltsamaa puukoolis kasvatatakse ja müüakse igasuguseid sordiehtsaid marjapõõsaste ja viljapuude istikuid.

ETK jahuveski on arenenud korralikult. Valmistatakse valitud kodumaa viljadest rukki-, saia- ja sepikujahu, tangu, kruupe ning mannat. ETK

jahude headust kontrollitakse alatiselt vastavais kodu- ja välismaa laboratooriumides. Käesoleva aasta toodang on umbes 25⁰/₀ suurem eelmise aasta omast.

Vanemaid omatööstusi ETK-l on kohvitehas, kus kohv valmistatakse puhtast kodumaa viljast ja sigureist, lisades vastavalt sordile juurde välismaa kohviube. Kohvitehases on viidud läbi mitmed täiendused ja uuendused, mis mõjuvad tõstvalt kohvi toiteväärtusele ja maitse headusele. Eriti tuleb nimetada uut kohvikõrvetajat, oakohvi forteerimisemasinat ja täiendatud viljapesijat.

ETK metallitehases valmistatakse naelu, kette, okastraati, ehitustraatid, plekknõusid jne. Naelatehasele muretseti 1933. a. moodsad masinad, mida asjatundjad kohapeal veel täiendasid uute leiutistega. Rootsis, kus metallitööstus arenenud kõrgele tasemele, on juba aastate eest võetud tarvitusele õõnespinnalised ehitusnaelad, kuid nende valmistamiskunsti hoidsid nad suures saladuses. Pikemate uurimuste ja katsete järel õnnestus ETK metallitööstuse juhtidel konstrueerida aparaat rootsitüübiliste õõnespinnaliste ehitusnaelte valmistamiseks, mis näib toovat täielise murrangu naelatööstuse alal, kuna teaduslikult on tõendatud, et uued naelad omavad mitmeid paremusi. Nii on nad tugevamad, ei kõverdu, hoiavad puud kõvemini koos, kuna nende välispind on tublisti suurem, ning lõpuks on kergemad, millega neid mahub kasti umbes 10⁰/₀ rohkem. ETK naelatehas rahuldab üle 50⁰/₀ kogu kodumaa naeltetarvitusest, olles oma toodanguga Eestis esikohal.

1931. aastal alustati ETK keemiatehase organiseerimisega. Järk-järgult on siingi areng sündinud edu tähe all. Praegu valmistatakse ETK keemiatehases üle 20 eriliigi artikleid. Tähtsamad neist on: vankrimääre, tavott, saapakreem, seep, pesusooda, tint jne.

Lisaks eelmistele omab ETK veel kalakonservitööstuse, karbitööstuse ja maitseainete pakimiskoja.

Üldiselt on ETK kui tarvitajate omatööstuse toodete müük viimastel aastatel kiiresti kasvanud. Nende suur levik kohustab ETK-d arvestama piinliku hoolega tarvitajate nõudmisi ja soove ning tarvitajaskonna poolt ETK tooteile osutatud poolehoiule olvalt poolt vastama kauba kõrge headuse ja õiglase hinnaga.

A/S.
TARTU PANK

ASUTATUD 1868. A.

PEAPANK: TALLINNAS
OSAKONNAD:
TARTUS JA PÕLTSAMAAL

TOIMETAB KÕIKI PANGA-
OPERATSIOONE SISE- JA
VÄLISMAAL

PANGA JUURES EESTI KINNITUS-
A.S. «POLARISE» PEAAGENTUUR

Saku
õlletehas A./S.

ASUTATUD 1876

ÕLU JA
MÕDU

PEALADU:

Tallinn,
Suur Kloostri t. 10/12

TELEFONID:

437-36 ja 437-38

Metsafööstus

A-s. «B. Minkov & Pojad»

Tallinn, Karu 39, telef. 304-53

KEILA VILLAKETRAMIS- JA KUDUMISTÖÖSTUS

valmistab oma uues ajakohaselt seadeldud tööstuses

moodsaid villaseid ülikonna- ja mantliriideid

Võetakse vastu kodu- ja välismaa lambavillu
ketramiseks, kudumiseks, värvimiseks ja apreteerimiseks

Uuest aastast alates asub tööstus ja kontor:

Tallinnas, Soo 27, (end. Volta). Kodune keskjaam 438-35

ELEKTRISELTS

AEG

TALLINN

RAEKOJAPL. 4

TELEF. 428-15

ÄRIMEES,

kellel oma kui ka teiste aeg kallis, kirjutab kõik ärikirjad vaid kirjutusmasinal

AJAKIRJANIK,

kelle sõnumite värskus oleneb kiirusest ja kes vähegi hindab ladujate ning korrektorite tööd, paneb oma vaimusünnitused kirja kirjutusmasinal

AMEERIKAS

on aeg ja kiirus raha ja meiegi peame seda hindama

SEEPÄRAST

ärge puudugu ühelgi kirjutuslaual hõlpsasti kaasaskantav kirjutusmasin

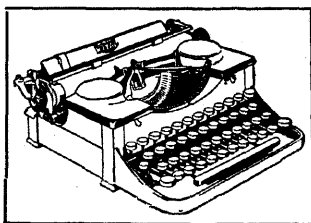
ROYAL

Trade

Mark

(UUS MUDEL)

Meeldiv välimus. Tugev ehitus. Vaikne ja kerge käik. Nägus kiri. Tabulaator ja kõik käsitamiseabinõud nagu suurelgi «ROYAL» masinal

ESINDAJAD:

V-D LOUN & SCHITIKOV

TALLINN, NIGULISTE TÄN. 18

TELEFON 434-37

Aastasadu

on krooninud kuulsus soomlaste käsitööd nende hea maitse ja suurepärase tööoskuse tõttu.

KARHULA klaasitööstuse käsitsi lihvitud kristall ja klaaskaup majapidamise alal on heaks näiteks vanade soomlaste parandatud maitsest ja iluarmastusest esemete valmistamisel, mis määratud nii kaunistamiseks kui ka igapäevaseks tarvitamiseks.

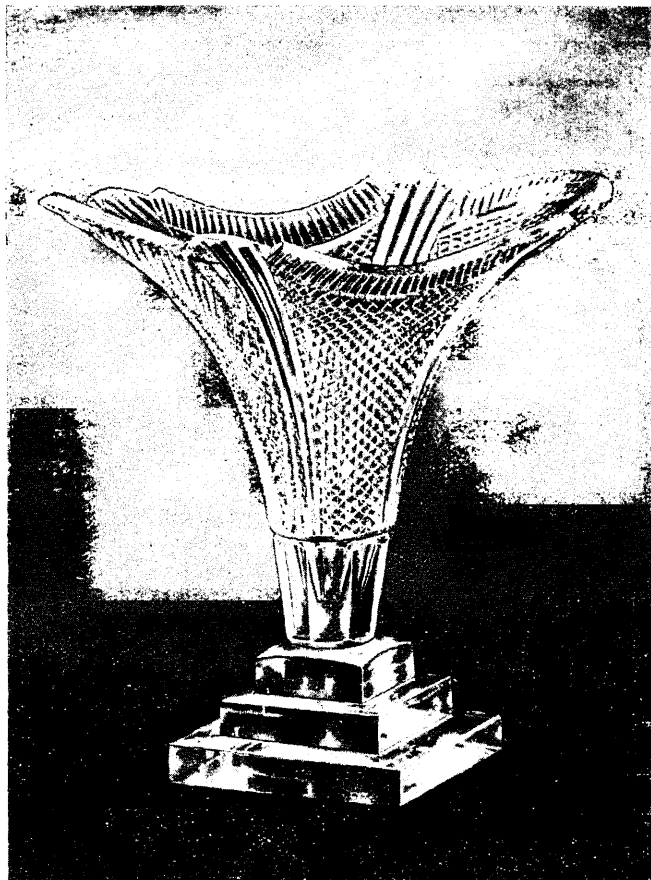
Küllaldane veejõud ning odav kütteeaine on võimaldanud hindade äärmise mõõdukuse.

Meie tooteid tunnustavad kuldmedal Barcelonas 1929. a. ja Grand Prix Antverpenis 1930. a.

Järelepärimistele vastatakse kohe järgmise postiga.

KARHULA OSAKEYHTIÖ

KARHULA, SOOME

Graveeritud kristall-vaas, mille Soome valitsus kinkis Soome Presidendile tema 70. sünnipäeval.

Esindaja Eestis: **ARTHUR BERG**, Tallinn, Vene 19. Telefon 435-41

Pleegitud laua-, voodi-,
ihupesuriiet

soovitab
jällemüüjatele

A.-S. VILJANDI LINAVABRIK
VILJANDIS, LOSSI 41, TELEFON 18.

Viljakotte, kotiriiet, presente, presendiriiet, imbutatud ja imbutamata, vaheriiet, riidest masinarihmu jne. jne.

Kohale jõudnud

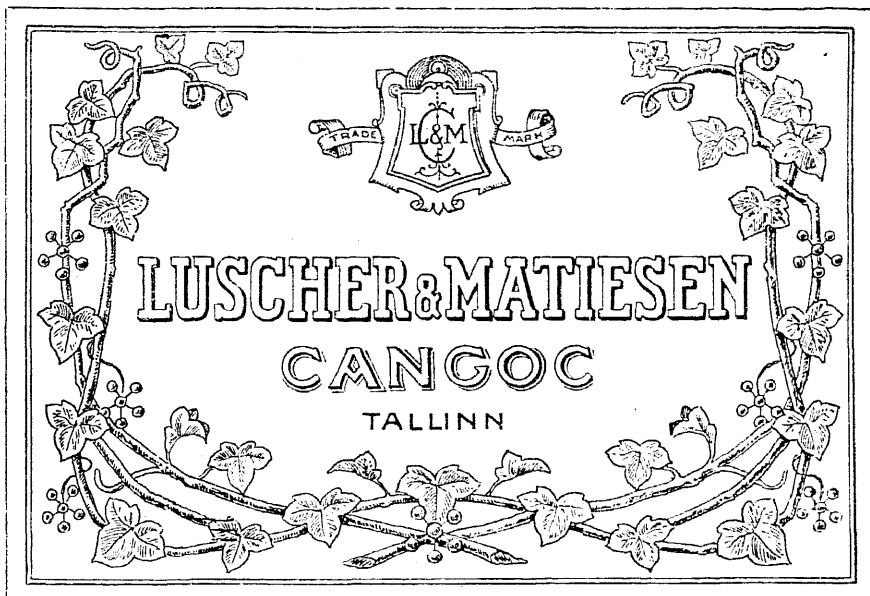
suur saadelis taskulampipirn, prožektoreid ja moodsamuustrilisi taskulampe.

Müük suurel ja väikesel arvul.

JOH. FREYBACH,

Tallinn, V. Karja 8.

PÕLLUMAJANDUSE PANK

Tartus, Suurturg 9. Telefonid: juhatus 10-65, üldtelefon 50.

Pank annab laene põllumajandusele heade kindlustuste vastu.

Pank võtab raha hoiule, makstes ajakohast protsenti.

Pank annab garantiisid riigi hangete, töölepete ja avansside kindlustuseks.

Pangal korrespondendid kõigis tähtsamates keskkohdades.

Akkreditiivid piimaühisustele raudtee veokirjade vastu.

Pangal tulekindel varakamber (seif) kasutada väikese tasu eest.

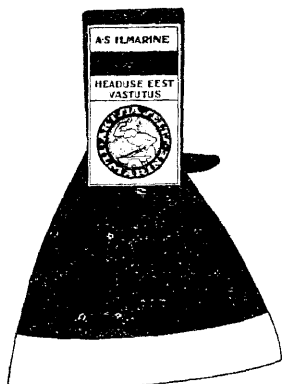
Panga liikmeteks ainult põllumehed ja põllumajandustikud ühisused.

Arhitunnid kella 9—2.

Panga juures

Kindlustusselts „OMA“ agentuur.

Juhatus.

KIRVEID

parimast Rootsi terasest
jätkatud teraga, kuues
suuruses, valmistab

A.-S.

ILMARINE

Tallinn, Põhja puiestee 21
Telefon 426-40

Iga kirve headuse
eest vastutus

Metsa eksportäri
E. Kopelovsky & Ko.

Tallinn, Valli 10

Telefonid: 461-29
461-19

Kontor: Narvas, Turu 8
Telefon 132

0/Ü **J. RUBIN**

ASUT. 1880. A.

TALLINN, VIRU 17, TEL. 447-36

KALLISKIVID, KULD- JA
HÕBEASJAD, KRISTALL,
TASKU- JA KÄEKELLAD,
SEINAKELLAD, ÄRATAJAD

Põllumajanduslik Eksportosaühisus

”OV”

asut. 1924. a.

KONTOR:

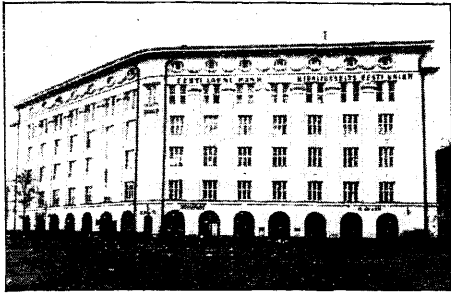
TALLINN, S. KARJA 18,
TELEF. 445-71 ja 447-53

KESKLADU:

TALL., ESTONIA PUIES-
TEE 13, TELEF. 307-25

Ostab piiramata arvul kanamune ja nahku ning maksab kõrgemat päevahinda

Vastuvõtukohtad igas maak.-lions ja alevites

Oma majas asuvad:
Tallinnas, S. Karja 18.

EESTI LAENU PANK

Vanimaid Eesli rahaasutusi
Asutatud 1909. Telefon 446-82

**Diskonteerib vekseid
Võtab raha hoiule
Toimetab kõiki pangafalitusi**

O.-Ü. TILGA & KO

SPEDITSIOON EHTUSMATERJAALID

ELEKTRI OSAKOND:
HARJU 23, TELEF. 467-98
JUHATUSE TELEF. 445-73

Tallinn, Suur Karja 18. Telefon 445-10,

toimetab

**tule-, veo-, auto-, klaasi-, murdvar-
guse-, õnnetusjuhtude ja elukinnitusi.**

A/s. G. Scheel & Ko

Tallinnas

Asutatud 1884. a.

A.-S.

Eesti Kunstsarvevabrik

O. Kerson & Ko

TALVEHO OAJAKS:

*MOODSAID KLEIDI-, VOODRI- JA PESU-
RIIDEID, TRÜKKRIIDEID JA SALLE,
PARIMAIK COTTON-SUKKI, SOKKE,
IGASUGUSEID PITSE, PAELU, SOOJA
TRIKOOPESU J. N. E.*

VALMISTAB:

A/S O. KILGAS

VABRIK: TALLINN, VOLTA 3.

O/Ü.

«MOOTOR»

AUTOBUSE

JA

KÄUBAVEOLIINID

TALLINN, KOPLI T. 38

TELEFONID:

KONTOR 450-52

LIIKLEMISKORRALDAJA 305-45

TALLINNA LINNAPANK

SUUR KARJA 7

TOIMETAB KÕIKI
PANGAOPERATSIOONE
SISE- JA VÄLISMAAL

Telefonid:

426-75, 443-40, 427-19, 448-39

Aidad 307-48

Telegrammid: LINNAPANK

OKTOOBRIKILU, SPOTTE,
JUURVILJA- NING MARJA-
KONSERVE

SOOVITAB

K/M. V. V. DEMIN

MÜÜGIÜHISUS

„MUNA“

Kanamunade ja
lindude eksport

PEAKONTOR:

TALLINN, V. KARJA 12

Telefon 445-19

Suurim õli-
tööstus Eestis

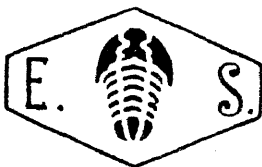
EESTI KIVIÕLI A.-Ü.

Suurim õli-
tööstus Eestis

Juhatus ja müügi-osakond:

Tallinn, Vene tän. 7.

Kõnetr.: 463-05, 464-50, 465-56.

Tehased ja kaevandus:

Kiviõli jaam.

Kõnetr.: Sonda 15.

Kaubamärk.

S A A D U S E D:

Kõrgeväärtuslik kütteõli — tööstus- ja keskkütteseadete kütteks.

Imbutusõli — puukonstruktsioonide imbutamiseks.

„Kresolaat“ (Fenolaat) ja **„Karbestoleum“** — puuosade kaitsmiseks mädanemise eest pealekandmise teel.

Katuselakk „Kivitõrv - Ekstra“ — kõrgeväärtuslik rootsi katuselaki ja eesti põlevkivitõrva koostis.

Puhas põlevkivi-katuselakk — esmajärguline aine papp- ja muude katuste tõrvamiseks.

Bituumen — bituumensõidujätke ja -kõnniteede ehitamiseks ja katmiseks ning asfalt-põrandate tegemiseks; ühtlasi ka katuse- ja isoleeripapi valmistamiseks.

Tolmuõli — kõnni- ja sõiduteede tolmu sidumiseks.

Mootornafta — hõõgpea- ja diiselmootorite kütteks.

Puurimisõli — puurimise, freesimise ja teiste raudtööde jaoks.

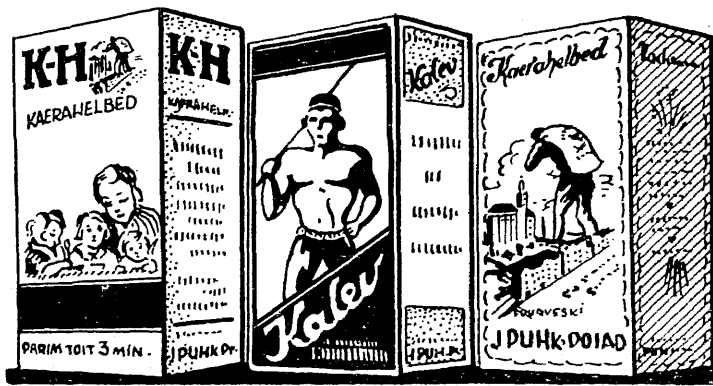
Viljapuu-karbolineum „Estoleum“ — viljapuuaedade kahjulikkude pisilaste hävitamiseks puude piserdamise kaudu kevadel.

Auto- ja aviobensiin „Estolin“ — kõrge kvaliteediga, segamata kodumaa bensiin lennukitele ja mootorsõidukitele.

Tarvitage ja nõudke kõikjalt Eesti Kiviõli A.-Ü. saadusi.

Sitke ja nõtke keha on õige toitlustuse ja treeningu tulemus.

Hommikuti üks taldrik

KAERAHELBED

7575

puuder

on äärmiselt peen

Selle tõttu katab
ta näonaha üht-
laselt ja püsib
hästi

Kinnisvaraomanike Pank

Tallinnas, Harju 48. Telefon 444-44.

Toimetab
kõiki pangaooperatsioone.

Tallinna Pandimaja kauplused

Narva mnt. 18, telefon 306-84

müüvad ja võtavad müügiks:

Mitmesugust mööblit (lauad, toolid,apid, voodid, sohvad, peeglid, pildid jne.),
Klavereid,
Piaaniinosid,
Õmblusmasinaid,
Kirjutusmasinaid,
Jalgrattaid,
Grammofone,
Muusikariistu,
Raadioaparaate,
Seinakelli,
Teemasinaid,
Lapsevankreid jne.

Maneeži tän. 4, telefon 301-23

Valmisriideid (ülikonnad, kleidid, mantlid, palitud, kasukad jne.),
Jalanõusid,
Peakatteid,
Karusnahku ja -kraesid,
Põranda- ja seinavaipu,
Tasku- ja käekelli,
Kuld- ja hõbeasju (sõrmused, käevõrud, uuriketid, paberositoid, lauanõud jne.),
Laskeriistu,
Binokleid,
Spordi- ja jahitarbeid,
Päevapildiaparaate,
Kirjutuslauatarbeid,
Lauanõusid ja -pesu,
Kirjamappe jne.

Küllaldane valik hooaja kaupadest.

Soodsad hinnad.

Kauplused avatud äripäeviti kella 9–5.

Ilmusid trükist:

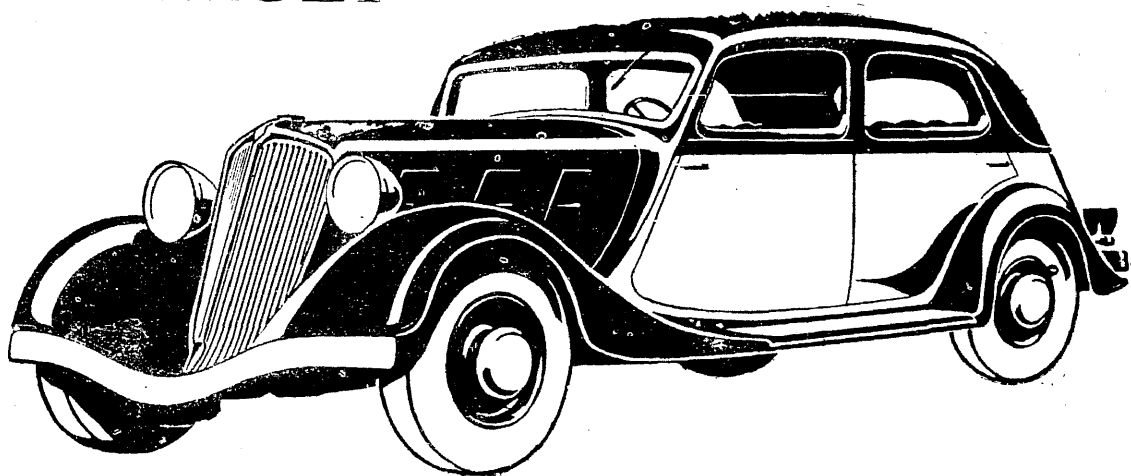
- 1) **Kriminaalkohtupidamise seadustik** ühes seletuskirjaga. **Hind 75 senti.**
- 2) **Kriminaalseadustiku maksmapanemise seadus** ühes seletuskirjaga. **Hind 75 senti.**
- 3) **Kaitseväge kriminaalseadustik** ühes seletuskirjaga. **Hind 50 senti.**
- 4) **Maksukaristuste seadustik** ühes seletuskirjaga. **Hind 75 senti.**

Pealadu:

Riigi trükikojas.

Saadaval parimates raamatukauplustes.

RENAULT

OMNIBUSE SASSIID | BENSIINI- VÕI
VEOVANKRITE „ | DIISELMOOTORITEGA

KERGESÕIDUMASINAD
KR. 3.500 ALATES

B. SABSAY & Ko

TALLINN, KUNINGA 5
TELEFONID 435-72, 465-00

A. S. «EESTI REISIBÜROO»

Peakontor: Tallinn, Kuninga 3. Telefon 433-20

Osakonnad: Tartu, Suurturg 7. Telefon 3-72

Pärnu, Rütüli tä. Endla majas. Telefon 1-13

Telegrammi-aadress: Erbo, Tallinn või Tartu

RAUDTEEPILETITE MÜÜK:

- kõigisse kodumaa jaamadesse
- kõigisse euroopa suurematesse linnadesse

LAEVAPILETITE MÜÜK:

- kõigil kodumaa ja Ballimere liinidel
- Ookeanipileteid inglise, saksa, prantsuse, rootsi, hollandi, itaalia ja ameerika laevaliinidel, kõigisse suuremaisse ulgumere sadamasse

Kõigi suuremate Euroopa reisibüroode esindus ja agentuur ● Rahavahetus ning valuuta osimüük turistidele ● Välismaapasside ja viisumite muretsimine ● Ringreisipiletid turistidele kogu Euroopas ● Õhusõidupiletid «Aero», «Deruluffi» ja «Lof'i» liinidele ● Kohalike omnibuse-liinide piletid, o.ü. «Mootor» ja teised. ● Nõuanded ja arvutused reiside kohta tasuta.

O/Ü.

A. BLIEBERNIGHT

PÄRNUS

VANEM EESTI

ÕLLEVABRIK

TALLINNA LADU:

KLAASINGI 11

TEL.: 456-17, 314-95

«ENDLA»

EINELAUD

ON PARIM, KORRALIKEM
JA MUGAVAIM KOOSVIIBI-
MISE KOHT

PÄRNUS

KLUBI-SALONG
TANTSUPÕRAND
KONTSERT-ORKESTER
ESIMESE KLASSI KÖÖK
VALITUD KABAREE

PÜHAPÄEVITI FIVE O'CLOCK

LUGUPIDAMISEGA JUHATUS

Metallitööstus

A/S.

M. SEILER

Pärnu

Rääma t. 1.

Tel. 268.

Valmistab:

Paadi- ja tööstusmootoreid petrooleumiküttega.

Diiselmootoreid, nafta- ja põlevkiviõli-küttega jahuveskitele.

Rehepeksu-garnituure, tuuleturbiine kuni 9 m. tiibade läbimõduga.

Tuletõrje käsipritse, uue mudel.

Masina- ja autoparanduse töökoda, moodsa sisseseadega.

Elektrischveissimine.

Pärnu Päevaleht

on suurim ja loetavaim parteitu ajaleht Pärnumaal. Toimetus ja talitus: Pärnu, Rüütli 39, tel. 19

Pärnu Päevaleht

seisab oma sisukuse, uudiste rohkuse ja värskuse poolest esimesel kohal

Pärnu Päevalehe

tellimisi võtavad vastu kõik vabariigi postiasutused ja oma tellimiste vastuvõtjad kogu riigis

VEETKE OMA
SUVEPUHKUS

PÄRNU

SIIN VEEDAN
SUVEPUHKUSE!

PÄIKESEPAISTELINE, ELURÕÕMUS
SUPELRAND ■ MOODNE RAVILA,
MUDA-, RABA-, SOEHAPPE- JA TEISED
TERVISVANNID ■ MITMEKESISED
LÖBUSTUSED ■ SÜMFOONIAKONT-
SERDID ■ ODAVAD PAUŠAAL- JA
ÜKSIKHINNAD. LÄHEMALTAADRESSIL:

PÄRNU, SUPELINSPEKTOR

Ranna-Salong

Pärnus, tel. 189

Iga õhtu

Iga õhtu

**Kontsert-
Kabaree**

Pühapäeviti

Five o'clock tea

Lõunad kella 1–5
à la carte igal ajal

KODU- JA VÄLISMAA
VEINID-LIKÖÖRID

Hotell-restoran

Suvi-Kasino

Pärnus, tel. 5-26

Parim ja noobleim lokaal Eestis

*

Iga päev

**Kabaree-
Muusika**

*

Head numbritoad sissesõitnuile
Ilus aed. Hinnad ajakohased

JOH. LORUP'i klaasivabrik

valmistab kõrge kvaliteedilisest klaasist järgmisi artikleid:

- PUDELEID** valgest ja värvilisest klaasist igasuguseks otstarbeks: kaanega salvipurke, materjali ja apteegipudeleid lihvitud korgiga ja ilma.
- MAJAPIDAMISTARBEID**, nagu: tee- ja napsiklaase, lihvitud ja lihtsaid, karavine, suhkru-, või- ja soolatoose, pressitud taldrikuid ja kausse salati ja puuvilja tarvis, koorekanne, morsikanne, taurikruuse, valgeid purke kaanega ja ilma, piimakausse, lapseklaase, lehtreid, lambiklaase igasuguses suuruses, tormilaternaklaase, lambi-õlitoose, lillevaase jne.
- TEHNIKATARBEID**, nagu: elementpurke, telefoni- ja telegraafiisolaatoreid, elektrilampide kupleid jne.
- MITMESUGUSEKS OTSTARBEKS**: mõõdnusilindreid viina- ja õllevabrikute jaoks kui ka muudeks otstarveteks, kalamarja haudumisaparate, veduriklaase jne.

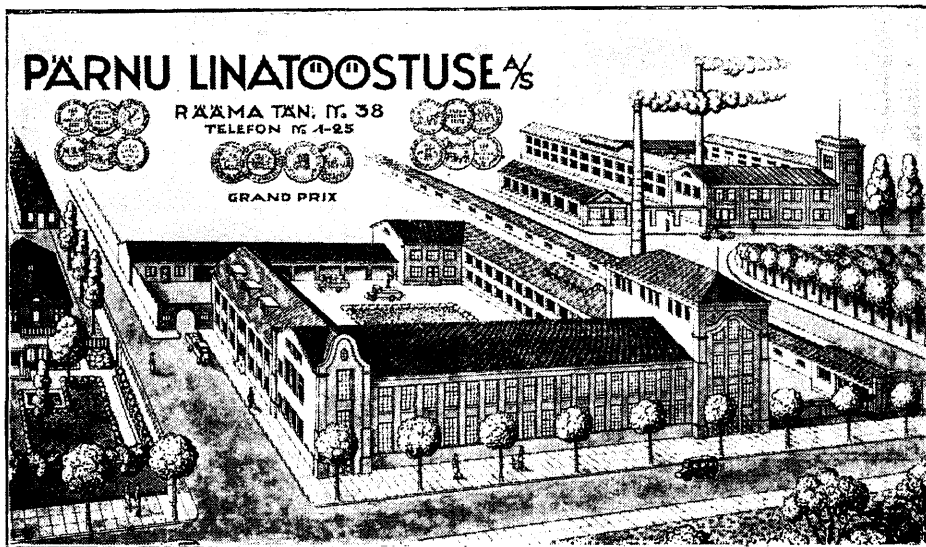
Tellimiste täitmise kiire ja korralik.

Peakontor:

Tallinn, Viru 11, telef. 447-01.

Vabrik:

Koplis, end. Bekkeri tehfase ruumes.

Pärnu Linatööstuse Aktsia Selts.
Pärnus, Rääma 38, telefon 125.

Suurim ja täielisim linatööstus, värvimise- ja villatööstus

Näitustel kõrgemad auhinnad (Grand Prix).

Vabriku laos
alati
müügilvalmis:

Linast ja poollinast voodilina-, käteräti- ja mitmesugust pesurilet, pleekimata, pleegitud ja kindlavärvilisi päevateki-, laudlina-, salvräti-, kleidi- ja eesti rahvarõldeid. Madratsi-, presendi-, koti-, käsitöö-, põrand- ja vaherilet. Valmis viljakotid, masnarihmad köie-, ohja- ja sidumisnõõrid.

Kalurelle kalavõrgud, sëlise- ja õngenõõrid.

Põllupidajatele soovikorral vahetatakse linade ja takkude vastu kohe lõnga ja valmisriidet.

Vabriku laos
alati
müügilvalmis:

Saatke oma linad, takud, villad ja kaltsud lõngaks ja riideks valmistamiseks ja kangad värvimiseks
Pärnu Linatööstuse A.-S. vabrikutele.

Tööde vastuvõtmise kohad meie vabrikutele igas linnas ja käidavamates kohades maal. Tuntud hea töö on meie tööstusele võitnud rahva rohke poolehoidu, sest tööstust täiendatakse alatiselt uute masinatega ja riide mustritega.

OSAKONNAD

EESTI PANGA JA SELLE
OSAKONDADE JUURES

AGENTUURID

KÕIKIDE POSTKONTORITE
JUURES

RIIGIHOIUKASSA

VÕTAB RAHA HOIULE

jooksvale ja tähtajalisele arvele

Maksab intresse

hoiusummadelt jooksva arvel 2¹/₂%

tähtajalistelt hoiusummadelt:

tähtajaga alla 1 aasta 3%

vähemalt 1-aastase tähtajaga . . . 3¹/₂%

HOIUSUMMADE EEST VASTUTAB RIIK

Pea meeles, et

Narva Kalevi Manufaktuuri

puhtvillased ülikonna- ja palituriided on
tugevad, nägusad ja odavad.

Pea meeles,

et välismaa kauba tarvitamine röövib eesti
töoliselt leiva ja viib eesti raha välismaale.

Pea meeles, et iga

Narva Kalevi Manufaktuuri

riidekangas on varustatud vabriku märkidega,
mida tuleb ostmise juures tähele panna.

Iga sorti kõrgeväärtuslikku villast lõnga ja villast ning puuvillast vatti igaks otstarbeks ostate kõige soodsamalt vabriku laost

Kraasimis-, ketramis- ja vativabrik

H. TESLON

TALLINN, Merepuiestee 17

PIIRITUSE-
PUHASTAMISE
VABRIKUTE O/ü.
(ROSEN & Ko.)

Tallinna Viinavabrik

ÜHES
PARFÜMEERIA
JA
KOSMEETIKA
OSAKONNAGA

KULDAURAHHA
PARIISI NÄITUSEL

TALLINN,
MEREPUIESTEE 15
TELEFON 304-26

I ERIALA:

NAPSID, LIKÖÖRID,
NALIFKAD,
KONJAKID

II ERIALA:

EAU DE COLOGNE
TRIPLE, DOUBLE,
AUX FLEURS,
HAMBAPASTA
„SANADONT“ jne.

KÄSMU LAEVAOMANIKUD

KORRESPONDENT-REEDER
KAPTEN O. TIIDEMANN

Kaubavedu oma aurikute, mootorlaevade ja purjekatega Eesti, Soome, Daani jne. sadamate ning Inglismaa ja kontinendi sadamate vahel

TALLINN, UUS TÄNAV 3

TELEGR.-AADR.: MERIMEES
TELEFONID 450-82 & 450-56

Klaas- ja kivinõude
ning majatarvete
spetsiaaläri

A.-S.

D. Mirwitz ja Pojad

Tallinnas, Estonia puiestee 13
Tartus, Raekoja tänav 6

**TALLINNA EESTI
MAJANDUSÜHISUS**

SUURIM PÖLLUMAJANDUSLIK
ÜHISKAUPLUS ASUT. 1909. A.

.....
**KOLONIAALKAUBAD, VEINID, VIINAD,
TUBAKASAADUSED, MAJAPIDAMISTARBED JNE. JNE.**
.....

MÜÜK VÄIKESEL JA SUUREL ARVUL.

PEAKAUPLUS JA KONTOR:

**T A L L I N N,
ESTONIA PUIESTEE 21.
TELEFONID: 458-80, 458-81.**

Moodsa mööbliga

*tutvuda võite alati meil ilma
vähimagi ostukohustusega*

A.-S. A. M. Luther

Vana Posti 9. Tel. 446-16

Riigi metsatööstuse korraldusel
valmistatakse ja müüakse
peaaegu üle riigi metsades mitmesuguseid

metsamaterjale

Oma majapidamise jaoks riigi- ning omavalitsustele, koolidele, heategevatele asutustele, kohalikele elanikele ja riigining omavalitsuste ametnikele müüakse materjale kindlate hindadega. Materjalide saamiseks tuleb pöörduda kohaliku metsaametkonna poole. Tartus Soola tänaval on oma puu- ja laualadu.

Ka raudteejaamades vaguni viisi puude müük on võimalik, millist müüki korraldab kohalik metsaülem.

Tallinnas ja Kastres (Tartumaal) on riigi lauatehased, kust võib saada saetud ja hõõveldatud ehitusmaterjale (laudu, poolpalke, prusse), rimupuid, lauapindu, -servi ja saepuru.

Suuremal arvul materjalide müük toimub RMT keskasutuse kaudu.

RIIGI METSATÖÖSTUS

Tallinn, Falkpargi 4.

Kõnetr. 433-13, 448-75, 453-09.

TALLINNA KIVITRÜKIKODA

R. TOHVER & KO

OFFSET-SÜGAVTRÜKK
RAAMATUTRÜKK
RELJEEFTÖÖD
KIVITRÜKK

S. TARTU MNT. 49

TELEFON 313-07

Eesti Arstide-Klinitistide Ühingu ERAHAIGLA

Narva maantee 6-a, Tallinnas.
Tel. 429-80.

Statsionaarne ravi igal erialal.

ALATINE ARSTLIK VALVE.

RÖNTGENIKABINETT:

lähivalgustused, ülesvõtted, röntgen-
teraapia (-ravi). Tasud vastavad kesk-
haigla taksidele.

ELEKTRIKABINETT:

diathermia, kõrguspäike, sinine val-
gus, elektrivibratsioonid, neljaraku-
vann, diathermia mudaga.

MASSAAŽIKABINETT:

üldine ja osaline massaaž.

VESIRAVILA:

männiekstrakti-, meresoola-, Haap-
salu tervismuda, söehappe-, pärmij-
ja vahuvannid, istevann, valguskapp,
aurukapp, charcot-, šoti-, kapillaar-,
aurudušid.

LABORATOORIUM:

kliinilised ja bakterioloogilised analüü-
sid ning kvantitatiivsed, keemilised
ja mikrokeemilised määramised veres.

R A A D I U M I R A V I.

PÄRNUMAA PÖLLUMEESTE ÜHISPANK

PÄRNUS, RÖÜTLI T. 47.

POSTKAST 2. TELEFON 220.

Võtab raha hoiule,

annab laenusid ja toimetab
kõiki pangaoperatsioone

Panga juures asub

**Põllumeeste Kindlustuse
Seltsi peakontor,**

kus toimetatakse tule-, elu-
ja koduloomade kindlustusi.

///
METSJA- JA PUUTOOSTUS
A/S. „VIKTORIA“

Tallinn, Kopli, Vene-Balti tehas.
Kõnetraat 428-49 (küside) 13 ja 14

Telegrammi-aadress:
VIKTORIA — TALLINN

SOOVITAB
PAKK-KASTE

igasuguseis mõõtuades kõigi kodu-
maa saaduste pakkimiseks suurel
ja väikesel arvul

EESTI ÜHISTEGELINE
KINDLUSTUS-KESKSELTS

TALLINN, S. KARJA 19
TELEFON 426-83

=====
Vastastikuste kindlustusseltside nõu-
andekoht ja edasikindlustuse-kesk-
korraldus ning revisjoniliit
=====

FERRANTI raadioaparaadid

Komplekt-vastuvõtjad

200—2000 m.

Amalööride skeemid

200—2000 m. ja 15—85 m. (lühil.)

Transformaatorid

Drossilid (Chokes)

Kondensaatorid

Takistused

Raadiomeetrid

Kui soovite laitmatuid **raadio-**
vastuvõtjaid ja **kõvenda-**
jaid, siis tarvitage

FERRANTI

aparaate ja nende osi.

Peaesindaja Eestis dipl. ins. **A. Lukk**
Tallinnas, S. Pärnu 17—1, tel. 400-41.
Laos originaal **Ferranti** vastuvõtjad
demonstreerimiseks.

Kui soovite, ei Teie kuulutusel
on Viljandimaal tagajärgi, siis

kuulutage

Sakalamaa hääle- kandjas

„OMA MAA“

sest „OMA MAA“ tungeb Vil-
jandimaal igasse tallu ja perre.

Toimetus ja talitus:

Viljandis — Lossi tän. 31.

Kõnetr. nr. 25.

DANCING-CAFÉ-RESTORAN

„MARCELLE“

Telefon 438-00

Igal õhtul valitud

kabaree-ettekanded

Tujuküllane muusika

Baaris

rikkalik valik külmi ja
sooje suupisteid

Mugav veinibaar

PLEKITÖÖSTUS

G. LINHOLM

Suurim ja täielikem oma
sisseseadelt Eestis

Valmistab kõiksugu plekkpurke,
karpe ja nõusid

konservivabrikutele, apteekidele, labora-
tooriumidele ja õli- ning keemiatehastele

trükitud, värvilisi ja valgest plekist

Samas asub ka

tuubitööstus ARTHUR A. LINHOLM

valmistab tuube nr. 0—11, valgeid ja
värvilisi

Tallinn, V. Kalamaja 32,
tel. 439-93

Tsementbetoonist

valmistatud :

vundamendid, massiiv- ja õoneskivi- seinad,
eriti nopsa-süsteemi seinad, katusekiivid,
raudbetoon-laed, -talad ja -postid, põrandad,
kõnniteed, maanteed,
trepiastmed, korstnad,
kaevutorud, veetorud, õhutorud,
drenaažtorud, veepaagid,
virtsakaevud, silod, teetruubid,
künad, puhta lauda põrandad.
mälestussambad, aia- ja värava-
postid, sillad, vesiehitused,
tammid jne.

on odavad ja otstarbekohased, kui nad tehakse vastavate eriteadlaste juhatusel.

Tasuta seletusi ja nõuandeid tarvitamise alal jagab

Portlandtsemendi-vabrikute

A/S. „PORT-KUNDA“ ja A/S. „ASSERIN“ i

ladu ja müügikoht, tel. aadr. „ESTOCEMENT“, Valli 4—6. Tallinn, tel. 450-44 ja
450-17.

ARSENAL

TALLINN, Suur Karjamaa 1.

TELEFONID: linnast Arsenali keskjaama: 426-86.

Arsenali keskjaamast: 3-01 ja 3-63.

VALMISTAB:

uusi vaba- ja täpsuspüsse inglise ja
vene padrunile ja ka üksikuid vintraudu
neile; uuemat tüüpi väikekalibriilisi täp-
suspüsse, 1932. a. mudel; uuemat tüüpi
väikekalibriilisi täpsuspüstoleid, 1933. a.
mudel; dioptersihikuid, harilikke ja
Lyman-tüübilisi; rõngas- ja tulpkirpe ja
kirbualuseid; püssi kontrollabinõusid:
õõne kaliibri mõõtmise pulgad, kontroll-
padrunid, kuulide kalibreerimise abi-

nõud jne.; püssi puhastusabinõusid:
vardad, nühised, õlitoosid jne.; padru-
nite laadimise abinõusid.
Jaapani vintpüsside ümbertegemine ing-
lise padrunile.

Harilikkudele inglise vintpüssidele täp-
susraudade pealemonteerimine.

Relvade parandamine ja oksüdeerimine
(mustamine).

Gaasikaitsetorbikute (-maskide) valmistamine kaitseväge nõuete kohaselt.

Nikeldamine, oksüdeerimine, elektrotehnilised tööd.

Vasevalu kuni 100 kg ja malmivalu kuni 500 kg tükk.

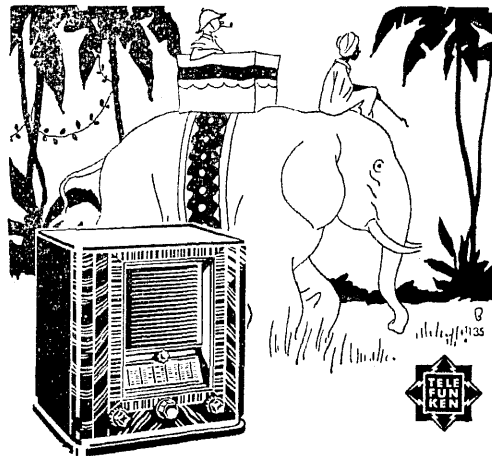
**Mootori osade, hammasrataste, lekaalide ja šabloo-
nide valmistamine.**

Müük ka järelmaksu peale kuni kuus kuud, ametasutuste või juriidiliste isikute
vastutusel või panga garantii vastu.

H I N N A K I R I T A S U T A.

Maaailmarändurit mängida teeb lõbu

Igasse ilmakaarde
kannab Teid iga
päev eralduskind-
lalt ning võimsalt

TELEFUNKEN Kontsert-super Meister-super

Vabriku esindus: Tehn. büroo H. Oesterlein,
Tallinn, Vene tän. 11

O/ü. Hiiu-Kärdla Kalevivabrik „K. ja E. Ungern-Sternberg“

Vabrik: Kärdlas, kõnetraaf 13, telegr. aadress „Tuchfabrik“ — Kärdla.

Juhatus ja ladu: Tallinnas, Tatari 21-b., kõnetraaf 461-59 (kontor) ja
305-59 (ladu), telegr. aadress „Dagofuch“ — Tallinn.

Valmistab: tuntud kõrges headuses

*palitu-, mantli-, ülikonna-, kosfüümi-
ning kleidiriideid ja kaleveid, kaitse-
vää-, kaitseleidu- ning ametkonna
mundriiriideid, voodivaipu, suurräfikuid
ja vaibalõnga.*

Saadaval paremates ärides üle Eesti.

OSTKE KODUMAA KAUPA!

Balti Puuvilla, Kõrvalamise ja Kudumise Pabrikus AS • Kreenholmi Puuvillasaaduste Manufaktuuri O. Ü. Sindi Tekstiilvabrikute Ühisuse, end. Wöhrmann ja Berg • Eesti Niidivabrikute Ühisuse müügikoht ja pealadu •

KAUBANDUS-TÖÖSTUS-AKTSIASELTS

KREENBALT

Telefon:
oma keskjaam 425-14.

Tallinn, S. Karja 13.
Postkast 346.

Telegrammid:
Kreenbalt, Tallinn.

PE $\frac{B}{404}$ 12

15.11.84

TULEKAHJU EI TEATA OMA TULEKUST KUNAGI ETTE, SEEPÄRAST ON PAREM, KUI TE JUBA TÄNA KINDLUSTATE OMA VARA

POLARIS'ES

EESTI KINNITUSSELTS „POLARIS“

TALLINN, VANA-VIRU 12. TEL. 426-66

TOIMETAB TULE-, MURDVARGUSE-, VEO-,
VÄARTSAADETISTE-, KASKO-, KLAASI- JA
KAUBASAADETISTE-KINDLUSTUSI.

